

מערכות

- 1 תל-חי תר"פ
 הצו **
- 10 מדברי אהרן שר
 פרקים מצריים (ב')
- 11 א. ששון
 גיאוגרפיה ואסטרטגיה בתולדות א"י
- 23 ש. ייבין
 מלחמות המצרים בארץ-ישראל
 מערכות מגידו וקדש
- 31 ד"ר ה. פולוצקי
 צבא מצרים העתיקה
- 43 קול. א. ל. ספולדינג
 עליתה הצבאית של מצרים בימי הממלכה החדשה ש. י.
- 46 גיאופוליטיקה גרמנית (מפה מול עמ' 56)
 הערות למושגים גיאופוליטיים
- 50 מ. ברטנשל
 יורדיים במלחמה
- 60 א. ג.
- 75 א. ו. אלכסנדר
 הכוח הימי במלחמת הים-התיכון
- 81 י. ל. הודסון
 אניות הסוחר במלחמה
- 84 וו. לוטון-מתיוס
 נשים בשירות הצי
- 91 סגן-אדמירל י. א. ס. הרפר
 "קדטים ימיים"
- 93 צ. ס. פורסטר
 סוף הקרב
- 98 מיר-גנרל צ' א. וינגייט
 הגמל במסעות מדבר
- 102 קול. ו. ה. קינגסברי
 חיל הסנוסים
- 106 ג'ורג' בלייק
 בני השבע-עשרה בבריטניה
- 109 ו. טורין
 הפיונר - חייל המחר
- 112 ד"ר י. בר
 הרקטה כנשק
- 119 קפטן ה. מ. הזול
 ניהוג כיתה (שעור על גבי «תבנית-בד»)
- 122 רשימות מדיניות: שפע בעמק הנילוס «טיימס»
 רשימות כלכליות:
- 124 ההתפתחות הכלכלית של המזרח התיכון ד"ר א. בונה
 רשימות קצרות: יחידות חלוץ של שירותי-הקרקע /
 הכושר הגופני של הקומנדות-לכל / השכלה בחיל-
 האויר המלכותי / גיוס נערים ונערות לשירות-עבודה
- 129 מהעתונות הצבאית
- 132 צרור ידיעות מן המזרח התיכון
- 137 בקורת ספרים
- 142

יח"ט

אדר תש"ד
 מרץ 1944

רחוק
 שאלות
 מציניות
 שלכליות
 איות

ת-ל-ח-י תרפ"

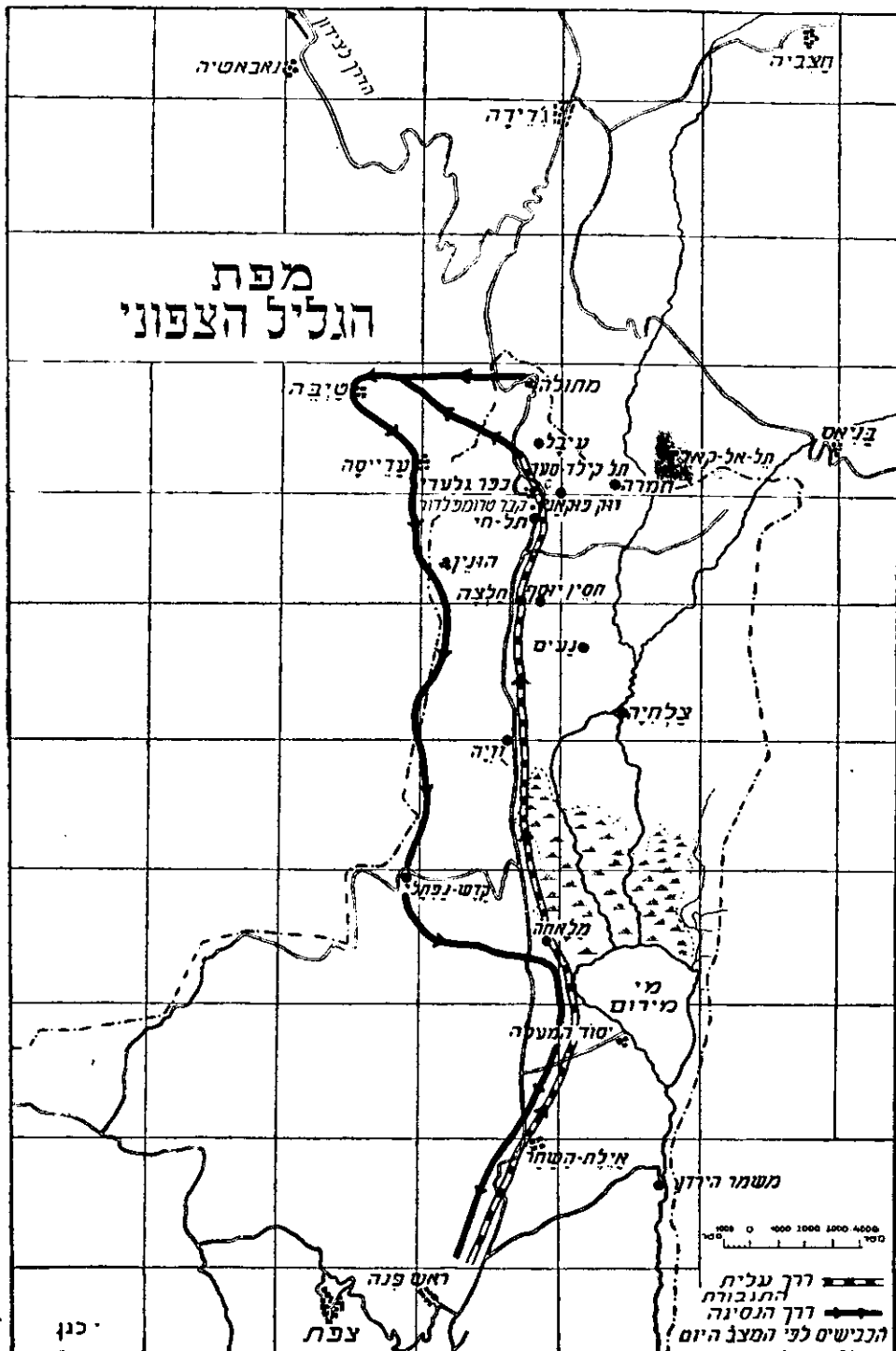
המקום והזמן

הגליל העליון, מקום שבו התרחשו מאורעות חורף 20-1919, תחומיו, מבחינה מדינית, לא היו ברורים אז כל עיקר. כל צפונו של הגליל העליון, החל מן החולה, התיחס על השטח הצרפתי, בעוד שדרומו, החל מסביבת אילת-השחר וראש פנה, נכלל כבר בפיקוחה של משטרת איי ומשטרת-טבריה". משטרה זו היתה בימים ההם עברית בחלקה הגדול, אך היו בה גם שוטרים בריטיים.

פעולות האיכה בין הצרפתים לערבים-הסורים, שנמנו עם כוחותיו של פייסל השריף, מלך סוריה באותם הימים, (ונקראו על כן "הצבא השריפי"), גרמו נסיגה צרפתית מכמה מקומות, והנקודה הקרובה ביותר לגליל העליון שבה נשתמר שלטון צרפתי קבוע היתה ג'דידה, שבעמק מרג'-עיון, וחצביה. הצרפתים לא פינו אמנם את החבל כליל. שדרותיהם-הנעות היו יורדות מפעם לפעם לגליל העליון ועוברות ומסיירות בו באחד משני המסלולים: דרומה, על ראשי הריו של הרכס הנמשך ממערב לכפר גלעדי ותל-חי, או שהיו יורדים מג'דידה ישר לכפר-גלעדי וממשיכים דרכם לעבר החולה. לעתים היו מנסים לעבור גם מצד חצביה לעבר חסין-יוסף, גבעה מיושבת ממזרח לחלצה.

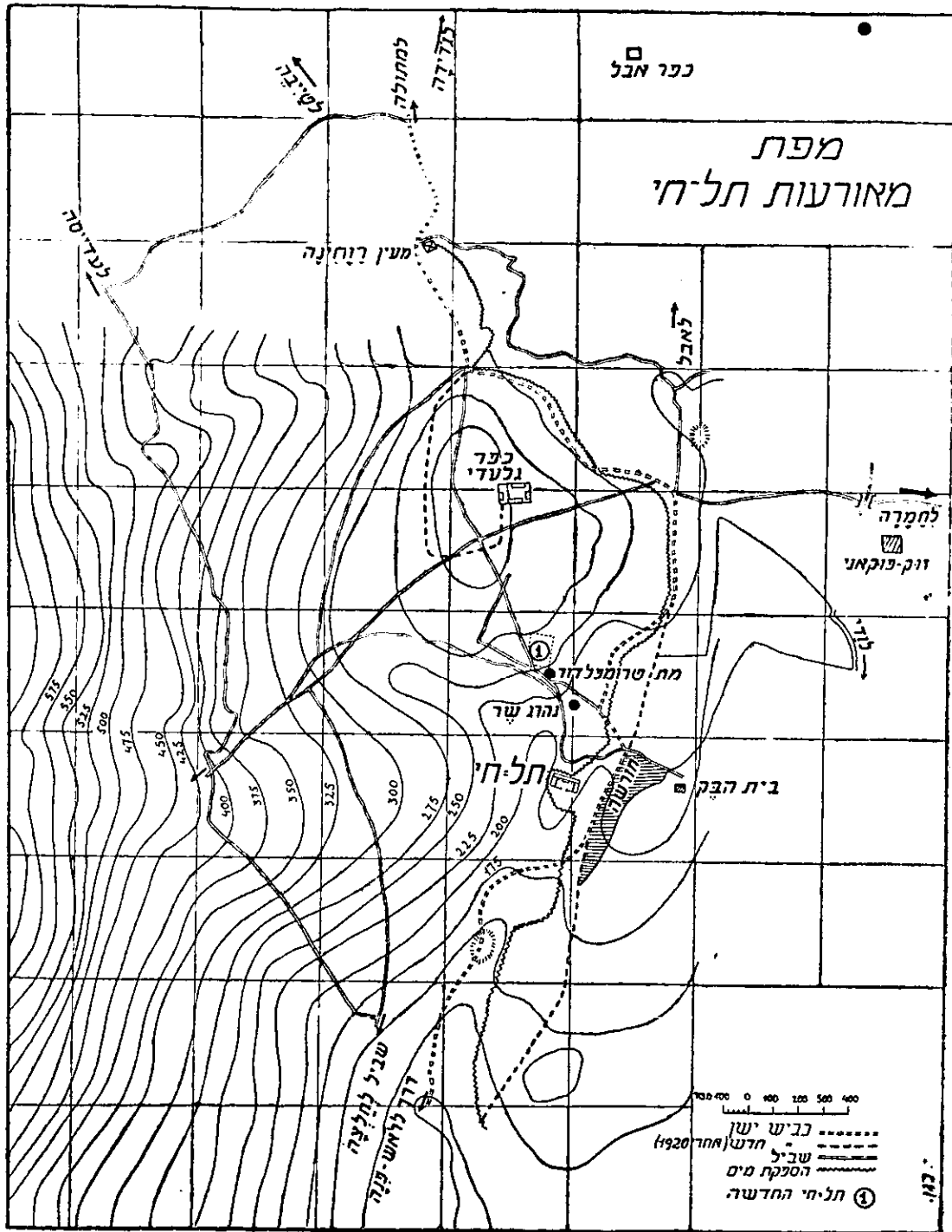
שלטון צרפתי יציב היה מצפון-מערב לנקודות העבריות, בצידון ובאיזור החוף הקרוב אליה, ודרך כבושה מג'דידה הוליכה לשם. אנרכיה מוחלטת שררה בצפון הגליל במשך כל חורף 20-1919. השטח שבין מלחה לג'דידה היה למעשה הפקר, על אף הפשיטות והסיורים של השדרות הצרפתיות. השודדים הבדוים היו גוזלים את הבהמות ובגדי האנשים, ורק

את העגלות השאירו. לא היתה דרך להשמר מפניהם אלא ללכת בלילות. מקרי רצח של יהודים בדרכים אלו לא קרו. אותו חורף היה גשום במידה בלתי שכיחה והדרכים שהיו גרועות גם בלעדי זאת נשתבשו. כביש ראש-פנה-מטולה טרם נסלל וימים רצופים

היתה הנסיעה בעגלות לכפר-גלעדי ענין קשה ביותר. שלג רב ירד אותה שנה ולעתים היה מונח זמן ממושך בלי להפשיר. כך היה גם סמוך לנקודות העבריות. השלג שכסה את הסביבה ביום שבו נפל אהרן שר, לא הפשיר אלא כעבור שלושה ימים. החורף הגשום הפריע לתנועה ולגישה אל

הישובים העבריים, אך לעומת זאת היה בשלג ובכפור משום סיוע, כיון שבגללם נטו בני-הסביבה להשאר בלילות באהליהם והיו סיכויים רבים יותר שלא יפגשו בדרך.

תל-חי

תל-חי היתה חצר מרובעת, מוקפת חומה, כמתואר בתרשימים (עמ' 8-9), מבחינת ההגנה קבע הרבה הוואדי העמוק והתלול שממערב, במרחק מועט מן הנקודה עצמה. הוא יצר שטח מסוכן, מת לחלוטין, בצלע המערבי של הגבעה. מצד צפון עולה השטח בהדרגה אל כפר-גלעדי. הוא סלעי מאוד,

והטרשים עם השיחים הפזורים בו נותנים מסתור ומאפשרים מתן-אש נוח ממרחק לא רב, (מטווח של כמה עשרות מטר בלבד). המצב לגבי הדרום והמזרח, מקום של מדרונות משופעים, הוא טוב יותר, אבל החורשה, אשר ממזרח ומצפון-מזרח לתל-חי, שימשה מחסה לתוקפים.

האויב

מהותה האפיינית של מערכת תל-חי היא — עמידתן של נקודות עבריות מבודדות מול מלחמה פרטיזנית. האויב היה מופיע לרוב בקבוצות קטנות של רגלים ורוכבים, בעלות „אימון“ פרימיטיבי, שהרגליהן ושיטות-פעולותיהן שאובות ממסורת המריבות שבין השבטים והכפרים. כמובן שהמצב היה אחר — ואלה היו הרגעים הדרמטיים והמסוכנים — בהופיע חבורות גדולות, שנמנו — או התימרו להמנות — עם ה„צבא השריפי“, ואתן גם מנהיגים או „קצינים“ בעלי סמכות מסוימת. אך על פי רוב היו אלו חבורות בדוים אנשי כפרים מהסביבה, שהתעוררו לפעולות אגב התסיסה האנטי-צרפתית וצרפו יחד „מלחמת-שחרור“, סילוק חשבונות מקומיים ברוח ה„גום“ (נקמת-הדם), וניצול הזדמנות נוחה לשוד.

על אף הרמה הקרבית הנמוכה של החבורות היה נשקן טוב למדי: רובים גרמניים, צרפתיים ואנגליים. הרימונים היו גרמניים וצרפתיים.

תכסיסי האויב היו, כאמור, מוגבלים. במידה שחרגו מעבר לתחום של שוד בדרכים, או התנפלות על עובדים בשדה (מסיבות שבהן נפל אהרן שר), הסתפקו ביריות אל החצר, כשהיורים מסתתרים מאחורי סלעים או בחורשה. אין למצוא דוגמאות רבות של הסתערות על הנקודה למול אש מתמדת, או נסיונות-חדירה, בתנאים כאלה, אל החצר פנימה. בדרך כלל לא נעשו גם התקפות לילה גדולות. בימים ההם אין למצוא אותה מדרגה של יזמה שאליה הגיעה, למשל, ההתקפה על טירת-צבי בתרצה, אם כי אז היו המתנפלים חפשיים הרבה יותר בפעולתם, באין משטרה וצבא מפריעים להם.

ראוי לציין את הנסיון שנעשה, ביום י"א באדר, להסתערות על החצר, לעבר השער, מצד דרום. ביום עזיבת כפר-גלעדי, היתה הסברה שמת-כוננים להסתערות גם עליה.

המגינים

ההגנה בגליל העליון היתה ערוכה בשלושה „מבצרים“ — מתולה, כפר-גלעדי ותל-חי. הנקודה הרביעית, חמרה (מזרח צפון-מזרח לכפר גלעדי), נעזבה ונשרפה עם ראשית המאורעות. מתולה נעזבה תחילה והיתה שוממה, אך לאחר בוא טרומפלדור עם התגבורת נכבשה מחדש והושם בה „חיל-מצב“ קבוע.

על כל אחת מן הנקודות הגנו 40-30 איש (כך היה בי"א אדר). ולעתים הועברו אנשים ממקום למקום. בכל נקודה היה מפקד מקומי. הפיקוד בתל-חי נמסר לטרומפלדור, והיתה לו סמכות גדולה בתוקף השפעתו המוסרית-אישית, אך לא תמיד הספיקה בתנאים ששררו בסביבה בקיאותו במנהגיו ואופיו של* האויב.

בכפר גלעדי, אשר בה נמצא הפיקוד בידי שומרים ותיקים, הטיבו יותר לדעת כיצד לנהוג בשכנים ולהעריך את הופעותיהם, אך מובן שלא היתה שם סמכות צבאית כזו של טרומפלדור ואף לא אישיות מרכזית בעלת השפעה כשלו. בראש הפיקוד שם עמד אז גד ויגדורוב, שנפל במצפה במאורעות תרצ"ו. המפקד במתולה היה הלפרין המכונה - „בן־ה". („הזקן" ברוסית).

ציודם של המגינים היה זעום לכתחילה. הוא הוטב אמנם במידת-מה במשך הזמן, וביום י"א אדר היה כבר רובה כמעט לכל מגין, אבל גם אז ניתנו לכל רובה כ־150-200 כדור בלבד; ואמנם באחדות מעמדות תל-חי, אשר נותקו לזמן מה, הוצאו כמעט כל הכדורים.

רוביהם של המגינים, שנצטברו לאט-לאט, היו אנגליים, צרפתיים וגרמניים; רימוני היד שלהם היו רימוני-מילס אנגליים, ויתכן כי גם צרפתיים. לרובה צרפתי אחד היתה מדוכת רובה צרפתית ואתה גם רימוני-רובה צרפתיים. מקלעים לא היו. כשנעזב הצפון, הושמד בכפר גלעדי חלק מן הציוד שהאנשים לא יכלו להעמיסו על עצמם, והיתר הובא בשלמות דרומה. התגבורת באנשים ובנשק היתה הבטוי הממשי לתמיכת הישוב במגיני הצפון, אך הישוב לא היה מאוחד בשאלה זאת עד הרגע האחרון. בעתונות התנהל ויכוח ער, ולעתים חריף. הכריעו למעשה העושים: אלה שלא עזבו את הצפון ואלה שעלו והצטרפו.

הקמת הגרעינים להגנה, ומשלוח התגבורות, ספק אם היו אפשריים לולא היה קיים הגדוד העברי. ממנו יצאו אותם עשרות אנשים בעלי הכשרה צבאית ורגילות בנשק, שהיו חדורי רוח ליכוד והגנה ואשר בלעדיהם לא היה מגיע מפעל הגנת הצפון לממדים אלה, שהיו חדשים בתולדות הישוב. על כל מפעל ההגנה רחפה רוחו של טרומפלדור. הוא השרה אמון והכל בטחו בהדרכתו והנהגתו.

ק ש ר ו א ס פ ק ה

התגבורות שהגיעו מן הדרום היו עולות דרך ראש-פנה ואילת-השחר. גם בשעת הנסיגה של י"ג אדר, שעברה את טייבה, כשאל מגיני תל-חי וכפר גלעדי הצטרפו בדרך גם אנשי „חיל-המצב" של מתולה, פגשו אלה בראש פנה קבוצה בת כמה עשרות אנשים, שבאה לעלות לעזרת הצפון. ה-תחנה הראשונה לעליות אורגנה בטבריה, והבסיס הקדמי היה באילת-השחר. האספקה לנקודות היתה זעומה וקשה. במקום לא היה מזון עד כדי מחסור בלחם, אך עד רעב ממש לא הגיעו.

הדרכים אל בסיסי האספקה (להבדיל מבסיסי-התגבורת שצוינו לעיל) הובילו משני צדדים. מצד מערב היו כפרי המתואלים, טייבה ועדייסה, אשר שבילי-הרים קשרו אותם אל כפר גלעדי ותל-חי. היחסים עם ראשי המתואלים היו ידידותיים ביותר. ראשיהם היו כאמל-בק, (להבדיל מכאמל-אפנדי מחלצה) ושני אחיו, שהתחרו על השלטון - אחמד בק ומחמוד בק. המזון, נקנה אמנם, מהם בכסף, אבל ההסכמה להמציאו היתה פרי ידידות ויחסים ישנים עם מתישבי הנקודות. מהראוי לציין, כי מפעולות הערבים-המוסלמים סבלו לא רק הנקודות היהודיות. המוסלמים התקיפו לא פעם גם את הכפרים הנוצרים. המתואלים שימשו גם מקור אינפורמציה חשוב, והזהירו לא אחת על כוונות אויבות, - ואף זה נעשה מתוך ידידות. לפני עזיבתה של תל-חי שרפו המגינים את הצריפים, הרהיטים וחמרי המזון, אך האינבנטר החי הוצא. כפר גלעדי נעזבה על כל מה שבה. השכנים בזזו הרבה ואת היתר שרפו. כאמל בק המתואלי לקח אליו את הפרות והחזירן ליהודים בשובם.

כל הזמן התאמצו מגיני הנקודות לשמור על הקשר גם עם ג'דידה. שהיתה בידי הצרפתים, - גם מפני שהיה שם מקור לאינפורמציה וגם מתוך שיקולים של אפשרויות קשר ונסיגה בעתיד. ואמנם דרך הנסיגה מכפר-גלעדי, בבוקר י"ג אדר, פנתה אל ההרים שבמערב, לטייבה. מטייבה יצאו ב"ג באדר לפנות ערב, והלכו כל הלילה דרומה, על פסגות ההרים, עד למורד מלאחה (מול הגדה המערבית של החולה). עם אור הבוקר ירדו והלכו בשביל לאילת-השחר. הנשים, הפצועים, גם החלשים והעיפים ביותר, הועמסו על מספר פרדות. גם מקצת אספקה נתקבלה מן הצפון (מג'דידה וצידון). המקור השני אשר ממנו באה אספקה היה שוב הדרום: - מאילת-השחר וראש פנה. היא הובאה בעיקר בלילות ודרך החולה (כבר צוין לעיל חוסר-הבטחון בדרכים). האיזור המסוכן התחיל ביחוד מכפר מלאחה, אשר בחוף המערבי של החולה.

משמר-לווי מזוין לא היה לשיירות-האספקה, ובנקודות המוצא שבשטח הבריטי הפריע לכך גם האיסור לשאת נשק. ביזת השיירות בדרך היתה דבר כה רגיל שפעם אחת כיוון חיים שטורמן המנוח מראש לכך כי מהשיירה ישדדו את המזון והסוסים, והטמין את הנשק היטב בתוך העגלה, מתוך חשבון שלאחר השוד יהיה סכוי רב יותר להתחמק באותו לילה מפגישה נוספת עם שודדים. ואמנם, התחבולה הצליחה. הקו אילת-השחר - הצפון שימש בדרך כלל לא להבאת מזון בלבד, כי אם גם לציווד ותחמושת.

אספקת-המים לנקודות לא היתה מובטחת, - וביחוד בתל-חי. בכפר גלעדי הובאו המים מנחל שבחלקו של ואדי בשם רואחינה בשקע שמצפון-צפון-מזרח לגבעת-הנקודה. את המים נהגו להביא ביום, על גבי חמורים ופרדות. בתל-חי עבר קו אספקת המים בתעלה פתוחה. היא נמשכה ממקורה, צפונית-מזרחית לכפר-גלעדי, פנתה מערבה, עברה מצפון לתל-חי, ומימיה

היו יוצאים לוואדי ממערב לנקודות. במרחק־מה מחצר תל־חי, היתה בריכת־ביטון. קטנה מאד, שמימי התעלה היו ממלאים אותה. האויב היה סותם מדי פעם תעלה זו ומעביר את המים מתוכה מזרחה. הדבר קרה תכופות לפני ההתקפות, אך אנשים היו יוצאים לפתוח את התעלה מחדש. וכך זרמו המים בתעלה גם ביום ההתקפה האחרון. אירע שבעת ההתקפה חסרו מים בבית והיתה סכנה לצאת אל התעלה תחת האש המתמדת, אך נמצאה חברה שעשתה זאת.

י"א באדר

בלילה ובבוקר שלפני התקפת י"א אדר נסתמה התעלה סמוך לחורשה שממזרח לה לצד כפר־גלעדי. טרומפלדור ואתו 9 אנשים יצאו ופתחו את התעלה. משם עלו לכפר־גלעדי ובשבתם לאכול נשמעו היריות הראשונות מצד תל־חי. תחילה חשבו שהיריות הן מחלצה. משהתברר שהן מתל־חי, מהר לשם טרומפלדור עם אותה „שרשרת“ בת 9 אנשים. כשהגיעו, היה המקום מוקף בדוים רוכבים וביניהם בלט קצין שריפי, שניסה פעם לחדור לתל־חי, כ־חיל־חלוק אנגליי – ולא הצליח. הוא טען לפני שניאורסון, מ"מ של טרומפלדור, כי „היהודים נתנו יד לצרפתים“ שאם לא כן לא היו נצבים עם רוביהם ליד החלונות. אנשי תל־חי השיבו לו כי אין ביניהם ובין הצרפתים ולא כלום, אלא מפני ריבוי ההתקפות הם עומדים הכן תמיד.

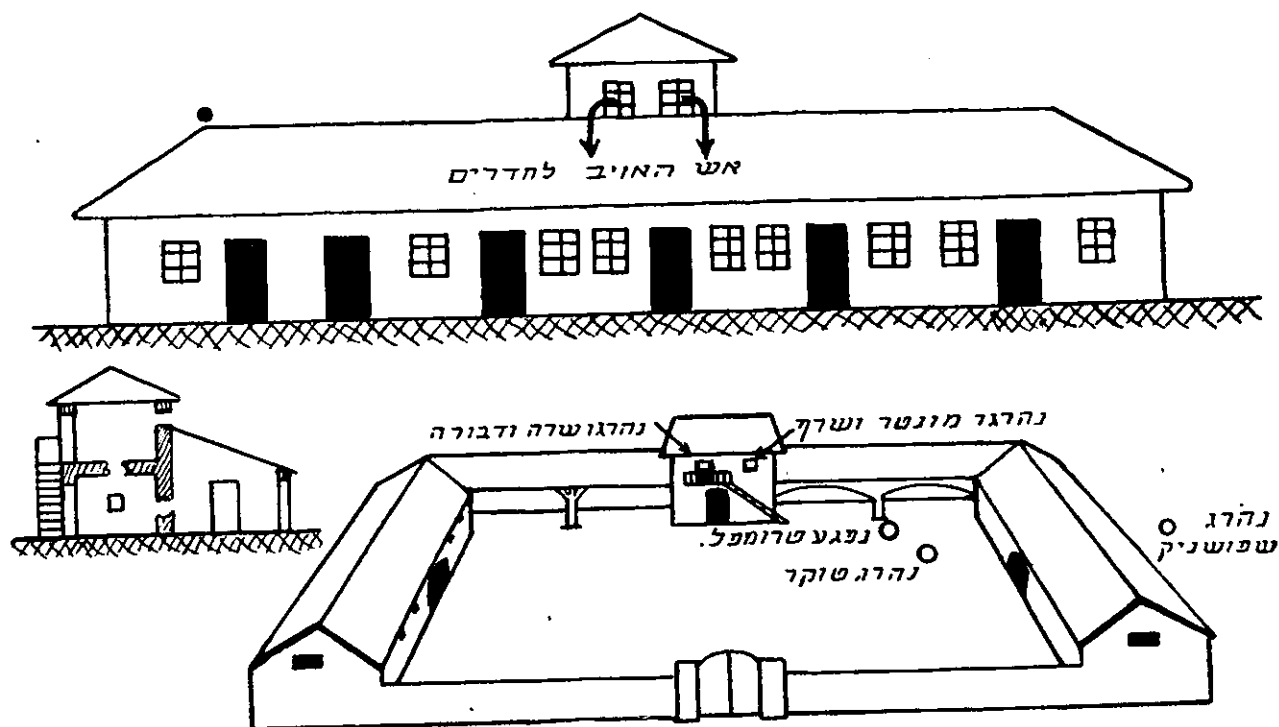
אותה שעה הגיע שמה כאמל־אפנדי בלוית אופיצר אחד, – המפקד של חלצה, – שניהם חמושים מכף רגלם ועד קדקדם פצצות ואקדחים. הם ואתם עוד אופיצרים אחדים נכנסו אל הבית והודיעו כי ראו צרפתים בסביבה ועל כן באו להוכיח אם אינם כאן. כיון שלא בפעם הראשונה באו בתביעה זו, הרשו להם גם להתבונן בחדרים. בינתים נפרד אחד האופיצרים מעל החבורה. הוא הזעיק אנשים מן הסביבה, ומכל העברים נראו אלה נוהרים לתל־חי.

כאמל עם בני לויתו עלו אל העליה בה נמצאו דבורה, שרה, שרף, מונטר וקניבסקי. פתאם פרצה משם דבורה דרכלר בצעקה לטרומפלדור שגולו ממנה את האקדה. טרומפלדור פקד לירות באויר, והוא עצמו חש אל שער החצר כדי לעצור את המתנפלים מלהכנס. בדרך אל השער נפצע. אז פקד לקלוע למטרה ויצא שוב לחצר, מיד נפצע שנית. הוא נתן עוד אילו פקודות, יצא שוב לחצר ונפל פצוע בבטנו. טוקר נסה אף הוא לעבור את החצר ונפל פגוע בחמשה כדורים.

הקצינים הערביים שבחדר העליה, – לאחר רצח החברות ופציעת טרומפלדור – לא רק מנעו ביריותיהם את התנועה בחצר פנימה – בין שלושת ה„אגפים“ של המגינים (בחדרים, בארוה וברפת), – אלא ניסו לפעול גם נגד הנמצאים בחדרים. מבעד לחלונות הצפוניים של חדר־העליה הכניסו קני רובים בין רעפי הגג של חדרי המגורים וירו לתוכם מלמעלה. באותה דרך, מלמעלה, הטילו גם שתי פצצות, שתיהן התפוצצו בתוך חדר ואלה שנמצאו בו נצלו בנס מפגיעתן. כשהרגישו האנשים כי טרומפלדור שוכב,

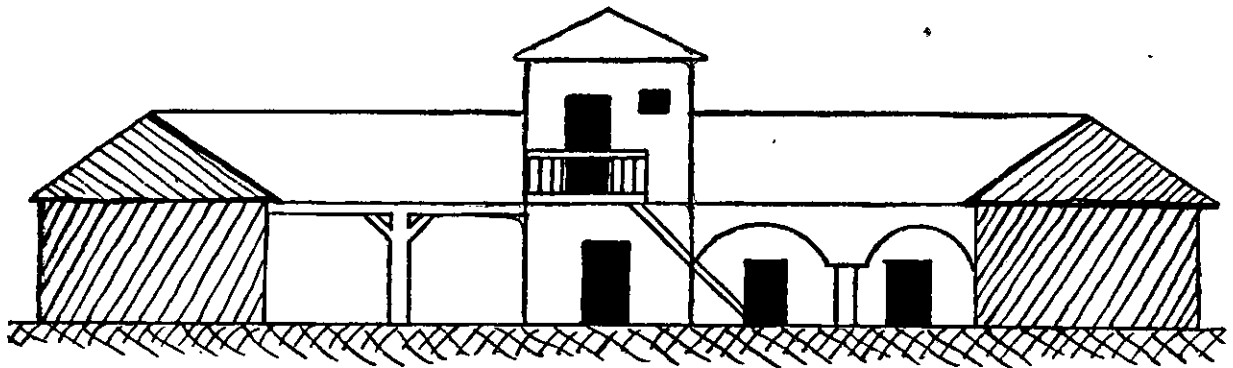
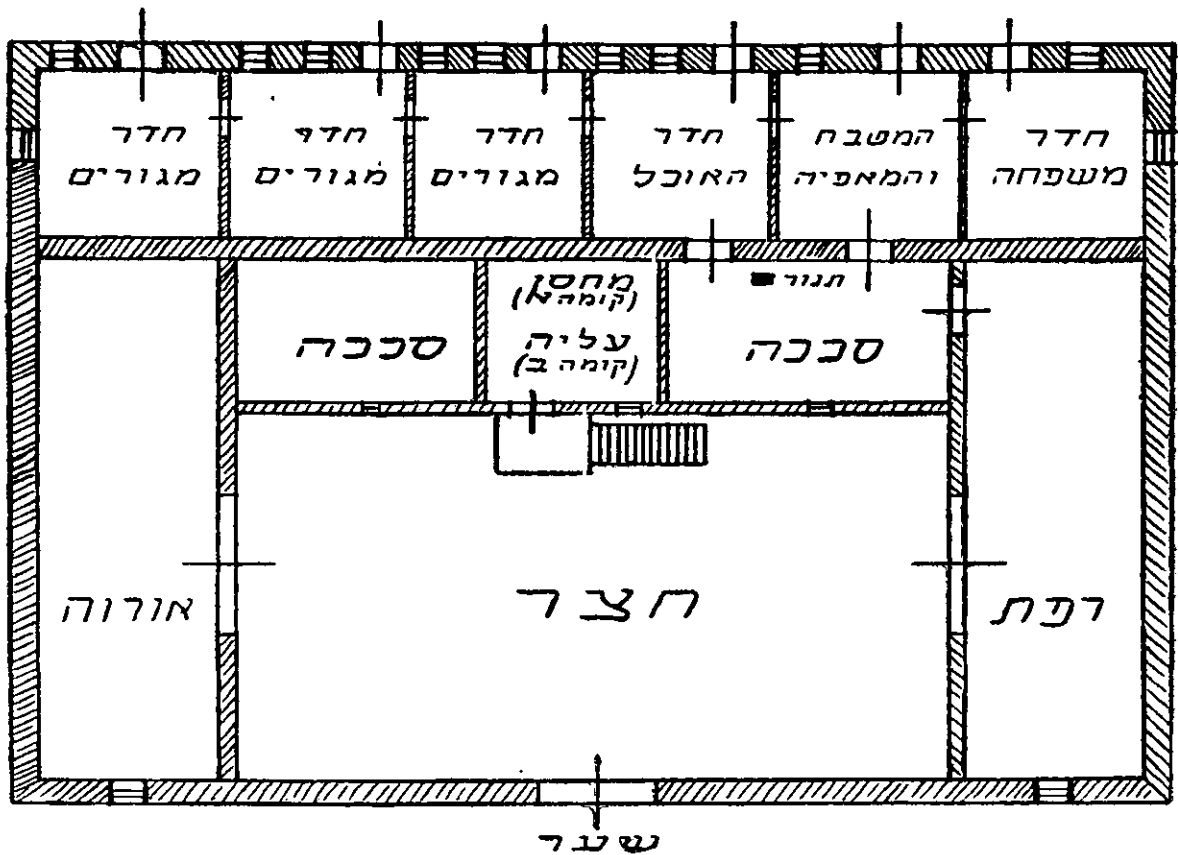
יצא ז'ולטי החוצה להרימו ונפצע בצדו. אחד מאנשי הגדוד, יעקבסון, שראה את מקום עמידתם של כאמל והאופיצרים, התגנב לאורך הקיר אל הזוית

והתחיל יורה בהם. זה השקיט אותם קצת. אזי הושיט ידו וגרר את טרומפלדור אל הבית. ראשית דבר מסר טרומפלדור את הפיקוד לידי שניאורסון. אחר כך בקש שיכניסו את מעיו שיצאו. איש לא העיז לעשות זאת, אבל הוא הרגיע את האנשים באמרו: „אין דבר, רחצו את הידים ואני אראה לכם כיצד להכניס”. בשקט ובקור-רוח נפלא הביט כיצד מכניסים את מעיו, וחובשים במגבת. חמרי תחבושת לא היו, הם נשארו למעלה, במקום שאי אפשר היה לחדור אליו.

אחרי שחבשו את טרומפלדור, אמר: „אלה דגעי האחרונים. תגידו לכולם, כי יעמדו עד הרגע האחרון למען כבוד ישראל”. ובינתיים, התלקחה האש בחזקה. אחדים מקבוצת האופיצרים שבעלית-הגג ניסו לעבור במרוצה את החצר ולצאת דרך השער, אבל ירו בהם מן הרפת ומן החדרים. בין הנופלים היה האופיצר המפקד על חלצה. מן החוץ התחילו יורים ישר בחלונות. אז ירו המגינים, ברובה הצרפתי, רימון לחורשה. אותה שעה הגיעה עזרה מכפר גלעדי ואנשי התגבורת פתחו באש על הבדוים, שהשיבו באש מקלעים. אחרי זמן מה התחיל כאמל פונה לשניאורסון בדברי שלום, ובקש לצאת, למען הפסיק את ההתקפה. שניאורסון השיב לו כי לצאת לא יתן לו, הוא יומת ככלב והם ימותו כאנשי כבוד. הלה השיב בגדופים, אבל אחרי זמן מה חידש את הצעתו. שניאורסון, מתוך שלא ידע על ההרוגים למעלה ובשקלו כי כאמל אם יוסיף להתהלך למעלה עם פצצותיו יכביד על ההגנה, החליט להוציאו.

הקשר עם החברים שנמצאו ברפת ושמרו על השער ועם אלה שבאורוה
 היה מנותק. הללו, לא ידעו את הנעשה בחדרים, וחשבו שכלם הרוגים. הם
 נדרשו לא לירות בקצינים בצאתם. אך לא שמעו דבר וכאשר נסו הקצינים
 להסתלק בלכתם על גגות חדרי המגורים, – ירו אליהם החברים שבאורוה
 וברפת. הקצינים חזרו, ורק לאחר מו"מ נוסף, ולאחר מסירת הודעה

לחברים – הסתלקו דרך השער. אותה שעה אולו כל הכדורים אצל החברים
 שברפת ובאורוה. לכל אחד מהם נשאר רק הכדור האחרון היחידי, לעצמו.
 במקלע שהשאירו הבדוים, נקבו החברים חורים בקיר הרפת ודרכם המציאו
 כדורים לשומרי השער. למעלה נדם הכל, אך אי אפשר היה לברר מה
 הנעשה שם, כי רק דרך אחת הוליכה שמה – בחצר, וזו היתה נתונה לאש
 כל הזמן.

חלה הפסקה קצרה. הערבים אספו את מתייהם ופצוניהם. גם טוקר ההרוג הוכנס לבית, אך לחדור לעליה ולראות את הנעשה שם אי אפשר היה, כי הערבים חידשו את היריות במשנה־תוקף. הבדוים התקרבו שוב אל השער בצעקות: „מתחפיש ולה!“, (אל פחד) ואח"כ „עליהום!“ (עליהם). נדמה היה כי מתחדשת הסתערות חזקה, אך המתנפלים הסתפקו בצעקות. אחר כך התחילו שוב בערמה, וטענו כי לא יוסיפו לירות ובקשו כי מישהו יצא אליהם. שניאורסון הוציא יד שלא במתכון, ונפצע בכדור. כשנוכחו המתנפלים לדעת שאין עצה, נסו להבריח את המגינים בעשן, וזרקו על הגג מחצלת דולקת. יעקבסון עלה על סולם והטיל מבעד הגג שתי פצצות בהמון. בתוך הבהלה נפל חלק מהנמלטים לבור שכיבו בו סיד. אחרי־זה קמה דומיה. המגינים גיצלו רגע זה, פרצו בקיר ונכנסו למחסן, ושם פרצו את התקרה ועלו למעלה; — בעלותם מצאו את מונטר, שרה, דבורה ושרף הרוגים. הם היו מכוסים בשמיכות ובכרים וגדורים בשולחנות ובספסלים. מחת לשמיכה אחת נשמעה אנחה. זה היה קניבסקי שנפגע בבטנו ברסיס פצצה. חבשו אותו והורידוהו למטה.

היום רד. טרומפלדור צוה, כי שלושה אנשים יחדרו — ויהי מה — לכפר־גלעדי, כדי להביא משם את הרופא ואתו עוד כמה אנשים. שלושה האנשים, עם רובים ומאוזרים, יצאו והגיעו בזחילה עד כפר גלעדי. כבואם שמה, מצאו כבר קבוצה של 15 איש שהיתה מוכנה לצאת, והרופא בתוכה. לאחר שחזרו לתל־חי הניחו את טרומפלדור וקניבסקי על גבי שמיכות ושבו לכפר גלעדי. בדרך יצאה נשמתו של טרומפלדור, ודבריו האחרונים היו: „טוב למות בעד ארצנו“.

(לפי ש. מ. וי. ד.)

ת"פ — ת"ש"ד

„צ'ריכים אָנוּ לְהַרְחִיב אֶת גְּבוּלֵי שְׂמִינְתָנוּ, לְהוֹצִיָאָה מֵאַרְבַּעַת קִירוֹת הַבַּיִת עַל פְּנֵי כָּל הַשָּׂדֶה מִסְבִּיב. — — —“

„לא צָבָא כּוּבֵשׁ הַחַי עַל תְּרַבּוּ דְרוּשׁ לָנוּ לְשִׁמּוֹרַת עֲמֻדוֹתֵינוּ עַד תּוֹם הַיָּמִים הָרָעִים — כִּי אִם מִתְּחִלָּה עוֹבְרִים, שְׂגִדְעוּ, אָמְנָם, לְהַחְזִיק בָּם בְּשִׁלְתָ...“
 „בְּעַת בָּא צָבָא, מְחַר הוּא הוֹלֵךְ, רַע וְיָר לָנוּ כָּל זְמַן שְׂאָנוּ כּוּמְכִים עַל כַּחוֹת אַחֲרִים...“

„לְמַצֵּב הַקִּשָּׁה וְהַמְסָבֵן שֶׁל הַגָּלִיל יֵשׁ רַק תְּשׁוּבָה אַחַת: — לְהַנְדִּיל חֲבָף וּמִיָּד אֶת הַיָּשׁוּב בְּצִמּוֹן בְּעִבּוּדָה וּבְשִׁמְרָה.“

(מדברי אהרן שר בשנת תר"ף)

פ ר ק י ם מ צ ר י ם

(לדמותה של מצרים המתעצמת*)

6. המצב הרפואי וציבור הרופאים במצרים עוד לפני כ-40-50 שנה לא האמין רובו של העם המצרי ברפואה המודרנית והעדיף עליה את דרכי הריפוי הישנות והפרימיטיביות. הסיבה לכך - בערות. אמונות תפלות והתנגדותם של חכמי הדת באותה תקופה לכל חידוש מקצועי ומדעי. רבות נלחמו בני העם, תחת השפעת הבערות וזקני הדת, ברפואה החדשה, ועשו זאת באמצעים שונים ולעתים חריפים, כמו שרפת האהלים שניטו מחוץ לעיר בשביל חולים מדבקים, הריסת בתי חולים, הסתרת חולים, סרוב לקבל רפואות, הכאת הרופאים וכו'. בשנת 1896 היה מספר התלמידים בבית הספר לרפואה בקהיר רק שנים-עשר. אולם בינתיים השתנה המצב וביחוד מאז 1919. בית הספר לרפואה נעשה לנרעין של אוניברסיטה ומספר תלמידיו הלך וגדל משנה לשנה. רבים אף לא מצאו מקום לעצמם ונסעו ללמוד רפואה באירופה, ובשובם יסדו בערים ובכפרים בתי-חולים פרטיים, או שסייעו להקמת בתי-החולים הממשלתיים החדשים, מהם קבועים ומהם נודדים. כן הוקמו מוסדות לטיפול בתינוקות, תחנות למלחמה במלריה ובשאר מחלות נפוצות, ומשרדים להסברה רפואית בחלקי הארץ השונים. מספר הרופאים במצרים הוא כיום 4000, כלומר רופא אחד לכל 4500 נפש. זהו הישג שאין להתכייש בו. בהתחשב עם העובדה, שעוד ב-1900 היו במדינה אך עשרות אחדות של רופאים. בשנות 1902-1907 סיימו את בית-הספר לרפואה בקהיר 34 רופאים, לעומת 775 בשנות 1937-1942. ואולם, על אף התפתחותו של השרות הרפואי הולכת התמותה במצרים וגדלה. ב-1900 עמדה על 23 לאלף וב-1940 עלתה עד 28. הסיבה לכך היא שהמחלות המקומיות - בילהרציה, דיונמריה ומלריה - נפוצות מאד, ומספר קרבנותיהן עולה על זה שבסוף המאה הי"ט. התפשטותן נובעת, בעיקר, משיטות ההשקאה הנהוגות כיום. הללו נורמות לריכוז מים רבים במקום אחד, לליחלוח האדמה ולהתהוות ביצות. הרופאים מרבים לטפל בענין זה בוועידות רפואיות הנערכות מדי שנה בשנה, שהן החשובות שבועידות המקצועיות בעולם הערבי. ויאמר, כי בדרך כלל הרופאים הם חלק חשוב בשכבת האינטליגנציה הנוצרת בארץ. יחד עם עורכי הדין (ציבור מהנדסים ניכר אין אתה מוצא במצרים) הם מהווים את חוג האינטליגנציה המקצועית. גם בשטח הרפואה מתחילה מצרים להדק את קשריה הציבוריים עם שאר ארצות של דוברי ערבית והועידות הרפואיות הכלל ערביות תופסות מקום נכבד בתכנית המגע והשיתוף.**

* ראה "מערכות" טז"ז, ע' 16.

** יש לציין כי ועידות אלו, המשתפות נציגים מכל ארצות המזרח התיכון שערבים יושבים בהן (פרט לבלתי-מפותחות ביותר), מורכבות לא על יסוד גיאוגרפי-ארצי כי אם על יסוד לאומי-ערבי, ללא שיתוף הרופאים בני שאר העמים שבמזרח התיכון. באינו מידה מעידה השתתפות רופאי-מצרים

7. תנועת האשה

רבים מן המצרים רואים בחדריב אסמאעיל פחה את יוצרה של תנועת האשה במצרים, כיון שהוא המריץ את אשתו האחרונה, ג'יסים אפת, בשנת 1873, ליסד את בית-הספר הראשון לבנות. אולם ראשיתה של תנועה זו נראתה רק לפני כארבעים שנה, כשעמד הסופר הנודע קאסם אמין ותבע את שחרור האשה והשוואת זכויותיה החברתיות והמדיניות לאלו של הנבר. בענין זה פרסם שני ספרים: „האשה החדשה“ ו„שחרור האשה“, שעוררו רעש גדול בעולם הערבי והאסלמי. כמה מאנשי הדת תבעו להעמיד את המחבר לדין על ספריו אלה, שבאותם הימים ראו כמחננדים למסורת הערבית ולדת האסלם. עד סוף מלחמת העולם הקודמת היתה התפתחותה של תנועת האשה אמית מאור. פעם נתגלתה ופעם נעלמה. שינוי ניכר חל עם הופעתו של סעד זג'ול פחה, שצידד בזכותה. עמדה לה השפעת מנהיג שתפס את הנהגת התנועה הלאומית במצרים משנת 1918 והיה ראש התובעים מאת האנגלים להכיר בעצמאות ארצו. מאז השתתפה האשה המצרית בוועידות הנשים הבין-לאומיות ובוועידות הפוליטיות של מצרים וארצות-ערב. היא נכנסה לאוניברסיטאות מורחיות ומערביות. יסדה אנודות תרבותיות, חברתיות ופילנטרופיות. מעט מעט הופיעו נשים עורכות דין, סופרות, עתונאיות, שחקניות ומדריכות ספורטיביות, והצעירה המצרית יצאה לרחוב נלוית פנים, בלי מורא אנשי הדת עליה, ואף ישבה על ספסל הלימודים ליד הצעיר. מבין הוועידות שערכו נשי מצרים בשנים האחרונות יש להזכיר את הוועידה להננת ערביי איי בשנת 1938, בה השתתף מספר רב של נשים מאיי, סוריה, עיראק, מצרים ועוד. עם זאת אין מספר הנשים המצריות שקיבלו השכלה כלשהי עולה על 11 אחוז, ועד היום אין זכות לאשה להיות חברה בפרלמנט, בבתי המשפט או בממשלה ונס זכות בחירה לפרלמנט אין לה. כן לא הצליחה האשה המצרית עד היום לשרש את ריבוי הנשים ולרסן את הגרושים*. הסטטיסטיקה האחרונה בבתי הדין הדתיים מראה, כי מספר מקרי הגרושין במצרים הגיע בשנת 1942 ל-69,000, וכי חלק ניכר מהגרושות הפכו לקבצניות וילדיהן, שאת מספרם מעריכים ב-250,000, לילדי רחוב מופקרים, שבחלקם אף נפלו למעמסה על מוסדות השלטון והצבור.

8. בעית החנוך במצרים

בין הבעיות החמורות המטרידות את מצרים זה עשרות בשנים יש לציין ביחוד את בעית דרכי החנוך וצורותיו, אשר בה נעוצה במדה רבה גם שאלת ריבוי האבטלה בין בוגרי בתי הספר. הליקוי הבולט ביותר בחנוך זה הוא העדר מנמה מסוימת. תכופות מוצאים אנו בעתונני מצרים את השאלה — „מהו ומה צריך להיות החנוך שלנו, ובאיזה כוון עליו לחנך את הדור החדש? האם ראוי להדגיש את הצד החקלאי,

ותפקידים הפעיל בוועידות אלו, על הזדהות עם הבלטה כזאת של לאומיות-ערבית דוקא, ובאיזו מידה היא חוצאה של מצב נתון — על כך תוכל ללמדנו רק התפתחות הדברים בעתיד. — המער.
* שהם, לפי החוק האיטלמי הדתי, נתונים לשרירות לבו של הבעל. — המער.

כיון שמצרים היא בעיקר ארץ חקלאית, או את הכוון התעשייתי, או המסחרי? כשהנהיגו השלטונות להלכה את חינוך החובה, ב-1933, לא הביאו בחשבון את ההבדלים העצומים שבין מחוז למחוז אלא הטילו על כל בתי הספר, ככפריים כעירוניים, תכנית אחידה ללא התחשבות בתנאי המקום והאוכלוסיה. הם התעלמו, משום מה, מהעובדה, כי תכנית למודים הערוכה בשביל צפון מצרים אינה יכולה להתאים לכפרים שבאזורי הדרום, אם כי היו להם הזדמנויות רבות, מאז קיבלו לידם את הפיקוח על בתי-הספר ואת הנהלתם, לעמוד על הישגיו הדלים של חנוך בלתי-מותאם כזה. וכך יצא שבאזור אשר תנאיו מחייבים לתת לנוער הכשרה חקלאית מקבל התלמיד מקצת השכלה כללית, שאולי יש בה כדי לשמש מעבר למקצועות אחרים, אבל הכנה לקראת חיי חקלאות אין בה. מכאן השנויים התכופים בעשר השנים האחרונות בתכניות הלמודים, קיצוצים מזה ובזבוז-אמצעים מזה, צמצומים והבטחות לסירונין.

שיטת החנוך הישן, של מצרים המוסלמית-הקנאית, מעלה יתירה היתה בה מצד אחד וחסרון גדול מצד שני. מעלתה היתה בזה, שסינלה את התלמידים לתפוס את המקום המגיע להם במבנה החברתי של הארץ, לפי רוח התקופה, שהכשירה חלק מהם, ע"י חנוך במקצועות הדת, לספק את צרכיה הרוחניים של הארץ כמשיבים, דיינים ושופטים-דתיים. חסרונה היה בזה, שלא דאגה כלל להכשרה מקצועית תכנית או להשכלה כללית ושלא נתנה שום אפשרות לכשרונות האישיים להתפתח. התורה שהקנו ראשי אל-אזהרי*, למשל, אסור היה להרהר אחריה. מצוותיה עומדות וקיימות ואין להוסיף עליהן או לנרוע מהן כמלוא נימה.

אך על אף הליקויים בשיטת החנוך החדש ועל אף ההאבקות המרה בין שני זרמי החברה המצרית, המתקדמים והריאקציונרים, בשאלת כוון החנוך ונושאו, אין לומר כי השפעת המערב לא השאירה עקבות בחיי הארץ בשטח זה. בכל ערי מצרים וברוב כפריה נפתחו בתי ספר חדשים. המכללה על שם פואד הראשון בקהיר נעשתה משוכללת יותר ובאלכסנדריה מוקמת מכללה שניה, על שם פארוק הראשון. הלמודים בבתי הספר ובמכללות מתנהלים ע"י אנשי מדע מצריים וזרים, ובנוסף המערב: רפואה, הנדסה, משפטים, חקלאות, ספרות, עתונות, היסטוריה ועוד. אמנם כל המוסדות החדשים הללו טרם נתנו את התשובה לשאלה, אם מגמות-ההשכלה הללו ממלאות את התקוות שתולים בהן. הלא עוד צד לדבר. רובו של הדור הצעיר במצרים טרם הגיע לידי הכרה שהחנוך הוא אפילו יותר מהכשרה מקצועית המבטיחה מקום נוח יותר בחברה, שהחנוך הוא קודם כל עיצוב האופי האישי ופיתוח האישיות לשם שירות הצבור והעם, אף מתוך הסחת הדעת מכל טובת הנאה. הסיבה לכך היא אולי שוב זו שתכניות הלמוד, אשר נלקחו מהמערב, — נלקחו ללא הבחנה וללא הסתגלות לתנאי המקום. ונמצא, איפוא, כי החנוך המושאל הזה במעברו מהמערב למזרח נחרקן במדה ניכרת מתוכנו המוסרי

* המכללה המוסלמית-הדתית שבקהיר. מעוז המגמות הדתיות המוסלמיות בחיי מצרים.

מפורסמת מזה דורות בעולם המוסלמי כולו. — המערב.

הנפשי, פרי התפתחות דורות וסכיבה חברתית מסוימת, ונשארה ממנו בעיקר הקליפה. על צורותיה החיצוניות ועל הידיעות הפורמליות הרבקות בה. יצוין כי אחת מבעיות הלמוד במזרח כולו היא שפת הלמודים. השמוש בשפה זרה עשוי לעכב את התפתחותו הכללית של העם, ואלו במצרים היתה, עד הזמן האחרון ביותר, השפה הצרפתית שולטת בכיפה בכל חיי הרוח, החברה ואף במסחר ובכלכלה הגדולה. בזמן האחרון החלה האנגלית יורשת את מקומה של זו בכמה שטחים ומקצועות, כגון בצבא, בענפי הנהלה שונים ועוד*. אך כמובן שלא היה בזה כדי להקל על הבעיה החנוכית של מצרים, דוברת-הערבית. אכן, יורשתה העיקרית של הצרפתית ברוב השטחים הנוגעים לחייה הפנימיים של הארץ עתידה, כנראה, להיות בכיז הלשון הערבית. על כך מעידה הערביזציה המתקדמת והולכת של מכוני ההשכלה הנבוגים וכן של מוסדות שלטון ומשפט. בטווי נמרץ לחזיון זה ניתן גם בתוך חיי הכלכלה, עיי הצו הנזר גם על המפעלים שבידי זרים לנהל את פנקסיהם בערבית, — דבר העתיד לשנות ביסודו את הרכבו של חבר פקירי המסחר ועובדי המשרדים. אלא שדבר זה נוגע כבר בחזיון הכללי של ראשית דחיקת רגליהם של הזרים (והלא-מוסלמים) משטחים שונים בכלכלתה של מצרים.**

9. הצעות ותכניות לשיפור החנוך

מורת הרוח הרווחת בחוגיה ההוגים של החברה המצרית ממצבו של מפעל החנוך מתחילה לובשת גם צורות מוחשיות יותר, הן בניתוח החנוך והן בהצעות לתקונו. בסוף 1943 פירסם מיניסטר החנוך המצרי, נגיב אל-הילאלי פחה, בחוברת מיוחדת בשם "הדרך לשיפור החנוך בארץ-הנילוס", את הדו"ח שלו לפרלמנט ולקבינט על מצב החנוך העיוני והמעשי במצרים בהשוואה לחנוך בארצות הנאורות, כבריטניה וארצות הברית. לאור נסיונם ודעותיהם של חכמי הפדגוגיה בארצות אלו מציע המיניסטר תכנית לשיפור החנוך במצרים והרחבתו. העם המצרי, קובע הוא במסקנות, חייב להקדיש תשומת לב רבה יותר לחנוך, אם רצונו בהתקדמות אמתית. יש להאריך את תקופת למוד-החובה לקטנים, לקיים קורסים של תוספת-השכלה לנוער ושעורי השתלמות למבוגרים, כך שתקופת הלמוד בארץ-הנילוס תהיה רצופה מלידה ועד פטירה.

אולם השיפורים המוצעים — אין להגשימם אלא אם יוצר שווי משקל בין חינוך הפרט לבין סיפוק צרכיה של האומה. כל הפרעה בשווי משקל זה או כל אי-התאמה בין הקיים לבין הדרוש עשויים להרוס את מגמתם העיקרית של השיפורים הללו, שחיא — להעמיד את מפעל החינוך במרכזה של מסכת שלמה של מעשים, המכוונים כולם לחדוש חייה של מצרים ולביסוסם, מבחינה כלכלית, תכנית

* בזמן האחרון התבלטה גם הפעולה המאורגנת והמודרכת להפצת לשונה ותרבותה של אנגליה עיי מוסדות "המועצה הבריטית", השוקדת על הקמת פשענת רוחנית לבריטניה, וויקה תרבותית אליה, בארצות חוץ, ובהדגשה יתרה — בארצות המזרח התיכון. — המער.

** אשר לחינוך חבר-מומחים שידע לשלוט על חיי-הכלכלה במצרים — ראה להלן בפרק "הכשרת מומחים לכלכלה ומגמת המיצור" — המער.

ורוחנית כאחד. כל אי-תיאום בין התקונים והמעשים בשטחים השונים, עשוי לא רק לעכב בעד ההתקדמות, אלא גם להביא לידי אנרכיה בשטח החינוך. ממשלת מצרים הבינה את הדבר, והיא מתאמצת כיום להתאים את הרחבת החנוך לשיפורים בשטחי התיים האחרים. בישיבתו מיום 4 לאוקטובר 1943, שדנה בתכניות לתקופה שלאחר המלחמה, הוּל הקבינט המצרי על כל אחד מחבריו לחקור, בתחומי סמכותו הוא, את הבעיות שמצרים עתידה לעמוד בפניהן כתום המלחמה, ולהתאים את הצעותיו ותכניותיו להצעותיהם ותכניותיהם של יתר המיניסטרים, למען תהיה פעולת השיפורים אחידה, ולמען ישלימו חלקיה זה את זה.

בעיות החנוך במצרים הנו, מצד אחד, פחות מסובכות מאלו של הארצות הלוחמות, ומצד שני – חמורות יותר. בארצות הלוחמות שורר מחסור גדול במורים ובאנשי מדע, בבנייני בתי-ספר ותרבות. רבים מהמורים התניסו לצבא ורבים מבנייני בתי-הספר נהרסו בהתקפות-אוויר או נלקחו לצרכי הצבא. לא כן במצרים. היא לא נתקלה בקשיים כאלה. מספר מוריה גדל ומוסדות החנוך והתרבות שלה התרחבו בזמן המלחמה; אך עם זאת אין לומר, כי המעמסה שתפול עליה, בשדה החינוך, תהיה קטנה מזו של הארצות הלוחמות. הרויח של מיניסטר החינוך קובע את ההפך: הוצאות החינוך באנגליה ובְּלס עולות כיום ל-123 מיליון לייש לשנה ומספר תושביהן אינו עולה על 41 מיליון, ובכל זאת רבה הדרישה להגדיל את תקציב החינוך. לפי אומדנתו של מיניסטרו החנוך הבריטי יש להשקיע בחינוך, לשם שיפורים*, עוד 67 מיליון, וכך יצטרף הסכום ל-190 מיליון לייש לשנה. אם יהיה ברצונה של מצרים ללכת בדרכה של בריטניה בשטח זה יהיה עליה, אם תקבל ביסוד את היחס בין מספר האוכלוסים ובין הוצאות החנוך בבריטניה, להוציא על החנוך בלבד למעלה מ-70 מיליון לייש לשנה, בעוד שתקציב המדינה כולו הוא כיום 65 מיליון לייש, ומוזה לחינוך 6 מיליונים. נוסף על 70 מיליון אלה יהיה על מצרים להקציב סכום חד פעמי גדול, להקמת בניינים מודרניים למוסדות חנוך ומדע, מאחר שרובם, כעדות הרויח של נייב אל-הילאלי, פועלים בבניינים שכורים שאינם מתאימים לתפקידם.

בשנים האחרונות הרבו עתוני מצרים להתאונן על דלותו של החנוך בארצם, אולם אף אחד מהם לא הציע כל תכנית ממשית לשיפור המצב. לדבריו של המיניסטר, ישנה בדרך כלל הפרזה בתלונות על מצב החנוך בכללו – פרט לענין לימוד-החובה. לימוד זה בארץ אנלפאביתית כמצרים לקוי מאוד, כיון שהתקופה שנקבעה לו היא קצרה ביותר. משך תקופה זו בבריטניה הוא תשע שנים, וכיום עומדים להוסיף עליה עוד שנה אחת** – ואילו במצרים אין היא עולה על שנתיים וחצי ואין איש מערער על כך. סיבה זו בלבד יש בה כדי להסביר את מצבו הירוד של החינוך במצרים. אולם עוד סבה לכך, הנראית למיניסטר החינוך חשובה מן הראשונה, והיא משותפת לכל ארצות ערב: אין מגמה קבועה לחינוך בכתי הספר

* העלאת גיל חובת הלימוד מ-14 ל-15, ומיקונים אחרים בטיב החינוך ובהיקפו. – המער.

** וכעבור שנים מעטות – אף שנה נוספת שניה – עד גיל 16. – המער.

של מצרים. מה החינוך שעמק הנילוס זקוק לו? חינוך איסלאמי, ערבי, פרעניי, אירופי או אמריקאי? חינוך המכוון לחקלאות, תעשייה, מפעלי מים, ספרות או שירה – או אולי לכלם כאחד? כל מעיניו של הפרלמנט המצרי הם – בתקציב, מספר בתי-הספר ומוסדות המדע והתרבות, תכנית הלימודים וכיוון ההרצאות בהם; מגמתם, תועלתם ונוקם של בתי-הספר הזרים, המיסיונים וכו' – כל אלה אינם מענינים אישי. על כן דורש מיניסטר החינוך להקים בהקדם ועדה מיוחדת המורכבת מפוליטיקאים, עתונאים, אנשי-מדע וכלכלה, שתחקור את הבעיות האלה ותתוו שיטה ברורה בשדה החינוך, שיטה שתהיה חובה על כל בתי הספר, בין זרים ובין מצריים, ושכל ממשלה מצרית בין וופדית ובין אחרת, תהיה חייבת לכבדה ולנהוג לפיה.

בסוף הדו"ח שלו מיחד נניב אל-הילאלי פחה את הדיבור על ההפרעות הסוציאליות שהן מכשול לחינוך. כיום יש לשכבות האמידות שליטה מלאה במקצועות החפשיים ואילו השכבות העניות – נחלתן המלאכה והחקלאות. לדעתו, יש לתת לבני כל השדרות חינוך משותף, שיאפשר לכל איש לרכוש את מקצועו לפי כשרונותיו ולא לפי מצבו הכלכלי. וכאן מסתמך המיניסטר על "הספר הלבן לעניני החינוך", שהוצא לפני חדשים מספר ע"י מיניסטרו החינוך בבריטניה, בו מוסברת מדיניות החינוך העתידה של בריטניה לאחר המלחמה: עד השנה האחת עשרה תהיה תכנית הלימודים אחידה. מכאן ואילך יחולקו בתי-הספר (הכוונה לתיכוניים) לפי מגמתם המקצועית, ובהתאם לה יכשירו הללו את תלמידיהם לפקולטות אוניברסיטאיות שונות, כמו הפקולטה למסחר, לתעשייה, לרפואה, לעתונאות, למשפטים וכו'. וכך יוכל התלמיד בנערותו, כלומר – לעת כניסתו לבית הספר התיכוני, לבחור לו את מקצועו העתיד. אם ידו משנת – ישלם בעצמו את שכר הלימוד, ולא – תשא הממשלה בהוצאותיו.* אולם כדי להנשים תכנית כנון זו במצרים, ולכוון את התלמידים לחינוך מקצועי, יש הכרח לחולל שינויים יסודיים ביותר בבתי-הספר התיכוניים הקיימים. כמה מהם צריך יהיה להפוך לבתי-ספר מקצועיים, ואליהם יתקבלו רק תלמידים מוכשרים ביותר, שבדעתם להמשיך אחר כך את לימודיהם באוניברסיטה. שינוי זה יגרוור בהכרח גם שינויים בתכנית הלימודים באוניברסיטאות, למען תהא זו משלימה את תכנית הלימוד התיכוני ולא נבדלת ממנה לחלוטין. המעבר מן המצב הקיים למצב הדרוש וההכרחי צריך, כמובן, להעשות בהדרגה שאם לא כן תשתרר אנארכיה בכל מוסדות החינוך והמדע. נוסף על כך אין במצרים מספר מספיק של מורים בעלי הכשרה מקצועית מיוחדת שיוכלו לבצע מהפכה זו בזמן קצר. בעל הדו"ח מציע איפוא למנות ליד מיניסטרו החינוך ועדה מיוחדת שתטפל בבעיה זו ותקבע את הדרכים לפתרונה כיום ולאחרי המלחמה, כדוגמת הועדה שנתמנתה בבריטניה והנוכרת ב.ספר הלבן הניל.

הדו"ח של מיניסטר החינוך המצרי נשלח אל הפרלמנט לשם ויכוח ואישור.

* סיכום זה של התעודה הבריטית שניתן בדו"ח המצרי, לקה באי-דיוקים, ובינתים לבשו הדברים בבריטניה צורה של הצעת-חוק מפורשת. – המער.

כן נדפס בחוברת מיוחדת ונשלח אל גדולי המלומדים, הסופרים, העיתונאים, נשיאי האוניברסיטאות ומנהלי בתי-הספר הנכבדים במצרים – לחוות דעת. באחד מעתוני מצרים נאמר, כי במשך עשרים וחמש שנה לא עשה שום מיניסטר-חינוך מצרי צעד כגון זה. עתון אחר כתב, כי יש להניח שהפרלמנט יקדיש ישיבות מספר לדיון על ההצעות המובאות בדו"ח ויחפש את המקורות הכספיים הדרושים לביצוען. והאמת ניתנת להאמר: ארץ כמצרים, הרוצה לעמוד בראש התנועה התרבותית במזרח הערבי, לא תוכל להגדיל עשות בכך כל עוד היא בעצמה מפגרת בשטח זה. עניי עירך ועניי ביתך – עניי ביתך קודמים.

10. האוניברסיטה המצרית

הקשר שבין רמת הישגיה הפנימיים של מצרים ובין תכניות שיתופן של ארצות-ערב בולט גם בפרק ההשכלה הנכבדה. לרגל השיחות בין באי-כוח מצרים ומדינות-ערב על שיתוף פעולה בשטח התרבות הרבו העתונים המצריים להעתיר תהילות על האוניברסיטה המצרית על שם פואד הראשון בקהיר. מתארים אותה כמוסד שוה בערכו לאוניברסיטאות אירופה ואמריקה וכבעל תכנית למודים שלמה בתכלית. אמנם הקמתה של אוניברסיטה שיש בה פקולטות להנדסה, חקלאות, משפטים ושאר מקצועות עיוניים ומעשיים, מעידה על התפתחות תרבותית וחברתית של מצרים ויש בה משום סיוע לצעיר המצרי להבטיח את עתידו בחיים, אך את דברי העתונות המצרית על אודותיה אין לקבל כמו שהם, כי המצב באוניברסיטת קהיר עודנו רחוק מאוד מן השלמות. רוב המורים תופסים את מהותו של תפקידם תפיסה צרה ביותר ומסתפקים במתן הרצאה בשעתה, בלי לעשות מאומה ליצירתו של אותו מגע אינטלקטואלי ער, של אותה זיקה, אישית כמעט, בין תלמיד ובין רבו, אשר בלעדיהם לא יתואר שיפוחה של רוח מדעית אמתית ושל יצר-מחקר בין תלמידי-חכמים צעירים. אכן, גם בחייו של מוסד לימודי זה של מצרים המתחדשת והמקבלת מן המערב (להבדיל מהמכללה המושלמית-המסורתית, „אל-אזהר“, הקשורה בכל נימיה בימים עברו ובסגנונם) – רבים הם נילוייהם של מנהגי אתמול, וביניהם, למשל, הדגשת אדנותו של המורה על המתלמד, כלשון הפתגם הערבי: „מי שלימדני אות אחת – הנני עבד לוי“; הפתגם הזה עצמו שגור עדיין בפני מורים לא מעטים, ומורייה-מכללה ביניהם.

וראי שצללים אלה אין גזירה עליהם להשאר קבע בחייה האקדמיים של מצרים, אלא שלפי שעה הם סימפטומים חשובים לדרגת-מעבר מסוימת בהתפתחותה האינטלקטואלית (והחברתית) של הארץ; ורק במדה שתקופה זו תקצר ותהיה תקופת-מעבר באמת, רק במידה ששכבת-האינטליגנציה המצרית תרבה נכסי רוח אמתיים ותטפח אורה מדעית וצבורית ראויה לשמה, רק במדה זו יהיה צידוק וערך למשאלותיה של מצרים, הנושאת עיניה להיות מנהיגה רוחנית בעלת כתר-תרבות, אשר לה התעורה להצעיר קדימה את הארצות הדוברות ערבית של מערב-אסיה ואפריקה הצפונית.

מטרות גדולות כאלו לא תושגנה בלי שיוורם גם מצבו הכלכלי, החברתי

והמקצועי-פרגוני של חבר המורים והמדריכים בכתי-מדרשות נבונים של מצרים. מצבו הכלכלי החמרי הרחוק של המורה, המוכרח לחפש לו משען-פרנסה נוסף מחוץ לכתלי האוניברסיטה ואינו מוצא את הפנאי והיכולת להשתלמות, הוא אחד הנורמים לדלדול כוחותיו של המוסד. רמתו הולכת ויורדת ורבים מן המקצועות בו אינם מעל לדרגה של בית ספר תיכוני.

**

בעית המתלמדת באוניברסיטת קהיר בעיה קשה היא. בארץ מוסלמית קנאית כמצרים נראית ישיבתה של הצעירה באולם ההרצאות, גלוית פנים, בכפיפה אחת עם צעירים, כפריצת-זנר. די בכך שהיא תקשור שיחה עם חבר ללמודים – והמוסדות הדתיים יקפצו על המציאה ויפרסמו את המעשה הנורא בעתוניהם; די בכך שהמורה ישבת אחת מתלמידותיו על הצלחתה, יחייך אליה או יתן לה ציון טוב – והתלמידים יתחילו לארגן ספורים שונים מסביב לענין; די בכך, שהיא תצא בערב מן האוניברסיטה בלויית חבר ללימודים – ומכתבים לעשרות ישלחו אל בני משפחתה ומשפחתו. אין להניח, כי מצרים תתנבר בשנים הקרובות על הנגע החברתי הזה, ומה גם שאין איש דואג לכך. הרי כשם שברכבות ובחשמליות של ארץ-הנילוס יש עד היום מקומות לנכרים לחוד ולנשים לחוד – כך יש לה לאוניברסיטה ספסלים, דלתות-כניסה ומקומות-טיול, לצעירים לחוד ולצעירות לחוד; כי אכן ישן וחדש משמשים עוד בערבוביה בתקופת-מעבר זו של מצרים שהיא גם מרכז לשאלת שחרורה של האשה בעולם הדובר ערבית.

תמונת חייה האקדמיים של מצרים לא תהיה שלמה, באם לא יצוינו גם כמה מגלוייהם הצבוריים. אמנם המדובר כאן מוסב בראש וראשונה על המוסדות האוניברסיטאיים, אך חלק גדול מאד מן הדברים יפה לגבי מוסדות-הלימוד התיכוניים, המהווים מכמה בחינות, יחד עם האוניברסיטאות (ו.אל-אזהר' בתוכן) חטיבה צבורית נפרדת מרשת-החינוך העממי, והם גורם פעיל למדי בחייה הצבוריים של הארץ.

דבר ידוע הוא שהאוניברסיטה על שם פואד הראשון בקהיר אינה מקובת תורה בלבד, אלא גם מרכז פוליטי ומפלגתי. במשך עשרים השנים האחרונות לא התרחש במצרים משבר ממשלתי שתלמידי האוניברסיטה לא היו מעורבים בו; מי בהשתתפות באסיפות, מי בכתיבת תזכירים ומי בעריכת מסיבות למנהיגי פלוני או אלמוני. הנכנס לאוניברסיטה ביום של משבר-פוליטי מוצא אותה כמעט ריקה. רוב הסטודנטים הם באסיפות והפגנות, או בכתיחות ובלוחים ובמאמר, – לאתר התנשויות עם המשטרה; יש מהם שקיפחו בפעולות אלו את חייהם. זיקה זו של סטודנטים אל סערת חיה של מדינה היא חזיון ידוע, ולדעת רבים גם טבעי וחיובי, שמילא תפקיד לא מעט בהנועות גדולות של חברה ואומה, אך במצרים חש אתה בכל אלה טעם בוסר חריף למדי. מספר האגודות הפוליטיות, החברתיות והפילנתרופיות, שבין כתלי האוניברסיטה, מדהים בגדלו. יש מעמידים אותו על 500. בין אלו אגודות בנות שלושה חברים בסך הכל; יושב-ראש, מזכיר ונוזכר; ולכל אחת מצע ותכנית, שברובן הגדול

לא הונשמו מעולם ושאינן להם, על פי רוב, כל קשר ללמודים. עתוני מצרים עוד מנצלים את אינודייה-הקיקיון הללו לתעמולה פוליטית ומפרסמים את תכניותיהם בהפליגם בדברי שבת ועידוד. חזיון בפני עצמו הן תהלוכות-המתלמדים אשר רק לפעמים יש בהן משום הבלטה-עצמית חברתית של הנוער המתלמד.

לאוניברסיטה המצרית אין המנון משלה. בלכת תלמידה בדרך – הם הולכים בשתיקה כבעת לוויה, או שהם שרים את ה„מרש הלאומי המצרי“, ואזי הופכת התהלוכה להפגנה פוליטית לאומית, של מורים ותלמידים כאחד, ואליה נספחים העוברים והשבים ברחובות, בחשבם כי הם מצטרפים להפגנות סולידריות או מתאה. וכשנמאם על התלמידים לשיר ולחזור ולשיר את המרש הלאומי, הם פוצחים בשירי הזמרים המצריים המפורסמים כאום כלתום או עבד אל-והאב. ובכל זאת אין לראות את התהלוכות הללו, ואת ההופעות המאורגנות של המתלמדים, כחזיון ילדותי בלבד. האמת היא כי הפגנות המתלמדים או התפרצויותיהם מילאו כפעם בפעם תפקיד סימפוטומטי – ולפרקים אף תפקיד מניע – ברנעי מתיחות פוליטית במדינה, או ביחסיה עם בעל הברית – בריטניה הגדולה. לעליתו לשלטון של ה„ופדי“ ולחתימת החוזה, המבטיח עצמאות למצרים, קדמו תנועות גדולות, מן הסוג הניל, של נוער מתלמד ובכלל זה, כאמור לעיל, תלמידי בתי-הספר התיכוניים. כשהחלה עולה אחי, בתקופה שלפני פרוץ מלחמת העולם, המפלגה הקיצונית „הלאומית“, שהתקיפה את ממשלת ה„ופדי“ מאותם הימים – נישאה גם מפלגה זו בעיקר על כתפי נוער מתלמד, אשר אורגן בפלוגות של „חולצות ירוקות“, בנוסח ה„חולצות הידוע. כלי ההנכה העיקריים של ממשלת ה„ופדי“, בשטח של ניוס כוחות ציבוריים, היו גם הם, בראש וראשונה, ארגוני נוער ומתלמדים, אשר התנגשו לזו פעם התנגשות פיזית ממש ב„חולצות הירוקות“, ועיי כך נתנו, בין השאר, גם את ההודמנות להכריז על אלו כמסוכנים לשלום הארץ ולחייב ריסון ואיסור. שנות המלחמה הטילו, בהכרח, צמצומים והגבלות גם על צורה זו של מלחמה ציבורית במצרים (הארץ נתונה למשטר של „משפט צבאי“, וראש הממשלה, אשר קשריו עם הצירות והמפקדה הבריטיות אמיצים מאוד, יש לו תואר וסמכויות של „מושל צבאי“ במדינה כולה); אך היא לא שבתה כליל ועוד נכוננו לה עתידות. הנוער המתלמד המצרי, חושיו הלאומיים מתוחים במדה ניכרת לאחר עשרות שנים של האבקת הארץ על עצמאותה. מעוט התעמקותו באינטרסים מדעיים מקל עליו את ההיפנות לרחוב ולהפגנה, ומשפיעה עליו גם קלישות סיכויו להאחו בפרנסה בטוחה (קרי – במשרה ממשלתית) לאחר נמר לימודיו – כי רבו נומרי בתי-הספר ממספר המשרות ומיכולת הקליטה של מקצוע הפרקליטות; והלא פקידות ממשלתית ועריכת-דין הנן, פרט לרפואה, כמעט אפשרויות-ההעסקה היחידות לרוב-רובו של הנוער המתלמד המצרי, הממעט בלימודים תכניים ושימושיים. הנקל, איפוא, לראות כי עצם מבנה הלימודים האקדמיים במצרים, מצד אחד, וסיכווי העבודה והמתיה לשכבת האינטליגנציה, מצד שני, דוחפים את הנוער המתלמד להתעסקות נפרות ב„סיאסה“ (פוליטיקה), מתוך תקוה להתבלט, לקשור קשרים בעולם המדיני ולהבטיח לעצמו עתיד בפקידות או בעסקנות. אין,

ספק, איפוא, כי ארגונייהמתלמידים, בתורת כוח צבורי-מדיני, לא בקרוב ירדו מעל במתה הצבורית של מצרים.

**

מן הראוי לציין עוד כמה פרטים בחייה האקדמיים של האוניברסיטה המצרית. שכם חלוקת התעודות, שהוא מאורע גדול בחיי הסטודנט הנומר בכל⁶ אוניברסיטה, אינו קיים כלל באוניברסיטה זו. הסטודנט המצרי מקבל את תעודתו מידי המזכיר או באמצעות הדואר, ומכאן ואילך אין הנהלת האוניברסיטה במצרים מתענינת כלל בנורלם של מוסמכיה. אין אצלה אפילו רשימה של מוסמכים ומשלחי-ידם. הנומר נשכח לחלוטין מרנע עזבו את האוניברסיטה; אך אם משחקת לו השעה, והוא זוכה למשרה חשובה, נזכרים בו ואין מקמצים בבקשות המופנות אליו בעניני האוניברסיטה. הרצאות-אורח אינן קיימות באוניברסיטה המצרית. אנשי הממשלה אינם נפנים אליה כלל ומעולם לא שמעו תלמידיה מפיהם הרצאה על מדיניותה של הארץ וכלכלתה. רבים מתלמידי האוניברסיטה ע"ש פואד הראשון לא שמעו במשך כל תקופת למודיהם אף הרצאה אחת מפי נשיא האוניברסיטה, ויש מהם שאפילו לא ראו את פניו אלא מעל דפי העתונות.

מובן שהערות אלה לדמותה של האוניברסיטה בקהיר (האוניברסיטה באלכ-סנדריה על שם פרוק הראשון טרם הושלם ארגונה) אינן ממצות לא את אופי המכללה ולא את תפקידה החיובי בחיי מצרים, אך הן מראות במדה מספקת עד כמה תפקיד זה עורנו ברובו חוץ-לעתידי ועד כמה יש להמנע מלהתייחס אל תכניות ומשאלות בדבר מנהיגות מצרית, תרבותית ותכנית, במזרח הערבי כאל עובדות ומעשים אשר כאילו כבר הושגו והונשמו. זמן רב ועבודה רבה (ואף סיוע לא-מועט מבחוץ, בשטח ההשכלה העיונית והמקצועית) יידרשו כדי להפוך את האפשרויות שבכוח ליכולת שבפועל.

11. הכשרת מומחים לכלכלה ומגמת ה"מיצור"

כותב הטורים האלה עמד במקום אחר (הפועל הצעירי - 1943), להכשרת הסטודנטים⁷ על הבעיה הכלכלית של הכשרת אינטליגנציה מקצועית מצרית לפי צרכיה המעשיים של הארץ, הקשורה קשר ישר אל בעית החינוך המצרית בכללה, ועל הנעשה בשטח זה, בעזרת הממשלה, ועיי יזמה עצמית, ביחוד עיי שינור סטודנטים אל בתי-מדרשות שבארצות המערב. מן הראוי לציין נסיון חדש להקנית הכשרה מעשית מעין זו בתחומי הארץ עצמה.

בשיחה עם עתונאים מסר מיניסטר הכספים המצרי, אמין עותמאן פחה, כי ברצונו להכנים, על חשבון הממשלה, מספר צעירים מצרים מנומרי בתי הספר הנבונים, כפקידים בחברות מסחר ותעשייה זרות ומצריות, כדי שילמדו את המקצוע. אחרי זמן מסוים של התכשרות יועברו למחלקות המסחר והתעשייה הממשלתיות. אם יהיה ברצונו של אחד הצעירים, לאחר תום תקופת הכשרתו, להשאר כפקיד קבוע בחברה, ואם הנהלת החברה תסכים לכך, תתייחס הממשלה לנסיון כזה בחיוב ותסייע בידי שני הצדדים.

המכיר את מדיניותה הכלכלית של מצרים בשנים האחרונות – לא נעלם ממנו מה מנמתה של התכנית הזאת. לכאורה היא באה לספק למחלקות המסחר והתעשייה הממשלתיות פקידים משכילים ובעלי מקצוע; אולם לאמתו של דבר המגמה היא מרחיקה לכת יותר ותכליתה להנשים את המדיניות הכלכלית שלפיה נהגו כל הממשלות המצריות בעשר השנים האחרונות, היינו, טהור כל חברות המסחר והתעשייה במצרים מזרים והחלשת השפעתם הכלכלית של הגורמים הזרים בתוכה. על מגמה זו מדברים עתוני מצרים בגלוי בתנובותיהם על תכניתו של מיניסטר הכספים. ב„אל־מוקטם“ באו הדברים האלה: „אין מן הצורך לומר, כי כל תכנית העשויה להרבות את מספר הפקידים המצריים, בעלי־ההשכלה, בחברות ובבנקים הזרים והלאומיים תתקבל בברכה על ידי כל בני מצרים, כי יש בכך צעד לקראת הנשמתה של שאיפה המקנת זה שנים רבות בלבו של כל מצרי המקנא לעניני ארצו. ב„אל־בלאג“ נאמר: „הצעירים המצריים שהצליחו לקבל משרות בחברות ובבנקים זרים הוכיחו, כי אין הם נופלים בכשרונותיהם, נאמנותם, חריצותם וכוחם, מן האחרים. ב„אל־מצרי“ נאמר: „אין ספק כי רבוי מספרם של המצרים המכירים מקרוב את עניניהם, פעולותיהם וקשריהם של החברות והבנקים הזרים במצרים, יש בו כדי לחזק במדה רבה את מדיניות ה„מיצור“ ולהקל על הממשלה את תפקידה בנשתה לדון מחדש בזכויותיהן ומעמדן של החברות הללו.“

ואכן אין ספק, כי כל ממשלה בעלת מדיניות כלכלית נבונה, מן הראוי וההכרח שיהיה לה מספר גדול של מנהלי מחלקות ופקידים, הבקיאים בבעיות הכלכלה ומכירים מקרוב את מנהלי חברות המסחר והתעשייה הזרות שבארצם. אחת הדרכים להקמת חבר עובדים מסוג זה היא – להכניסם לעבודה בחברות אלו, על מנת שיעברו מתפקיד לתפקיד וממחלקה למחלקה ויעמדו על דרכי עבודתן, קשריהן עם חו"ל, הכנסותיהן ורוחיהן. בבואם אחיז לשרת במחלקות הממשלה תהיה להם בדרך זו ידיעה מקפת על עניניה הכלכליים של הארץ, לא רק להלכה כי אם גם למעשה, וכל הכספים שהשקיעה הממשלה בענין זה – לא יהיו לשוא. אולם לשם הצלחת תכנית כנון זו הכרח הוא שמנהלי החברות והבנקים יתנו אמון בפקידים המתכשרים ויהיו בטוחים, כי הללו לא יהיו „מרגלים“ במוסדותיהם או מועמדים „לרשתם“, וכי בהכניסם אנשים אלה לפני ולפנים של עניניהם לא יחפרו המוסדות קבר לעצמם כמו ידיהם וכא יפתחו פתח לחסולם ולהקמת מוסדות מצריים במקומם. אם יהיה בטחון זה – יהיו המוסדות הכלכליים הזרים מעונינים בהקמת חברי־עובדים מומחים שיפעל במוסדות הממשלה וישים קץ לאנרכיה השוררת בהם. לא אחת קבלו מנהלי החברות והבנקים הזרים במשך עשרים השנים האחרונות על כך, שאין בממשלת מצרים בעלי מקצוע מומחים, היודעים מה מועיל ומה מזיק לארצם מבחינה כלכלית, ובאיוז מידה, למשל, רצוי לה להרחיב את קשריה הכלכליים עם הארצות הסמוכות ועם בריטניה ולצמצם את קשריה עם גרמניה, איטליה ויפן. ועוד תנאי עיקרי להצלחת תכניתו של מיניסטר הכספים המצרי: בחירה מוצלחת של הצעירים שישלחו לתפקיד אחראי זה. עד היום היו הקשרים המשפחתיים עם הפקידים הנבונים ואנשי הממשלה והפרלמנט גורם עיקרי בבחירת המועמדים

למשרותיהם. קרובים היו מועדפים על הצעירים המשכילים בעלי תעודות בתי ספר גבוהים כמצרים ובחול. גם עניינים מפלגתיים עושים לא מעט לסיבוך המצב. בנפול ממשלה ובקום ממשלה אחרת במקומה מועברים פקידים ממחלקה למחלקה וממיניסטרויון למיניסטרויון על לא חטא ועברה ומכלי להביא בחשבון אם הם מתאימים לתפקידיהם החדשים. השעמים להעברות אלו אינם נעוצים כל עיקר בטובת העבודה, ואין האשם לא בפקידים, לא במנהליהם ולא בממשלות המתחלפות. אשמה בכך מסורת דורות. עשרות ומאות בשנים הלכה מצרים בדרך זו ולא קל לה להשתחרר מהרגלים נושנים, המושרשים בכל שטחי חייה. אם ייטיב מיניסטר הכספים בבחירת הפקידים לפי קנה מידה של כשרון והשכלה, ולא של מעמד חברתי, ואם יסביר להם מלכתחילה כי תפקידם הוא ללמוד את מקצועם ולא לשאוף להשתלט על החברות הזרות ולהרסן, — יתכן כי תכניתו תצלח וכי הבנה ושיתוף פעולה יתקמו בין בעלי החברות והבנקים לבין פקידיהם החדשים. יתכן גם שנורל הפקידים הללו יהיה שונה מנורל הצעירים שנשלחו לאוניברסיטאות באירופה ובאמריקה על חשבון הממשלה וחזרו בלי להביא כל תועלת לארצם, כיון שלא היו מוכשרים לתפקידם.

וסיכומו של דבר: תהיה מנמתו של מיניסטר הכספים אשר תהיה — אין הזרים והמיעוטים בארץ הנילוס, ובארצות הסמוכות לה, יכולים להתייחס אל התכנית כשוויון נפש. לפי תנובת העתונות המצרית מסתבר שאין היא רואה את האחרות בין הרוב המצרי ובין המיעוטים והאוכלוסים הזרים, את השיתוף בפתרון בעיות כלכלה בימים הבאים, — כדבר מוכרח המציאות. אדרבא, היא מזהירה את המועמדים לפקידות, מן הסוג הניל, שעליהם להיות מוכנים להאבקות קשה על מעמדם בתוך המפעלים הכלכליים השייכים על הרוב, כאמור, לבני המיעוטים והזרים. כנגד זה ראוי לומר כי לא בטובתה של מצרים הוא להתחיל בביצוע תכנית המיצור בימים אלה, שכן עלול הדבר להתפרש כנסיון חשאי לנשל את הלא-מוסלמים שבמזרח הערבי מעמדותיהם הכלכליות ולהכשיל את תכניותיהן הקונסטרוקטיביות של מדינות הברית לתקופה שלאחר המלחמה; תכניות שעיקרן הוא, כפי שאנו שומעים מראשי האומות המאוחדות, שיתוף פעולה כלכלי וחברתי בין יחידים ועמים על יסוד של שוויון.

אָפֶק רְאִיתֶם הַפּוֹלִיטִית עוֹדְנוּ צַר קָאָד, וְכַמְעַט שְׁאִינוּ חוֹרֵג מִתְחוּמֵי גְדוֹת הַנִּילוּס; אֵד אִין סֶפֶק רַב בְּכֵךְ שְׁלַחְצֶם שֶׁל אוֹכְלוֹסִיָּה עוֹדְפֶת וְעִשִׂירוֹת יִתְרָה סוֹפוּ לְהַפְגּוֹת בְּקֶרֶב אֶת עֵינֵיהֶם לְמַפְעֵלוֹת גְּדוֹלוֹת יוֹתֵר, וְהַשְׂאֵלָה הַצְּפוּרָה אֶפְרִיקָאִית, שְׂכִיּוֹם קָל לַעֲשׂוֹת בָּהּ, בְּמִדּוּרִים מְגֻנָּדִים זֶה לָזֶה נִגְוֵד חֲרִיף, תִּהְפֵּךְ לַשְׂאֵלָה בּוֹעֶרֶת.

ת. א. לורנס

גיאוגרפיה ואסטרטגיה בתולדות ארץ-ישראל

יש דברים שהם בבחינת מוסכמות שאין חולקים עליהן; אף-על-פי-כן מן הראוי לפתוח גם במוֹדַעַת נדושה, אם אך עשויה היא לשמש יסוד לפרשה הנדונה.

במקרה דנן יש להתחיל במוסכמה ודאית וברורה ממין זה: תולדותיה של כל ארץ תלויות במידה רבה במבניה הגיאוגרפית, כשהיא לעצמה, ובמקומה המיוחד לה במסגרת שכנותיה מסביב.

וא"י אינה יוצאת מן הכלל בנידון זה. גם מבט קל ופזיז במפת המזרח התיכון עשוי ללמדנו מיד, כי ארץ זו לא יכול היה גורלה לחון אותה בפרשת התפתחות שלה ושקטה, אלא בשלשלת מאורעות סוערים שעדו עליה בזה אחר זה, שכן שוכנת היא בנקודת-צומת עולמית, במקום שנפגשות בו שלוש היבשות של העולם הישן והקדום, ובאיזור שהיה ערש הקדמה האנושית, שטיבו וטבעו יעדו אותו לנקודת מולדת לתרבויות הקדומות של האדם, משניצב לראשונה על דרך ההתפתחות השכלית והרוחנית.

א"י שוכנת לחופו המזרחי של הים התיכון, בשלישו הדרומי; כלומר היא מהווה את קציה הדרומי-המערבי של אותה רצועת אדמה פוריה המשתרעת כחצי-גורן עגולה על גבול הגוש המסיבי של חצי-האי ערב, שהוא שחון ומדברי בעיקרו. רצועה זו הכתיר אותה ההיסטוריון האמריקני ג'ימס הנרי קֶרְסְטֵד בכינוי ההולם אותה עד להפליא — הקשת הפוריה. היא משתרעת מחופו הצפוני של מפרץ פרס (ממזרח לחצי-האי ערב) אל עבר צפון-מערב, לאורך בקעות הפרת והחידקל (מסופוטמיה), נסבה מערבה (סוריה הצפונית), ופונה ויורדת משם לצד דרום-מערב, לאורך חופו המזרחי של הים התיכון (סוריה וא"י), ומסתיימת קרוב לחופו הצפוני של ים-סוף (ממערב לחצי-האי ערב).

א"י שוכנת איפוא, לאשרה או לאסונה, במקום שהיה תמיד ראש-גשר ופרוזודור-מעבר מאפריקה לאסיה ולאירופה, ובהיפוך, מדרום-מערבה, בקצה הצפוני-המזרחי של יבשת אפריקה, משתרעת בקעת הנילוס, מצרים המדינה, אחת מנקודות המוקד של התרבות הקדומה ומהארצות הראשונות שבהן התפתחה מדינה מרכזית חזקה, אשר נעשתה בתקופות מסויימות מעצמה עולמית; מצפונה, מצפונה-מזרחה ומצפונה-מערבה יושבות מסופוטמיה, סוריה הצפונית ואסיה הקטנה, שבהן — ובעיקר בראשונה מהן — נמצאה נקודת המוקד האחרת של התרבות הקדומה, ובכולן התפתחו — לפרקים בזו בצד זו ולפרקים בזו אחר זו — מדינות גדולות ועצומות, שאף הן היו מעצמות עולמיות (לפי מושגי הזמן), מפרק זמן למשנהו: בבל, אשור, מיתני, מדינת החיתים.

ראש־גשר" כיצד? משיצאו המצרים, בכל תקופה־מתקופות תולדותיהם הארוכות, למסע־מלחמה על הארצות השוכנות על גבולם מצד צפון־מזרח, היו צריכים תמיד לפסת־ארץ' אוהדת שתשמש להם מקום־אחיזה ונקודת־מנוחה לאחר מעבר מדבר סיני, וגם תחנה להכנות אחרונות לקראת קרבות באסיה. אכן שימשה הארץ — וביחוד פינת דרום־המערב שלה, הנגב — ראש־גשר כזה למן ימי יעזמס, הראשון לכובשי השושלת הי"ח (1560—1310 לפסה"נ), דרך תקופת שלטונו של בית־תלמי, ואח"כ — הממלוכים, ועד ימיהם של מחמד עלי ואברהים פחה (1831—1840 אחר ספה"נ).

ופרוזדור־מעבר כיצד? מימיה לא היתה א"י עתירת נכסים חמריים במידה כזאת שתשמש פתיון־כיבושים בפני עצמה. ערכה היה רק בזה, שבה עברו הדרכים היחידות אשר הובילו אל ארצותיהן של מעצמות המזרח האחרות — בצפון סוריה, בבקעות הפרת והחידקל, באסיה הקטנה ומעבר להן. תרבויות אלה היכו גלים על סביבותיהן בדרכי שלום ומלחמה; וארץ־ישראל שימשה כמעט תמיד זירת ההתנגשויות הללו והיורה הרוחת שבה הותכו כולן, נתערבבו ונתמזגו והטביעו את חותמן על דמותה ויצירתה של ארצנו.

ולא זו בלבד. רצועת הקשת הפוריה, שדובר בה לעיל, מגיעה בא"י רק כדי רוחב של 150 ק"מ. ממזרחה — המדבר, או נכון יותר הערבה הערבית־הסורית, הצחיחה בקיץ ומצמיחה עשב־מרעה בחורף ובאביב, מקום נדודים לשבטי רועים ושוסים מקדמת־דנא; ממערבה — הים התיכון המזרחי הפתוח לסוחרים ולשודדי־ים מחופי האיים האיגיאיים, אסיה הקטנה, קיפרוס, סוריה ומצרים. וגם מתנפלים ומבקרים ממזרח וממערב הניחו את רשמם בא"י, והשפיעו לא־מעט על מהלך תולדותיה.

תנועות מעבר והשפעות זרות אלה ניכרות בא"י ובשכנותיה למן הימים הראשונים, עוד לפני התחלת התולדה הכתובה של המזרח התיכון. אם נמצאים בקברות פריהיסטוריים במצרים כלי־אובסידיאן, שמקורו יוכל להיות רק באיי הים האיגיאי או בהרי ארמיניה, ברור הדבר שהחומר הזה הגיע למצרים רק באמצעות סחר־חליפים שעבר דרך א"י. האבן התכולה (לאפיס־לאזולי) יכלה אף היא להגיע למצרים בתקופה זו רק מפרס, וכמובן — דרך א"י. כלי־חרס מטיפוס ידוע, שמוצאם כנראה ממצרים התחתונה, פשטו ועברו עד סוריה המרכזית, בודאי דרך א"י. מלחית מסיני הגיעה לבבל רק דרך א"י. ובארץ עצמה אם לא נמצאו עד עתה חמרים שהובאו ממרחקים, הרי ניכרים בה עקבות השפעות תרבותיות ממצרים, מצפון סוריה ואף מתורכיסתאן הרחוקה, בכלים, במוטיבים עיטוריים ובסגנוני בניה.

מסחר חמרים זה בימי שלום וההשפעות התרבותיות, שבאו בעקבותיו, או נישאו על גלי הגירות שבטים ועממים שהעפילו להאחו בארץ בכוח הזרוע, לא עברו בתוהו לא־דרך. הם היו צריכים לנתיבות מסוימות וסלולות; ואף נתיבות אלה מותנות במבנה פני־הארץ.

בראש וראשונה נודעת כאן חשיבות עיקרית לדרכי האורך, או דרכי-השתי, של הארץ. בין אלה תופשות מקום בראש שתי דרכים שחשיבותן לא פגה עד היום. האחת – בקצה המזרחי של הארץ, ממש על הגבול בין המדבר והתחום הנושב. זו היא הדרך הידועה היום בשם דרב אל חג', כלומר דרך החגיגה (העליה לרגל למכה), שבה עוברות אורחות עולי-הרגל המושלמים למדינה ולמכה, ובה סלולה היום מסילת הברזל, המקשרת את דמשק אל מעאן (ומדינה) בדרום. שרידים ארכיאולוגיים מעידים על כך כי באלף השלישי לפסה"נ היתה זו עורק התחבורה הראשי במזרח הקדמון בין הצפון והדרום, והדי העובדה הזאת נשמעים גם במקרא (ברא' י"ד) בפרשת מסע המלחמה של ארבעת המלכים מארצות הפרת והחידקל אל דרום ים המלח. מסיבות היסטוריות שונות, שבחלקן עדיין אינן ברורות כל צרכן, הפסיקו את התנועה בדרך זו בראשית האלף השני לפסה"נ, ואולם עם עלייתם של הנבטיים במאות האחרונות לפסה"נ חזרה דרך זו למלא תפקיד חשוב ועיקרי בתולדות המזרח הקדום, ועד ימינו לא אבד ערכה, שכן גם במסעם של הערבים צפונה אל עבר אדרעי ודמשק, כשעוררם ועודדם לורנס המפורסם בימי מלחמת העולם הראשונה, נודע לה ערך עיקרי *.

[ר' מפה, ע' 26–(1)]

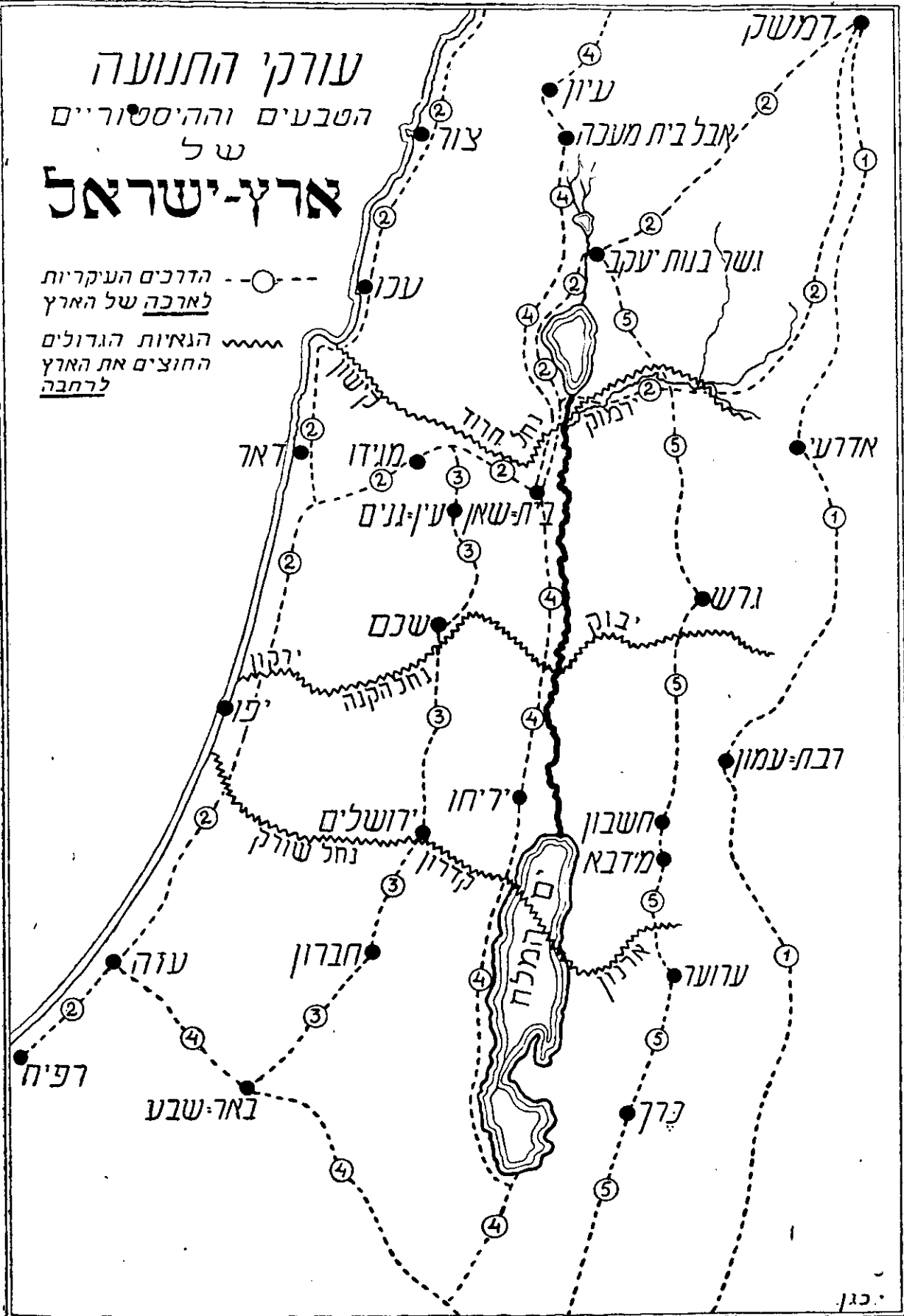
דרך-שתי, שנודעת לה חשיבות בינלאומית, עוברת לאורך שפתה השנייה של הרצועה הפוריה בארץ-ישראל, במערב הארץ, הלא היא הדרך שהרומאים היטיבו לכנותה בשם "וויא מאריס" (Via Maris). בודאי תרגמו בביטוי זה שם שהיה רווח במקום: דרך-הים, שכן זכר לה נמצא רמוז בפסוק שבמקרא (יחזק' ל"ט, י"א): "...העוברים קדמת הים... דרך זו הידועה בחומש גם בשם דרך ארץ פלשתים (שמ' י"ג, י"ז). ראשיתה על גדות הנילוס והיא עוברת על פני מדבר סיני ולאורך השפלה והשרון (בכמה סעיפי-דרכים, קרוב לחוף הים ולרגלי רכס ההרים), עד שהיא מגיעה אל רכס הכרמל. שם היא נפרדת לשני ראשים: האחד נמשך לאורך חוף הים, לעכו ולערי החוף הפיניקיות (צור, צידון, בירות ואילך), והשני – נסב לצד צפון-מזרח, דרך מעבר ואדי-עארה, עמק יזרעאל וערבת הירדן (ומשם בכמה סעיפי-דרכים: במעלה הירמוך, דרך הגולן – גשר בנות יעקב, במעלה הירדן, לדמשק, לתדמור ולארם-נהריים – מזה, ולסוריה המרכזית והצפונית ואסיה הקטנה – מזה. [ר' מפה – (2)]

גם דרך זו בודאי עתיקה-נושנה היא. אך זכרה בא בתעודות שונות רק החל מאמצע האלף השני לפסה"נ ואילך. החל מאז עברו בה כל כובשיה

* וכן שמשה דרך זו – והסתעפותה מזרחה, אל מצרים, מדרום לים המלח – נתיב ראשי (וביבשה – יחיד) לקשר בין כל השטחים המושלמיים של סוריה ומצרים, בתקופת קיומה של "מלכות ירושלים" הצלבנית בתחומיה השלמים, – ואף למסעי חיל-הסורים, בהשתתפותו של צלאח-אד-דין, למצרים; ואח"כ למסע-הכיבוש של צלאח-אד-דין ממצרים לדמשק ולחלב: בעקפו לראשונה את מלכות-הצלבנים, על מנת לכתרה לבטוף, – המער.

עורקי התנועה הטבעיים וההיסטוריים של ארץ-ישראל

הדרכים העיקריות
לארכה של הארץ
הגאיות הגדולים
החוצים את הארץ
לרחבה

העיקריים של ארץ-ישראל. החל מתחומים השלישי ממצרים (1479 או 1468 לפני ספ"ג) וכלה באלנבי הבריטי (1917/18 אחר ספ"ג).

מלבד שתי דרכים עיקריות ובינלאומיות אלה יש להזכיר עוד דרך אחת שנודעת לה רק חשיבות שניה במעלה, ובעצם שימשה רק את התנועה והצרכים המקומיים של ארץ-ישראל גופה. הלא היא הדרך העולה מבאר-שבע שבדרום, לאורך פרשת המים של הרי יהודה ושומרון, דרך חברון, ירושלים, גפנה, שכם ועין-גנים. חלקה של דרך זו מצפון לירושלים היה מקום התורפה של ממלכת יהודה לעתים קרובות, ובו עלו על העיר מלכי אשור (ר' ישע' י, כ"ח - ל"ב) ובבל, ובראשית המרד החשמונאי גם צבאות הסיליבקים. בנתיב מרכזי זה, משומרון דרך גופנא וגבעת-שאל, קרב אל ירושלים, לפי יוספוס, גם צבאו העיקרי של טיטוס. [ר' - (3)]

עוד שתי דרכים אחרות יש להזכיר: האחת (4) - לאורך הערבה, למן מפרץ עקבה דרך הנגב, לעזה - מזה, ולירושלים - מזה, שחשיבותה היתה גדולה בתקופות מסוימות; וסעיף ממנה עלה עד חופי הדרום של ים-המלח, ומשם דרך יריחו לאורך עמק הירדן, ודרך אבל-בית-מעכה ועיון לבקעת חילת סוריה. חלק זה (מיריחו והלאה) שימש גם הוא רק דרך-משנה לתנועה בפנים המדינה. האחרת (5) - לאורך השדרה האמצעית של רמת עבר הירדן המזרחי, דרך בצרה, ערוער, דיבון, מידבא, חשבון, יעזר, רמות-גלעד, גרש, לצפון הגולן. גם דרך זו נודעה לה רק חשיבות מקומית בלבד.

זהו מזלג הדרכים בן חמש השיניים, המשתרע לארכה של ארץ-ישראל. שתי שיניו החיצונות, כבכל מזלג, הן העיקריות - דרכי התחבורה הבין-לאומיות, שלש הפנימיות - דרכי-עזר מקומיות בלבד, כשם שגם שיני המזלג הפנימיות דקות יותר ונודעת להן רק חשיבות משנה בלבד.

ועוד מוסכמה נדושה אחת. כרגיל, הרוצה להיכנס לבית אינו חותר מתחת לקיר או פורץ פרץ בחומה אל מול פניו ונכנס; לשם כך הניחו בוני הבית פתחים וכניסות, שדרכם באים אל הבנין פנימה. והוא הדין בארץ הרים וגבעות. מובן מאליו כי הרוצה יוכל על-פי-הרוב לטפס על הצוקים, לעלות במעלה הסלעים, ולחדור בין ההרים; אלא שיגיעה וטרחה זו היא מיותרת. בדרך כלל נוהגים אנשים לבוא אל בין ההרים בפתחים שהניח הטבע: במעלה הנחלים, או בנקרות ובמעברות הנפתחים ביניהם ומובילים את העובר במ אל תוך השטח ההררי, אל הרמה או אל פרשת המים.

וכאן יש לחזור אחורנית אל התקופות הגיאולוגיות הקדומות. קדומות הרבה לראשית התגלות האדם על-פני האדמה. העולה במעלה נחל שורק בין הרי יהודה ועיניו פקוחות לקרוא את הסימנים אשר רשם הטבע על מורדות ההרים משני עברי הנחל, יראה סימני מדרגות שהיוו לפנים חופי נחל איתן. ברור כי נחל רחב ותקיף-זרם כזה לא יכול היה לינק את שפעת מימיו מסביבות ירושלים, ואמנם, העולה עם מסילת-הברזל עד בואו ירושלימה, ועובר את הרחוב הקצר המוביל מתחנת מסילת-הברזל מזרחה, ימצא מיד

סמוך לירידה אל עמק יהושפט, הנפתח בקצהו המזרחי אל נחל קדרון. ואם יוסיף לרדת בנחל קדרון עד מקום הישפכו אל ים-המלח, יראה נכחו על חוף הים המזרחי את שפך הארנון, הבא מרמת עבר הירדן המזרחי, מן המדבר הערבי-הסורי. והנה שורת נחלים זו, - הארנון (+ים-המלח), הקדרון ונחל שורק, - היוו לפנים נהר אחד, שבו זרמו שטפי מים כבירים מיבשת ערב, לפני התהוות הנקרה העצומה העוברת כמעט בקו מקביל לחוף הים התיכון, מסוריה בצפון ודרך ארץ-ישראל אל ים-סוף ועד אפריקה המזרחית.

נהרות עצומים כאלה לכל רחבה של ארץ-ישראל המערבית והמזרחית גם יחד שטפו לפנים באפיקיהם המחוברים של היבוק (היוצא מן המדבר קרוב לרבת-עמון ומשתפך אל הירדן), וואדי-פארע (היוצא מצפון-מזרחה של בקעת שכם ומשתפך אל הירדן ממול ליבוק) וואדי דיר-בלוט (היוצא ממערבה של בקעת שכם ונופל אל נחל הקנה המשתפך אל הים התיכון) - בשומרון; ובאפיקי הירמוק (היוצא מהרי החורן ומשתפך אל הירדן), נהר ג'לוד (היוצא מעין-חרוד ומשתפך אל הירדן) והקישון (היוצא מהרי אפרים ומשתפך אל הים התיכון) - בדרום הגליל.

רק לאחר שנתהוותה השקיעה הגדולה הסורית-הארצישראלית-האפריקנית-המזרחית נשברו ונתפצלו אפיקי הנהרות העצומים האלה וקיבלו את צורתם היום. הם הם המהווים את עיקרי דרכי הערב לרחבה של ארץ-ישראל, לשיירות סוחרים ורוכלים ולתחבורה הפנימית, וגם את הכניסות והפרצות, שדרכן חדרו מבחוץ או יצאו מבפנים צבאות תוקפים. כן החלה החדירה הפלשתית אל הרכס ההררי של ארץ-ישראל המערבית דרך נחל שורק; וגם האשורים בימי סנחריב עלו על יהודה דרך בית-שמש, עזקה (במבוא נחל האלה, ר' להלן) ולכיש (עליד בית גוברין, ר' להלן); ועמק יזרעאל היה שדה הקרבות, בה"א הידיעה, בארץ-ישראל, החל בתחתימס השלישי המצרי (1479 או 1468 לפסה"נ) וכלה בנפוליאון ובאלנבי.

גם במקרה זה של דרכי-ערב קיימת מערכת מסועפת של דרכי-משנה לאורך ערוצים שונים בהרי יהודה, אפרים והגליל. צומת חשובה מבחינת זו מהווה קבוצת הדרכים, המתרכזות בסביבת בית-גוברין, ומובילות משם לפנים הארץ, לדרום-מזרח - במעלה ואדי-ע'פר (דרך לכיש העתיקה), למזרח - במעלה ואדי א-תפאח (לחברון) ולצפון-מזרח (לבית-לחם ולירושלים). מלבד האשורים (ר' לעיל) השתמשו במערכת דרכים זו גם צבאות הסיליבקים, בימי מלחמת החשמונאים, בעלותם על בית צור; ובימי מלחמות בר-כוכבא גם הרומאים.

חשיבות מסויימת נודעת גם לעמק האלה, שהוא פתח פתוח מן השפלה המרכזית לצד בית-לחם; לעמק אילון, שבו שני פתחים: באב אל-ואד (דרך המלך היום מתל-אביב ומיפו לירושלים, אשר בו עלו צבאות אלנבי על ירושלים), ומעלה בית-חורון (דרך המלך היום מלטרון לרמאללה), הידוע מימי כיבוש יהושע, מלחמות החשמונאים הראשונים ומסעו של קסטיוס גלוס

על ירושלים; לאפיק היבש היום, המוליך מאנטיפטריס (ראס־אל־עין) לגפנה; לאפיק נחל אלכסנדרון (המוביל מן השרון המרכזי אל בקעת דותן); ולבסוף לדרך הישנה, שהיתה ידועה עדיין לפני דור אחד בשם דרב אל־חוארנה על שם מובילי החיטה החורנית לנמל עכו (במעלה נחל נעמן לבקעת בית־נטופה ומשם, במורד ואדי פג'אס, אל מעברות הירדן ואל נחל ירמוך).

זו היא איפוא רשת הדרכים העיקריות והמשניות, הפרושה לארכה ולרחבה של ארץ־ישראל. ליד דרכים אלה צמחו והתפתחו ישובים של בני־אדם, ובעיקר במקומות שנמצא בהם, או סמוך מאוד אליהם, התנאי היסודי השני לקיום ישוב — מעיינות מים.

בעיקר בפרשות הדרכים, במקומות שבהם הצטלבו והתפרדו דרכים שונות, בין דרכים ראשיות ובין דרכים משניות, תמצאנה נקודות המפתח העיקריות, מרכזי התרבות ומבצרי השלטון של תושבי הארץ או כובשיה בתקופות שונות של תולדתה הארוכה והמנומרת.

לארכם של הדרכים־הנחלים תמצאנה לעתים קרובות שורות כפולות של מבצרים וצמתות מסחר ומלחמה, המציינות גבול פוליטי ישן, כגון לאורך אשדות המערב של הרי יהודה, משני צדי הגבול שבין יהודה ופלשת, או בחלקים שונים של דרום עבר הירדן המזרחי, לאורך הגבול שלא היה קבוע בין ישראל מזה ובין מואב ועמון מזה.

כאן, בנקודות המפתח העיקריות האלה, סערו ותססו תולדותיה של הארץ בכל התקופות. לאורך נחל הבשור (ואדי עזה) נגזר גורלה של הארץ בראשית הכיבוש המצרי (בימי יעחמס הא' ממצרים) ובימי מלחמת העולם הראשונה (1917 אחר ספה"ג). סביבת בית־גורין היתה נקודה מרכזית. לא רק במלחמות־הגבול בין בני ישראל והפלשתים, אלא גם נקודת־מפתח במלחמות בין היהודים וממשלות אשור ובבל ובימי המרידות נגד הרומאים. עמק אילון, המציין אפיזודה דרמתית ביותר בכיבושו של יהושוע בן־נון, שימש שדה־קרבות גם בימי החשמונאים וגם בימיו של אלנבי. ומגידו, השומרת על הכניסה לעמק יזרעאל המערבי מצד השרון (במוצא ואדי־עארה), היתה שדה התנגשות למן ימי הכיבוש המצרי, באמצע האלף השני לפסה"ג, ואחר־כך בימי דבורה וסיסרא, יאשיהו המלך ופרעה נכו, ועד ימיהם של נפוליאון ואלנבי בדורות האחרונים; עד כדי כך שיחזקאל, ובעקבותיו המסורת הנוצרית, עשאהו למקום התנגשות איתנים אחרונה לאחרית הימים.

ולבסוף מן הראוי להדגיש עוד שתי נקודות. סכנת המדבר היתה צפוייה תמיד לאנשי הארץ הנושבת. קרוב לגמר האלף השני לפסה"ג כבר החלו המואבים והאדומים להקים שורת מבצרים לאורך גבול המדבר, כדי לשמור את ארצם מפני פלישת־פתע של נודדים. קווים אלה הורחבו וצומצמו במשך הדורות, הכול לפני מהות השלטון ומידת תקפו, אך הם התקיימו בימי הנבטיים והרומאים ועד ימינו הגיעו.

סכנה שניה ארבה מן הים; האניות בימי קדם היו קטנות הרבה מאניות
 זמננו, ועל כן היו יכולות להתקרב לחופים ולעגון במקומות רבים, שהיום אין
 לגשת אליהם בספינותינו הגדולות. לפיכך היה גם מספר הנמלים בארץ רב יותר
 בימי קדם. כמעט בשפך כל נהר היה קיים ישוב ששימש גם נמל; ועד היום
 ניצבים בשפכי הנהרות תלים המעידים על ישובי קדמונים, אשר שמרו על הכניסות
 האלה לפנים הארץ מפני שודדים ופולשים — מזה, ועסקו — בימי שלום — בסחר חוץ
 וסחר חופים — מזה. בשפך ואדי-עזה ניצבים אחד מול רעהו, שני תלים:
 תל-א-צגם (מדרום, מאוחר יותר) ותל אל-עג'ול (מצפון, קדום יותר). גם
 בשפכי נהר א-צקריר ונהר רובין יושבים תלים ניכרים. אולם התל הטיפוסי
 ביותר מסוג זה נמצא לפנים בשפך הירקון; מי שזוכר את תל-אביב מהימים
 שלפני הבנות תחנת החשמל המרכזית (תחנת רידינג) זוכר את התל הקטן
 שעליו ניצב המגדלור. היום נחפר התל ונעלם; אך במקומו אפשר לראות
 את שרידי הפינה הצפונית-המזרחית של מבצר קטן, שנבנה לראשונה בימי
 שלמה המלך (במאה ה' לפסה"נ), וחזר ונבנה במאה הח' או הז' לפסה"נ,
 כמשמר חופים להגן על נתיב המים הזה, המוביל אל פנים המדינה, מפני
 שודדים ומתנפלים מן החוץ. וכי שודדים כאלה היו יכולים לבוא, מעיד תל
 אחר היושב על הירקון, על-יד שב-הטחנות. תל זה, תל-ג'רישה, הידוע יותר
 בפי אנשי הסביבה היהודים בשם הר נפוליאון, היה מקום נושב ומבוצר עד
 המאה הי"א לפנסה"נ בקירוב. אז נדון בשרפה עצומה, אשר שמה אותו
 לחרבות עולם, כמאתים שנה לפני ימיו של שלמה. כנראה היה זה מעשה
 ידיהם של מתנפלים מן הים, אשר פשטו על החוף והחריבו את הישובים
 הקרובים עד היסוד. ומהירקון צפונה רבו הנמלים בשפך נהרות ושקערוריות
 קטנות (כגון קיסרי ועתלית) עד עכו ועד בכלל.

אלה הם קווי האסטרטגיית העיקריים של ארץ-ישראל, אשר עיצבו
 במידה מרובה את תולדות הארץ והשלטונות השונים, שקמו ונתכוננו בה
 למן ראשיתה ועד היום.

אָמֵה שְׁנֵשׁ לָהּ עֲנִין הַחֲשׁוֹב בְּעִינֶיהָ יוֹתֵר מִן הַתְּרוֹת סוֹפָה לְאַבֵּד אֶת
 תְּרוֹתָהּ; וְהַעֲקֵץ שֶׁבְּדָבָר הוּא שְׂאֵם הַנּוֹחֹת אוֹ הַפְּסָף הֵם הַדְּבָרִים הַחֲשׁוֹבִים
 בְּעִינֶיהָ יוֹתֵר — סוֹפָה לְאַבֵּד גַּם אוֹתָם.

סוֹמְרֵס מוֹהֵם

הֵם רְאוּ בְּתְרוֹת אֶת סוֹד הָאֶשֶׁר וּבְאִמְץ-הַלֵּב אֶת סוֹד הַתְּרוֹת.
 הַשׁוֹפֵט בְּרַנְדִּיס (עַל הָאֲנָשִׁים
 שֶׁהִנְחִילוּ לְאִמְרִיקָה אֶת עֲצַמּוֹתָהּ)

מלחמות המצרים בארץ ישראל

* *

עברה הצבאי של ארץ-ישראל הוא מסכת לא-נודעת כמעט לקורא העברי; המערכות שניסשו בתוכה בימי-קדם, התבצרות העברים בגבולותיה והתגוננותם בה, כיבושה בידי זרים, — מכל אלה אין לנו אלא תמונה מעורפלת ביותר. חשיבותו של חקר העבר הזה הלא מובנת היא מאליה, הן מבחינה לאומית-היסטורית והן להעשרת ידיעתנו אה הארץ.

בסדרת-מאמרים המוקדשת להיסטוריה הצבאית של ארצנו ואשר ראשיתה מודפסת בזה, מבקשת המערכת להפנות את תשומת-לב הקוראים לנושא רב-ערך זה. מאמרו של ש. ייבין (ע' 28) משמש כעין פתח-דבר הבא ללמדנו על הקשר בין מבנה הארץ והשתלשלות המלחמות שנתחוללו בה. המאמרים הבאים אחריו מוקדשים הפעם למלחמות מצרים העתיקה בארץ-ישראל וסביבתה. מאמרו של ד"ר פולוצקי מתאר את מסעות-המלחמה החשובים ביותר שנודעו לנו מן העת ההיא והם אפייניים, במדה רבה, לכל כיבושי הארץ שבאו מן הדרום מאז ועד היום. תאור זה מלמד גם על כמה מן הקוים האפייניים לשחר המלחמה המאורגנת בדרך כלל. לשם הבנת הדברים צריך שיהיה לקורא מושג מסוים על אופי הכוחות הצבאיים בימים ההם ולתכלית זו ניתן מאמרו של קולונל ספולדינג, היסטוריון-צבאי אמריקאי, המתאר את מבנה הצבא המצרי וארצו; ואילו המאמר שניתן אחריו, גם הוא פרי עטו של ש. ייבין, נותן את דמות הצבא הזה במסגרת התנאים ההיסטוריים והחברתיים אשר טיפחוהו והניעוהו למסעות-כבושי.

ד"ר ה. פולוצקי

מערכות מגידו וקדש

„זוהי המערכה הראשונה בדברי הימים שבה אנו יכולים לחקור במידה כלשהי את עריכת החיילות, ומבחינה זו הרי היא נקודת-המוצא לתולדות אמנות-המלחמה. ה. גלסון בספרו „מערכת מגידו“.

במאות ה-טו-י"ג לפסה"נ, באותה תקופה של תולדות מצרים הידועה בשם הממלכה החדשה, שנפתחה בשושלות הייח והיי"ט, שושלות המלכים לבתי תחותימס ורעמסס, — השתלטו המצרים על אי וסוריה. ננסה לברר את דרכי הכיבוש, בעיקר לפי שתי דוגמאות: א. המסע הראשון של תחותימס השלישי ומלחמת מגידו; ב. הקרב בין רעמסס-השני ובין החתים ליד קדש * שעל נהר אורונטוס. לשם הקדמה יש לציין בקיצור נמרץ את התנאים ההסטוריים שחוללו את המסעות האלה. במשך חלק מן התקופה שבין הממלכה התיכונה והממלכה החדשה היתה מצרים נתונה לשלטונם של פולשים אסיאתיים, הם ההקסוסים. שם זה אינו מציין בעצם יחידה אֶתנית, אלא אגודת שבטים שונים, שהיו ודאי גם בני גזעים

* קדש שבסוריה קרובה למקומה של לבוא חמת על האורונטוס (נהל אל-עאצי); ולפי החפירות

שנעשו במקום נראה כי היא תל נבי-מֶנְד; ר' H. Sauthier, Dictionnaire des noms géographiques contenus dans les textes hiéroglyphiques, t. V, p. 182

שונים. משלטון זה שחררו את מצרים מלכי השושלת הייח. ואם אנו מוצאים את מלכיה הראשונים של שושלת זו עורכים מסעות-מלחמה לאסיה, יתכן שלא היו המסעות הללו אלא המשך הכרחי למלחמת-השחרור, שכן הבינו מלכים אלה כי אין למנוע פלישות חדשות מאסיה לארצם בלי לבצר את עמדתם באיי ובסוריה. בעיקר נתכוונו לכבוש את סוריה המרכזית, ושם אנחנו מוצאים את נקודת-הכובד של ההתנגדות האסיאתית.

העיר קדש ומושלה המתגלה תמיד כראש ומנהיג לבעלי-הברית האסיאתיים, נזכרים כמה פעמים. כשמדובר על קדש ספק הוא אם הכוונה היא לקדש (נפתלי) שבגליל או לקדש שעל נהר אורונטוס. בדרך כלל, נוטים לסברה השניה.

אשר לאיי עצמה, לא התענינו מלכי מצרים, בתקופה שאנו דנים בה, אלא בחלק מסויים ממנה, — אותו חלק המשמש מעבר ממצרים לסוריה: השפלה, השרון ועמק-יורעאל.

על מסעותיהם של המלכים הראשונים בני השושלת הייח אין לנו אלא ידיעות בודדות ומקוטעות, ואחרי תחותימס הראשון חלה הפסקה במסעות. יורשתו היתה בתו חאתשפסות, שפעלה בתחומים אחרים. היא היא ששיגרה את משלחת-הצוי המפורסמת לארץ פונת*.

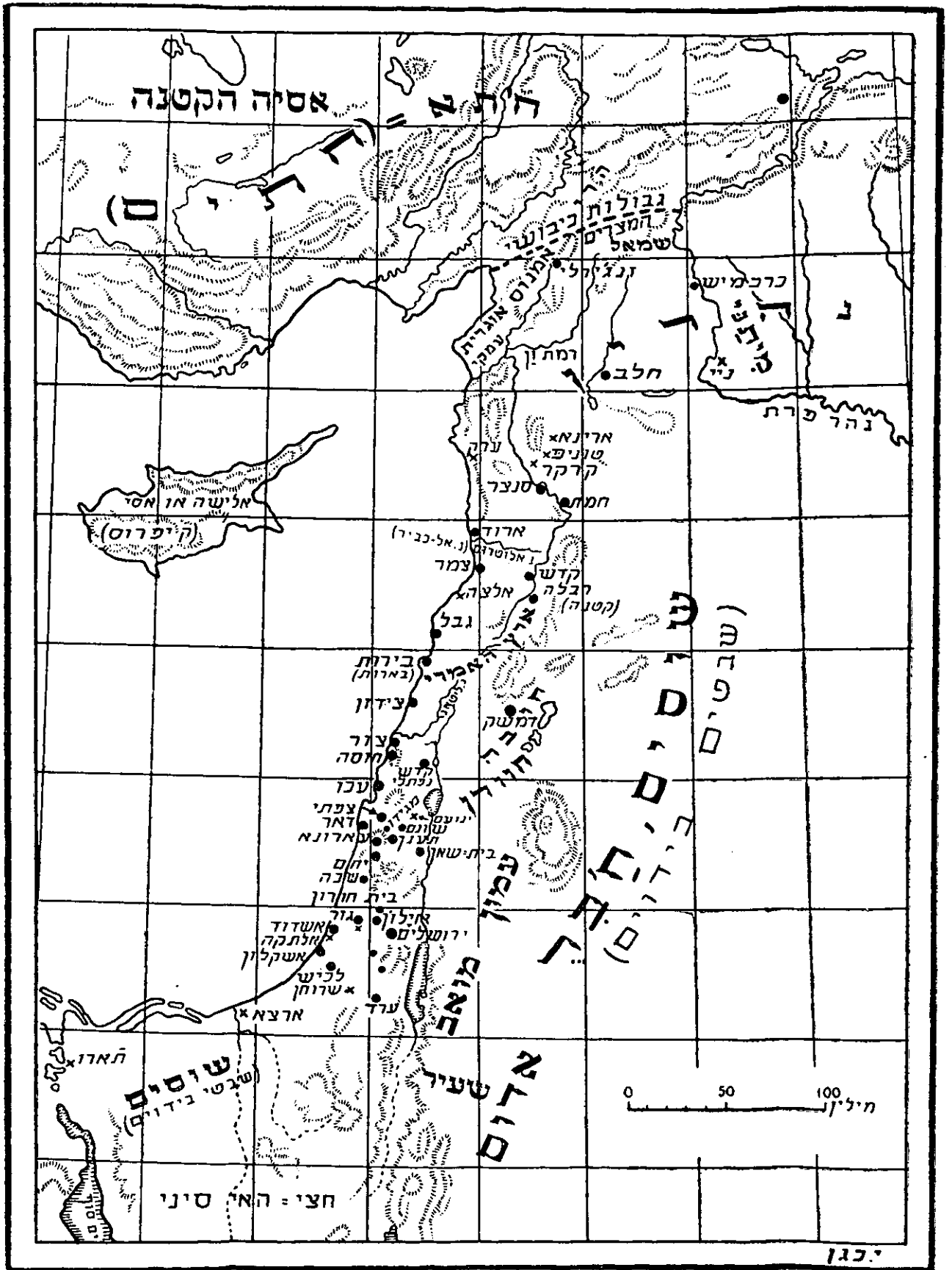
אין להאריך כאן ביחסים המשפחתיים המסובכים שבין בניו של תחותימס הראשון, בעיה שהיא מהקשות ביותר בדברי ימי מצרים באותה תקופה. דיינו אם נאמר כי חאתשפסות היתה נשואה לתחותימס השלישי, שהיה אולי אחיה החורג. במשך 20 שנה, בקירוב, עד מותה של חאתשפסות, מילא הוא את התפקיד של בעל-המלכה (פרינס-קונסורט), וכאשר נפטר תחותימס השלישי מבת זוגו השנואה החל מתכונן להמשכת פעולותיהם של המלכים שלפניו וערך לא פחות משהיעשר מסעות-מלחמה באסיה**.

על הראשון שבמסעות האלה ידובר בזה בפרוטרוט. עוד משהו על המקורות, שמהם אנו למדים על מסעותיו של תחותימס השלישי. החשוב בהם הוא הטכסט הידוע בשם „ספרי-הזכרונות“ („Annals“) והוא תמצית היומן הרשמי שנרשם במשך ימי המסעות עצמם. אף על פי שהיומן המקורי וודאי עובד ושוכלל בשעה שהעתיקוהו על קירות אחד ממקדשי כרנך**, הרי הממשי שנשאר בו הוא רב ביותר והמליצי שנשפל אליו הוא מועט ממה שאנו

* פונת — ארץ הבושם והשנהבים וכל שכיות תחמדה בספרות ובדברי ימיה של מצרים. מקומה המדוייק לא נודע, ולפי הרמזים והתיאורים השונים שיערו רוב חכמים כי היא שוכנת לחופה המזרחי של אפריקה, בסביבות כף ג'ורדפוי.

** לפי הערכתו של ק. סֶתֶה היה, אולי, מספר המסעות טו בלבד. (Urkunden der XVIII Dynastie — K. Sethe). המער.

*** השם הערבי כיום למערכת המקדשים הגדולה שמצפון ללקצר. מערכת מקדשים זו נבנתה בידי פרעות שונים, החל מימי השושלת הייב (כ-2,000 שנה לפנס"ה) וכלה במלכי בית תלמי האחרונים (במאה הראשונה לפנס"ה), לכבוד אלהיה הראשי של ארץ מצרים — אמון, אשר הפך במשך הזמן (למן השושלת הייח ואילך) לאלוהות מורכבת — אמון-רע; ור' ש. ייבין, „ספר הזכרונות אשר לתחותימס היג'“, קובץ חברה העברית לחקירה א"י ועתיקותיה לזכר ד"ר מזי"א ז"ל, חרצ"ה, ע' 154. (הערה ה').

רנילים למצוא ברוב המקורות ההסטוריים המצריים שהננו נאלצים להשתמש בהם. מקור שני נתגלה רק לפני עשר שנים. בנוביה. זוהי אֶסְטִילִי, שבה ניתנת מעין סקירה כללית על פעולותיו הצבאיות של תחותימס השלישי. ובמסגרת זו מסופר גם על המסע הראשון ועל הקרב שעלייד מנידו. המקור הזה משלים בכמה פרטים מענינים את ספר הזכרונות.

וכך מתאר ספר-הזכרונות את מהלך מסעו הראשון של תחותימס השלישי. בשנת 22 למלכו, ביום 25 לחודש הרביעי של עונת החורף, יצא תחותימס ממצודת הגבול, אשר שמה המצרי הוא תֶאֲרוֹ. מקום המצודה הזאת סמוך לאל-קנטרה, היום תחנת המוצא של מסילת הברזל האיית, שנבנתה במלחמה הקודמת. בשנת 1916, כדי לשמש את התקדמות האנגלים ממצרים לאי. ניתן לומר שמסילת-ברזל זו היא מודרניזציה של הדרך, אשר בה הלכו לאי תחותימס השלישי והבאים אחריו.

מן הראוי להעיר פה הערה קטנה על תאריכי המצרים, הניתנים לפי עונות וחדשים, כנזכר לעיל. השנה המצרית מחולקת לשלוש עונות: גאות היאור, חורף וקיץ. כל עונה היא בת ארבעה חדשים, ובסוף השנה נוספים עוד חמשה ימים; מכאן — שנה של 365 יום. יסוד השנה המצרית הוא שראש השנה חל ביום שבו כוכב סותים נראה זורח עם עלות השמש, — דבר זה זמנו באמצע הקיץ. אך הואיל והשנה המצרית היא רק בת 365 ימים, קצרה היא משנת-חמה אמיתית כדי רבע יום; נמצא, שזריחת הכוכב הניל באותו יום תארע רק אחת ל-1460 שנה. בין שתי הפעמים האלה אין עונות הלוח חופפות את העונות המבעיות.

בתחילת ימיה של השושלת הייח התחילה תקופת סותים חדשה, ובזמנו של תחותימס השלישי חפפו איפוא עונות הלוח בקירוב את עונות הטבע, ואפשר לקבוע, כי תחותימס יצא ממצרים באמצע אפריל בקירוב.

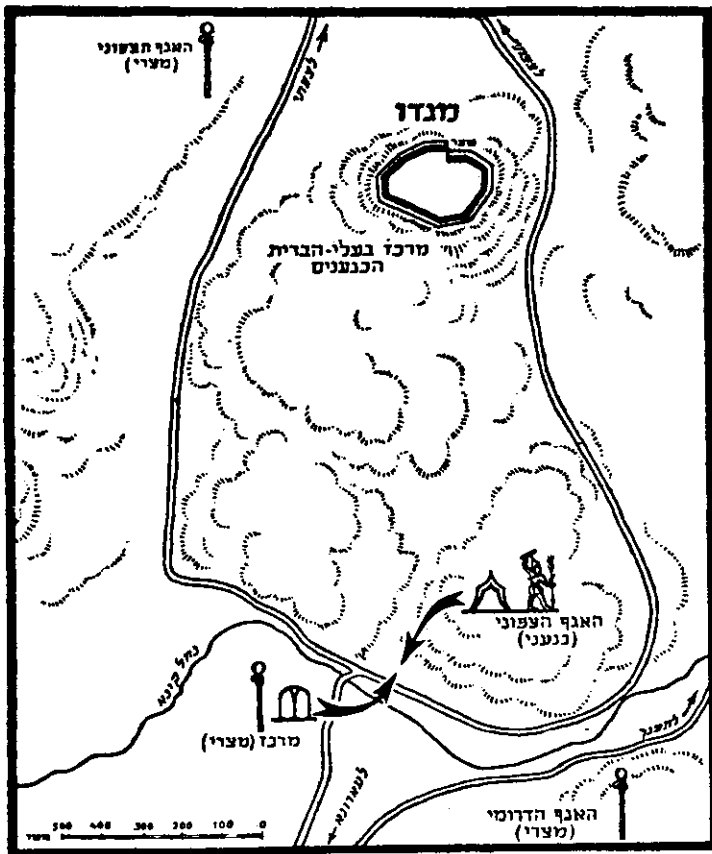
שמונה ימים אחרי צאתו מתארו הניע תחותימס לעזה ושהה שם יומיים*. ביום החמישי לחודש הראשון של עונת הקיץ, המשיך את דרכו והניע ביום הששה-עשר של אותו חודש לצפון השרון, אל מורדות הכרמל החוסם את דרך הפולש לעמק יזרעאל (רי ציור 1). עד כאן אין במקורות כל זכר להתנשנות עם האויב ויש לחשוב כי בשפלה ובשרון לא היתה בדרך כלל כל התנגדות רצינית למצרים, אף כי חוקרים אחרים מעירים, שהתקדמות הצבא המצרי מאז צאתו מעזה היתה אישית עד מאד, והם משערים, על אף שתיקתם של המקורות, שאירעו קרבות קטנים, אשר מחבר „הזכרונות“ לא ראה להזכירם; ואולם הדבר מסופק.

המקום שאליו הניע תחותימס בצפון השרון, הנקרא במצרית יַחַם, זיהויו זקביעת-מקומו המדוייקת עודם שנויים במחלוקת. ברור שהוא סמוך לצומת שממנו מסתעפות דרכים שונות לעמק יזרעאל. נמצא מי שהציע לזהות את המקום עם תל-אל-אסאור; אחרים הציעו לזהותו עם תל חרבות היושב במרחק-מה, מדרום, ושמו חרבת-יַמָּה, ההולם יותר את השם המצרי יַחַם.

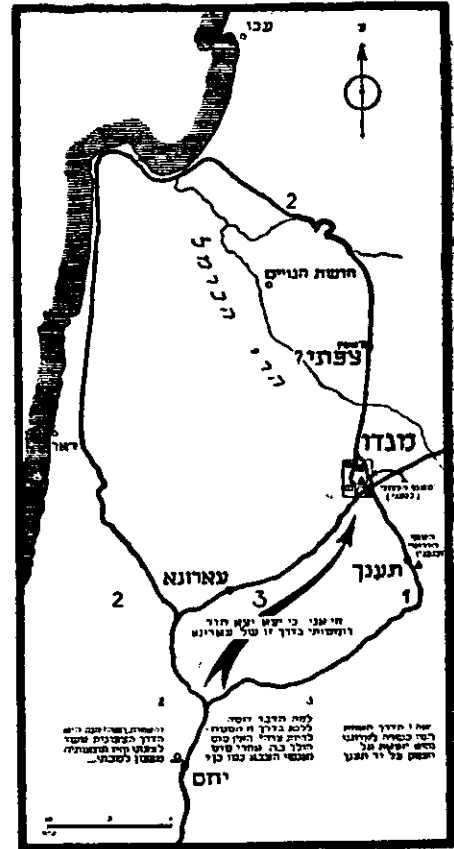
* אם לצרף למנין את יום היציאה מתארו ואת יום הכניסה לעזה, יהיה מספר ימי המסע במדבר

סיני — עשרה. אורך הדרך בין תארו לעזה הוא 286 ק"מ. הצבא עבר, איפוא, בממוצע, קרוב ל-25 ק"מ ליום, כלומר כמכסה שהיתה מקובלת אף לגבי חיל-רגלים מודרני, על כבודתו, עד ימי המלחמה הזאת.

משהגיעו המצרים למקום זה, נתקבלו ידיעות חשובות על עמדתו של האויב. גורע שמלך קדש נמצא במנידו, עם צבאותיו וצבאות בעלי-בריתו (מספרם של בעלי-הברית היה לפי המקור השני, האסטיילי הנוכחית, - 330), ושם - במנידו - בדעתו לערוך קרב עם המצרים.

2. מערכת מגידו

1. מסע מגידו

עם קבלת הידיעות האלה כינס המלך את שרי צבאו להתייעץ אהם בדבר הדרך שיעבור בה לעמק יזרעאל. המלך עצמו נטה למסע בדרך הישרה מיתם למנידו, אך להצעתו התנגדו שרי הצבא*. הם סברו שהדרך הישרה מיחס למנידו היא צרה מדי, עדיכדייכך שההולכים בה יצטרכו לצעוד איש אחרי איש וסוס אחרי סוס, ואם יותקפו בשעת המעבר, יהיה מצבם חמור**; התלוץ יוכרח להלחם בתנאים קשים והמאסף לא יוכל להשתתף בקרב הואיל ויהיה עצור עדיין בעארונא***; נוסף על כך הובאו גם מרגלים של האויב שנתפשו והם חזקו את

* אין לראות בהצעה זו רק רות-הרפתקאות בלתי מרוסנת של חובב סיכון לשמו; כפי שמתברר מהאסטיילי הנוכחית וממהלך הקרב עצמו היתה זו תכנית אסטרטגית נועזה שכיונה לגורם הפתעה ע"י התקפת האויב מערפו. - המער.

** ה. גלטון, בספרו "מערכת מגידו", מצטט בקשר לתאור. הוזה את הפסוקים מספר יהודית ד', י"א - "כי אמר: אם שמר תשמרו את ההרים ההם, ובעצרתם במתי מעט את האויב מבקע בארץ. כי צר הדרך לשני אנשים עבור יחד". - המער.

*** נקודה בתוך ואדי-עארה, שיש מזהים אותה עם הכפר ערערה; לפי המרחקים, הזמנים וקצב תנועתו של הצבא המצרי - אפשרי הדבר. - המער.

דבריהם של שרי הצבא בספרם כי האויבים שם חונים בחוף*, והמה רבים. לפיכך, הציעו השרים לבחור באחת משתי הדרכים האחרונות: אחת – היוצאת אל תענך; או השנייה, העוברת – כפי שנאמר בנוסח המצרי – על פני מקום המכונה צפתי ומפציעה מצפון למנידו (ציור 1). המלך סירב לשמוע בקולם של שרי הצבא, רחה את הצעותיהם, והחליט ללכת בדרך הישרה והמסוכנת. *

בציור 1 מסומנות שתי הדרכים שהציעו שרי-החיל. הדרך היוצאת לעמק על יד תענך עוברת מחרבת-ימה, כלומר מהמקום שבו נערכה ההתייעצות, מזרחה, עוקפת את הכרמל מהדרום ומהמזרח, יוצאת אל נינין, ונמשכת צפונה-מערבה עד תענך, שהיא מדרום-מזרח למנידו. בדבר הדרך השנייה נחלקו החוקרים. יש מניחים שזוהי הדרך היוצאת מימה צפונה, עוברת על פני רכס הכרמל ומגיעה לעמק יזרעאל על-יד יקנעם. (כלומר זו המכונה בימינו דרך ואדי-מילח). אך דרך זו, עונים אחרים לעומתם, אף היא צרה ותלולה ואינה טובה מן הדרך שבה בחר המלך; לדעתם, איפוא, הכוונה היא לדרך שעברה לאורך שפתי-הים ועקפה את הכרמל בקרבת חיפה.

מכל מקום אין כל ספק בדבר זהותה של הדרך בה בחר המלך, הלא היא, כאמור, – מעבר ואדי-עארה, המקשר את צפון השרון עם עמק יזרעאל המערבי על יד מנידו.

ביום התשיעי לתודש, שלושה ימים לאחר שהגיעו המצרים לנחם, התחיל הצבא המצרי במצעד והמלך עצמו בראש. למחרת היום, בצהריים, הגיע החלוץ אל מוצא שביל ההרים, לבקעה הצרה מדרום למנידו, בלי התנגש עם האויב**, שלא ראה, כנראה, צורך לקיים שם משמר-בטחון – דבר שהצדיק את חישובו הפסיכולוגי של פרעה. אם נכון הוא הפירוש שמפרשים את הכתובת, שאינה ברורה במקום זה, כבר ראה בזה המלך סימן שהנצחון מובטח לו. כדי להבין את מהלך הקרב יש לעיין יפה במפה (ר' ציור 2), המסמנת בפרוטרוט את התנאים הטופוגרפיים של מנידו וסביבותיה. ש. ייבין, במאמר שטרם נדפס, אך ניתנה רשות למחבר להשתמש בו, מתאר את פרטי המצב:

...העיר מנידו יושבת בראש גבעה בודדה שמורדותיה בצפון ובצפון-מזרח משתפעים יורדים אל עמקי-יזרעאל. בצד צפון נמצא גם שער העיר המכוון אל הדרך העיקרית השנייה העוברת לרגלי התל בעמקי-יזרעאל, הלא היא הדרך הנמשכת מדרום-מזרח (מעבר תענך – היא תל-תענך כיום) לצפון-מערב (לעבר יקנעם – היא תל-קימון, ומשם לעמק זבולון). מצפון-מערב, ממערב, ומדרום-מערב מקיף את הגבעה נחל (ואדי) צר, המפריד בינה ובין אשדות הכרמל, ומהווה מוצא מהבקעה.

* כלומר בשדה (ולא במבצר סגור). – למען תקוף את הצבא אשר ינסה לעבור במעבר ואדי-עארה הצר.

** שלא כנסיון חיל-פרשיו של אלנבי, שעבר באותו מעבר בספטמבר 1918, לאחר שנפרצה חזית הארמיה התורכית השמינית בשרון הדרומי והוא מיהר לתפוש את עמק יזרעאל, כדי לחסום בכך את דרך-הנסיגה של הארמיה השביעית, שהחזיקה בחזית הרי אפרים. – המער.

הצרה (בקעת קינא), שבדרום הנבעה, אל עמק־זרעאל המערבי, מצד מערב לעיר מנידו. מצד דרום תלולה נבעת מנידו ביותר, ולרגליה נמצאת רמה קטנה; זו מסתיימת מצד דרום במדרון תלול למדי על שפת הפלג קינא. היוצא ובא מבין הרי הכרמל, ומהווה במקום זה בקעה פנימית צרה ומוארכת, ממערב־למזרח (בקעת קינא). בקצה המזרחי הולכת בקעה זו וצרה עוד יותר, ממש כצווארו של בקבוק, וצוואר זה הוא המוצא המזרחי מהבקעה הפנימית הנ"ל אל עמק־זרעאל המערבי. דרך מוצא זה שוטף נחל קינא, הפונה אחיז לצד צפון ומשתפך אל הקישון.

הבקעה הצרה הזאת, במוצא נחל קינא מבין הרי הכרמל, היא מחבוא טבעי מצויין. היא נסתרת לנמרי מעיני המביט אל מנידו מצד עמק־זרעאל המערבי, כי נבעת מנידו מאהילה עליה. עם זאת היא מחוברת אל בקעת מנידו בשני מעברים נוחים ממערב העיר ומדרום־מזרחה. לא ייפלא, איפוא, כי בעלי־הברית הכנענים בחרו דווקא ברמה קטנה אשר בדרום נבעת מנידו לנטות עליה את מחנה הרכב העיקרי אשר להם...¹

כשהגיעו המצרים לבקעת קינא מדרום למנידו, חנה צבאם של בעלי הברית הכנענים במערכות בודדות שנמשכו מדרום למנידו עד תענך, כלומר הם חיכו לבואם של המצרים אם מהדרום, מתענך, בדרך המזרחית ביותר משלוש הדרכים האפשריות, ואם מהצפון או מצפון־מערב. כנראה היו בטוחים כי בשום פנים לא ילכו המצרים בדרך שבה באו באמת, כלומר במעבר ואדי־עארה. מתוך שהסיוח את דעתם לנמרי מאפשרות זו, החמיצו את ההזדמנות היחידה והמצויינת להשמיד את המצרים בשעה שעברו דרך מיצרי־הרים זה.

למחרת יום בואם של המצרים נערך הקרב. המצרים ערכו את צבאם בין מוצא הדרך שבה באו, בדרום, ובין הנבעה מצפון־מערב למנידו, שעליה חנה אנפם הצפוני. הכנענים היו נאלצים להחזיק מעמד בין המערכה המצרית ובין העיר. על פרטי הקרב אין לנו יודעים כלום. המצרים הניסו בנקל את הכנענים, שברחו ונסגרו במנידו ואת מחנותיהם הפקירו למנצחים*.

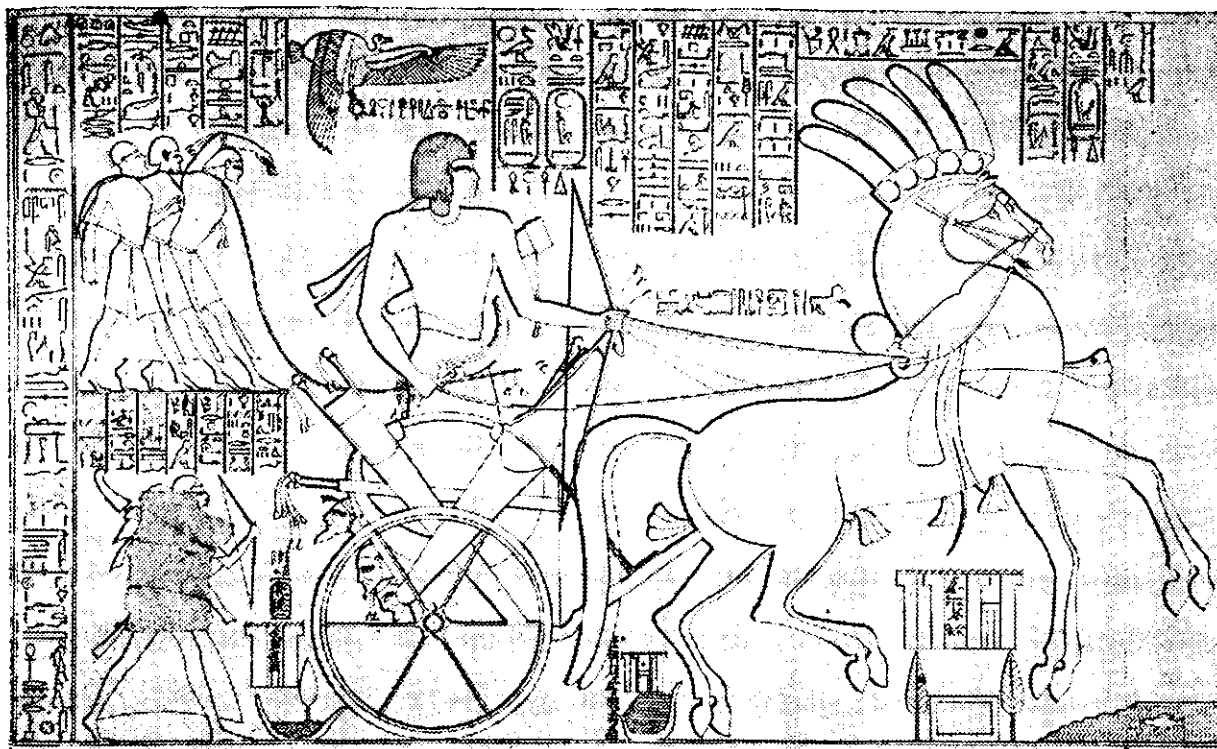
ברגע שהוא הראה הצבא המצרי חוסר משמעת. החיילים התנפלו על מחנה הרכב לבזו אותו ומצאו בו שלל רב; על־ידי־כך איפשרו לכנענים להמלט ולהיסגר בעיר, — והמצרים הוכרחו לבטל את כל הקיץ במצור עליה**. הם הקיפו את העיר דייק של עפר מחוזק בקרשים***. המצור ארך שבעה חדשים עד שנאלצו הכנענים להכנע מחמת רעב. על השליטים הכנענים הוטלה

* נראה שהשתערות הרכב והרגלים המצריים הכריעה את הכף עד מהרה כי מספר זרועות־הימין שנאספו אחר הקרב מהרוגי האויב, לפי מנהג המצרים, היה 83 בלבד, — והוא מן הקטנים ביותר במספרים מסוג זה, שצוינו במצבות מצריות אשר נחגלו עד כה; ואולם אפשר שלא נכללו במספר זה זרועות כל הרוגי־הקרב, אלא רק הזרועות שהוגשו לפרעה כשי מיוחד. — המער.

** הרבה תקלות ארעו בדרך זו במלחמות הזמן הקדום—ואף במאות השנים האחרונות, ממלחמת „שלושים השנה“ ועד לחילותיו של לודנדורף במלחמת העולם הראשונה בקרב קמ־בר־ה. (30 בנובמבר 1917). — המער.

*** מדברי הכתובת — „וימודו את העיר הזאת וישפכו עליה סוללה, ויבנו עליה דייק עצים מכל עץ ירוק אשר נגדע מעצי נושא פרי“ — קשה ללמוד אם שלד

שבועת-אמונים וגם מס כבד. ולבסוף שולחו איש איש לעירו, רוכבים על חמורים, כי סוסייהם נלקחו שלל*. ובוה נסתיים המסע הראשון של תחותימס, שתוצאותיו היו כניעת יריביהם של המצרים באי כולה.

3. פרעה סתי הראשון והמצודות במדבר סיני

בזמנם נעבור אל תאור המערכה הגדולה השניה של מצרים על אדמת אסיה, היא מערכת-קדש, יש להזכיר את מפעלו של פרעה סתי הראשון, השני למלכי השושלת הייט. בציור 3 רואים את המלך סתי א', אבי של רעמסס השני, ניצב ברכבו בשובו ממלחמתו באסיה. ובהמשך התבליט, שאינו נראה בציור, מקבלים גדולי מצרים את פניו על יד המצודה תארו הנזכרת לעיל. הדברים המעניינים כאן

הדייק נבנה עצים ועליהם/או ביניהם נשפכה סוללת עפר, או שלפני סוללת העפר נבנתה גדר של קלונסאות (פליסדה); שאלה זו הוצגה עוד עיי ההיסטוריון הנודע מספרו. כדאי להשוות מנהג זה של כריתת עצי פרי, שבו מתפארים גם מלכי אשור בכתובותיהם ושלפיו נהג אף מוחמד בשעת דיכוי השבטים המתנגדים, והיהודים בתוכם, (וכן שיטת האדמת החרוכה שבה נקטו צבאות הגרמנים בשתי המלחמות האחרונות) — עם האיסור של ספר דברים (כ' — י"ט-כ'): "כי-תצור אל-עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא-תשחית את-עצה לנדה עליו גרון כי ממנו תאכל ואתו לא תקרת כי האדם עץ השדה לבא מפניה במצור: רק עץ אשר-תרע כי לא-עץ מאכל הוא אתו תשחית וקרת ובנית מצור על-העיר אשר-הוא עשה עמה מלחמה עד וקרתה". — המער.

* ראוי אולי לציין כאן, כי לפי החישוב הרשמי של השלל היו בו, מן הדברים אשר ערך צבאי להם לפי תנאי התקופה, — 924 כלי רכב, 2238 סוסים, וכן 200 שיריונים. (וכן גזכר מספר הקשות שנלכדו — 502 — דבר המעיל עד מה נחשבה הקשת בעיני המצרים.) מספר ראשי הבקר (2.000) והצאן (22.500) — ודאי שהתיחסו לביזת האזור כולו (לפי בֶּרְסֵטְד). — המער.

הם פרטי התבליש שמתחת לסוסים ומאחורי הרכב; התחנות שהמלך הקים במדבר, כדי להשתמש בהן בשעת המעבר, כולן בנויות בדמות מצודות קטנות שלפניהן אילנות ובריכה. על יד כל אחת מהתחנות האלה רשום שמה (במצרית), למשל, הבית ששמו האריה, המנדל, וכיו. מלה אחרונה זו מסומנת עברית כלשונה, כי בכתופה היא היו משתמשים בהרבה מלים שאולות מהשפה הכנענית*. על מסעותיו של סתי הראי מספרת עוד תעודה, שעניינה המיוחד לנבינו הוא בזה שגילוה בא"י; אחת האסטרטגיות המוצעות שנמצאו בארצנו. היא מוצגת בבית-הנכות הממשלתי בירושלים.

* *

על מערכת קדש יש לנו שני מקורות, שהם, בעצם, תיאורים ספרותיים-פיוטיים וחוברו בעיקר לשבת את המלך ולא כתעודה היסטורית. האחד - קצר יותר ופרוזאי, ונודע בין החוקרים בשם הבולטיין; השני - ארוך יותר ופיוטי יותר, ומכונה בשם עלילת פנתור. מקור נוסף הן התמונות החקוקות בקירות המקדשים ליד הכתובות הנ"ל. יש בהן פרטים שאינם נזכרים בכתובות.

מסע זה אירע בשנה החמישית למלכות רעמסס השני, הוא שנת 1288 (ולפי חשבון אחר: 1308) לפנסיה**. רעמסס השני יצא מתארו, המצודה הידועה לנו כבר, בתשעה לחודש השני של עונת הקיץ, אבל יש לשים לב לכך, שבעת ההיא כבר רחקו עונות הלוח מעונות הטבע.

לאחר חודש ימים כבר נמצא במחנה אי שם במרכז סוריה, מדרום לקדש***. עיר המבצר קדש יושבת על שפתו המערבית של האורונטוס****.

* שרשרת-תחנות זאת סימנה את דרך הקבע של צבאות-פרעה אל א"י; על ידה נעשה החיבור בין מצרים וארץ-ישראל תקין במידה שלא היתה אפשרית אפילו בזמנים מאוחרים יותר לאין שעור, למשל בתקופת השתלטות נפוליון על ארץ-היאור ומסעו הידוע לא"י. - המער.

ראוי לציין, כי מסעו החמישי של תחותימס השלישי כבר נערך לא בדרך-יבשה זו כי אם בדרך הים, ע"י פעולות-צי בחופי פיניקיה (ערי הכנענים, שבין הכרמל לשפך האורונטוס); וכך נשא, איפוא, בפעם הראשונה בתולדות המלחמה, אופי מובהק של פעולות שלובות, כשהצבא העולה בחופים קובע לו שם בסיסים מסודרים ומהם הוא מפתח פעולות-מלחמה גדולות בארץ פנימה. יש סוברים שרוב מסעותיו הבאים של תחותימס היו פעולות שלובות כאלה; ביניהם מסע כבוש ממלכת קדש והדברת כל חבל ארץ נהרין עד גדות הפרת. ואם מערכת מגידו היא הדוגמה הידועה הראשונה של התפתחות קרב במסיבות ברורות פחות או יותר - הרי שמסעותיו של תחותימס השלישי הנם הדוגמה הקדומה ביותר, הידועה לנו, לתפיסה אסטרטגית מחושבת ותכליתית. אכן, מסעותיו אלה נתאפשרו לא-במעט על ידי פירורה המדיני של ארץ כנען וסוריה. - המער.

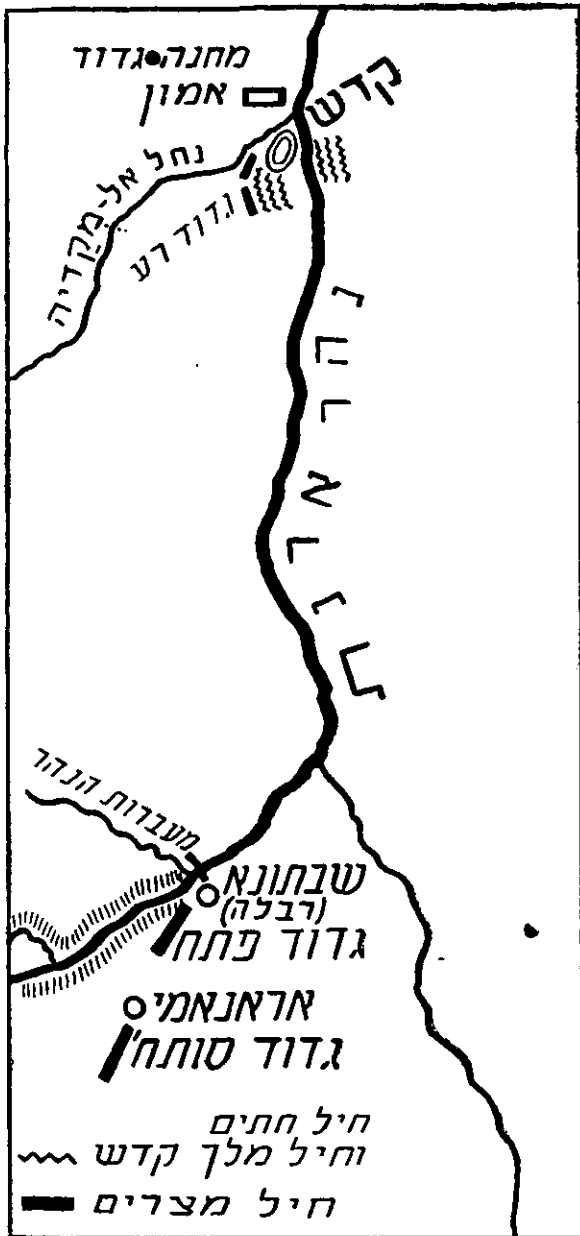
** מסע זה נערך לאחר שבמסע קודם, בשנה הרביעית למלכו, הדביר רעמסס את ערי-הבסיסים של חוף-הים הכנעני-הפניקי והבטיחן לעצמו, - אם לא כנקודת-מוצא למסעו העתיד, הרי עכ"פ כמרכז-אספקה ונקודות-משען למקרה של נסיגה. ע"י כך ניחנה, כפי שמציין ג. ה. ברוסטד, מעין הודעה מוקדמת למלך החתי, שליטה העליון של סוריה הצפונית, על ההתקפה הצפויה לו. - המער.

*** שוב לפנינו מהירות ממוצעת של 25-20 ק"מ ליום, והפעם במסע ממושך יותר. - המער.

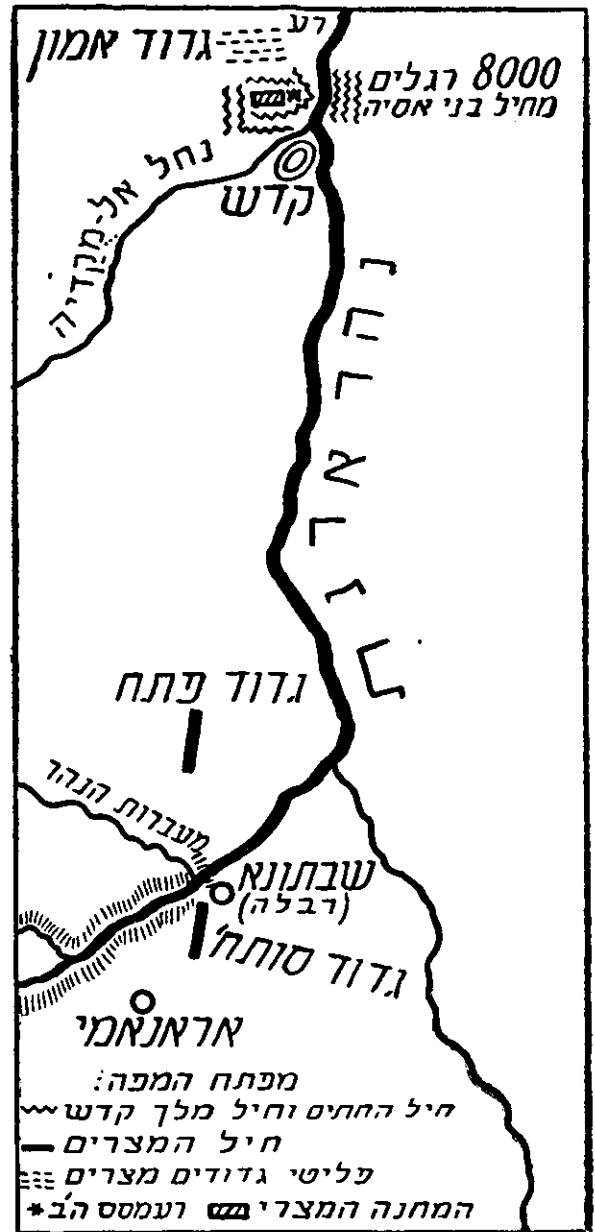
**** לצורך הערכת בצרונה של קדש ומעמדה האסטרטגי יצוין: א. העיר עמדה ב"הצי-אי", אשר היווהו הגהר אורונטוס עצמו והפלג המשתפך לתוכו מצפון לעיר (כיום - "אל-מוקדיה"); תעלה, שחיברה את שני אלה, היוותה יחד אתם משולש, והשלימה את הקפת העיר במים; בתוכו הוקפו החומות

מלך החתים חנה עם צבאו מדרום-מזרח לעיר, ממזרח לאורונטוס. רעמסס התקדם עד למקום שבתעורות המצריות קוראים לו שבתונא, וכיום מזהים אותו עם רַבְלָה, במרחק 15 ק"מ מדרום לקדש (ר' ציור 4). שם נמצא מעבר נוח על

5. מ'ערכת קדש - מצב ב'

4. מערכת קדש - מצב א'

האורונטוס. משהגיע המלך שמה, באו אליו שני בדווים שהודיעוהו כי הם שליחי אחיהם, הסרים למשמעתו של מלך קדש החתי, וברצונם לבגוד בו ולעבור אל

הגבוהות תעלת מגן נוספת. העיר היתה, איפוא, מבוצרת מאוד בשביל הימים ההם. ב. העיר ישבה מול המעבר היחידי (לגבי איזור נרחב), העובר בין הרי הלבנון אל חוף-הים (דרך עמק נהר אלכטרוס, או נהר-אל-כביר); - פירוש הדבר שהיתה מפתח אסטרטגי בשביל כל צבא הפועל מן החוף; בו בזמן, שימשה כחוקף מעמדה בבקעת אורונטוס הצרה מבצר-מפתח בקו-המעבר היחידי שחצה את סוריה מדרום לצפון, בארץ פנימה, - בין הרי הלבנון ומול הלבנון. - המער.

פרעה. מלך קדש עצמו נמצא עדיין – לדבריהם – הרחק בצפון, ליד העיר חרב, היא חלב, ואינו מעיז לבוא דרומה, כי נפלה עליו אימת פרעה. רעמסס שמע את הידיעה הזאת בשמחה, והחליט לנצל מיד את ההזדמנות ולהשתלט על מבצר קדש*. הצבא המצרי היה מחולק לארבעה גדודים, ועל כל אחד נקרא שמו של אל מאלי מצרים – הראשון – גדוד אמון, השני – גדוד רע, השלישי – גדוד פתח, והרביעי – גדוד סותח. המלך צעד עם אנשי המשמר בראש הגדוד הראשון. על יד רבלה שבתונא עבר את נהר האורונטוס ובלי חכות עד יעברו גדודיו הנותרים, מהר צפונה – אל קדש. בשעה שגדוד רע היה עובר עדיין את הנהר, ושני הגדודים האחרים בוששו מדרום-מזרח לנהר, כבר התקרב גדוד אמון לקדש (ציור 5)**;

ואילו מוטליש מלך החתים וצבאו נחבאו אותה שעה מצפון-מערב לעיר ולא נראו מאחוריה לעיני המצרים המתקרבים אליה מדרום. משהתקרב גדוד אמון, ורעמסס בראשו, אל העיר, עזבו החתים את עמדת-המארב וביצעו מסע-עקיפים (מֶאָנֶף) מסביב לעיר, דרומה-מזרחה***. הם הגיעו לדרום העיר (לאחר חצותם שוב את הנהר, ממזרח למערב) ברגע שכבר התקרב אליה הגדוד השני, גדוד רע, שבא בעקבות גדוד אמון. החתים מהרו ותקפו, בעוד גדוד אמון עוסק, מבלי דעת את המתרחש בעורפו, בהקמת מחנהו, סמוך למקום חנייתם הקודם של החתים****.

רק אז נודע לרעמסס, שהוא נפל במלכודת. שני מרגלים חתיים נתפשו, ולאחר שהמצרים הלכו אותם כהלכה (ראה ציור 6) גילו את האמת. רעמסס כינס את שרי צבאו, נזף בהם קשה ושלח את ויורו להחיש את מסעם של שני הגדודים שנמצאו עדיין בקרבת מעבר שבתונא, אבל לגדוד רע כבר לא היה מציל. הוא הוכה בידי החתים ונפוץ, ומרבית חייליו נסו צפונה בכיוון מחנה המלך. במחנה פרצה בהלה, ובעקבות הבורחים בא הרכב החתי המסתער*****. רעמסס הוקף אויבים ונותק משני גדודיו שבדרך. לולא הראה נבורה אישית רבה היה אובר בקרב; שלוש שעות החזיק מעמד בפני החתים התוקפים*****

* הופעה מעין זו של הבדוים, המסייעים פעם לצד זה ופעם לצד זה, חוזרת במלחמות רבות, מימי המצרים, עד הרומאים והפרסים (תדמור), ועד הזמן החדש (שיכים שקימו יחסים עם לורנס והתורכים כאחד). – המער.

** דוגמא אופינית ל"צואר-בקבוק" הנגרם במלחמות בשעת צליחת נהרות. – המער.

*** כנראה, לאחר שחצו את האורונטוס, כלומר, שנמצאו כבר בחופו המזרחי; – כל זה נעשה

כשהעיר קדש נמצאה כל הזמן ביניהם לבין גדוד אמון המתקדם, והסתירה אותם מעיניו. – המער.

**** "בשעה שצבא הוד מלכותו במסעו ואינו יודע; וינסו הרגלים והרכב

של הוד מלכותו מפניהם", – נראה שהסתערות החתים היתה כולה (או בעיקרה) הסתערות חיל-רכב;

כ-8.000 רגלים של מלך החתים נשארו עומדים במרוצת המערכה על שפתו המזרחית של האורונטוס,

מול שדה ההסתערות על גדוד-רע, ולא חצו את הנהר בעקבות הרכב. – המער.

***** וכאן ניתנת לנו אחת הדוגמאות הקדומות ביותר להחנגשות בין סוגי-חיל שונים. חיל-

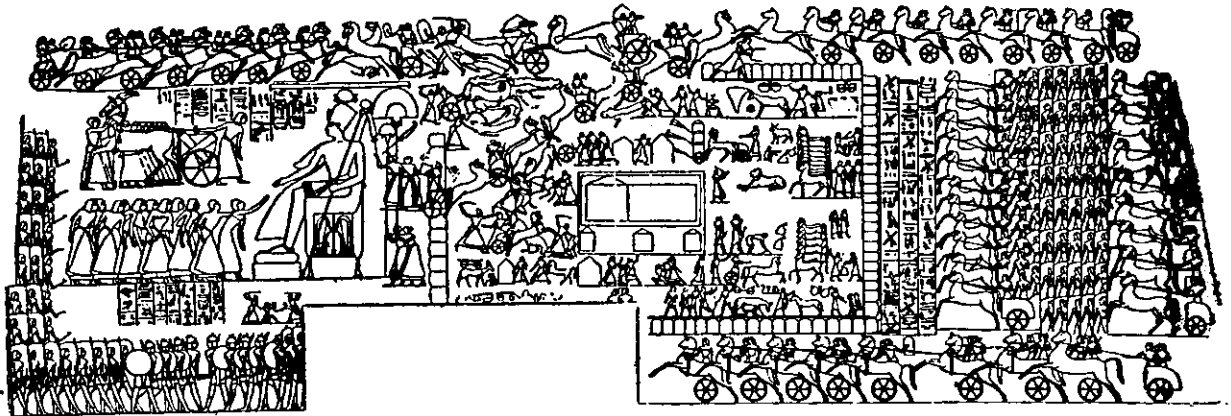
הרגלים הכבד של פרעה (ראה במאמר "צבא מצרים העתיקה" בחוברת זו) מגן על המחנה, הודף את

הרכב, מושך את אנשי כלי-הרכב הנעצרים ארצה, והורגם. – המער.

***** לפי המקור המצרי, מצא את עצמו מוקף-בצאתו אל מול האויב המתקרב-2.500 כלי-

רכב חתיים, ובקושי נמלט עם אנשי משמרו. – המער.

עד שהגיע נדוד פתח לעזרתו, והמצב שונה לטובת המצרים*. הודות לכך הצליח רעמסס בסופה של המערכה להיסוג דרומה בלי שהפסיד חלק גדול מצבאו. קרב זה מתואר בכתובות המצריות כפעולה אישית של המלך, כאילו נלחם רעמסס השני לבדו במשך שלוש שעות עם החתים; ולא רק שנמלט בעצמו, אלא גם הצליח להשמיד את רוב אויביו.

6. תאורים מצריים ממערכת קדש. ברכב המצרי נראים שני אנשים ואילו בחתי — שלושה. במרכז — תמונת המחנה המצרי, המוקף ביצור כלונסאות, עם קוי האפסור המסודרים בפנים. רגלים מצריים גוררים רכבים אסייתים ארצה והורגים אותם. משמאל, למטה, נראה חיל-הרגלים המצרי עם מגיו הגדולים, חניתותיו ואלותיו, ולפניהם פלוגות שרדנים עם קסדותיהם האפייניות, מגיניהם העגולים וחרבותיהם. מעליהם נראים המרגלים החתים כשהם מוכים במקלות.

תועלת מדינית רבה לא הביאו קרבות אלה למצרים. בשנים שלאחר מערכת קדש התמרדה בהם כמעט כל ארץ כנען ושלוש שנים נלחמו כדי להכניעה מחדש. מתנאי החוזה שנחתם אחר כך** בין רעמסס השני ובין מלך החתים, חוזה המצוי בידנו גם בנוסח המצרי וגם בנוסח החתי, יש ללמוד כי לאחר המערכה נשאר יחס-הכוחות בין שני היריבים שקול, לכל היותר; צפון סוריה נשאר נחון להשפעת החתים, וארץ כנען להשפעת מצרים***.

* לפי ציון אחד במקור המצרי באה ההצלה כבר לפני כן מידי איזה גדוד „נערין“ (משמר כבוד ואולי סירונים או מילואים מצריים) — רגלים ורכב גם יחד — שהופיע פתאם בשדה הקרב כשאנשי הרכב החתי נטשו. כנראה, ברובם את מרכבותיהם ועטו, אף הם, דוגמת צבא תחותימס ליד מגידו, לבוז את המחנה; במצב זה הנחיל להם גדוד „הנערין“ מכה קשה והציל את המחנה. לפי תאורי המצרים ותמונותיהם, שאין לדעת מה מידת הדמיון הפטרייטי שבהם, הצליחו להניס את כל צבא החתים בחוף המערבי של האורונטוס ולהטילו המימה, כשמלך החתים עומד עם חיל-הרגלים שלו חסר אונים על החוף המזרחי. — המער.

** כעבור ט"ז שנה, בשנת כ"א למלכות רעמסס השני. — המער.

*** אכן ניכר, כי הפעם נתקלה מצרים במעצמה צבאית מלוכדת, — להבדיל מבריתות-ערים ארעיות שהתיצבו בפני תחותימס השלישי, וכן אין זה מן הנמנע כי גורם הזיון החל ממלא תפקיד בהכרעות של שדה הקרב; החתים החלו משתמשים, בהדרגה, בכלי זין העשויים ברזל, אשר לא היו שכיחים עדיין במצרים בעת ההיא. נשארו תעורות על בקשות שפנה בהן רעמסס השני אל חתושיל, מלך החתים, בדבר אספקת ברזל ממכרותיו (ברזל היה קרוי במצרים — „מתכת השמים“) — והלז מחנצל ש, בשעה זו חסר הברזל במחסני נמלי-המשלוח ומבטיח להמציאו באפשרות הראשונה. בינתיים הוא שולח לרעמסס, כרמו לבאות פגיון-ברזל. — המער.

צבא מצרים העתיקה

מתוך הספר Warfare, - מחקר בהסטוריה הצבאית

אין בלילתנו לצרף מחדש את המונח הצבא המצרי במלואה, טבנהו והמקטיקה שלו, אך בידינו לצבור קמעים מסוימים המרמזים על השאר. הממלכה, "התיכונה", ו"החדשה" אחריה, החזיקה כבר פלוגות מאורגנות של קשתים, פלוגות חיל-רגלים כבד שהיו מצוידות ברמחים ומגינים, ופלוגות חיל-רגלים קל עם מגינים קטנים יותר או בלי מגינים כלל ועם אלות וקרדוסות-קרב*. מגינו של חיל הרגלים הכבד מתואר לפעמים כגדול מאוד ובצורה זו הוסיף לשמש זמן רב אחרי נפילת הממלכה; כסנופון, למשל, מוכיר בצבאו של ארתחשסתא** תפיבה של רגלים כבדים, בעלי מגיני עץ שהיו מכסים אותם מכף רגל ועד ראש, ומוסיף כי "נאמר שהם היו מצרים". נמצאו גם דמויות של רגלים (בכף-הקלע) ופעמים רבות גם סימנים ראשונים של שריון. אך נראה כי המצרים לא נטו מעולם להיות אנשי מלחמה*** והעסקת שכירים מתחילה בתקופה קדומה מאוד. "הממלכה החדשה" נשענת בעיקר על שכירים****; את

* בין סוגי-רגלים שונים אלה נודעו לשם הקשתים המצרים. כשנלחם מרנפתה (בנו של רעמסס השני) בבני לוב וב"עמי-הים" (מאיי הים התיכון), אשר פרצו מצרימה ממערב, הסתערו הללו ברגל וברכב, על מערך המצרים, שהמתינו להתקפתם, אך הקשתים המצרים, ב"אש" המאורגנת שלהם מנעים מלהגיע לידי תגרת גוף-אל-גוף. היסטוריון צבאי-מקצועי משה אפילו את תפקידם כאן לתפקיד חיל-הרגלים הבריטי מול הסודנים המסתערים במערכת אומורמן (1895). לאחר שתהסתערו נשברה, הגיעה שעתו של חיל-הרכב המצרי והנצחון היה לו. דוגמה היסטורית ראשונה לעליונות ה"אש" על ה"הלים". - דוגמה מפתיעה אולי עוד יותר לשימוש בעצמת-האש של קשתי מצרים ניתנה במערכה הגדולה של אחד מיורשי מרנפתה, רעמסס השלישי, נגד "עמי-הים", כשאלה פלשו לסוריה ולכנען מצפון-גם ביבשה וגם בים. בקרב שנערך נגד הפולשים בים, ליד חופי פיניקיה, המטירו המוני הקשתים של הצי המצרי את חיציהם על ספינות האויב, הרבו את מכתם באנשיהן - שהיו חיל-רגלים כבד, מזוין נשק-הלים - מנעום מהתקרב אל ספינות המצרים כדי מרחק-קפיצה, וגרמו למבוכה ולבריחה מן הספינות; בו בזמן נתכה על הפולשים גם "אש"-חצים צולבת של פלוגות-קשתים מצריות שהיו ערוכות על החוף. לפי התיאור המצרי נסתיימה מערכה זו המיוחדת במינה בהשמדתו הגמורה של גיס-הים אשר ל"עמי-הים" (ביניהם - אבות הפלשתים שהתיישבו אחר-כך בשפלת החוף של ארץ-ישראל). ושוב, כאשר פרצו בני-משוש (מארץ לוב) למצרים, בשנת י"א לרעמסס השלישי, ושמז מצור על מבצר חטשו, כ-11 מיל מקצה רמת-המדבר, התקיפם רעמסס שם כשחיל-המצב המצרי ממטיר על הצרים חצים מחומת המבצר; משהחילו בני-משוש נסוגים במבוכה נפגעו שוב ע"י "אש"-הקשתים הצולבת של נקודת-מעוז מצרינו שניה שהיתה סמוכה לשם. הרדיפה נמשכה עד קצה הרמה ובני-השבטים הושמדו או נשבו כולם. - המער.

** במערכה קונפסה על הפרת, כשנת 401 לפנה"ס.

*** פרט לתקיפה, הקצרה באופן יחסי, של ימי השושלת הי"ח (החחותימסים והאמנחותפים) -

ובמדת-מה גם פרט לתקופת ראשית השושלת הי"ט (סתי הראשון ורעמסס השני); - המער.

**** ציון זה יש בו כנראה משום הפרזה. אכן, ישנה עדות מעניינת על מסע-מלחמה מצרי בימי

חוששלת ה-19 אשר בוצע כולו בידי חילות-השכירים (מצוטט אצל ברסטד, "מערכת קדש"). - בשלות רעמסס השני אל מצבות ודי-חממאת צבא, שהרכבו לפי השבטים היה: "שרדנים-1.900; קהק-620; משמשה (שבטים לוביים) - 1.600; כושים - 680; סה"כ 5.000. ויצוין, כי גם בתוך ארבעת ה"לגיונות" של רעמסס במסע-קדש היה חלק מסוים, וביחוד בתוך חיל-הרגלים הכבד, לשרדנים, אלא שאין לדעת מה היה

גדודיהם הוסיפו לקיים, לשבטיהם, כיתירות, נבדלות בהנהגת שרים משלהם, ונשקה של כל חטיבה היה נשק אחיד*.

המצרים צרים על מצודה כנענית. האיש המטפס בסולם-השתערו מוצג את הפלוגות שתפקידן בכך; וכן גם זה המנסה לפרץ את השער. ממדי המצודה אף הם סמליים בלבד. הכנענים מוצגים כמואשים. שים לב למעקות ולצריחים המתבלטים (מניקולציות — בלשון תורת הביצור), שנועדו להקל על הפגיעה, מלמעלה, בתוקפים.

הסוס היה זמורת זר; אין אנו מוצאים את דמותו בתבליט הממלכה „העתיקה“ ו„התיכונה“. „הממלכה החדשה“ קיבלה אותו עד מהרה מאת ההיקסוסים, אך מעולם לא השתמשה בו לרכיבה, ותמיד היה רתום למרכבים. חיל-הרכב היה חטיבת העידית שבצבא והמלך עצמו נלחם תמיד אתם. אנו מוצאים את תמונת רעמסס השני ברכבו במערכת קדש (כך ציירו עוד לפני כן את תחותימס השלישי והרביעי וכן את סתי הראשון, ראה ציור 3, עמ' 38). המצרים היו מיחדים לרכביהם שני אנשים, נהג וקשת; ואלו רכבי החתים מוצגים כשבהם שלשה אנשים, השלישי — נושא-הציגה. כך ניתנים לנו כאן בהרכב הצבא המצרי כל יסודות המלחמה ההומרית: גבורי-החיל ברכביהם; חיל הרגלים בעל הנשק הכבד, במערך הדוק וסדיר, לוחם מאחוריהם; והחיילות

נושאי הנשק הקל — הקשתים, הרגמים, והמתגרים-בקרב. ואכן המלחמה נוסח הומרוס אינה

מספרם בדיוק. אך לעומת זה נעלה על כל ספק, כי חלק ניכר בצבא רעמסס במסע זה היה למצרים עצמם. ש. י. אומר (ראה ע' 48) כי בימי השושלת הייח היה הצבא המצרי רובו ככולו מכין האכרים ורק אחר-כך כשגדל הצרך בחילות-מצב קבועים, שהאכרים לא יכלו להשתתף בהם מחמת היותם קשורים לעבודת אדמתם בעונות מסוימות של השנה, נזקקו הפרעות במדה גדולה והולכת לצבאות שכירים, עד שלאט-לאט הפכו אלה להיות עיקר הצבא הלוחם. בתקופת השושלת הייט חכפו התקפות שבטים אויבים על מצרים ממערב ומן הים. לפיכך שכלל רעמסס השלישי, בעלותו למלוכה, את ארגון השירות הצבאי בחלקו את האוכלוסיה כולה ל„מתלקות“ שהיו חייבות שירות-צבאי לפי תור. ואולם בהיות חטיבות ילידי-הארץ לא-מתמידות מעתה בשרותן, כש„מתלקה“ הולכת ו„מתלקה“ באה — נעשה פרעה תלוי יותר ויותר בשכירי-הצבא הזרים — זה יסוד-הקבע של חילותיו. חלק גדול של צבא-הקבע היה מורכב שכירים שרדניים — כפי שאנו מוצאים כבר בימי רעמסס השני — וגם חטיבות „קהק“ (שבט לובי) החלו תוססים מקום ניכר בשורותיו. אכן, כבר בתקופה שלפני סתי הראשון דברו „מלכי“ כנען, בבקשם את עזרת פרעה, על פלוגות שכירים שרדניים, או פלוגות מאנשי מלוכה (כנראה הבל בנוביה), או מבני כוש. — המער.

* כאן כדאי אולי לציין את הופעתה המאוחרת של החרבי, שהייתה (להבדיל מן הפגיון הקצר) בלתי ידועה כמעט במלחמות המזרח הקדומות, כך שבמערכת מגידו, למשל, היו כלי זינם העיקריים

כה מרוחקת בעצם ממלחמות המצרים; הן מקושרות פחות או יותר זו בזו באמצעות החתים, כיון שהללו היו שכנים גם לעולם היוני — באסיה הקטנה, וגם למצרים — בסוריה; הדרדנים, או הטרויאנים, נזכרים בכתבות החתיות כבעלי-ברית.

תאורי חיל-הרכב יש בהם ענין רב; אנו מדמים לראות בסוגי הרכב המצרי והחתי את נפעי ההפדל שבין הפנקים הקלים והכבדים של ימינו — האחד מהיר, אך ניתן להיפגע, והאחר מוגן, אך אטי יותר. אלא שיתכן מאוד, כי לפי מושגי זמנים מאוחרים יותר, עלינו לשיוך את כל המרכבים הללו לסוג חיל הפרשים הכבד (הפועל מבחינה טקטית באופן עצמאי, כדוגמת ה"אירונסידס" של קרומל, למשל. — המער.), ולא דוקא לחיל הפנקים (לפי מושגי מלחמת 1914—1918), כיון שהם היו — לפי הדוגמאות הטקטיות הידועות לנו — סוג החייל העיקרי, בשאתם את עומס הקרב באופן בלתי חלוי ובהיותם רק נתמכים בחיל הרגלים*. רק בתקופות מאוחרות יותר אפשר להתקל במצבים שבהם חיל הרכב נהוג ב"שכסיטי פנקים" במתכונת מלחמת-העולם הראשונה והוא נלחם כמסייע לחיל-הרגלים ולא כחטיבת עצמאית ונגד רכב-האויב.

אשר לגודלו של הצבא המצרי, הרי יש בידינו, למשל, חומר מספיק כדי לקבל מושג כללי כל שהוא על כוחו של חיל תחותים במסע מגידו, כיון שאורך השדרה שלו, בעברת דרך ההרים, היה כשבעה מילין. לא נוכל לומר מה היה גודלו של ריכוז הצבא בערונא, אך קרוב לוודאי כי לא רב היה, באשר מקום זה עצמו בהרים הוא. גם אם נניח כי הדברים על ההליכה בשורה ערפית אחת הם לשון גוזמא להאדרת הקשיים, וכי כוח מסוים עמד מוצב בערונא בעוד השדרה הארוכה נעה קדימה, הרי עשרת אלפים איש יהיו בכל זאת אומד גדול למדי לצבאו**.

אין למסור בבטחה שום פרטים על הטבנה האדמיניסטרטיבי של הצבא, אך אין ספק כי היה שם ארגון קבוע ומפורש, כיון ש"סופרי הצבא" נזכרים כקצינים גבוהים. מהם היו נספחים לחטיבות מסוימות של הצבא ומהם למפקדה. תפקידיהם לא היו תפקידי "סופר" או לבלר בלבד, אלא היו חלים גם על אספקה, תובלה וכו'; יש והיו נותנים להם משרות פיקוד ממש. בתעודות שנשתמרו על מסע-המלחמה של מגידו מצויים כמה סימנים המעידים כי גם

של המצרים החנית והקשת (ח. גלסון, "מערכת מגידו"). החרב הוכנסה לשמוש רחב רק ע"י השכירים השרדינים, אשר הופיעו לראשונה בצבא מצרים בימי אמנחותפ השלישי. היתה זאת חרב-פיפיות גדולה, עשויה ארד (ברונזה). עם הופעתם של השרדנים, אשר היו גם לבושים שריון במדה גדולה מן המצרים עצמם, גדל, לפי כמה סימנים, כוחם התוקפני של צבאות מצרים. — המער.

* כפי שמציין ה. גלסון, ב"מערכת מגידו", נבע כוח פגיעתו של חיל-הרכב משני גורמים: א. אמנות הקליעה של הקשתים. ב. הטלת המבוכה בשורות האויב בשל מחץ הרכב המסתער — אשר בפניו היתה יכולה לעמוד רק פלגה נמכנה מהודק ולאחר אמן רב. — המער.

** לגבי מערכת קדש — העריך מספרו את צבא החתים ובני בריתם ב-20.000 איש, בערך. ואת צבא רעמסס, לפי סימנים שונים, — ב-15.000, 18.000, או 20.000 איש. לפי זה מגיעים למסקנה שכל אחד מארבעת ה"גדודים", או ה"לגיונות", של צבא רעמסס מנה בין 4.000 ל-5.000 איש — כמעט כגודל הלגיון הרומאי בצורתו המגובשת. מן הראוי לציין כאן כי לפי המקורות היה כל אחד מלגיונות אלה מורכב גם רגלים (על סוגיהם השונים) וגם חיל-רכב. כלומר, שכאן לפנינו באמת גרעין ראשון של ארגון "לגיוני" (כבצבא רומי) או "דיביזיוני" (כבצבאות מודרניים). המאפשר לקיים מבני-צבא בלתי-תלויים, המסוגלים למילוי עצמאי של תפקידי-קרב. אך יש סוברים כי חלוקה כזאת נבעה יותר מגורמי-אספקה (ומיש — בתחנות-המדבר!). מאשר מתוך תפיסה טקטית בשלה. — המער.

שרות „האינמיליג'נס" הנזכר בהן לא היה ארעי, אלא מאורגן באופן מחמיר ומדיר. הכתובות והתבליטים מעידים עדות-מה על עריכת טורי-הכבודה והמחנות באותו מסע-מלחמה. אנו רואים ברור מתנה מבוצר שצורתו רבועה, בו מקומות חניה לרכב, וקוי-אפסור לסוסים מותוים בתשומת-לב ומופרשים מן האהלים. גם בהמות המשא וגם עגלות השוורים נראות בין טורי-הכבודה. אופיינית, הן בשביל סדרי-המתנה והן בשביל אמצעי-ההבטחה, היא הפיסקה הבאה, המתארת את החניה מול מימי קינא, ערב מערכת מגידו*:

„או ינמה שם אהל להוד מלכותו וקול העבר בכל צבאו לאמר: היו נכונים! הכשירו נשקכם! כי מחר בהיות הבקר אתם יוצאים לאמר קרב עם הכושל הלו המסכן. כי... שלום היה באהל המלך, החיים, האשר, החיים לו. אחר אשר נתנו צרכי השרים והספקת הנלווים אליהם, צעדו זקיפי הצבא על משמרותם וקראו:

יאמץ לבך! יאמץ לבך!

יעור ראשך! יעור ראשך!

ויקץ הוד מלכותו באהל... ויבואו להגיד להוד מלכותו: שלום במדבר (בארץ הנכרים); בחילות הזרים והצפון — כמו כן”.

מכאן רואים אנו, איפוא, כי לא הונחה חובת משמרות-החלוץ ולא חובת הסיור וגם חובת מסירת דו"ח למלך בכל בוקר.

ש. י.

עלייתה הצבאית של מצרים בימי הממלכה החדשה

התפרצותם של ההיקסוסים למצרים והשתלטותם עליה סימנו מפנה חדש בתולדותיה של ארץ זו. רוב חוקרים מסכימים כיום, כי אף ששטחים רחבים למדי מחוץ לגבולותיה של מצרים היו נתונים למרותם של ההיקסוסים, הנה במדינה זו עצמה היה שלטונם נכון בידיהם ממש רק במצרים התחתונה (כלומר הדלתא); במצרים התיכונה, למן מוף ועד אסיוט, היו, כנראה, רוב המושלים המקומיים סרים למשמעתם של מלכי ההיקסוסים יותר להלכה מאשר למעשה, ואילו נסיכי מצרים העליונה לא הכירו בריבונותם כלל. יש לשער כי מלכי ההיקסוסים, ביחוד בתקופה המאוחרת של שליטתם במצרים, ניסו לכבוש גם את מצרים העליונה, אך לא הצליחו, ונסיונות אלה הביאו לכך שהנסיכים המקומיים בדרום התלכדו מסביב למושלי אל-פאב, אשר נעשו מנהיגים למצרים במלחמת השחרור. כך עלתה לגדולה השושלת הייז שארגנה את ראשית דחיקתם של ההיקסוסים ממצרים. מה שהתחילו מלכי השושלת הייז סיים מייסד השושלת הייז, פרעה יעחמס הראשון (1580–1855 לפסה"ג). עלייתו לשלטון נחשבת לראשית הממלכה החדשה (1580–1167 לפסה"ג בקירוב) בתולדות מצרים.

* מובא בזה לפי תרגומו העברי של ש. ייבין מן המקור המצרי (קובץ החברה העברית לחקירת א"י ועתיקותיה, לזכר ד"ר א. מזי"א, תרצ"ח).

** בענין תאריך זה יש חילוקי דעות בין החוקרים ורבים סוברים שיעחמס מלך בשנות 1535–1580 לפסה"ג.

לאחר שגורשו ההיקסוסים ממצרים ועם כיבוש בירתם המצרית של אלה, היא חתואערת (כנראה צוען, צאן אל-חגיר היום, במזרח הדלתא), השכיל יעחמס להבין, כי יש לשמור את ארצו מפני הישנותן של התנפלויות מאסיה, לשם כך צריך היה לא רק לרוסף את שלטונם של ההיקסוסים גם בארצות השכנות, איי וסוריה, ששימשו מקור לא אכזב לגיוס צבאותיהם, אלא גם לכבוש לעצמו ראש-גשר מעבר למדבר סיני, הוא המדבר שיותר משהוא מפריד בין מצרים ובין ארצות אסיה הוא מגשר ביניהן, — למען יוכל להגן על ארצו כהלכה בטרם יתפרץ התוקף מאסיה אל גבולה.

היו לו ליעחמס גם האמצעים לכך. מתוך כתובות על חייהם ומעשיהם של מצביאים שעמדו בראש חילותיו אנו למדים כי במשך המערכות לשחרורה של מצרים ארגנו פרעותיה לא רק חיל-רגלים מאומן, שנתחשל בקרבות, אלא גם צי ניכר, שבלעדיו אי-אפשר היה לנהל פעולות מלחמה בדלתא, שזרועות הנילוס ותעלות-השקאה גדולות וקטנות לאין מספר מבתרות אותה. ואמנם יעחמס בן אבאנא, אחד ממצביאיו החשובים ביותר של יעחמס הראשון, מספר כי השתתף עם אדוניו בכיבוש שרוחן אשר בנגב ארץ-ישראל*.

כך כפו מסיבות היסטוריות מסויימות את המצרים לצאת לדרך של כיבושים צבאיים מחוץ לתחומי ארצם. ראשית כיבושיו של יעחמס בארצו חייבה, איפוא, בימי הממלכה החדשה, את הרחבת שליטתה של מצרים למרחקים גדולים יותר לצד צפון-מזרח. ומשכה בהכרח את מלכיה ממסע למסע, הרחק אל לב סוריה והלאה לצד צפון.

אולם לא רק התנאים המדיניים החיצוניים גרמו להשתלשלות ענינים זו שהביאה את מצרים למעמד של מדינה אימפריאליסטית-צבאית. נוסף עליהם נימוק שהורתו בתנאים המדיניים-הסוציאליים במדינה פנימה. אנו זודעים גם על נסיונות מספר של נסיכים מחוזיים למרוד ביעחמס. והוא, אם גם עלה בידו להכניע את המורדים, הבין כי שלטונו לא יכון על יסוד מוצק כל זמן שגורמי המרידות לא יעברו מן המדינה. כדי ללכד ארץ השליטים המחוזיים סביבו היה עליו לספק להם תחליף שיסיח את דעתם מעניני-פנים לענין חיצוני. אמצעי בדוק ומנוסה להסחה כזאת, בכל הדורות, היו מלחמות תנופה נגד אויבים מבחוץ.

מעמד הנסיכים ומקורביהם, במידה שלא כלה מתוך ההתנגדות בפועל לריכוש השלטון בידי יעחמס, היה איפוא לעמוד-השדרה של הקצינות הגבוהה והפיקוד הצבאי. נערי המשפחות המיוחסות הללו היו מתחנכים מעתה יחד עם בני המלך בארמון פרעה ומכשירים עצמם לתפקידם בעתיד. מהם הורכב, כפי הנראה, גם גדוד נבחר של לוחמים, שהיה גלוה אל המלך במסעותיו כמשמר ראש, הוא גדוד «הנערינא»**. לא זו בלבד שבכך חונכה חטיבה קרבית מצוינת אלא שהושגה גם מידת נאמנות עילאית לפרעה, נאמנות שיסודה קשרים אישיים מנוער. לאחר זמן, משארגן תחותימס השלישי את הקיסרות המצרית באסיה היו מתחנכים

* העיר נזכרת ביהושע י"ח—ו' כאחת מהערים שבנחלת שמעון, ונחלקו בה המלומדים; יש חושבים כי היא תל אל-פארע על נחל באר-שבע, ויש סוברים כי מקומה בתל א-שריעה על נחל הבשור (ואוי א-שריעה), שאליו נופל נחל באר-שבע.

** השווה הוראת נער במקרא, כנושא כלים (שופטים ט', נ"ד; שמואל א', י"ד, א'), וכאיש-צבא צעיר (שמואל ב', ב', י"ד), או כפקיד פרטי של בית המלך (שמואל ב', י"ד, י"ט); וכן בתותמות מימות המלוכה (לאליקים נער יוכן-יכניהו המלך).

בארמון פרעה – יחד עם עידיית הנוער המצרי – גם בני השליטים המקומיים באסיה, שהיו בני תערובות, ובכך ניטעה בהם נאמנות רבה לשליטה העתידי של מצרים. עיקרו של הצבא המצרי היה לכתחילה חיל-הרגלים שהוקם מעם הארץ, בעיקר האכרים. מובן, שצבא זה יכול היה לצאת למסעותיו רק בעונה מסוימת בשנה, כתום מלאכת עיבוד השדות והזריעה, שכן ההשגחה שאחר הזריעה ואפילו הקציר והדייש[•] יכלו להימסר לידי נשים, זקנים וילדים* . רק עם התפתחות פעולות המלחמה בימי יורשיו של יעחמס, ובעיקר מימי תחותימס השלישי ואילך (1501–1447 לפני סה"נ)^{**}, הוטל תפקיד חשוב יותר ויותר בקרב על חיל-הרכב.

את השימוש בכלי-רכב רתומים לסוסים למדו המצרים מן ההיקסוסים. על כך מעידים גם עצם המונחים שנקטו המצרים: 000 – סוסים; מרכבותי – נרכבתי – מרכבה, רכב; קצין (הנוהג ברכב) וכו', – מלים שאולות משפה שמית-מערבית, שבה דיברו אז תושבי א"י וסוריה. השימוש בכלי-רכב חייב להחזיק צבא שיהיה מאומן ומודרך לאופן מלחמה זה ונכון לקרב בכל זמן. יתכן כי המצרים הלכו בענין זה בדרך ההיקסוסים: לקיים מעמד מקצועי של אנשי חיל-הרכב, שהתאמנו לכך כל ימי חייהם, ופרנסתם היתה על אחוזות שקיבלו במתנה מן המלך. מעמד הנסיכים המקומיים ומקורביהם התאים ביותר לתפקיד זה. כיבושיו של תחותימס השלישי ואירגונה של קיסרות ששלטה על מושבות אשר מחוץ למטרופולין הצריכו החזקת חילות-מצב תמידיים. לכך לא יכלו לשמש עוד אנשי צבא מגויסים מבין אכרי המדינה ואפילו מאנשי המעמד הבינוני שפרנסתם על העבודה או המסחר, ולמן ימיו של תחותימס השלישי ואילך שומעים אנו על צבאות שכירים משבטי הכושים בדרום או מעממי אסיה הקטנה ואיי הים האיגאי (במקור ה"שרדנים", אנשי סרדיס?). בימי אמנחתפ השלישי ובנו אח'נאחון (אמנחתפ הרביעי) נזכרים השרדנים, במכתבי אל-עמארנה. כחילות-מצב קבועים בערים שונות בא"י ובסוריה.

הכנסת חילות שכירים השפיעה במצרים, כמו שאנו מוצאים בכל המקומות ובכל הזמנים, לרעה על היחס אל הצבא. במגילה אחת מימי השושלת הייט (1350–1189 לפני סה"נ, בקירוב) מתאר המחבר האלמוני את מעמדם ומצבם של בני המקצועות השונים במדינה, ובין השאר הוא מתנה את סבלו ומר-גורלו של איש הצבא החי בסכנה תמיד וחיוו ופרנסתו אינם בטוחים לעולם והוא עזוב לנפשו בהפצעו או לאחר שחרורו, – לעומת מעמדו הנבחר של הסופר, כלומר פקיד המדינה, המתענג על כל טוב והכל גותנים לו כבוד ויקר. ההתלהבות הצבאית דעכה עד מהרה במצרים, בתחילת ימיה של השושלת ה"כ" (בראשית המאה הי"ב לפסה"נ) התפוררו שרידי האימפריה המצרית, והארץ חדלה להיות מעצמה בעלת משקל בעולם העתיק, לאחר שכבר בראשית המאה הי"ג, בימיו של רעמסס השני (1301–1238 לפני סה"נ)^{***}, נתעכבה בהתפשטותה והחלה הרתיעה. רעמסס השני נאלץ לכרות ברית שלום עם החתים, ברית שהטביעה גושפנקה רשמית על המצב שהיה קים למעשה מאז עלתה שושלת זו למלוך: שלטון מצרים הוכר בארץ ישראל ובקצה הדרומי של סוריה; ואילו משם צפונה השתרעו מחוזות שלטונה של ממלכת החתים. את המחוזות

* והשווה במקרא: לעת צאת המלכים (שמואל ב', י"א, א').

** ולדעת אחרים – 1440–1436 לפסה"נ.

*** ולדעת אחרים – 1295–1232 לפסה"נ.

הללו הספיקו החתים לכבוש בתקופת רפיון וסכסוכים פנימיים במצרים, בסוף ימיה של השושלת הייח (במחצית הראשונה של המאה הי"ד לפסה"ג).

לא הרבה אנו יודעים על ארגונו של הצבא המצרי ומספרו. אין לשער כי הגייסות שהשתתפו במסעות הממלכה החדשה עלו על 20.000-30.000 איש. בימיו של סתי הראשון (בסוף המאה הי"ד לפסה"ג) אנו מוצאים גדודים ששמות אלים נקראו עליהם והם חוננים במקומות שונים בארץ-ישראל (לפי אחת הכתובות המצריות שנמצאו בחפירות בית-שאן). במסעו של רעמסס השני על קדש השתתף כפי הנראה כל הצבא המצרי - ארבעה גדודים שנקראו בשמות האלים העיקריים: גדוד אמון, גדוד רע, גדוד פתח וגדוד סותח, וכן חיל-הנערים, משמר-המלך. כל גדוד היה חטיבה מושלמת בפני עצמה ובעיקרו, כנראה, חיל רגלים כבד.

מכתובותיהם של הפרעות, החל מימי תחותימס השלישי, אנו למדים על מועצות מצביאים, דבר המחייב קיום מפקדה עליונה המחכנת את ניהול הקרבות. תכנון של הכתובות מעיד בכמה מקרים, כי בידי המפקדה הזאת היו כפי הנראה מפות או תסריטים של הסביבה אשר בה אמר הצבא להלחם; כן למדים אנו כי נאספו ידיעות מפי מרגלים, כלומר היה קיים ארגון מסויים שבימינו קוראים לו בצבא בשם שרות הידיעות (Intelligence Service) אנו שומעים גם על מחלקת הספקה (אינטנדנטורה) שעליה היה לספק את צרכי הצבא בשעת מסעו. על כך היו ממונים סופרי-הצבא. בידיהם היה גם ניהול המזכירות (פקודות היום, כרוזים, יומני הקרבות, רישום השלל וכד'). לעת חנות הצבא היו נוטים אהל למלך או למפקד במרכז המחנה; על המחנה היו מוצבים שומרים שהתפקדו מדי פעם בקראם זה אל זה קריאות מותנות מראש. מדי בוקר היו המצביאים מוסרים למלך דו"ח על כל מאורעות היום ומצב הצבא. לפני התחלת הקרב היו הכרוזים מעבירים במחנה את פקודת היום בדבר הפעולות שחיעשינה.

קצינים וחיילים שהצטיינו בקרב במעשים נועזים או בקטילת חיילים רבים מצבא האויב, היו מקבלים רבידי זהב בתורת פרסים ואותות הצטיינות. למצביאים היה פרעה נוהג להעניק גם חלק מן השלל שנמסר לאוצר-המדינה, בעיקר עבדים, או אחוזות מרכוש המדינה במצרים. נראה שכל חייל היה חייב להפריש לאוצר, כלומר למלך, אחוז מסויים מן השלל שנפל בחלקו, עם ביזת מחנות האויב או עריו שנלכדו בסערה.

• למען מנות מספר לחללים שהפיל בקרב היה המצרי מקצץ את ידי המתים.

אם יש השקפה שהייתי רוצה להלחם בה יותר מכל השקפה אחרת, הרי היא זו האחרת, כי אין תכלית בלמוד העבר וכי אפשר להפריד מלחמה זו מכל המלחמות שהיו, או מהמלחמה בתנין כללי. גהפוך הוא, הגורמים שקובעים הצלחה או כשלון במלחמה שבים להופיע תמיד, בקסות המשפחה מעט, בשחקנים המחליפים תלבושתם. המלחמה נשארת מלחמה, בשם שהמוסיקה נשארת מוסיקה והרעל נשאר רעל.

גיאופוליטיקה גרמנית

(בשולי ספרו של ה. ו. וייגרטי)

מאורעות המלחמה ברוסיה ובמזרח הרחוק עוררו שוב את ההוכוח הישן, מה עדיף — השלטון בים או השלטון ביבשה. רבים רואים בזה את השאלה המכרעת של המאה העשרים. התקפתו של היטלר על רוסיה פקחה את העינים להבין מה הניעו להרפתקה זו. זה היה נסיון לאגף את האוקיינוסים בתנועת מלקחים ענקית כדי לתפס את הנמלים ולהחניק בדרך זו את מעצמות הים. מי מולידיהן הרוחניים של תכניות עצומות אלו? עתונאים אמריקאיים זריזים החלו לחפש אחריהם וגילו, כביכול, את המקור: המכון הגיאופוליטי במינכן ומיסדו הפרופסור האוזהופר, גנרל של הצבא הגרמני במלחמה הקודמת ופרופסור לגיאוגרפיה באוניברסיטה של מינכן. „גילוי” זה הצמיח ערבוביה של מושגים, עובדות נכונות ובלתי נכונות, ורעיונות שיסודם, פחות או יותר, בהשערה. נתפרסמו „סיפורי ריגול” על תולדות המכון הזה, על שפע עובדיו, שהם אלף במספר ומדריכים, כאילו, את הפעולה המסועפת של הריגול הגרמני.

למעשה אין הדבר פשוט כל כך. האוזהופר השפיע אמנם השפעה רבה על ראשי הנאצים, בעיקר על רודולף הס ובאמצעותו על היטלר עצמו. הס, שישב יחד עם היטלר במעצר במבצר לנדסברג, נחשב כתלמידו המובהק של האוזהופר. את חלומותיהם הפוליטיים של היטלר והס, שביטוי מפורש ניתן להם ב„מלחמתי”, פונה לא במעט התורה הגיאופוליטית של הפרופסור ממינכן. בלעדי תורת האוזהופר אין להבין את מדיניות החוץ של גרמניה הנאצית. נתוח רעיוני של הגיאופוליטיקה הגרמנית יקל גם את הבנת ההתפתחות שהביאה את חתימת החוזה בין גרמניה ורוסיה בשנת 1939 ואת קריעתו הפתאומית בשנת 1941.

הגיאופוליטיקה נכנסה רק בזמן האחרון לתחום ההתענינות הצבורית, אך בחוגי המדע אין היא פנים חדשות כלל. למלומדים גרמנים יש חלק רב בפיתוחה, אולם אין זה נכון כי תורה זו גרמנית היא מעיקרה. שני הגיאורפוליטיקאים הנודעים ביותר לא היו גרמנים, הם השודי רודולף קילין והאנגלי סיר הלפורד מקינדר. המלומד הגרמני פרופסור פרידריך נטצל, בעל הקתדרה לגיאוגרפיה באוניברסיטה של מינכן, הניח את היסוד להשקפה על חשיבות המרחבים, שבוטאה במשפט הבא: „כל עם צריך לחנך להרחבת מושגיו הגיאוגרפיים, ואין להתרפות בהרצת לקח זה, שנה וחזור, כדי למנוע שקיעה חדשה במושגי־המרחב הצרים הנושנים. כמישתה של כל מדינה

* „German Geopolitics”, by H. W. Weigert, (“America Faces the War” Series, Oxford University Press, 1942).

היא תוצאה של ירידה במושגי-המרחבים. רטצל הבין הבנה עמוקה את חשיבות השליטה בים * ותבע מן העם הגרמני לשחר את ידידותה של אנגליה, ואם לאו – לכבוש לעצמו את השלטון הימי.

המלומד השוודי קילין הרחיב ופיתח את הרעיונות הגיאוגרפיים של רטצל. הוצג ראה בשליטתה של אנגליה בים את הסיבה העיקרית לתחרות בין גרמניה ואנגליה. אולם חידושו היה שילוב רעיונות גיאופוליטיים בבעיותיה של המדינות העולמית – ובזה השפיע השפעה מכרעת על פרופ' האוזהופר.

סיר הלפורד מקינדר הוא, בלי ספק, קודמו החשוב של האוזהופר. בשיטתו מאחד מקינדר את שלושת הקונטיננטים – אירופה, אסיה, אפריקה – ליחידה גיאוגרפית אחת, שהוא קורא לה „אי-העולם”. במרכז „אי-העולם” רואה הוא את „ארץ-הטבור”, המשתרעת בערך מן הוולגה עד הנינג-טסה ומהרי ההימלאים עד לאוקינוס הארקטי. שטח ענקי זה הוא החולש בכוח על „אי-העולם”, כי אינו ניתן להפגע ע"י כוחות ימיים.

המישור האויראסי הנדול; לפי האוזהופר – גרעין, „ארץ-הטבור”

בספרו „אידיאלים דימוקרטיים והמציאות”, שהופיע לעת ועידת השלום של ורסיל, ב-1919, מגדיר סיר הלפורד את מחשבותיו כלהלן: השליט

על מזרח אירופה חולם גם על „ארץ הטבור”, השליט על „ארץ הטבור” חולם גם על „אי העולם”, והשליט על „אי העולם” חולם על העולם כולו. בימי ועידת השלום של 1919 מתרה מקינדר במדינאי ההסכמה, התראה נבואית כמעט, מפני סכנתו של שיתוף פעולה רוסי-גרמני. על מדינאי ההסכמה למנוע השתלטות גרמנית על מזרח אירופה. לדבריו עומדת גרמניה, מבחינה גיאוגרפית ואסטרטגית, ב„צואר” חצי-האי האירופי, – עמדה נוחה מאד למי שירצה להגיע ממנה לשליטה על „ארץ הטבור”. גדולי ורסיל ראו פתרון לבעיה זו בהקמת „מדינות-חיץ” קטנות, שלא יכלו לעמוד אח"כ בפני לחצה של גרמניה הנאצית.

האוזהופר, כתלמיד נאמן של מקינדר, חתר בלי הרף אל שיתוף רוסי-גרמני וראה בחוזה 1939 בין גרמניה ורוסיה התקדמות מכרעת למימוש התכניות הנ"ל. יצוין כי כבר ביסמרק היה מחסידי השיתוף הזה. לדעתו של האוזהופר היה על גרמניה ללכת בדרך ההסתננות הכלכלית השקטה, כדי להשתלט על הענק הרוסי מבית. ואפשר כי מוקדם עדיין להשיב תשובה מספקת, מה קדם, מבחינת השיקול הפנימי, למפנה הפתאומי, כאלו, שחל ביחסי גרמניה-רוסיה בשנת 1941: אם בא מפנה זה בעקבות תמורה שהתחוללה

* וכן את ערך חימים מבחינה תרבותית-היסטורית, דבר המשתקף בהכלטתם של מעגלי-התרבות האוקיאניים בספרו הגדול „ידיעת-העמים” (Völkerkunde).

גם בהשקפותיו של האוזהופר, או שהיטלר, לאחר שהשתמש תקופה מסוימת (1939-41) באוריאנטציה ה"איראסית" של האוזהופר כבכסות נוחה, גילה לפתע את פרצופו, כלפי חוץ וכלפי פנים כאחד, וזרקה כזרוק כסיה משומשת*.

מה היו הגורמים החיצוניים שטיפחו ופיתחו את התורה הגיאופוליטית בגרמניה דווקא למדרגה כזאת שאין כיום בעולם בן-תחרות רצוי לעבודת הגיאופוליטיקאים הגרמנים? היה זה בימים האפורים של גרמניה המנוצחת אחרי המלחמה הקודמת. הגנרל האוזהופר החל לרכז סביבו חוג צעירים, ביחוד אנשי-צבא לשעבר, ומקציני חיל-המצב שבמינכן, - לא לשם פעולה פוליטית והסתה נגד המשטר הריפובליקאי, כרגיל בימים ההם, - אלא לעבודה מדעית שקטה. צעירים אלה לא אמרו נואש למצבה הטראגי של מולדתם, ואנשי-הצבא לשעבר הביאו אתם ללימוד התורה הגיאופוליטית ציוד חשוב מאד - הכרה מסוימת של בעיות העולם, שנרכשה לא על ספסלי האוניברסיטה כי אם בשדות הקרב של המלחמה העולמית. במשך שנים חניך האוזהופר דור של תלמידים, שראו את הגיאופוליטיקה כתעודתם בחיים. עבודתם של האוזהופר ותלמידיו סיפקה למטה הצבאי הגרמני חומר רב, שאין דומה לו בכמות וערך. הירחון "כתב-העת לגיאופוליטיקה" היה להם במה להפיץ ממנה את תורתם ומחקריהם בבעיות של ארצות רבות ושונות.

עם עלות המפלגה הנאצית לשלטון היה הנגוד בין הרעיונות הנציונל-סוציאליסטיים של "דם ואדמה" ובין התורה הגיאופוליטית, ששמה את הדגש על "המרחב", לבעיה פנימית קשה. האסכולה של האוזהופר השתדלה מאד שלא לעורר את חשדות המפלגה, למען לא תפסול זו את רעיונותיה כסותרים את שאיפות המדינה הנאצית, ועם זאת שקדה להחדירם בעם הגרמני. בהזדמנויות שונות השתמש האוזהופר בפרזיולוגיה הנאצית המקובלת, למטרותיו הוא. כך פנה פעם במאמר ראשי אל קוראיו בזו הלשון: "אל תהיו צרי אופק. חישובו במושגים של מרחבים, קונטיננטים ואוקינוסים, כי בכך אתם נאמנים לדרכו של הפיהרר". שילוב זה של פראזות נאציות איפשר לו להטיף לתורתו באיצטלה של נאצי נאמן. רק לעתים רחוקות העיז האוזהופר לבקר בגלוי את המיתוס הנציונל-סוציאליסטי: "יש אנשים שלעולם אין הם מסוגלים לראות את המצב ראייה אוביקטיבית. הם המעצבים את תכניותיהן של המפלגות השונות ובתוכן גם את תכנית הסוציאליזם הבין-לאומי, לא אליהם מכוון המחקר הזה, וגם לא לקנאי תורת-הגזע העוצמים עיניהם מראות עובדות אשר בלעדיהן אין אפשרות של קיום אפילו למגדלי דבורים, יונים או סוסים, ולא כל שכן למנהיגי מדינה". כוונתו של האוזהופר

* אכן, אף אם נכון הדבר שלנוכח כוח ההגנה האיתן של בריטניה בים ובאוויר לא היחה להיטלר, אחוז תאות השלטון העולמי, ברירה, אלא לפרוץ את מסגרת ה"כלוב" האירופי ולהתגבר על רוסיה. - הרי מהלך המלחמה הגרמנית-רוסית, יותר משחוא מאשר את האינסואיזיה הנודעת של היטלר, הוא מוכיח את צדקת התורה האיראסית ותפיסת האחדות הקונטיננטלית של האוזהופר, השוללת את אפשרות הצלחתה של מלחמה גרמנית "בחזית-מערבית", ו"חזית-מזרחית" כאחד.

היתה לחלץ את העם הגרמני מחלומות שוא ולקרבו לעובדות ואפשרויות גיאופוליטיות כפי תפיסתו הוא.

האווזוהופר היה נוהג להדגיש שהגיאופוליטיקה היא מדע עצמאי, החורג מתחומי הגיאוגרפיה-המדינית המקובלת. שלא כדוגמת הגיאוגרפיה-המדינית, המתארת את מרחב-המדינה, כלומר את מצבה הגיאוגרפי ואת היקפה, שמה הגיאופוליטיקה את הדגש יותר על חקירת מסיבות-החיים בתוך המדינה ובין המדינות, במסגרת יחסי הגומלין שלהן בתוך המרחב הגיאוגרפי. וכך הוא אומר: „לעומת הגיאוגרפיה המדינית החוקרת את התנאים, מעלה הגיאופוליטיקה שאלה דינמיות“. מפאת הדינמיות שלה היתה הגיאופוליטיקה זקוקה כמובן גם לבסיס מדעי רחב יותר, כי לא הסתפקה בחקירת העבר בלבד; אדרבא, היא שאפה ליטול חלק גם בעיצוב העתיד. לדעת האווזוהופר צריכה הגיאופוליטיקה להיות כלי שמוש למדיניות היום יומית. להגשמתה של שאיפה מרחיקה-לכת זו היא זקוקה לעזרתם של מדעי משנה רבים כמו תורת הכלכלה והחברה, היסטוריה, משפט, משפט בין-לאומי וכו'. ההגיון הפנימי שבתפיסה זו והדינאמיות שבה הוליקו את הגיאופוליטיקאים לנסות את כוחם אף בשטח „הנבואה הפוליטית“.

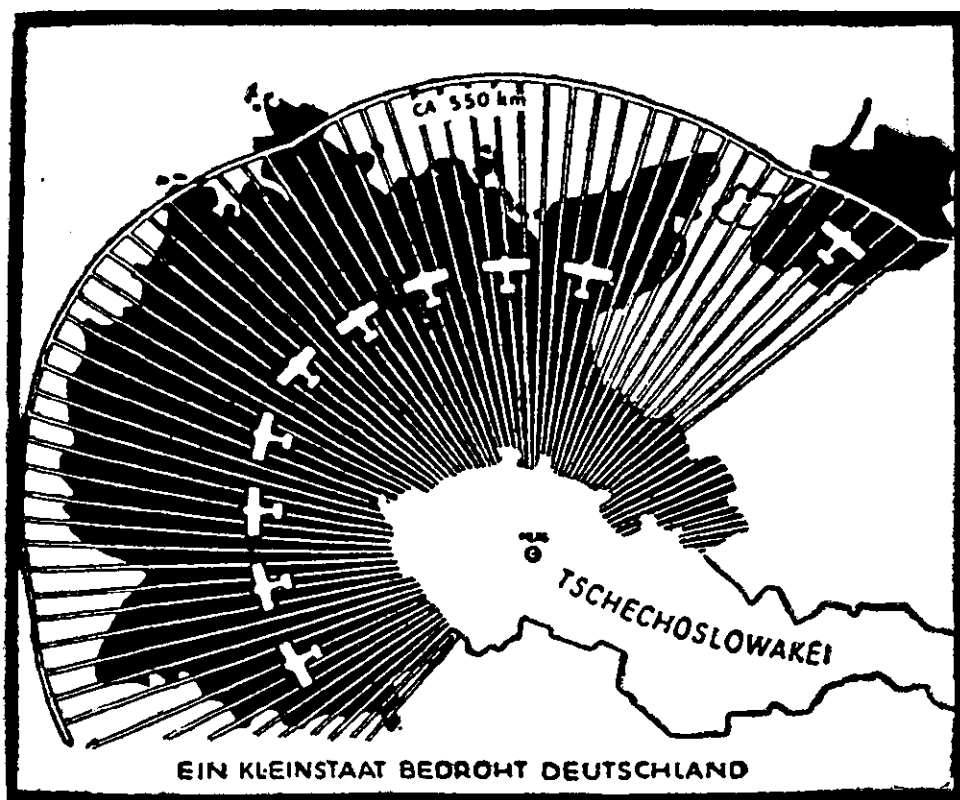
בשנת 1934 כתב האווזוהופר ב„כתב העת לגיאופוליטיקה“ על עתידה של אוסטריה כדברים האלה: „מבחינה צבאית נתונה אוסטריה במצב מסוכן מאד, גבולותיה אינם מוגנים מהתקפות שכניה והיא עלולה — ובמדה חלקית באשמתה היא — להיות שדה קרב במלחמה הבאה. חולשתו הצבאית של המרחב האוסטרי היא הסיבה לסכנה זו. אך סכנה זו יכולה לעבור באם מעצמה גדולה תקבל לידיה שוב את הגנת השטח האוסטרי“. אנו יודעים כי ב-12 לאפריל 1938 קיים היטלר את „הנבואה“ הזאת בכבשו את הארץ. דוגמא אחרת ל„נבואה“ גיאופוליטית, שיש לה כיום אקטואליות מיוחדת, מוצאים אנו ב„כתב העת לגיאופוליטיקה“ משנת 1935. במאמר על צרפת נכתבו על אודות דה-גול, שהיה אז קולונל בלבד בצבא הצרפתי ובלתי ידוע כלל בחוגים רחבים, מלים אלו: „צרפת תגן על מעמדה בים התיכון באותה קנאות שבה תעמוד על נפשה באירופה המרכזית כל זמן שתחשוב כדרכו של שרל דה גול“.

זמן רב לפני ועידת מינכן היה הירחון מקדיש גליונות שלמים לבעיה הצ'כוסלובקית. מאמרי הגליונות הללו ביקשו להוכיח עד כמה נוחה גרמניה להפגע מידי צ'כוסלובקיה ומעין סיסמה שימש להם פסוק כמו זה: „הקמת מדינה צ'כוסלובקית בגבולותיה הנוכחיים היתה אפשרית רק כשלא היתה קיימת מדינה גרמנית חזקה“. בשנת 1939 תיקן היטלר „פשע“ זה ומחק את המדינה הצ'כוסלובקית מן המפה האירופית.

שלוש דוגמאות אלו ל„נבואה גיאופוליטית“ הן הוכחה ברורה לדינמיות ולאקטואליות של הגיאופוליטיקה הגרמנית. מובן שלא תמיד נתקיימו ה„נבואות“. כך היה (והאם במקרה?) לגבי המו"מ בין היטלר וצ'מברלין, שאנשי האווזוהופר

ראו בו את הבטחת השלום באירופה, כיון ש"מעכשיו אין לגרמניה דרישות טריטוריאליים נוספות באירופה".

ראוי לציין שאסטרטגיה של מלחמה היא סעיף חשוב בגיאופוליטיקה הגרמנית. כבר רודולף קלן הדגיש בספריו עד כמה מתגלית מידת האורגניות של האימפריות דוקא בתקופות מלחמה. המלחמה היא "תחנת הנסיונות" של הגיאופוליטיקה ולכן יש להפוך כל מטה צבאי למעין "מעבדה מדעית". האוזהופר בספרו "גיאופוליטיקה של המלחמה" מסביר לחייל הגרמני כיצד משפיעים פני העולם על נהול המלחמה. את מהלך הפעולות קובעים הגיאולוגיה. המדיניות הקולוניאלית, השתוף בין כוחות הים והיבשה, מסילות הברזל, הערים והכפרים, ההרים, קווי החוף והעמקים, וכו'.

מפת-תעמולה גיאופוליטית המציגה את צ'כוסלובקיה כבסיס אזורי המאיים על לב גרמניה.

חוץ מן "הגיאופוליטיקה של המלחמה", שהיתה לענף מיוחד, פיתח המכון הגיאופוליטי במינכן עוד שני ענפים מיוחדים: הרדיו והקרטוגרפיה הפוליטית. לרדיו, כגורם פוליטי עולמי, הוקדשו מחקרים רבים, אך לשיא הגיע המכון בפיתוח הקרטוגרפיה הפוליטית, כלומר שרטוט מפות למטרות פוליטיות מיוחדות. "המפה כנשק פוליטי" היתה מסיסמותיו של האוזהופר ולפני המשבר הצ'כוסלובקי הוציא המכון במינכן מפה של צ'כוסלובקיה המראה בהבלט את הסכנה הנשקפת לגרמניה ממדינה קטנה זו. מפה זו נפוצה בגרמניה במיליוני טפסים והכשירה את דעת הקהל ל"הכרח" של פלישה לצ'כוסלובקיה לשם סילוק הסכנה הזאת. המכון הגיאופוליטי הביא שינויים רבים במדע

עתיק זה של הקרטוגרפיה: שימוש בצבעים ובשטחים מתוך חשבון פסיכולוגי הבלטה בחיצוני-כיוון וקוי-מרחק, חוץ-מרכזיים או מאונכים. מפה סוגסטיבית כזאת* – צירוף של תעמולה ומדע – היא המכשיר החשוב ביותר של הגיאור-פוליטיקה, לדעת הגרמנים.

דוגמא מאלפת אחרת של שימוש במפות לשם תעמולה פוליטית ידועה לנו מ-ריב הבולים" בין בוליויה ופרגוואי*. שתי המדינות הדפיסו בולים עם מפת מדינותיהן, אך כל אחת מהן סימנה בהן גבולות משלה לפי הרצוי לה. הניחושים על הסיבה האמיתית שהניאה את היטלר להתקיף את רוסיה התקפת-פתאום נתלים לא במעט באישיותו של האוזהופר. האם יש בהתקפתו של היטלר על רוסיה סימן לירידת השפעתו של האוזהופר על היטלר ומדיניות החוץ של גרמניה, או שידו של האוזהופר היתה גם במפנה הפתאומי? – ואולי לא נתכוון גם הוא, מלכתחילה, אלא ל"תמרון" קצר כלפי רוסיה, תמרון שאחריו צריכה היתה לבוא "תנועת-איום" או התקפת-אפתעה?

אין כל ספק שהאוזהופר ידע להחשיב את כוחה של רוסיה ואת נשקה הנצחי – המרחבים. מן המלחמה הקודמת הביא אתו את ההכרה שהצטרפותה של רוסיה למלחמה נגד גרמניה היתה הסבה למפלה הגרמנית, ובלשונו – "גרמניה ורוסיה הפסידו שתיהן את המלחמה ההיא משום שלחמו בתוך מחנות יריבים".

במשך כל השנים שאחרי המלחמה הקודמת טפח האוזהופר את הרעיון של שתוף אמיץ בין רוסיה וגרמניה והרחבתו של שתוף זה לברית משולשת: רוסיה-יפן-גרמניה. לא מסנטימנטים פרו-רוסיים טופח הרעיון הזה אלא מחשבון מדיני קר ושקול. רק לגוש קונטיננטלי כזה יהיה כוח עמידה נגד הגוש האנגלו-סכסי. המרחבים העצומים קסמו להאוזהופר ולתלמידיו. מסקנתם היתה שלא תתכן קביעת "סדר עולם חדש" בלי השתתפותה של רוסיה.

כשחתמה גרמניה על חוזה ה"אנטי-קומינטרן", היתה זו מכה כבדה להאוזהופר ולכיוונו המדיני, ומורגש היה שידו של רוזנברג – האנטי-רוסי המובהק שבין מנהיגי הנאצים – על העליונה. לעומת זאת העיד החוזה של 1939 על מפנה רדיקלי ומאז תבע האוזהופר בגלוי ובתוקף הדוק קשרים בין המעצמות האסיתיות, רוסיה-יפן, ובין המעצמה ה"נורדית" – גרמניה.

הכרזת המלחמה על רוסיה עשויה היתה לזעזע את האוזהופר הן כאיש צבא והן כגיאופוליטיקאי. לחיזוק ההנחה הזאת אפשר לצטט כמה קטעים ממאמריו, כגון: "המתקיף ארץ בעלת מרחבים גדולים צריך להשיג נצחון מכריע ואין די בהדיפת האויב פנימה, הדוף והוסף, עד כיבושו של השטח המבוקש"; כי "המרחב בתור נשק-מלחמה" נותן, כפי שמבאר המחבר, זמן והודמנות לאויב, "להתארגן מחדש בשטחיו העצומים, שלא נכבשו, ולגייס את מלוא מקורותיו של מרחב נרחב זה לשם המשכת המלחמה הארוכה".

* מתקופת המלחמות של איזור "גרן-צ'קו".

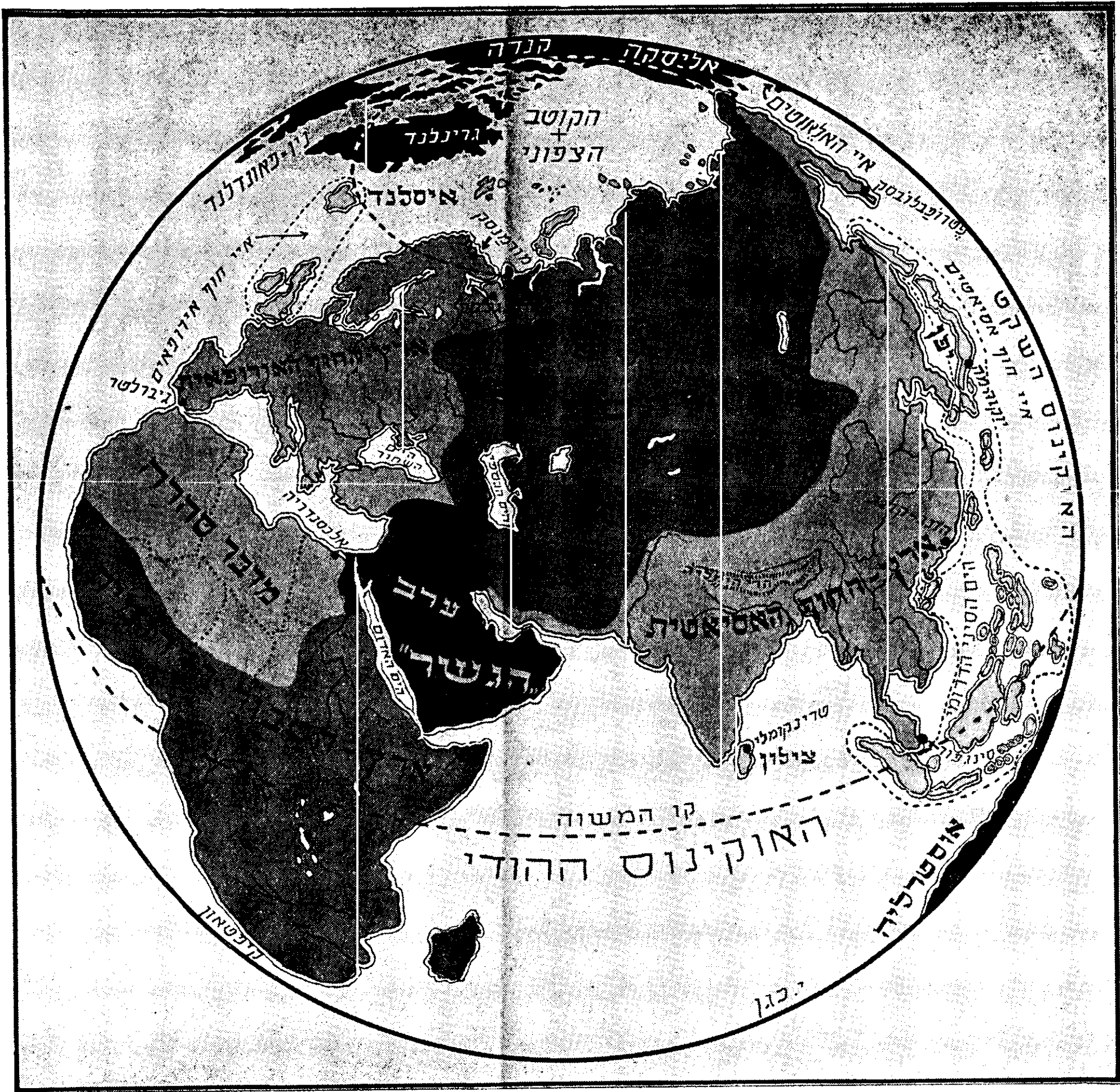

ולכן: נצחון על אימפריה כזאת יתכן רק ע"י השמדה מהירה של צבאותיה.
האווהופר הגיע למסקנה זו בעקבות מלחמת יפן-סין, שהראתה עד מה חסרת-
אונים היא יפן להתגבר על קשיי המרחבים - ואותה מסקנה אף הניעה
אותו ליעץ ליפן שתעשה שלום עם הסינים. גם את מסעו המפורסם של
נפוליון נגד רוסיה הביא כהוכחה נוספת להשקפה זו. הרוסים במלחמתם
נגד נפוליון השכילו להשתמש במרחבי ארצם לשם קיצור קויהם ולשם
נסיגה אל מקורות הכוח שלהם, לעומת התהליך ההפוך של הארכת קו
האספקה - והנסיגה - של נפוליון. אולם בעצם אין צורך להפליג אל הסטוריה
רחוקה כדי להוכיח את צדקת ההנחה הזאת. הגרמנים עצמם טעמו בשנת
1915, בהנהגתו של פון פלנקין, את טעם מרחביה של רוסיה ונכשלו בנסיונם
לכתר ולחסל את הארמיות הרוסיות.

אך למקרה שגרמניה תתנגש בכל זאת עם רוסיה היתה להאווהופר
רק עצה אחת למפקדה הגרמנית: "כיתור הצבא הרוסי והשמדתו". עצה זו
ניתנה שבע שנים לפני פרוץ מלחמה זאת. ואכן ב-1941 לא מעטו נסיונות
הגרמנים להשמיד את הצבא הרוסי ב"תנועות מלקחים" וכיתורים.
בהודמנות זו כדאי להזכיר הוגה דעות גרמני אחר שהתרה אף הוא
בעמו מפני התנגשות עם רוסיה. אוסולד שפנגלר הוציא בשנת 1933 ספר
"שנות ההכרעה" ובו התראה "נבואית" זו:

"מן הנמנע לפגוע מבחוץ באוכלוסיה של המדינה היבשתית
הזאת, הכבירה שעל כדור הארץ. המרחב הוא כוח פוליטי וצבאי
וטרם למדו להתגבר עליו. נפוליון עצמו נוכח לדעת זאת. מה
יועיל לאויב אם יחזיק בשטחים בלבד, ויהיו גם עצומים ביותר?
נוסף על כך העתיקו הרוסים את מרכז-הכובד של האורגניזם
שלהם מזרחה, בכדי ליטול מן המתקיף כל סיכוי של הצלחה;
כל איזורי-התעשייה הגדולים, החיוניים מבחינת מדיניות-החוסן,
הוקמו ממזרח למוסקבה, ברובם אף ממזרח להרי האורל - עד
לאלטאי, ובדרום - עד לקוקו. כל החבל ממערב למוסקבה - רוסיה
הלבנה ואוקראינה - שהיה פעם חלקה החיוני ביותר של קיסרות
הצארים, הוא כיום בצור קדמי בעל ממדים הנעלים על כל דמיון -
מול אירופה, והוא ניתן להקרבה מבלי שיעוררר האורגניזם כולו.
ואכן משום כך אין עוד טעם לכל רעיון של התקפה מן המערב
באשר זו תהיה מכה לתוך מרחב ריק".

בין הנושאים שהגיאוֹפוליטיקה הגרמנית הקדישה להם תשומת לב
מיוחדת תופס האיזור ה"אינדור-פציפי" מקום נכבד. איזור זה, שיושביו הם
כמחצית אוכלוסי העולם כולו, קרוב ללבו של האווהופר. יחס של הבנה
מיוחדת גילה האווהופר לגבי שאיפותיה האימפריאליסטיות של יפן. ביפן
ראה את הכוח המכריע והמכוון של המזרח הרחוק. למזרח הרחוק שמור
העתיד. "כבר כיום משתייך כל איש רביעי לגזע הצהוב ובעוד כמה עשרות

עולמו הניאופולימי של ה. מקינדר

שנים – כל איש שלישי". אכן האוזהופר הושפע לא במעט מן השנים שבילה כנספח-צבאי גרמני בטוקיו – שנים שנתנו כנראה דחיפה מכרעת להתפתחות מחשבתו בכיוון "הגיאופוליטי".

בדאגה הולכת וגוברת ראה האוזהופר את הסתבכותה של יפן בסין. כי תמיד שאף לראות את גרמניה ויפן כבעלות ברית, בצרוף הכוח הרוסי, – ביצירת ברית כזו הוא ראה את התקוה היחידה להריסת האימפריה הבריטית במזרח הרחוק. התקוה לא נתקיימה.

כנגד תשומת הלב המיוחדת שהקדישה האסכולה הגיאופוליטית של האוזהופר לבעיות המזרח הרחוק, בולטת (לדעת וייגרט, הכותב מנקודת ראות אמריקאית) אי-ההתענינות היחסית שלה בחצי הכדור המערבי. לא מן הנכון יהיה לומר שהאוזהופר התעלם לגמרי מחשיבותה של אמריקה. אך לגבי הבעיות האמריקאיות אין אנו מוצאים את הגישה האישית, כשם שהיא בולטת לגבי בעיות המזרח הרחוק. ה"מכון הגיאופוליטי" פרסם בהזדמנויות שונות מחקרים חשובים ומדויקים להפליא על בעיות חצי הכדור המערבי. כגון: על ההגירה היפנית לברזיל, שאלת הכושים בארה"ב, כבוש האיים הפציפיים ע"י ארצות הברית; אך אין להמנע מן הרושם שלא היתה שיטה וקביעות בפרסום המחקרים האלה. כמומחה לעניני אמריקה במכון הגיאופוליטי שימש אחד מתלמידיו המובהקים של האוזהופר, קולין רוס, שהיה נלהב למדי לתורת הנאצים. ההערכה השלילית שהעריך את עצמת חיותה של אמריקה הטביעה את חותמה על עבודת המכון כולו. ליחס הביטול הזה אפייני קטע ממאמר של קולין רוס, שנכתב אחרי ביקור באמריקה (1935): "אמריקה של היום היא עיפה וזקנה להפליא. מי שבא מאירופה, התוססת מרעיונות חדשים ולוהטת מאמונה בעתידותיה, אל מעבר מזה לאטלנטיק, אינו מרגיש עוד את עצמו בעולם החדש, הרגשה שבלטה בתקופה שלפני מלחמת העולם, ואפילו אחריה".

האוזהופר עצמו לא פרסם מחקרים מפורטים על אמריקה. רק פה ושם הננו נתקלים אצלו בהערות רבות-משמעות כמו אלו: "המאבק העתידי על השלטון בעולם וגורלו של הנציונל-סוציאליזם יחתכו באמריקה". או "אמריקה היא כיום המדינה היחידה שהיא שלמה מבחינה גיאופוליטית". האם התעלם האוזהופר בכונה מארצות הברית, כיון שמציאותן לא הלמה את תורתו? על שום מה שלמה היא מדינת ארצות הברית מבחינה גיאופוליטית? לדברי האוזהופר אין לשום מדינה אחרת צירוף זה של כל הגורמים הגיאופוליטיים הדרושים לשלטון: מרחב, אוצרות טבעיים, אוכלוסיה חזקה ומרוכה, זארגון פנימי טוב. גבולותיה של אמריקה בטוחים, כי אין בקרבתה מדינה חזקה היכולה לסכן את בטחונה. אומות רבות לחמו לשוא מאות בשנים כדי להגיע למעמד כזה. קניות של שטחים כגון לואיזאנה* ופלורידה** – קניות

** ע"י מונרוז ב-1819.

* ע"י ג'פרסון ב-1803.

שכבר הראשונה שבהן הבטיחה את חופש התנועה לאניות בנהר מיסיסיפי* – איפשרו לאומה האמריקאית להקים מדינה המשתרעת מחוף אל חוף. מבחינה גיאופוליטית הרי תורת מונרו היא בלי ספק אחת היצירות החשובות של התקופה החדשה, כי היא שהוציאה את חצי הכדור המערבי מהשפעתה הבלתי אמצעית של אירופה.

בשנת 1867 קנתה אמריקה את אלסקה מידי רוסיה. הצבוריות האמריקאית מתחה אז בקורת חריפה על צעד פוליטי זה. אך בתקופתנו – תקופת האוירון – ברור לכל מה רבה חשיבותה של אלסקה כגשר בין הקונטיננטים. תעלת פנמה מחברת את החוף המזרחי של ארצות הברית – העשיר בנמלים טובים ושהוא מרכז חשוב מאד מבחינות שונות – עם החוף הפציפי, ומתוך כך קובעות להן ארצות הברית מעמד של מעצמה אטלנטית ופציפית כאחד. ארצות הברית קרבו איפוא מאד אל האידיאל הגיאופוליטי – הקמת מדינות על בסיס קונטיננטלי.

בויכוח הכללי הנטוש בחוגים פוליטיים שונים בכל חלקי העולם החפשי על הקמת שלום בר קיימא אחרי המלחמה הזאת, הושמעה זה עתה מפי סיר הלפורד מקינדר גם דעתה של הגיאופוליטיקה על נושא זה. במאמר שהופיע בימים אלה ב-פורין אפירס* האמריקאי הוא משרטט תכנית גיאופוליטית אסטרטגית, אך הפעם לא לימי מלחמה כי אם לימי שלום. סיר הלפורד מדגיש שאין הוא מדבר על שלום נצחי אלא על התקופה הקרובה, מיד אחרי מפלחה של גרמניה הנאצית.

סיר הלפורד רואה כתפקיד עיקרי יצירת עובדות גיאופוליטיות כאלו שיבטלו למפרע כל פילוסופיה מלחמתית גרמנית חדשה ויקהו בגרמנים כל חשק לצאת שוב למלחמת כיבושים. סיר הלפורד מזלזל בערך המורים והמחנכים שישלחו ע"י אומות הברית לגרמניה ללמד לדור הצעיר את אהבת החופש. אין מלמדים חופש, אפשר לתתו רק לאלה היודעים להשתמש בו. הדורות הבאים בגרמניה יצטרכו להתחשב בעובדות ברזל של המציאות הפוליטית והאסטרטגית שמסביבם: במזרח מעצמה יבשתית חזקה, ובמערב, בחופי האוקיינוס האטלנטי – מעצמות ים אדירות. כל נסיון גרמני חדש לצאת למלחמת תנופה יתקל מיד בשתי חזיות, ומציאות זו בלבד תכריח את הגרמנים לפתור את בעיותיהם הפנימיות בעצמם, מבלי כל צורך במשלחת מורים ומחנכים להבראת רוחם.

התנאי הראשון לתכנית זו הוא שיתוף פעולה אמיץ ותכליתי בין אמריקה, אנגליה וצרפת. כי לכל אחת מהן נכון תפקיד מיוחד: אמריקה מבטיחה את

* אלכסנדר המילטון, שהגה במושגים קונטיננטליים וחזה למרחוק, דרש את רכישתו מיד לאחר שזכו האמריקאים בעצמאותם, עוד בטרם הוקמה ממלכת "ארצות-הברית".

עומקה של ההגנה. אנגליה – המבצר הקדמי (דוגמת מלטה בקנה מדה גדול יותר) וצרפת – ראש-הגשר הנתן להגנה. חשיבותה של צרפת בתכנית זו אינה קטנה מחשיבותן של אמריקה ואנגליה. אמריקה ואנגליה, כמעצמות ים, זקוקות לראש-גשר, כי נגד מעצמה יבשתית יכולות הן לפעול רק פעולה אמפיבית. ותנאי השני הוא שיתוף פעולה הדוק בין המעצמות הנ"ל והמנצח הרביעי במלחמה – רוסיה הסובייטית. שטחי רוסיה הסובייטית ו"ארץ הטבור" הם היינו הך. כפי שתואר כבר לעיל מוגנת "ארץ הטבור" בחגורת בטחון טבעית ורחבה. אך יש לדעת שחגורת בטחון זו אינה שלמה. שער פתוח ברוחב של אלפי מילין משתרע מהים הבלטי עד הים השחור ומאפשר את הפלישה ל"ארץ הטבור". דרך שער זה פלשו כל עמי אירופה בנסיונותיהם לכבוש את רוסיה. רוסיה שתצא ממלחמה זו כמעצמה היבשתית החזקה ביותר בעולם ובידיה אוצרות הטבע של "ארץ הטבור" תוכל להגן על השער הזה. זו הפעם הראשונה בדברי ימי העולם נמצאים במבצר הענקי הזה כוחות צבא מספיקים להגנה. כלום תעזו גרמניה להתקומם נגד שתי החזיות, של רוסיה והמעצמות האמפיביות (אמריקה אנגליה וצרפת גם יחד)? התנאי השלישי הוא שכל גסיון גרמני לפרוץ את חומת השלום, יגרור מיד פעולה מונעת-מקדמת.

בהמשך תכניתו להבראת העולם מצייר סיר הלפורד חלוקה גיאוגרפית עולמית, שיסודה – עובדות גיאוגרפיות קיימות. הוא נוחן חשיבות יתרה לאותה חגורה של מדבריות המתחילה עם סהרה ונמשכת מזרחה דרך המדבר הערבי, המדבר האירני, הטיבטי המונגולי, והלאה דרך השטחים השוממים של הנהר לנה, אלסקה, קנדה, עד הרצועה החרבה של מערב ארצות הברית. לפניו מן החגורה שוכנות הארצות שיש להן חשיבות מכרעת. "ארץ הטבור", קרי רוסיה, החלק הצפוני של אגן האוקינוס האטלנטי וארבעת הימים הקשורים בו: הים התיכון, הים הבלטי, הים הארקטי והים הקריבי. מחוץ לחגורה – האוקינוס הפציפי, האוקינוס ההודי, האוקינוס האטלנטי הדרומי והארצות אשר לחופיהם: אוסטרליה, דרום-אמריקה, אפריקה הדרומית. מדבר סהרה ושטחי המסון באסיה. סיר הלפורד מוסיף ואומר שבנסיונותינו להחזיר לעולם את הבטחון ואת הגאות הכלכלית יש להתחיל בארצות שלפניהם מחגורות השממה, כי הן היסוד שעליו מושתת העולם כולו. אם ימצא הפתרון לבעיותיהן של הארצות אשר לפניו מן החגורה, קל יהיה ליישב, באופן יחסי, את הבעיות של יתר חלקי העולם. אפילו בענין הכנעתה של יפן אפשר עוד לחכות. לסיין הלוחמת על חרותה יש להושיט בינתיים את כל העזרה הצבאית והכלכלית ואין לחשוש לסיבוכים באם תלכנה אמריקה, אנגליה וסיין יחד. המיליונים האלה יוסיפו לחיזוק כוחות האדם החיים בין המיסורי שבארה"ב והיניסי (שבמרכז סיביר). כי העיקר הוא עולם מאוזן ומתוך שיהיה מאוזן יהיה גם חפשי ומאושר.

הערות למושגים גיאופוליטיים

לקוראי „מערכות“ כבר היו כמה הזדמנויות להכיר את הגיאופוליטיקה בטפלה באיזורי-עולם מסוימים. מעין כך היה מאמרו של א. פון-נידרמייר „גיאוגרפיה והתגוננות בברית הסובייטים“, ב„מערכות“ חוב' ט'; על כמה מושגים גיאופוליטיים דן גם י. טהרני, במאמר בחוברות י-יא של „מערכות“ ובחוברתו „הגיאופוליטיקה של אסיה התיכונה הסובייטית“ (הוצאת „מערכות“). אך סקירתו של מ. ברטנמל, בענין „הגיאופוליטיקה הגרמנית“ לה. ו. ווינרט, הניתנת בחוברת זו, יש בה כדי להעמיד את קוראינו על תופעה אינטלקטואלית, פסיכולוגית ומדינית, שראוי לנו ללמוד הימנה לא-מעט.

ב„הגיאופוליטיקה הגרמנית“ נידונו דיון בהיר עניני ההלכה והמעשה של הגיאופוליטיקה, ביחוד בבחינתה הגרמנית. אך השתלשלות-הדברים שאירעה בעת האחרונה מחייבת להוסיף כמה הערות שהומן נרמן. שהרי הננו נכנסים לתקופת חיסולה ההדרגתי – ומכאן, לאחר זמן-מה, לתקופת חתימתה – של מלחמת-העולם הזאת.

*

כדי שנוכל להעריך כראוי, מהן האפשרויות להשתמש בפועל (ומהו תחום-ההיתר של השמוש הזה) בהלכותיה של הגיאופוליטיקה ודרכי-המעשה שלה בשלב הקרוב של ההתפתחות המדינית-הצבאית (במלחמה – ובתקופת-הבנין שלאחריה), – הכרח הוא לנו, קודם כל, שנגדיר הנדרה ברורה את ההוראות השונות שאנו נוהגים ליחד למונת אחד זה, – מנהג העלול להטעותנו ולסבכנו בסטיות-מחשבה רבות. ואלו הן ההוראות המקובלות.

א. התפיסה הגיאוגרפית-איזורית של סיר הלפורד מקינדר, שבכתביו – המשתרעים לאורך יובל שנים של פעולה פדגוגית ופובליציסטית – היא נהפכת בהדרגה לתפיסה גיאוגרפית-היסטורית, ובסופו של דבר גם לגיאוגרפית-פוליטית. עיקר תפיסתו – בחשיבות המיוחדת שהוא מניח לשטחי-עולם מסוימים (מ-צירי התפתחות), או גם לצירופי שטחים כאלה (בראש וראשונה – מזרח-אירופה, ומרחביה של אסיה הצפונית-מרכזית).

ב. התפיסה המיוחדת, ההיסטורית-פילוסופית, של האככולה הגרמנית בגיאופוליטיקה, אשר ה. מקינדר ודאי אינו אחראי לה (על כל פנים לא יותר משאחראים, למשל, ממציאיו האמריקאי והצרפתי – או היהודי – של האוירון לדרכיו ולתפיסתיו של גהרינג במלחמת-האוויר). ולא זו בלבד, אלא שאין לדעת אם גם את האווהופר עצמו אפשר לזהות עם כל גילוייה של התפיסה הזאת, (אם כי אין ספק שרובם הם פרי-רוחו שלו).

ג. דרכי-המחקר שטיפחה אותה אסכולה גרמנית: – 1. באוסף ידיעות שיטתי, מבורר ובדוק. 2. בבקשת נקודות-מנעו והשפעות-נומלין בין עובדות. היסטוריות, מדיניות, אתניות, חברתיות, תכניות, תרבותיות ופסיכולוגיות, מן הסוג

האוצר בתוכו אפשרויות דינמיות מבחינה ניאונרפית-צבאית או מבחינה מדינית-שלטונית. (כדוגמא: הרדיו - כמכשיר בידי השלטון, או בידי כוחות-מורדים; השימוש במדע-הפסיכולוגיה - כגורם במלחמה; התמורות בתחבורה - כגורם, לתקונים בניאור-נרפיה ולשינויים מדיניים; וכיו"ב.)

*

• וניתא לנו לפתוח בהוראתו השניה של המונח (סעיף ב' לעיל), - בתפיסותיה המיוחדות של האסכולה הניאופוליטית הגרמנית. בדרך זו נעמוד על יסודותיה של גיג. פ. הגרמנית בטרם נבוא לעסוק במתודות שלה. ועצם זרותן של תפיסות אלה וריחוקנו הנפשי מהן בולטים לעין כל-כך, שאפשר להסתפק לגביהן בציון קצר ביותר.

כל תפיסה לגבי יחסים ותפקידים פוליטיים, ובכלל זה גם אותן תפיסות שמכוונות לפרשת היחסים שבין עמים ומדינות, - לידתה והתפתחותה חלות תמיד במסגרת קיומו ההיסטורי של העם הנדון, ובמידה רבה מושפעת היא מירושותו הפסיכולוגית ומהרגלי מחשבתו הציבורית של העם השוקד על טיפוחה. ויש עמים, אשר מחמת אופים המיוחד של הגורמים הניל בחייהם, אורבת להם סכנה מיוחדת (אם כי אבק-סכנה זאת מצוי בודאי בתוך כל עם) - הסכנה לטפח קונצפציה מסוימת כזאת (הננתית, פוליטית-צבאית, ניאונרפית-אסטרטגית), גם מעבר לתחומי הצורך הממשי, - אם הננתי הוא ואם פוליטי-צבאי, או ניאונרפי-אסטרטגי, ארגוני-ממלכתי, או תכני-מקצועי. כי במידה שתפיסה שימושית כזאת מורמת למדרגה של השקפה אידיאולוגית, נפתח פתח לשיבושה של המחשבה המדינית, לניפוח ציוויים היסטוריים מדומים, לגירווי יצרים, מתוך ביסוסם על ה"מדע" כביכול, ולמעשה מתוך הליכה בנתיב ההיסטוריה הלאומית-פוליטית. אכן, מבחינה זאת היה הקרקע הציבורי-ההיסטורי של גרמניה "פורה" בהרגלי-מחשבה ודפוסי-נוכחאות, שעשויים היו להטות את הניאופוליטיקה הגרמנית אל ערוצי "נורל לאומי" מדומה אשר נזר כביכול על גרמניה מטעם ההיסטוריה. בעצם קבעה כאן את הכיוון מסורת-מחשבתו של טרייטשקה ההיסטוריון, זו שנסתמלה באימרתו, אשר חציה הצבת ציון לעבר וחציה מתן סיסמא לעתיד: "Drang nach Osten" (דְרָק מִזְרָח). מקורה - בראיית-העבר ("החרב הגרמנית והמחרשה הגרמנית הן שכבשו לעם-הגרמנים את הקרקעות רחבי הידים אשר ממזרח לאלבה"), אלא שגם צווי לעתיד כרוך בה ("אוקראינה והאנג'ל", שבפי נציגי הגרמנים בוועידה הכלכלית העולמית של לונדון, ב-1933). ונטיה זו להעתיק מתודות ונוסחאות מעשיות (אך מוגבלות) לעולם המחשבה האידיאולוגית - היא שעשתה את הניאור-פוליטיקה הגרמנית אחות-לרוח לתפיסתו הצבאית של לודנדורף, המנוימה ומנפחת עד אין שעור את ערך המלחמה בחיי האומה והעולם. כי לעומת הנוסחה של קלאוזוביק, היודע להעריך את המלחמה כחיוון מדיני-חברתי, ועם זאת לקבוע תחום להערכה זו, "מעשה-המלחמה הוא המשכת המדיניות, מתוך שמוש באמצעים אחרים", - הטיף לודנדורף (בכתביו שלאחר מלחמת-העולם) לכך, שהמדיניות והכלכלה, וחיי החברה, וכל שאר גילויי קיומה של האומה בימי

שלום, כל תפקידם אינו אלא לשמש הכשרה למעשה-המלחמה לעתיד לבוא. דהיינו: היפוך נוסחתו הפילוסופית-ההיסטורית של קלאוזביץ (המדויניות – היא הכשרת המלחמה באמצעים אחרים, אומר לודנדורף). ובמידה שהאסכולה הניאו-פוליטית שיתפה עצמה להשקפת-יסוד כזאת, נהפכה ממילא גם לגילוי ונס למכשירו של אותו סילוף ענקים, סילוף חברתי ורעיוני, שלא היה לו אלא סיום ומוצא אחד – מלחמת-עולם חדשה. זה היה חטאה של האסכולה ה-מדעית-המטעה, ויש בכך מוסר-השכל היסטורי.

אך יש להודות, כי בחישוב המכני של נורמיות-הכוח העולמיים לא רחקה האסכולה הניאו-פוליטית ריחוק גדול מן האמת. אין ספק, כי הצירוף רוסי-הגרמניה יכול היה לעמוד בפני שאר העולם בסיכוי רב להצלחה. ואילו היה לקונצפציה הניאו-גרפית-הצבאית הזאת של האוזהופר ותלמידו נידרמייר (עיין, גיאוגרפיה והתנגנות בברית הסובייטים, "מערכות", חוב' ט, תש"ב) חוכן היסטורי-מציאותי, – כי עתה פחתו מאד הסיכויים לחופשי-העולם. אלא שבדרך החדירה הידידותית לא הושגה המטרה. ואלו בדרך ההכרעה הצבאית – הגיעה גרמניה של היטלר להיפוכה של המטרה הנ"ל: ובמקום לזכות בכרית גרמנית-רוסית מצאה את עצמה מוקפת ע"י ברית-חופש עולמית אויבת.

*

לעומת דרך פטלית זו של הניאו-פוליטיקה הגרמנית, יש לומר על ציוני-הגדרותיו הניאו-גרפיים-היסטוריים של סיר הלפורד מקינדר, כי בעיקרם זכו הללו לעמוד במבחן – בין מצד הביקורת ההיסטורית-המדעית ובין מצד ההיסטוריה השוטפת והמתהווה, שהיא החריפה שבמבקרים ולעתים גם בעלת ההפתעות הגדולות בחיים. יתכן, כי לשם ציון סדרת המבחנים שבהם עמדו תפיסותיו של מקינדר, אין טוב מלצטט את ה. מקינדר עצמו, לפי מאמרו, "העולם העגול והזכיה בשלום" ("The Round World and the Winning of the Peace"), שנתפרסם ב-"Foreign Affairs" האמריקאי לחודש יולי 1943. הוא פותח בציון המצב ששרר בפרוס המאה העשרים ואומר: "בשלהי המאה התשע-עשרה החל פונד-טירפיץ לבנות את, צי היס-הגדול" הגרמני. בעת ההיא שקדתי בטיפוח תלמוד הניאו-גרפיה המדינית וההיסטורית במכללות אוכספורד ולונדון, והערכת את המאורעות השוטפים היתה הערכה שבהכללה כדרך המורים. אמרתי, העם (הגרמני), המחזיק כבר ממילא בכוח-היבשה המאורגן הכביר ביותר, והתופס עמדה אסטרטגית מרכזית באירופה, עומד לצרף לעצמו גם כוחים שיספיק כדי ניטראליזציה של כוח-הים הבריטי... מכאן עובר המחבר, בשלב מאוחר יותר של התפתחות מחשבתו (כעבור שנים מעטות), אל הערכת מעמדן של הקיסרויות הבריטית ("הימית") והרוסית ("היבשתית"): "הרעיון של "ארץ-הטבור" * נבע במישרין ממלחמת הבריטים בדרום-אפריקה ומלחמת הרוסים במנצ'וריה. בהרצאתי בשנת 1904 בפני חברת הניאו-גרפיה המלכותית – על "הציר הניאו-גרפי של ההיסטוריה" – צוינו ענייני השעה, אך על רקע של מחשבה לשנים...".

"Heartland" *

אוקיינוס, ומלחמת הרוסים — במרחק כיוצא בזה על פני יבשת-אסיה, הזכיר הפרש היסטורי מעין זה בין מסעות-הים של וסקו דה גמה לבין מסעו של ירמק הקאזאק... מעבר לאורל ובסיביריה.

אך המסקנה העיקרית של אותה הרצאה היתה, כנראה, זו: הפחת מאון-הכוח לטובת, המדינה-הצירי (ארץ-הטבורי לפי המרמינולוגיה האחרת), שהיתה מביאה לידי התפשטותה של זו על פני ארצות-הפאה של אוראסיה, (כלומר מערב-אירופה וארצות-החופים האסיאתיות), היתה מאפשרת את השמוש במקורות-היכולת העצומים של היבשת לבניית ציים, ושלטון עולמי היה נהפך לדבר של ממש. כך היה מתרחש אילו היתה נרמניה לבעלת-בריתה של רוסיה. וכעבור שנים הוא בא לידי נסיון לסכם את הלקח ממלחמת-העולם הראשונה: הלא הוא ספרו, האידיאלים הדימוקרטיים והמציאות, שהופיע בראשית 1919 — ובו האזהרה שהשמיע אז המחבר באוני מדינאי-הברית (עיין המאמר „ניאופוליטיקה נרמנית“ ל-מ. ברטנשל בחוברת זו, עמ' 51).

אכן מקינדר אינו מסתפק בסיכומי-העבר, אלא שב ומנסה את כוחו בניתוחי ההווה והעתיד. את התקוה להתגשמות משאת-הנפש ההיסטורית, לרסונו של המתקיף הנרמני הנצחי ולמניעתם של זעזועי-עולם נוספים, רואה הוא בכך ש.ארץ-הטבורי הענקית של אסיה הצפון-מרכזית, אשר מזרח-אירופה אינו אלא כעין מצודת-מגן קדמית שלה, עתידה — תודות להתפתחות האינטנסיפיקציה המשקית וההתלכדות המדינית של התקופה האחרונה — להיות, בפעם הראשונה בדברי הימים, מצוידת בחיל-מצב שיש בכוחו לקיימה כמבצר מזרחי באנף-המזרח של „קנה-המתקיפים הנרמני“. בארצו העצום (קרוב לאלפים ק"מ) של נבול-המערב אשר למדינה הרוסית-הסובייטית אין ה. מקינדר רואה נורם חולשה. אנב, הוא משהו אותו — בפרוורציה לשטח ולאוכלוסיה — לנבולה הצפון-מזרחי של צרפת, שנים הוא פרוץ לפלישות, ובא לכלל מסקנה כי מבחינת האוכלוסיה יש דמיון בין מצבה של רוסיה ומצבה של צרפת. אמנם, לצרפת היה נבול „פתוח“ כזה רק באורך 500 ק"מ, היינו רבע מזה של רוסיה, אבל אוכלוסיתה אף היא היתה רק כרבע מזו של ברית-המועצות, ואפילו פחות מזה; ואלו מבחינת עומק השטח שמאחורי הנבול, גם מבחינה יחסית, — דיינו אם נאמר, כי ברופיה הוא עלה על זה של צרפת יותר מאשר פי עשרים. היחס שבין אורך הנבול ובין מספר האוכלוסים הוא, איפוא, חיובי ברוסיה הרבה יותר מאשר בצרפת. יתירה מזו: המחבר ראה באריכות הנבול צד של ברכה, שעיי כך אנוס, לדעתו, הפולש למחוח את כוחותיו בקו הארוך, והוא דבר המחליש אותם ומאפשר את ביתורם ותיסולם בהתקפות-נגד של מניני „המבצר-המזרחי“. אין להכחיש, כי פרוגנוזה זאת של ה. מקינדר, — על כל הסתמיות שבניתוח ניאונרפיסטימטי בלבד — נראית היום כנבואית מעט.

על הערכה אופטימית זו (שכיום היא מתאמת, כאמור) בענין כושרי-העמידה של „מבצר המזרחי“ בפני מתקיף נרמני מיסוד מקינדר גם את הערכתו בענין סיכויי האיזון הפוליטי של העולם בתקופה שלאחר המלחמה. המשימה, לדעתו, היא „להטות את זרם חייה של נרמניה כאפיק שבין שתי חומות-מגן; מפאת מערב —

של צרפת, ומפאת מזרח – של המדינה הרוסית-הסובייטית. וכל כך למה? כרי ששטף חייה הטבעי של גרמניה יוכל, – כלשונו של מקינדר – לטהר את האורגניזם הלאומי ממחלת התוקפנות וההשתלשלות שדבקה בו, וכדי שלא תוסיף מחלה זו לשלוש בגרמניה לאחר שישימו לה קץ ע"י חומות-המגן הנ"ל. מניעת עצם האפשרות ש.מחלה מסוכנת זו תתגלה, – בכך רואה הוא את עיקר תפקידם החיוני-הפוליטי של בעלי-הברית הנוכחיים כלפי גרמניה והגרמנים.

ראוי לציין פרט אחד בתפיסתו הצבאית של מקינדר: בעוד השטח המזרחי הרוסי, מוחזק בעיניו נוש צבאי-ניאוגרפי טבעי, בחינת "חי הנושא את עצמו", אין השטח המערבי (הצרפתי בעיקרו, על נספחותיו) נחשב בעיניו כבעל עומק ניאוגרפי-אסטרטגי מספיק, בתנאי התכניקה הצבאית של ימינו. וכאן מורכבת תפיסתו ההגנתית מכמה אלמנטים: א. האי הבריטי – בתורת "אווירודרום מתועל" (Moated Aerodrome) ענקי, המאפשר לקיים בסיס לכוח אוירי בשמי אירופה המערבית, והוא מחוץ לטוח הפגיעה של כוח יבשתי, אפילו האדיר ביותר; ב. צרפת, "כראש-גשר" מוגן*, בקצה אדמת אירופה, אשר בעזרת בצור יסודי, ובעיקר בעזרת שליטתו האווירית של האווירודרום הבריטי – אפשר לשלוט עליו תקופה מספקת עד שתבוא התגבורת הגדולה; ג. אמריקה (ארה"ב וקנדה) – "כעורף העמוק", – מקור-ניוסו של הצבא הגדול, "בית-הנשק" העצום, ובסופו של חשבון – המקור העיקרי גם לכוח האוויר. מתפיסה זאת נובע, כמובן, ההכרח במיליטריזציה ניכרת בהשנותיה של האוכלוסיה, בהוי הפרטי והצבורי, ובמעמד המדיני של בריטניה וצרפת, שהן בחזקת שלוחות החלוץ האסטרטגיות של הכוח האטלנטי המאוחד, בתחום אירופה העתידה לבוא.

אין ספק, כי יש ענין רב בציוניו הניאוגרפיים-הצבאיים (ויתכן לומר – האסטרטגיים-ניאומטריים) של מקינדר. בבהירות ראיתו בעיניו מסוג זה ודאי שאין מיסוד הניאופוליטיקה נופל מתלמידיו שבאסכולה הגרמנית, אף על פי שהאווירודרום ואחרים היו אנשי-צבא שמלאכתם בכך. אולם, שאלות מהותיות מסוג אחר לגמרי מתעוררות בתחום הדינמיקה המדינית, – של העולם כולו, וביחוד של אירופה. על מבנה-העולם כפי שהוא מצטייר בתפיסתו של מקינדר – אפשר שעוד נעיר כמה הערות להלן; אך לגבי אירופה הרי כל הקורא בעיון את דברי מקינדר רואה בעליל, כי הוא לא עמד הרבה על בעיותיה של אירופה-המרכזית. ויתכן, כי עם כל החשבתו את נושי-היבשות מתנקם כאן גם בו אותו הלך-המחשבה ה"מי-אוקיאני", שהוא אופיני לאנלים רבים. ואכן הרגשנוהו היטב גם בימי מינכן, בשעה שצי'מברלין דיבר על צי'כוסלובקיה כעל "ארץ רחוקה שעליה אין אנו יודעים אלא מעט", כשבבריטניה שקדו רבים (בין השאר – הרברט סידכותם המנות, הוא "סקרוטימור", על דפי ה"סנדייטימס") למפח אידיאולוגיה מדינית של "התרכות באינטרסים האמתיים של בריטניה, שהם באיזור היס-התיכון, ואי-הסתבכות בעסקיה הרחוקים של אירופה המרכזית-מזרחית". אך באין פתרון הרמוני לבעיותיו של אותו

* במקרה זה, בעצמו, – "ראש-חוף".

איזור אירופי, הרי ספק הוא אם תתכן כל אותה קונצפציה של התוית „אפיק“
לגרמניה „והטנת“ הזרם של חיי הגרמנים בתוך ערוץ זה שבין החומות.
ויש בתפיסה הזאת עוד בחינה אחת, אשר אין לדעת אם עתידה היא למלא
איזה תפקיד בהתפתחות שתבוא, ואם כן – מה עתיד תפקיד זה להיות. את תקותו
לעולם מאוזן בונה מקינדר על עצוב-קבע של אירופה בצורה הנל: – ה„אפיק“
הגרמני ושני „המבצרים“ הסוגרים עליו לבלמו. והרי תתכן התפתחות דינמית,
הצטרפות ה„אפיק“ אל אחד משני „המבצרים“, עד כדי היותו חלק אורגני ממנו?
ואם כן, הרי עלול הדבר הזה להפיר לנמרי את שיווי המשקל המתוכנן, לזעזע עד
היסוד את ההרמוניה הסימטרית שביחסים בין הנורמים האדירים, היקרה כל כך
ללבו של סיר הלפורד מקינדר, ולטלטל את „מאזני-העולם“? אכן האופטימיות
הסטטית של מקינדר, המשליך את יהבו על קפאונה של תמונת-עולם הרצויה
לו, – אינה נראית כמיוסדת על אדני החשבון המוצק, ואין לדעת כלל אם ובאיזו
מידה עתידה היא להתאמת עיי הדינמיקה המדינית, הסוציאלית והלאומית, של
אירופה ושל העולם כולו, אשר מכמה בחינות אירופה היא עדיין מרכזו.

הסכימטיות היתרה, הניאומטרית ממש, בנוסחאותיו של מקינדר נובעת בודאי
גם מן הצמצום שצמצם את הנושא בתחום מקצועו שלו. אך יש, בכל זאת, לציין,
כי בכל תמונת „העולם המאוזן“, המצטיירת לעיניו, אין כל רמז לכך, ואינו רואה
צורך לציין, שיהא קיים איזה ארגון-עמים, שיהיה גם חפשי וגם בעל סמכות ממשית.
מכל מקום, אין למצוא כאן חזון כזה שהוא לאמיתו של דבר גם תנאי לאותו
„עולם מאוזן“. לעומת זאת כבר בסקירה ראשונה עולות מתמונתו זו דמויות-הענק
של מעצמות אדירות, המיסדות את סדר-העולם על שווי-משקל ביניהן (משפט
הידוע היטב מלשון-הדיפלומטיה האירופית מן המאה הייח והייט), ללא הודקקות
לנורמים וערכים כגון חברה, תרבות, רצונות-עמים ורוח אנושית. על יסוד חישובים
טופודמוגרפיים וצבאיים-שלטוניים בלבד קשה, כנראה, למצוא פתרון-אמת לבעיה
העיקרית של דורנו.

ניתן, איפוא, לסכם „סכום של ארעיי“ את הגדרותיו של ה. מקינדר. הן הבלישו
נכוחה כמה אלמנטים חיוניים במפת-העולם המדינית (והאסטרטגית – במשמעה
הרחב של המלה הזאת). אך נסיונו, או רמזיו, בענין סינתזה בונה – סינתזה,
אשר לא תשליט בעולם, עיי הסטטיות הסתמית שלה, את הדינמיקה המסוכנת
של כובשנות ומנמות-התפשטות מתנשנות, אלא תבטיח מציאות יציבה של חיי
שלום ונילווי-יצירה של עמים, כגדולים כקטנים, – נראים בנויים על הניזון פורמלי
בלבד. וחישוביו שהוא מחשב אין בהם כדי לשכנע בדבר סיכויהן של הסינתזות
הללו בחיים (כל אימת שאין בהן יותר מחשבונות שבין הענקים).

*

כמה שורות נין לקבוע את היחס אל המשמעות השלישית המקובלת
של הניאופוליטיקה, אל דרכי-המתקר שלה, – אם בעצם איסוף הידיעות השונות,
ואם בחיפוש נקודות-ם מיכות-ומנע בין החזיונות השונים, ונילווי השפעות-
נומלין בין עובדות היסטוריות, מדיניות, חברתיות, כלכליות ותכניות, הנפרדות

כביכול וכל אחת מהן שייכת רק לספירה המיוחדת לה, ואלו לאמיתו של דבר, בצירופיהן, חותכות הן במידה רבה את הדינמיקה של ההתפתחות הפוליטית. כדוגמאות מובהקות לכך יכולים לשמש – חקירת השפעתו הצבורית של הרדיו; הפוליטית, התעמולתית, המהפכנית (כלומר, – לטפוח תנועות מהפכניות), השלטונית (לסוגסטיה המונית, ע"י ממשל דיקטטורי); חקר השפעתה של הפסיכיקה הלאומית-החברתית, בקרב עמים ומדינות, על התפתחות הדברים בשעות מבחן מבחינה

צבורית וצבאית. ראוי לציין את הבדיקה המוקדמת המעניינת שעשו לגבי צרפת גיאופוליטיקאים צבאיים גרמניים וכן את ההערכה, ההולמת למדי שחלק ממסכמי-הרשמים העריכו את אפשרויותיה של בריטניה מנקודת-מבט אלו לפני המלחמה הנוכחית. הדוגמאות שבכוח – הן רבות מספור.

אנו ודאי שלא נזלזל בלקת המתקרים והמתודה שלהם, ואפילו הם באים מידי אויב. אסונו של העולם הדמוקרטי היה בזה שהללו קיימו בידיהם מונופולין כמעט לידיעה מוקדמת, ידיעה בעוד מועד. גם לאומות הדמוקרטיות הגדולות – כל שכן לנו, המצווים כיב להכיר את גורמי העולם ואפשרויותיהם הדינמיות – אין כל רשות להתיחס בביטול ללקת מתודי מאלף זה. וכי מעטות הדוגמאות לגורמים שהננו מצווים ללמדם? מהו כוחו של האקלים לגבי ההגינה הרוחנית של פרטים, צבורים, שבטים, עמים, ולנבי הפוטנציה התרבותית-הבונה שלהם? מה השפעה משפעת רשת התחבורה המתפתחת על מנמת הרכוז של טריטוריות גדולות, שלא פותחו עד העת האחרונה? מהם הגלויים השונים (שלעתים הם סותרים, כביכול, זה את זה) של השפעת ההרכב האתני המנוון על כוחה הצבאי של המדינה? מהו

ערכם של מדבר, ים, נהרות, הרים, בתורת נבול, — טבעי, צבאי, מדיני? באיזו מידה עשויים תנאי ניאונרפיה, אקלים, כלכלה, חברה ותרבות, לקבוע את קצב נידולם של אוכלוסי כל ארץ, של בני כל עם? ובאיזו מידה מתנה קצב-נידול זה עצמו את שיעור יכולתו של צבור לאומי מסוים להסתגל לכל התנאים הנ"ל ולעשותם משען לקיומו? העשויה התפשטותה של השכלה-עממית להגביר את רצון-קיומם של מעוטים אתניים-לשוניים, או להיפך, היא מסייעת לשיטוש התחומין ולטמיעת המיעוט בתוך העם שהוא רוב מנינה של המדינה? השכלה נוסח-אירופה, מה אותותיה ובבואתה במזרח, בתחומי החיים הצבוריים, המשקיים, התרבותיים? העתידה התפתחות הרדיו להגביר את תהליך שטטושם וטמיעתם של תרבויות מקומיות, של חיירות עצמיים אשר למעוטים ולאומות פזורות, — או להיפך, עשויה היא לשמש נקודת-משען להתלכדות, להתעוררות, להשרשת תרבות עממית וניבושה? באיזו מידה מביאה התעשות (אינדוסטריאליזציה) במזרח לתנבורת הלאומיות הפטריוטית-מקומית, ובאיזו מידה מטפחת היא דוקא קוסמופוליטיות והרנשת "אזרחות-העולם"? העתידה ההתפתחות התכנית להגביר את כושר-העמידה — בימים כתקונם ובימי מבחן — בארצות בינוניות או קטנות, ארצות של אזור מפותח-למחצה, כגורם בפני-עצמו, או שמא מזיקה אותן התפתחות זאת יותר ויותר לגורמי חוץ אדירים ומקטינה את כושר-כדילותן? אוֹאלי מופיעים שני החזיונות כרוכים יחדו, עם כל הסתירות שביניהם? וכי יש צורך להאריך בפְּרָט הדונמאות? וכי לא למותר הוא להדגיש את הצורך בחבר-חוקרים (ואנשי-מעשה) שישקוד על מלאכה זו של קביעת העובדות, ליקוטן, הסדרתן, ניתוחן.

ויש לסכם: מכשיר החדירה-הזהרתה של הנרמנים — אין שום מניעה אובוקטיבית להפיכתו גם לנשק-מגן חשוב בידי העמים החפשיים, וגם לכלי מודרני-ובוחן, מאלף וחיובי, (כל עוד יהיה כלי בלבד ולא יהפך להשקפת-עולם), בידי עם המחדש את קיומו המדיני ומבקש נתיבות להבטיח לעצמו בסביבתו הניאונרפית-היסטורית מקום נורמלי בין משפחות האדמה.

*

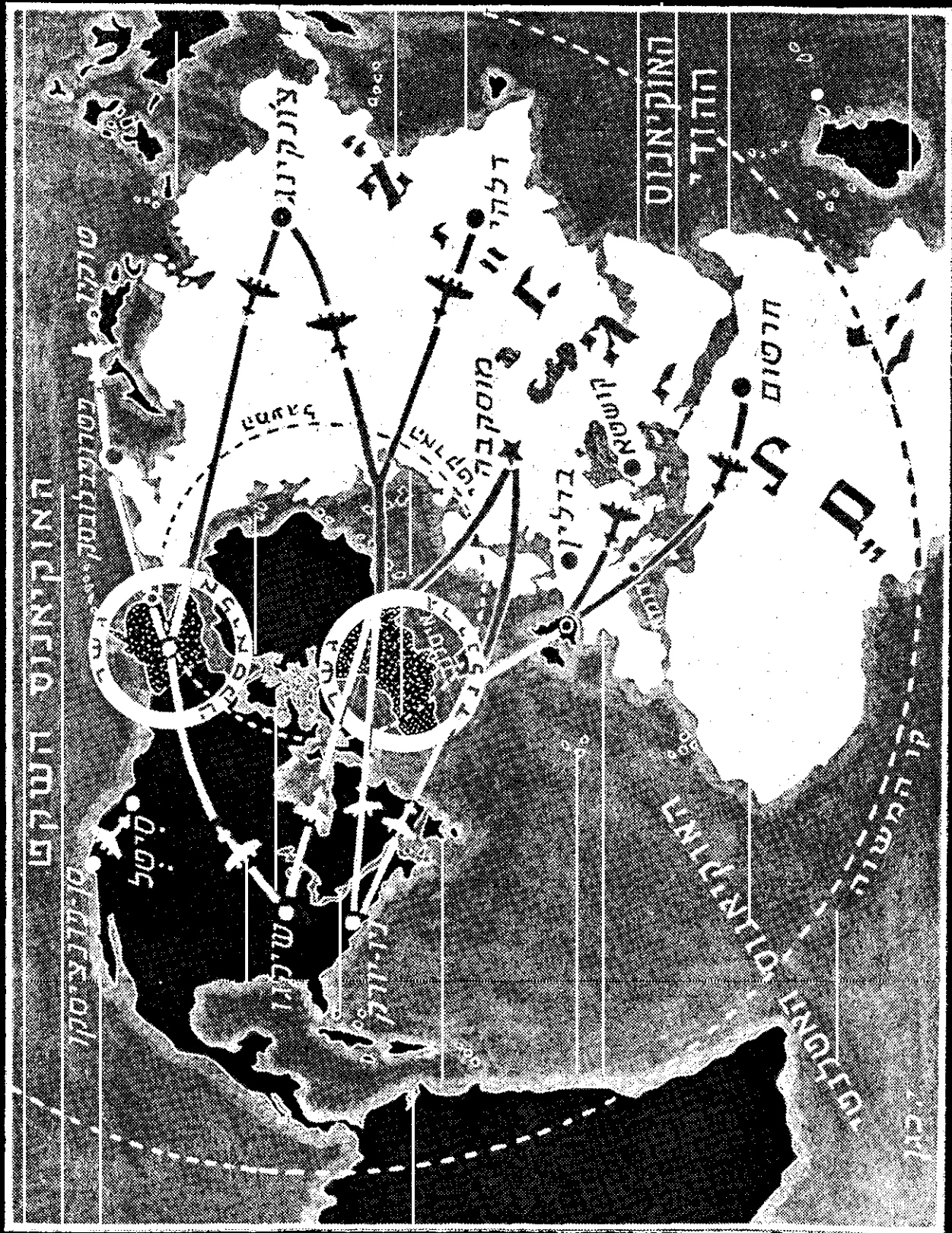
וכאן הערות לכמה בחינות מיוחדות של המשנה הניאופוליטית. בסקירה אמריקאית אחת על הניאופוליטיקאים הנרמנים נאמר: "האומר, כי הניאופוליטיקאים לא העריכו במידה מספקת את אמריקה ואת כוח-האוויר — אינו בא לשלול את כל שיטתם מעיקרה". אכן, בכל נישה אסטרטגית לבעיות-העולם בימינו קשורים שני הנורמים האלה — אמריקה וכוח-האוויר — קשר אורנני יותר מכפי שנראה, אולי, בסקירה ראשונה.

בדרך כלל, אין לומר, כי התפיסה הניאופוליטית (של מקינדר ושל הנרמנים באחד) מתעלמת מנורם-האוויר בזמננו. על כל פנים — לא כשהמדובר הוא בנושי-היבשת הגדולים של העולם הישן, אדרבא, כל תפיסת האקטיביזציה של נושי-היבשה הגדולים (רוסיה-סיביריה, — או גם אפריקה התיכונית והתיכונית-דרומית), שעד כה היו שרויים באדישותם ההיסטורית, נובעת אצל הניאופוליטיקאים משני

הנורמים, המשלימים זה את זה, - מסילות-ברזל ונתיבי האוויר - לעומת נתיבי-הים שמלאו עד סוף המאה הי"ט את התפקיד המלכוד והמקדם העיקרי. מצד אחד - בלעדיהם לא יכלו הנרמנים לקוות שיצליחו לנבש ולהפעיל קיסרות-יבשת ענקית, אשר ממרכזה תשלוט על חופיה ותחניק את שלוחותיו של כוח-הימים הבריטי. ומהצד השני - בלעדיהם לא יתכן כל אותו תהליך מזוהו של מילוי, מבצרה-המזרחי האנזל-סיבירי, לפי ביטויו של מקינדר, ב"חיל-מצב בעל ממדים הולמים", ולכאורה, אין לערער על בחינה זאת בתפיסת אנשי הניאופוליטיקה - דהיינו, על הערכתם את הדינמיקה הקונטיננטלית של "אי-העולם" (קרי, העולם הישן). אמנם, יתכן כי אותה הנמוניה של "ארץ-הטבור" אשר לעולם הישן, המתחייבת לכאורה על ידי עליית קרנו של כוח-האוויר לעומת כוח-הים, עתידה להצטמצם הרבה מחמת השתלבותו של כוח-אוויר-ימי. כוח כזה, ימי ושמיימי גם יחד, כשהוא מתבסס על איי-משען, או שהוא מופיע משולב עם ציים, יתכן שיאפשר גם המשכת הנמוניות של מדינות שמעבר-לימים (כלומר - הנמוניות חוקי-יבשתיות, בנגוד להנמוניה פני-יבשתית) על "פאות" חופיות חשובות של "העולם הישן", הוא "אי-העולם"; למשל, בחופיה ובאיה של אסיה הדרומית והדרום-מזרחית, של ארצות "גשר-ערב" (ראה להלן), באירופה המערבית וכיו"ב. אך את ההערה העיקרית בדברנו כאן על "דור-אוויר" זה, יש להעיר בענין היחסים הביניבשתיים, דהיינו, למעשה, - בין "אי-העולם" והאי-האמריקאי.

העובדה הניאונרפית-הפורמלית של מים החוצצים בין אירופה לאמריקה, בין קמציטקה לאליאסקה, אין בכוחה למעט מן העובדה התחבורתית-הדי-נמית שהקשר האווירי יכול להתנבר על מרחקים אלה, - ולא דוקא לאורך קו התחבורה הימיים המקובלים, אלא בראש וראשונה, באיזורי סמיכות-היבשות הפו-לריים-הארקטיים, המאפשרים מהפכה מוחלטת במושני הקרבה והרחוק בעולם*. המפה הניתנת בזה מבליטה (ע' 69) את תמורת מושני התחבורה והאסטרטגיה בדור-האוויר. היא משטטשת במידה ניכרת את ההבדלה שמבדיל מקינדר בין שני ה"איים" שבתפיסתו. היא זורעת אור חדש (שלא ראוה מראש) על החשיבות הרבה שהיתה ברכישת אליאסקה ע"י ארצות-הברית, ובודאי עשויה היא לעורר בלבם של אמריקאים רבים הרהורי-צער על אבותיהם, שמנעו בשעתם את שר-התיצון של ארה"ב מלרכוש גם את ארץ-השממות גרינלנד. אכן, בשנות המלחמה הזאת הספיקו כבר ארה"ב, למעשה, לתקן את הפגימה שפגמו לפנים ביחס לגרינלנד. ולא במקרה נהפכה

* הכרת התמורה הזאת תחלה עם ראשית המלחמה הזאת גם בתוך מחשבתה הצבורית, ה"אית" בעבר של אמריקה. מן העדויות לכך - מאמרו של פרופיסור אויגן סטלי, "מיתוס הקונטיננטליים", בחוברת אפריל 1941 של «Foreign Affairs», וכן, במיוחד לגבי האזורים הארקטיים, - מאמרו של פרופ. ג'ורג' רג'ר, "גיאוגרפיה של דור-האוויר" בחוב' יוני 1943 של ה-«Harpers Magazine», ומאמרו של וילהילמוס סטיפנסון, חוקר הצפון וסקנדינבי לפי מוצאו, "מהו הצי-כדור-הארץ המערבי", בחוב' ינואר 1941 של «Foreign Affairs». המסה המצורפת למאמר אחרון זה ומסמנת את קו-החלוקה הנראה לו בין שני "חצאי-הכדור" באוקינוס האטלנטי, כוללת גם את איסלנד במחצית האמריקאית.

האווירון כמקרב יבשות בצפון

שכנתה של זו, איסלנד, שמבחינה „גיאוגרפית“ היא חלק מאירופה, למצורתו הקדמית האורגנית של ה„אי האמריקאי“ הגדול.

האווירון לא ביטל את היבשות, כשם שלא ביטל את הימים, הוא רק קשרם בקשרים חדשים, והטיל על פני המפה הגיאוגרפית הישנה מפת-עגולים חדשה של קושרייטיסה המתרחבים והולכים; בין השאר – הבליט האווירון הבלטף חדשה את מעמדה העולמי של הקיסרות הבריטית, אשר לאחר שהיתה במשך דורות בעלת „שלד“ של בסיסי-ציי וחניות תופים, שהיה מקימה מימים רבים, נהפכה פתאום להיות „הרשת השלמה והרצופה ביותר של תחנות-אוויר לקשרים עולמיים“ – ככינוי שמכנים אותה עכשיו בכירורים הנערכים באמריקה ובאנגליה בשאלות הסדרים של עניני האוויר בעולם. – יצוין כי רק באור זה יובן מעכשיו מעמדם האסטרטגי-העולמי של פרקיה-חוליותיה, – לרבות המזרח התיכון, כחוליה המרכזית והמקשרת שבשרשרת.

*

הבחינה האוירית במצבה הגיאופוליטי של אמריקה חשובה חשיבות לא-מעטה בכל התפתחות היכולה לחול במחשבה גיאופוליטית שבנוסח-אמריקה מקורי פחות או יותר. ולפי המעמד שאמריקה תופסת בעולם באמצע המאה ה-20 עשוי כל חזיון בולט במחשבה המדינית האמריקאית ליהפך ממילא לאחד המשקלות על כפות המאזניים אשר לכל שיקול מדיני רציני גם בשטח הבין-לאומי.

ויש לומר: יתכן, כי מניעים ורחשי-לב פסיכולוגיים-לאומיים „גיאופוליטיים“ באמריקה, בסגנון האסכולה הגרמנית, ישמשו סכנה (על כל פנים, סימן חשוב למציאותה של הסכנה) להתפתחותו ההרמונית של העולם בתקופה הבאה. וכאן כר נרחב לצירופים של מאויים לאומניים ומושגים גיאוגרפיים מוטעים. לא פעם כבר השפיעו מושגים גיאוגרפיים משלים על המחשבה הפוליטית של הצבור בארצות שונות – ואמריקה בתוכן. מושג בדילתו (וכן מושג שלמותו ואחידותו) של קונטיננט „היבשתיים“ הזה מילא תפקיד בהיסטוריה האמריקאית: עליו מיוסדת „תורת מונרו“. הצהרה זו, שנהפכה לתורה, הוכרזה בשעתה ע"י הנשיא מונרו – המרזה חד-צדדית, ללא ברית נומלין עם שאר מדינות אמריקאיות או עם בעלי-ברית אירופיים, – כתרים בפני השתלטות אירופית (ובעיקר ספרדית בעת ההיא) על הארצות שותרות-התופש של אמריקה; ובמרוצת הזמן זכתה הכרזה זו להתעטף בעיני האמריקאים באיצטלא של קדושה רומנטית-אידיאולוגית, וליהפך למגילת-החירות של אמריקה. אך היא הוסיפה להיות חד-צדדית כלפי-חוץ, – כיוון שלא מנעה את ההתערבות האמריקאית בעיניניהם של חלקי עולם אחרים; וחד-צדדית כלפי-פנים, – כיון שלא מנעה התערבות צפון-אמריקאית בעיניניהן של ארצות אמריקה התיכונה, ובמידת-מה – הדרומית. לאמיתו של דבר שימשה תורת מונרו צורה בשרה לקביעת הנמוניה בלתי-נמנעת של ארה"ב במרחבי אמריקה, מאליאסקה ועד לכף הורן; אך המציאות – לתוד, ותורת הבדילות הגיאוגרפית-היסטורית – לתוד, באה תפיסה ריאליסטית של ההיסטוריה והאכיתה בדור האחרון, כי במשך תקופה זו של מאה שנים

ויותר שעברו מיום הכרות מונרו היה תוקפה של הכרזה זו מושתת למעשה על שלטון-
הימים של הצי-הבריטי, נורם בלתי-אמריקאי, יתירה מזו: בלתי אהוד
ביותר על עם ארה"ב במשך רוב-דרכה של תקופה ארוכה זאת*. וגם בדורנו זה
הלא רק צירוף כוחן הימי והאווירי של ארצות-הברית ובריטניה יחד יכול
להבטיח לאמריקה את מעמדהאי שלה, ה"א"י היחיד אולי שנותר בעולם, לפי
מושגיה האסטרטגיים-תכניים של התקופה החדשה. כי אילו נצטרפה בריטניה אל
יבשת-אירופה מאוחרת-תוקפנית (כחלום שחלם, וודאי, היטלר), ומה גם ליבשת
אוראסיה" — כי עתה הופר ביסודו יחס-הכוחות הימים-האוויריים, המקיים את אמריקה
במעמדה המיוחד הנ"ל, המזכיר כי את מעמדה של בריטניה במאות ה"ז-ה"ט.
וכשם שבעת היא היתה מדיניות-הקבע של בריטניה מכוונת, מתוך שקולים מובנים,
למנוע כוח אחד מלהשתלט על אירופה ועל כל מקורות-היכולת שלה שהיו מסנלים
אותה, בהיותה מאוחדת, להתחרות בבריטניה גם בים — כך תהא, כנראה (על כל
פנים, כך סוברים ניאופוליטיקאים אמריקאים), מדיניות-הקבע של ארה"ב למנוע
השתלטותו של כוח אחד על רחבי העולם הישן, על כל מקורות-יכולתו, לשם
התחרות עם אמריקה בים ובאוויר. וכשם שעיקר חשוב במדיניות הבריטית היתה
ההתנגדות להשתלטותה של מעצמה חזקה ותוקפנית על ארצות-השפלה (בלגיה
והולנד), — כך, בודאי, יהא עיקר גדול במדיניות האמריקאית ההתנגדות להשתלטות
מעצמה עולמית, דינמית ותוקפנית, על פאתה המערבית, האטלנטית, של אירופה —
וכן תשמור מכל משמר על מעמד האיים הבריטיים. על כל פנים, בדילוח "שבועית"
לא היתה ואין כאן; והמעמד שהיה קיים — בעזרת כוחות מדיניים וצבאיים, אמריקאים
ובלתי-אמריקאים, — נתקיים.

וככהיסטוריה, כן בניאונרפיה, נתנדף למעשה מיתוס הבדילות האמריקאית
המוחלטת — ועמו יחד המיתוס השני, השלוב בו, בדבר "שלמות" היבשת הענקית.
מבחינה אתנית-תרבותית ודאי שונות לנמרי אמריקה הדוברת אנגלית ואמריקה
הלטינית (הדוברת ספרדית, פורטוגזית, צרפתית, ויש בה תערובת ניכרת של דם
אינדיאני). אך לא פחות מזה כולטת החלוקה הגיאוגרפית, אם כי אין היא מזדהה
זהות נמורה עם החלוקה התרבותית-הלשונית; לא לשוא נורסים בזמן האחרון גם
באנגלית את הביטוי הספרדי "אמריקות", בלשון רבים. בשנות 41—1940, שנות
הכרעה לאוריאנטציה המדינית-האסטרטגית של ארה"ב, נחבררו לצבור האמריקאי
שתי אמיתות חשובות**: א. כי המרחקים בין מרכזי ארה"ב לבין מרכזיה של
אמריקה הדרומית גדולים לאין ערוך יותר מן המרחקים שבין שתי האמריקות
לרבים מכסיס-הכוח ש"בעולם החיצון". ב. כי מבחינה תחבורתית אמריקה הדרומית
היא למעשה בחוקת "א"י (או נושייבשת) נפרד לנמרי, על אף ה"גשר" הגיאוגרפי-

* הודאה בעובדה זו, הודאה מתוך גילוי-לב, אשר ספק אם אפשרית היתה לפני כמה שנים,
מצויה בספרו החדש של הסובליציסט האמריקאי וולטר ליפמן, "מדיניות-החוץ של ארה"ב", והיא הביאה
לידי בירור ציבורי ערני מאד בארה"ב.

** המאמרים בעתונות האמריקאית, אשר צוינו במראה-המקומות שלעיל — תוכנם פאשר גם את
ההערות הבאות.

פורמלי של רצועת-פנמה. ולמעצמה מערכי-אפריקאית, למשל, אפשר כי תקל פה הפעולה הצבאית יותר מאשר לארה"ב. שני הנילוויים הללו ועזו מאד את הצבור האמריקאי והמריצוהו לשקוד על הנכרת אמצעי השליטה על חצי-כדור הארץ המערבי בשלמותו, בין אמצעים תחבורתיים ובין אמצעים צבאיים מובהקים. אך הנסיון הזה, לתקן את הניאונרפיה אינו יכול להצטמצם בסלילת דרכים, פן-אמריקאיות, בהרחבת הרשת האוירית בשתי היבשות המחוברות, ובקביעת בסיסי ארה"ב בנמלי אמריקה הלטינית ובאיי הים האנטילי (הקראיבי)*. בהכרח עשוי נסיון זה להביא לידי פריצת המסגרת הניאונרפית ויצירת, ראשי-נשר, אמריקאים גם באיים וביבשות אשר כל ספרי-הלמוד שכנו אותם לאו דוקא ב"חצי-הכדור" של קולומבוס ואמרינו**. ממילא אתה אומר, כי נוסף על המנמה המדינית, הניכרת אצל ניאופוליטיקאים אמריקאים, למנוע נבוש תקיף יתר על המידה של "אי-העולם" המקינדר, – עלולה להתחייב מציאותה של מנמה אסטרטגית לטפח, בסיסים קדמיים, על כל פנים במרחבי המעגל הפציפי והמעגל האטלנטי – על שלוותיהם, המסתעפות בימים (הים התיכון, הארכיפלג המלאי) וביבשות (בין באפריקה ובין באסיה המזרחית).

*

יש אומרים כי האוזהופר לא הרבה ביותר לשקוד על חקר הנושאים הכרוכים באמריקה, – אולי מפני התענינותו היתרה (הסובייקטיבית) ביפן ובמזרח הרחוק בכלל. ועלינו לציין כי הוא לא הוכיח ענין רב גם בחקירת המזרח התיכון, – אף על פי שמחברים נרמניים אחרים (וביניהם – גם תלמידיו) היו פעילים בתחום זה, ומהם לאו דוקא החוקרים הענייניים (ולו גם לשם מטרות שליליות), אלא גם רודפי הסנסציה הפוליטית והתעמולה ה"אקטואלית". ואשר למקינדר, הרי הוא קבע גם לחבל-ארץ זה מקום מסוים בתפיסתו העולמית-הכוללת. ויש לציין, כי עצם תפיסתו זו, בחלקיה הבלתי-מרכזיים, נשתנתה לא-מעט, פשטה צורה ולבשה צורה. בצורתה הקלסית, למשל, ציינה תורת מקינדר שתי "ארצות-טבור" שהן ארצות בתולים – למחצה ועתידות להתפתח הרבה ולמלא תפקיד מרכזי, ואולי גם מכריע, בחיי "אי-העולם": אחת – הצפון-מזרחית, ה"אזיראסית", הקרה המישורית; ואחת – הדרום-מערבית, האפריקאית, החמה והיערית ברובה. שתיים אלו, לעומת

---

* דברים החלים ממילא גם על צפון-המערב האמריקאי, השייך בחלקו לארה"ב (אלסקה ואיי האליאוטים), ובחלקו – לקנדה (דרך-הצפון הפאן-אמריקאית, שרשרת שדות-התעופה, שיתוף בנמלים), ועם כל אלה – באה גם הפרובלימטיקה של "העושה בתחום חברו".

** כאחת הדוגמאות הבולטות לסבך השאלות המתעוררות לגבי בסיסי-משען מעבר לים, שיש באמריקה המציעים להאחז בהם – יכולה לשמש דקר, נחלתה של צרפת באפריקה, שהיא עמוד-המזרח ב"פרוזודור" הים האפריקאי-הברזילי. אכן שאלות לא קלות מתעוררות כבר בתוך התחום הגיאוגרפי-האמריקאי, כגון, לגבי ענין הבסיסים של ארה"ב באיי הים הקראיבי השייכים לבריטניה. באיזומדה החלה עבשיו הציבוריות התוגה של ארה"ב לתחשיב את מעמדם של האיים הסמוכים לחוף היבשת – רואה אתה, למשל, במאמרו של א. לוור, "ניו-פאונדלנד באסטרטגיה של צפון-האטלנטיק", העומד על ערכו החיוני של אי נדח ומונח זה לבטחונן של קנדה וארה"ב כאחד («Foreign Affairs», יולי 1942).

„ארמות-החוף“ – הצפון-מערבית (מערב-אירופית), והדרום-מזרחית (הודית-סינית) – המפותחות ומאוכלסות בצפיפות. עם „איי החוף“, הסמוכים להן, – הקבוצה הבריטית והקבוצה המלאית והיפנית. ואלו לארצות ערביסטאן ייחד מקינדר, בתוך המסגרת הזאת, את תפקיד הנשר, שהיה קשה במקצת לעמוד על מהותו: הנפשו ל„גשר“ בין שממתיסרה למדבריות-הציה של מרכז-אסיה, או בין שני הגושים הקונטיננטליים נושא-העתיד – הרוסי-סיבירי והאפריקאי-הטרופי, ואם כך, ביצד? בחוקת צינור-תחבורה, או בחוקת זירת-מגע מדינית וצבאית?

במאמרו הנ"ל (משנת 1943) חוזר מקינדר ומטפל גם בנושאים אלה. בסכימה החדשה שלו, נוכח הקפיצה הגדולה בנתיב ההתפתחות שחלה בינתיים ב„ארץ-הטבור“ הצפונית, מחייב הוא, – יתר על כן, טוב ע, – נידול מעין זה של אוכלוסיה, והגבהת רמת-התרבות, ב„ארץ-הטבור“ האפריקנית, אשר אליה מצרף הוא הפעם מפני דמיון התנאים והאפשרויות שביניהם, גם את הנוש הטרופי של אמריקה הדרומית, כדי ששתים אלו, על אלה מיליוני הנפשות היכולות להקלט בהן, יהיו, תשובת המשקל, לאוכלוסיה כיוצאת בה של הצפון. בדרך כלל, מתבלטת כאן אצל מקינדר נטיה (כמעט מיסמית) לאיזון דמוגרפי-סטטיסטי של כדור-הארץ על ארבעת „רבעיו“, שכבר צוינו לעיל. אלא שהפעם הוא כולל בהם את שתי האמריקות: הצפונית, (המתחברת עם מערב אירופה למעגל של „אוקינוס-הפנים“ האטלנטי, המשתרע ע"י לשונותיו עד חופי הבלטיקום ועד לסואץ וחיפה), והדרומית (שמקומה בתפיסה כזאת כבר צוין לעיל)*.

אך ביחוד מענינת אותנו הגדרתו – והפעם בשינוי צורה ותוכן – בענין התחום המפריד בין „הרבעים“ הצפוניים (האטלנטי – אמריקנו-אירופי, והאוראסי – רוסי-סיבירי), לבין „הרבעים“ הדרומיים („הדרום-אטלנטי“ – אפריקה ואמריקה הטרופיות, ה„מונסוני“ – של אסיה הדרומית-מזרחית). וזה לשונו בתארו את רצועת הארצות האלה, שבין השאר כלולה בהן גם ארץ-ישראל על סביבתה הבלתי-אמצעית: „לנבי דמותו של העולם שלאחר המלחמה... תשובה ההבחנה המפורשת בין שרשוטי-עתיד אידיאליסטיים לבין מפות ריאליסטיות, ששורשן – ידיעה, והן מעלות לפנינו מושגים מדיניים, כלכליים, אסטרטגיים וכיו"ב – המיוסדים על הכרת העובדות ה„עיקשות“, בזכרנו דבר זה, ראוי לנו שניתן את הדעת על אחד החזיונות הגדולים בניאונרפיה של כדור-הארץ, דהיינו: על אותה חגורה האזרחית את חבלי הארץ הצפוניים. תחילתה – מדבר סהרה, אחריו באים – לעבר המזרח – מדבריות ערב, אירן, טיבט ומונגוליה, ודרך שממות ארץ נהר-הלנה, אליאסקה וצפון-מערב קנדה משתרעת היא אל תוך האזור החרב-למחצה שבמערב ארצות-הברית. חגורה זו של מדבריות ותחומי-שממה היא חזיון ראשון במעלת-חשיבותו על פני כדור-ארצנו.“

בסיום מאמרו הוא חוזר ונושא עיניו לכאן ואומר: „בענדרו את שתי היחידות שתוארו לעיל, – דהיינו, „ארץ-הטבור“ ואנן אוקינוס-הפנים, – נראה על פני כדור

* במיוחד עמד על כך ה. וייגרס, בחוב' יולי 1942 של „Foreign Affairs“, במאמרו – „האזוהופר

והאוקיאנוס השקט.“

הארץ אותו סודר של "כתמים לבנים", המהווה תחום-יבשה כמעט רצוף, בשיעור שנים-עשר מיליון מיל מרובעים בערך - כלומר, כרביעית יבשתו של כדור-הארץ כולו. בשטח נרחב זה שוכנת כיום אוכלוסיה מעוטה משלושים מיליון - או כאחד משבעים באוכלוסיה של כדור-הארץ כולו. אזורנים יטוסו, כמובן, מעל לתנורה זו של ארץ שממה; וכן יעברו בה נתיבות-ראשיות של מכוונות. אך ימים-רבים תוסיף חנורה זו לבתר את רציפות המנע החברתי שבין צבורי-האדם הגדולים בארץ. אכן, היטיב המחבר לעשות, שלא דיבר על תבל-בינים זה כעל גורם מפריד, אלא לגבי רציפות המנע החברתי. אילו ניסה לעבור מן התחום הרמונרפי-החברתי אל התחום המדיני, כי עתה הוכרח לציין את התפקיד החיוני והכרחי, תפקיד של כְּרִיתִּיּוֹת מקשר, שגוש ארצות ה-נשר* (המזרח התיכון) החל בדור-האוויר שלנו למלא בכל היותו של האורגניזם המדיני העולמי, הקרוי קיסרות בריטית.

את ההערכה הרינמית היחידה של המחבר בנושא זה - היחידה החווה מראש תמורות שיתחוללו באיזור הענק הנ"ל - מוצאים אנו בהערות-השולים הזאת: "אנב, יתכן כי יבוא יום, שהפחם והנפט יאולו, וסהרה תהיה המלכודת הגדולה ללכוד בה את מקור-המרץ הישיר מן השמש עצמה".

תחום זה שלפנים נתקרא אצלו בשם "נשר ערבי שבין ארצות הטבור", יותר משהוא בא בהגדרותיו אלו, המאוחרות יותר, של מקינדר, למלא תפקיד של "נשר" מחבר, הרי הוא בא למלא תפקיד של אדמת-ספר שוממה - המונעת, לפי דרך שבטי הגרמנים לפני אלף-יחמש-מאות-אלפים שנה, חיכוכים בין צבורים מיושבים* (במקרה זה - בין העולם הלבן, בעיקר, של אירופה-האסיה הצפונית, ואולי גם אמריקה, לבין תלי-הנמלים של הודו וסין).

האמנם זוהי כל הבשורה שחזון דינמי לעתיד לבוא יכול לבשר לאזור המדבריי-למחצה אשר בפאות ה-נשר ולעובה הרבה אשר בפנים לו? או אולי ישנה גם "ניאופוליטיקה" אחרת בעולם, שתורתה מציבה כתפקיד פוליטי-לאומי לעם את מלאכת הרקונסטרוקציה העשויה להפרות ניאונרפיה חֲרָבָה זו, שאין בה שפע של מקורות כלכליים המוכנים ומוזמנים מידי הטבע ל-ארצות-הטבור השונות, הרונעות או המתעוררות; ואת מעשי הרקונסטרוקציה תולה היא באותו ייצר-ההכרח מפלס-נתיבות אשר לעם שוחר מולדת, ייצר אשר הפסיכולוגיה המודרנית אולי תגדירהו כ-גורם הקומפנסציה, שהמליצה של האידיאולוגיה הציונית הלבישתו איצטלה של "וולונטריזם היסטורי", ואילו חכמי תולדות-התרבות, מסונו של בוקל, נתכוונו לדבר דומה בדברם על חישול רצונם של עמים דוקא ע"י נסיבות-קיום קשות. ומיצויו הקלסי של הייצר הזה בדורנו הוא הביטוי העברי: "ואף על פי כן". על כל פנים נדמה, כי הננו עומדים בפני (ביתר דיוק: בתוך) תהליך של מתן תשובה על שאלות אלו - בתוככי "התלל הלבן" הלו הכולט במפותיו הניאופוליטיות ובחישוביו המדיניים-האסטרטגיים של מקינדר; תשובה, הניתנת והולכת ע"י מעשה-היצירה המקורי של ה-אסכולה העברית, המיוסדת על תקומה ניאונרפית ותחיה פוליטית. ופרטי המעשה - הלא הם כתובים בתולדות הדור, ורובם עודם עתידים להכתב.

* באנגלית: March, בגרמנית: Marke.

***

השכנות עם הים היא עצמה אינה יוצרת עדיין אומה של יורדי-ים; מלבד רמה נאותה של התפתחות תכנית, קובעת כאן גם המסורת הימית. — וזאת מימי אתונא של יון העתיקה ועד תקופת בריטניה החולשת על מים רבים. אנו, הרחוקים עדיין אף שנבטיה של מסורת כזאת, הייבים לשקוד על פעולה חנוכית שכוונתה לטפח קשרים מעשיים עם הים, קשרים שאך למותר הוא פה לעמוד בזה על חשיבותם בשבילנו. להלן ניתנת סדרה של מאמרים שתעורר אולי בלב הקורא משהו מ"תחושת-הים".

יתכן שאנו, יוצאי ארצות יבשת ברובו, לא ידענו להבין מה פעלה עצמת-הים הבריטית להצלחת המזרח התיכון. ערך פעולתה סוכם, אולי, באמרה: "נצחון אל-עלמין היה נצחון ימי בראש וראשונה". המאמר "הכוח הימי במלחמת הים התיכון", קיצור נאומו של א. ו. אלכסנדר, מיניסטר הימיה הבריטית, גם הוא אינו מכוון לסכם ולהעריך את חלקו המכריע של הצי במערכה הכללית של המזרח התיכון בשנות 43—1941.

רגילותנו לראות את המלחמה בים בדמות התנגשויות בין ציי-מלחמה בלבד. עשויה להשכיח מלבנו עד כמה היה כל מהלך המלחמה הזאת מותנה בעבודתם של ציי-הסוחר. על כך עומד מאמרו של ג'. הודסון. ואל נא נשכח כי גם לגרעין הקטן של הימיה המסחרית שלנו היה חלק בעלילה זו של גבורה צנועה ומתמדת.

הסקירה על עבודת הנשים בצי מעלה בקוים רחבים את תמונת שירותן של נשים בענף זה (שאליו טרם נקראה האשה העכרית), ואגב כך מתגלה ביתר שאת אותה מסורת ימית עמוקה בעם הבריטי.

את התמונה הזאת עשוי להשלים גם הפרק הלקוח מספרו של פורסטרי, "הספינה", ספר המאריך באור-גבורים אפיונדה בודדת מפעולות הצי בים-התיכון, בשעת נסיון של הושטת עזרה למלטה, — מעשה הנזכר גם במאמרו של אלכסנדר; שייטת של סירות בריטיות קלות הצילה אותה שעה את שיירת ההובלה על אף התערבותו של צי-המערכה האיטלקי והתקפות-האוויר הקשות. זו היתה אולי פעולתו הים הנוצזת ביותר בים התיכון במלחמה זו.

א. ו. אלכסנדר

הכוח הימי במלחמת הים-התיכון

שיחתו של מיניסטר הצי הבריטי ברדיו. נדפסה ב"London Calling" והועתק משם ל"Forum" שבועון הרדיו הירושלמי.

כניעתו של הצי האיטלקי היתה אחת מנקודות המפנה המכריעות במלחמת הים. נראה לי כי כדאי לסקוד בקצרה את מערכת-הצי בים התיכון. בספטמבר 1939 היו ציי בריטניה וצרפת יחד חזקים מן הצי הגרמני במדה כה רבה שלא היה כל חשש כי נאבד את השליטה בימים, אף כי היה צפוי מראש כי הצוללות והספינות הפושטות בדרכי-המסחר תגרומנה טרדות לרוב. ביוני 1940 נשתנה המצב כמעט בן לילה. הצי הצרפתי יצא מן המערכה והצי האיטלקי נכנס לתוכה. נראה היה כי עמדתנו החיונית במזרח התיכון נחשפה, כיון שאותו זמן שאנו בבריטניה חיכינו לפלישה כל שעה, קשה היה להפריש אניות לים התיכון, והיה עלינו לקבל על עצמנו בים הזה מצב של נחיתות מספרית קשה לגבי האויב.

בידי מוסוליני היו שש אניות-מערכה, מהן שתיים חדישות בתכלית, ותשע-עשרה סיירות, ואחן מספר רב של אניות משחית וצוללות. מול כל אלה יכולנו להעמיד ארבע אניות-מערכה, נושאת-אווירונים אחת ושבע סיירות. האוירודרומים, לאורך כל הדרך מגיברלטר ועד מצרים, נעשו אויבים לנו בפועל או נקטו עמדה של אי-ידידות פסיבית. הנחנו כי מיצר, סיציליה* יחסם בפני ספינות על-מימיות על ידי מפציצי ה-ציר" מסיציליה ומסרדיניה. הים התיכון נסגר והתגברות לים התיכון היו צריכות לעבור דרך כף התקוה הטובה.

מלחמת הצוללות, אשר בשביל להדבירה לא יכולנו להקצות אלא מספר מועט מאד של אניות, הלכה ונעשתה עזה יותר ויותר. ויש לשים לב כל הזמן לרקע הקודר הזה, אשר עשה את חיזוקו של הים התיכון באניות משחית וכלי שיט קלים לענין קשה כל כך, ואשר איים להחמיר עד כדי להכריחנו לצמצם עוד יותר את כוחותינו הבלתי מספיקים שם.

למזלנו היה לנו בים התיכון מפקד ראשי גדל-רוח ורב-תחבולות שעמד במבחן האחריות הגדולה. מפני חולשתנו – אמר אחר כך אדמירל קניגהם – היה עלינו ללכת בדרך של תוקפנות, ואכן נשא הדבר ריבית גאה למדי.

כדי שהצי יוכל למלא את תפקידיו – החזקת קוי התחבורה שלנו עם מלטה ויון והריסת קוי התחבורה של האויב – היה צריך למצוא איזה דרך לקצץ בצי האיטלקי. פעמים רבות הפליג אדמירל קניגהם הימה בתקוה לכפות על האויב קרב מכריע, אך כל פעם שהושג המגע אתו היו כוחותיהם הגדולים של האיטלקים נסוגים, כנראה מתוך כוונה למשוך את אניותינו הכבדות** אל תחום פגיעתם של האווירונים שבבסיסי החוף. משום כך הוחלט להתקיף את כוחות האיטלקים בנמל שלהם, בטרנטו, על ידי אוירוני זרוע-האוויר של הצי.

ב-11 בנובמבר 1940 הצליחו תשעה עשר אוירוני סוורדפיש,*** שלקחו חלק באותה התקפה בלתי-רגילה, להטיל מום בצי האיטלקי למשך תקופה ניכרת. מאז ועד כיבוש יון וכרתים בידי הגרמנים ובואו של חיל האוויר הגרמני לסיציליה חלש הצי המלכותי על מזרח הים התיכון, כפי שחזו האיטלקים מבשרם במימי מטפן.****

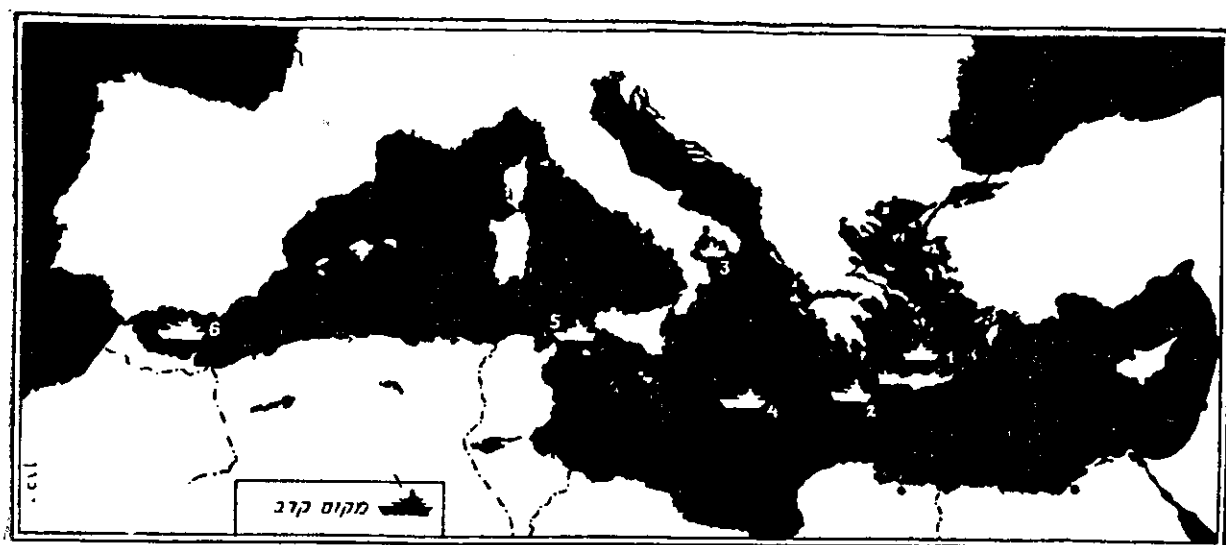
* בין סיציליה לתוניסיה. – המער.

** הכוונה כאן – לאניות-מערכה ונושאות-אווירונים, ויחכן גם לסיירות, "הכבדות" (אלו, שקוטר תותחיהן הוא למעלה מ-6 אינץ', לרוב בן 8 אינץ'). – המער.

*** מטוסים נושאי-טורפדות מסוג מתישן. – המער.

**** דרומית לכף מטפן, שביבשת יון, הניסה שייטת בריטית בחודש מרץ 1941 את הצי האיטלקי, טיבעה כמה מהסיירות הכבדות שלו, וסגעה באניות מערכה; קרב-הים הגדול היחיד שהיה עם האיטלקים במלחמה זו. – המער.

בתחילתה של שנת 1941 היו לנו אבידות קשות בפעולות במימי כרתים; בין היתר נגרם נזק חמור לאנית ה. מ. „פורמידבל“*. ומכאן ואילך באה עלינו שורת אסונות שסיכנה את כל מעמדנו בים; אנית ה. מ. „אילאסטריוס**“ ו„פורמידבל“ יצאו כבר מן המערכה ו„הוד“ טובעה***. הצבא הבריטי שבאפריקה הצפונית נהדף לאחור אל גבול מצרים; דבר שמנע מחיל האויר המלכותי, או „מזרוע-האויר“ של הצי, לתת חיפוי של אוירוני-קרוב מבסיסים חופיים, נגד אוירוני הגרמנים הפועלים מכרתים, — מכל מקום — מחוץ לתחום מצומצם מאד; ואניותינו היו מופצצות בהתמדה כל פעם שסיכנו עצמן ויצאו אל מחוץ לתחום זה.

הקרבות העיקריים בים התיכון — 1940-42

3. הפצצת הצי האיטלקי בנמל טרנטו, — נובמבר 1940; 5. מטוסים גרמניים מטבעים סירת כבדה ופוגעים בנושאת אוירוני, — ינואר 1941; 2. מערכת מטפן — המערכה היחידה בין צי-המערכה הבריטי והאיטלקי, — מרץ 1941; 1. מטוסים גרמניים מטבעים סירות זאניות-משחת בריטיות, — מאי 1941; 6. סיבוע נושאת-האוירוני „ארק-רויאל“, — נובמבר 1941; 4. קרב על שיירת-ישע למלמה, כנגד צי איטלקי ומטוסים גרמניים ואיטלקיים, — מרץ 1942.

בנובמבר ודצמבר 1941 בא המשבר בגורלות המלחמה שלנו. ב-14 בנובמבר טורפדה וטובעה נושאת האוירוני „ארק רויאל“***; ב-20 בו טובעה אנית-הסיור האוסטרלית „סידני“; ב-24 אנית הסיור „דאנדין“; ב-25 — אנית-הקרוב „בן-הם“****. אזי באה התקפת-הבגד על פרל-הרבור. דבר שהטיל

* אחת מנושאות-האוירוני המעטות שהיו לבריטניה באותם הימים.
 ** נושאת-אוירוני אשר ניווקה קשה במעבר סיציליה על ידי אוירוני גרמניים, — בראשית 1941. — המער.
 *** עיי „ביסמרק“, בין איסלנד לגרינלנד, בסוף מאי 1941. — המער.
 **** בקרבת גיברלטר. — המער.
 ***** ליד חופי אפריקה הצפונית. זו היתה אנית-הדגל של צי הים-התיכון. — המער.

מום לזמן מה בצי האמריקאי של האוקינוס השקט. וכמעט מיד אחריה טובעו "פרינס אוף וולס" ו"ריפאלס".* אחרי זמן קצר ניזוקו קשה אניות-המערכה "קוין-אליזבת" ו"ולינט", ואניות-הסיור "נפטון" ו"גלטיאה" טובעו.

כן, תוך חדשיים ימים, נחבל איפוא צי-המערכה האמריקאי שחיפה על האוקינוס השקט, צי-המערכה הבריטי שחיפה על סינגפור ומפרץ בנגאל טובע, הצי הבריטי שבמזרח הים התיכון נעשה בעל מום. ושייטת "ה" הנודעת לתהילה (בסביבת גיברלטר) שיכלה אה נושאת-האווירונים רבת-הערך שלה. יתר על כן, ככל שנתקרב האביב כן הלכה מלחמת הצוללות והגיעה לשיאה. למזלנו לא ידע האויב את מצבנו המסוכן לאשורו ובמשך חדשים, שחשיבותם היתה חיונית בשבילנו, הצלחנו להסתיר ממנו את דבר הנזק שנגרם ל"קוין אליזבת" ול"ולינט" ואת טיבועה של "ברהם". בים התיכון נשארו לנו שלוש אניות סיור ובכל זאת הוסיפו אנשינו להלחם ועשו נפלאות.

בעיתנו הגדולה ביותר היתה מלטה. אי הגבורים הזה החזיק מעמד בעוז-רוח, אך האספקה הלכה ודללה ולעתים פחת המלאי כדי חשבון של שבועות בלבד. אבדן האוירודרומים מבנגזי ועד אל-עלמיין פירושו היה שלא היתה אפשרות לתת אלא הגנה מועטת של אוירוני-קרב בנתיבי השיירות (ממצרים - למלטה) ולכל שיירה נשקפה סכנה רבה מהתקפות כלי שיט ואוירונים.

שיירה קטנה, עם משא של תחמושת, הצליחה להגיע למלטה בינואר, אך על נסיון להעביר עוד שיירה בפברואר נאלצנו לוותר. במרס נשלח אדמירל ויאן**, מפקד סקוודרון-הסיירות החמשה-עשר, לעשות נסיון חדש. הוא נתקל בצי האיטלקי ובחיל-האוויר הגרמני, והקרב בהם הוא אחד המזהירים ביותר בדברי ימי הצי שלנו.

האויב בא מצפון בשני ראשים. הראש האחד אניות-סיור, - אחת של תותחי-שמונה-אינצ'ים, ושלוש של תותחי-ששה-אינצ'ים; הראש השני אניות-המערכה, "ליטוריה"*** עם שתי סיירות של תותחי-שמונה-אינצ'ים ושלוש של תותחי-ששה-אינצ'ים, ואניות המשחית הנספחות. תכניתו של אדמירל ויאן היתה לפרוש מסך-עשן לפני השיירה וממחסה זה להתקיף בטורפדות, אם ינסה האויב לפרוץ ולעבור. תכנית זו, שרוח חזקה דרומית-מזרחית סייעה לה, איפשרה לו להדוף את הפלגה הראשונה. אך בעוד הוא מחפש, באניות הסיור שלו, אחרי שתיים מאניות האויב שניזוקו, גחה אל השיירה, במהירות רבה, אניות-המערכה "ליטוריו", שעד כה לא חשדו במציאותה.

* ליד חופי הודו-סין.

** אשר בחיתו מפקד אניות-המשחית "קוזק" עצר את האניה הגרמנית "אלסמרק", ליד חופי

נורבגיה, במרס 1940. כינוהו "הלוחם". - המער.

*** מן החדישות שכצי האיטלקי. - המער.

אניות המשחית „סיפך“, „הווק“, „לילי“ ו„הירו“ התקיפו בלי היסוס, ואף כי היו נתונות בלי הרף למטר פגזים של 15 אינצ'ים בלמו את הסכנה שאיימה על השיירה עד ששבו אניות הסיור. אזי יצאו להתקפה אניות המשחית מן השייטת (פלוטיליה) ה-14, „קלוין“, „קיפלינג“, „קינגסטון“ ו„ליג'יון“, ובראשן „ג'ארביס“, בתמיכת אניות הסיור „אבריאלוס“ ו„קליאופטרה“ (אניתו של האדמירל ויאן עצמו). „ליטוריו“ נפגעה בטורפדו ובאש תותחים, ואנית הסיור אחת ניזוקה קשה. הכוחות האיטלקיים פנו עורף לשוב לבסיסהם, אך בטרם הגיעו לשם חיטלה הצוללת „ארג“ את הסיירת שניזוקה.

תחת התקפות אויר בלתי פוסקות ובין שיני סופה הוסיפה השיירה לשוט קדימה. אחת מארבע אניות האספקה טובעה עשרה מילין מדרום למלטה ואנית אספקה שניה, „ברקונשייר“, נפגעה כשהיא כפשע ממחוז חפצה. היא זחלה לתוך מפרץ אחד מדרום ל„נמל הגדול“*, אך נפגעה שוב וטבעה. שתי אניות האספקה האחרות הופצצו בנמל, אך רוב מטענן הוצל.

ביוני יצא אדמירל ויאן שוב בשליחות למלטה. שתי אניות מערכה מסוג „ליטוריו“, ארבע סיירות ושמונה אניות משחית חסמו בפניו את הדרך. האדמירל ויאן נקט שיטת הימנעות, בעוד כוחות מחץ אויריים ממלטה ומן המדבר המערבי מתקיפים את האויב. אחת מצוללותינו ראתה אנית סיור בת עשרת אלפים טון, שעמדה מלכת ובערה באש, וטיבעה אותה בטורפדו. נזקים נוספים נגרמו לאויב בהתקפות האויר, ואנית מערכה אחת של האויב נפגעה בטורפדו. אך על אף הצלחות אלו, לא עברה השיירה, כי השיט שמחוק לתכנית** כילה דלק כה רב שהיה צורך לפנות ולהפליג לאלכסנדריה. אף על פי כן עברה בזמן ההוא שיירה אחרת, ממערב הים התיכון, ועל אף התקפות בלתי פוסקות שערכו כוחות האויר של האויב הגיעו כמה מאניותיה למלטה.

השיירה הבאה למלטה נשלחה באוגוסט. והפעם נתמכה בנושאות אוירונים. אף כי „איגל“*** אבדה בראשית הפעולה, פעל „זרוע האויר“ של הצי בהצלחה רבה והפיל לא פחות מחמישים מאוירונים האויב. במיצר סיציליה פיתח האויב את התקפותיו הכבדות ביותר, הן באוירונים והן בצוללות, ואבידותינו לא היו קלות. רק חמש אניות הגיעו למלטה. אך מלטה ניצלה הודות לאספקה שהיתה באניות אלו, שהספיקה לה עד שנצחון אל-עלמיין וכיבוש קירנאיקה מחדש איפשרו לתת תמיכה אוירית לשיירות ההולכות ממזרח.

במשך כל הזמן הזה היה צריך לספק למלטה אוירונים כדי להגן עליה מפני חיל-האויר הגרמני ולעזור לה לשמור על שיירות הישע. טווח אוירוני הקרב הוא מוגבל והיה צריך להובילם בנושאות אוירונים עד למרחק מועט

* הנמל הראשי של לא-ווליטה, היא בירת מלטה. — המער.

** עקב הצורך בתמרון רב, מפני האויב המתנכל לשיירה. — המער.

*** נושאת אוירונים לא גדולה. — המער.

מן האי. למעלה מ-700 אוירונים הועברו בדרך זו בנושאות-האוירונים של ה. מ., ו-111 – בנושאת-אוירונים אמריקאית*.

פעולות ההתקפה נגד קוי האספקה של רומל היו בעיקר מלאכתם של צוללות ה. מ., אוירוני זרוע-האויר של הצי, וחיל-האויר המלכותי, אף כי מזמן לזמן הוקצו גם כוחות של אניות סיור ומשחית לפעולות לילה במיצר סיציליה. ההצלחה היתה ניכרת והטיבועים של כל אלה יחד מילאו תפקיד רב במפלתו של רומל. צוללות ה. מ. טיבעו סך כולל של 1.335.000 טון. תוצאות אלו מצויינות עוד יותר לאור העובדה שהים התיכון הוא אולי האיזור הקשה ביותר בעולם לפעולת-צוללות מוצלחת; 41 מן הצוללות אבדו. נוסף על כך טיבע זרוע-האויר של הצי, שפעל מנושאות-אוירונים, ממלטה ומן המדבר המערבי, עוד 410.000 טון. הפעולה המרהיבה ביותר של אניות על-מימות היתה אולי חיסול שיירה של האויב, בת עשר אניות סוחר ושתי אניות משחית, על ידי הסיירות „אורורה“ ו„פֶּנְלוֹפֶּ“ עם אניות המשחית „לנס“ ו„לינלי“.

התקדמות הצבא מאל-עלמיין ועלית חיל-המשלוח האנגלי-האמריקאי בחופי צפון אפריקה חוללו מהפכה גמורה במצב. מלטה נושעה והיתה לבסיס קדמי של התקפה, ומנובמבר ואילך הלך ונתבצר שלטוננו בים חסום זה. לא ניתן כמעט לאויב לפנות את כוחותיו מתונסיה; מועטת היתה ההפרעה לשיגור חיל המשלוח לסיציליה. ועם כיבוש סיציליה בותר הצי האיטלקי ללא תקנה, – חלקו האחד בטרנטו והשני בספציה**. אף על פי כן, כל זמן שאניות-המערכה והסיור הללו היו מצויות עדיין בנמלי האויב היתה בהן משום סכנה-בכוח לבטחון שיירותינו וחילות האופנסיבה שלנו; ומחשש שמא תצאנה אניות אלו בכל זאת להתגרות בנו, היה איפוא צורך לתת תמיד חיפוי של אניות-מערכה ונושאות אוירונים לשיירותינו.

סקירה זו, שהיא קצרה מאוד, מגלה כמה חייבת האומה לכל קציניהן ואנשיהן של אניות צי הים התיכון. אדמירל הצי***, סיר אנדריו קאניגהאם, בהנהגתו הנמרצת ובחריצותו, קנה לו מקום של כבוד בדברי ימיו הגדולים של הצי שלנו. עזרו לו להפליא קציני-דגל****, כמו סיר ג'והן טובי*****, סיר ג'יימס סומרנול*****, סיר נוויל סיפֶרֶט, והאדמירלים ליסטר.

* ב-„Hornet“ – „הצרעה“ – המער.

** כי עיי כיבוש סיציליה נסתתמה דרך-המעבר היחידה שבין שתיים אלו, טרנטו – שבדרום-מזרחה של איטליה, וספציה, שבצפון-מערבה (בין ליבורנו לגינואה), – דרך שהיתה עוברת במיצר-מסינה, בין סיציליה לאיטליה. – המער.

*** „אדמירל הצי“ אינו תפקיד, כי אם דרגה בצי שמעלחה כפילד-מרשל בצנא הבריטי. – המער.

**** אדמירלים, לדרגותיהם השונות. – המער.

***** מפקד על אניות-משחית. אח-כ במשך תקופה ניכרת המפקד על „צי-המולדת“ – העיקרי

שבצי בריטניה כעת. – המער.

***** פקד על הכוחות שבמערב הים התיכון. איש קרב-אורן (יולי 1940). – המער.

ויאן, בראו, ויליס ורבים אחרים. אך יותר מכל סייעה לו נאמנותם הכללית ואומץ לבם המתמיד של אלפי קצינים ומלחים באניות ובאווירוניהצי, שרבים מהם באו כמעט ישר מן המשרד, מבית החרושת או מבית הספר. בפי הוד מלכותו המלך הובעה תודתה של האומה.

אך הצי המלכותי יהיה ראשון שיביע את הערכתו לעזרה הנהדרה שקיבל מאת אחיו בצי-הסוחר, אשר הגיעו למדרגה הגבוהה ביותר בכל דברי ימינו באומץ לב וכוח סבל, וכן מאת הקברניטים והצוותים של חיל האויר המלכותי וממסעות-המלחמה הנודעים של צבא המדבר.

כמה גשתנה המראה מאז 1941! מאזן-הכוח הימי גשתנה מן הקצה אל הקצה. לא זו בלבד שהצי האיטלקי יצא מן המערכה, אלא שכוחות הצי שלנו מקבלים את עזרתם האמיצה של ידידינו האמריקאים. בעוד אני מדבר עוזרים הם יחד אתנו לכוחות היבשה והאויר שלנו ומכים בגרמנים באיטליה*. כובד המערכה שם צריך לשמש לנו התראה כי האבקותנו עם המפלצת הנאצית תהיה קשה ואולי ממושכת. אין מקום לשום התרפות באיזה חלק שהוא במאמץ המלחמה שלנו.

י. ל. הורסון

אניות הסוחר במלחמה

נדפס ב"ספקטיטור" מן ה-9 ביולי, 1943.

אניות הסוחר שלנו נשתתפו במלחמה מתחילתה. עוד טרם תוציא המלחמה את יומה הראשון וכבר טורפדה האניה של חברת דונלדסון, "אתניה"; היא טבעה ועמה נספו 112 נפשות, בכלל זה 19 מחבר המלחים. מכאן ואילך לא פסקה המלחמה בים אפילו רגע אחד, אף אין לשער כי תפסק, עד בוא הקיץ. יכול אתה לפגוש קברניטים של אניותינו אשר יספרו לך כי אינה דומה המלחמה דהאידינא לזו הקודמת, וכי המלחמה הקודמת היא מעין פיקניק לעומת המלחמה החדשה. במידה רבה יש בכך מן האמת. להקות-צוללות — מ-20 עד 25 למספר, — זהו רעיון חדש; כן גם מפציץ-הצליפה ומפציץ-הטורפדו. במלחמה הקודמת, בשעה שקברניט של אנית-סוחר היה מפליג מן החופים הבריטיים ראה את עצמו מבחינה יחסית בטוח מצוללות. כיום אין הוא רואה את עצמו בטוח, ולעתים קרובות אף אינו בטוח כלל. ולמרות זה יש ותפגוש כיום קברניטים אשר חצו במשך זמן המלחמה הזו הלך וחצה את האוקיינוס האטלנטי, או הפליגו מפעם לפעם אל ימי הדרום, ומאום לא ראו, "המורל" הוא דבר מוזר, וגם האמת יש והיא מוזרה למדי, מכיר אני מפקד שיירה אשר עבר באניותיו היקרות דרך השקולה כנגד הקפה כפולת שבע מסביב לכדור הארץ, ולא קיפח אלא שבע מהן. יודע אני אחרים אשר סיפור המעשה שלהם שונה לגמרי.

צי-הסוחר למלחמה — תואר זה הוא מכובד ומפורסם כל כך עד שאנו באים לכלל מחשבה כי הצי הזה הוא חטיבה מוצקת בדומה לצי-המלחמה המלכותי גופו, וכי כמוהו גם הוא קם לקיום של ממש ולהשתתפות פעילה במלחמה בן-צליפה. אך לא כן הדבר. צי-הסוחר שלנו שייך בתורת רכוש פרטי ל-300 בעלים או חברות,

* ליד סלחה ועוד. — המער.

לערך. ושונות הן מאד האניות הללו, למן "המלכה ארזיבת" בת 85,000 הטון (האניה הגדולה והמהירה ביותר בעולם) דרך אניות-נוסעים קטנות וצנועות יותר, עד לאניות-משא בקוים קבועים, ספינות-משא למסעות-אקראי, אניות-חופים, ספינות-פחם וספינות-גזר (ועיקרן — ספינת החופים הבריטית המזוהמת עם ארובת-העשן עטופת-המלח שלה). אכן, כולן, נקטנות כגדולות, עושות עתה למאמץ המלחמה, אולם הפקוח הממשלתי עליהן לא הושלם אלא דרגות-דרגות במשך כמה חדשים. והקופה המשותפת ליורדי-הים, המשלמת להם את משכורתם בין מסע למסע, אך אינה מתירה להם לזנוח את הים או להחסיר מסע מן המסעות כשהם רוצים בכך (כפי שהיה בידי המלחים לעשות עד כה) — זו לא נוסדה אלא לאחר שמלאו למלחמה שנה ותשעה ירחים, נהגנו כאן אמיות יתירה. קציני צי-הסוחר ומלחיו הם ציביליים וכן רצונם להיות. גם קברניטים מובהקים כשהם מגיעים לנמל אצים לחבוש את מגבעת הלבד עוד לפני שיהיה סיפק בידך להעיק במ עין. משמעת נוקשה מדי, או צחצוח ומריקה רבה, אינם לרוחו של המלח שלנו, בדרך כלל. יש ביניהם גם המעדיפים את התואר "שרות-הסוחר" על "צי-הסוחר". יתר על כן, לא כל המשרתים תחת "הגם האדום"*) הגם בריטים, הם כוללים כ-30,000 הודים, 10,000 סינים ומספר מסוים של מערב-אפריקאים וכל אלה ממלאים תפקיד רב-חשיבות.

מן הראוי, איפוא, לזכור את הפרטים הללו בבואנו להעריך את צי-הסוחר שלנו ואת הישגיו הגדולים, כמו כן אל לנו לשכוח שיחד עם אניותינו משתתפות בתפקידים רב-הסכנה, אם בכלל השיירות ואם מחוצה להן, גם אניות הנושאות את דגלי אמריקה, נורבגיה (בודאי ארבעים אהוז מכל אניות הנפש בצפון האוקינוס האטלנטי נורבגיות הן), הולנד, בלגיה, פולין, יוון, רוסיה, יוגוסלביה וצרפת החפשית, נוסף על כך פועלות עמנו אניות השייכות לשבדיה ודניה, כמה מן האניות הנכריות הללו יורדיים בריטיים מפליגים בהן, ואם יש ומספר התותחנים הדרוש, כלי הנשק נגד צוללות או מטוסים איננו מספיק בהן, אזי מצטרפים אליהם תותחנים בריטיים, תותחי צי-הסוחר כיום הם אדירים, הרבה קברניטים של אניות-משא, ההולכות בשיירה לרוסיה או מפליגות לצפון אפריקה, חשים עצמם כאלו מפקדים הם על סיירת קטנה. על התותח הישן נגד צוללות, תותח בן ארבעה אינששים, הנמצא בירכתי האניה, מתוספים לעתים קרובות גם תותחי ארליקין**), תותחים בני שתים-עשרה ליטראות, ומכשירים שונים לירית קרע-רקטיין, עד שאירע וקברניט אחד שהפליג לרוסיה הפיל שבעה מפציצים, ומיד קיבל מברק מאת אנית-משחית שעקבה אחריו בהערצה: "קליעה נאה, ולואי והיו לי תותחים שלך". על כך ענה הקברניט: "רב תודות, ולואי והיתה לי מהירות שלך". מחסום-האש ששיירה מסוגלת להקים לעצמה כיום גדול כל כך עד שנפץ הפצצות אינו נשמע לאוזן.

התפתחותה של אנית-הסוחר במלחמה זו מאנית שלום לאנית מלחמה, בזעיר-אנפין, הוא אחד הדברים המופלאים ביותר. אכן, דבר זה יש לו תקדימים בהיסטוריה, כבר לפני פרוץ המלחמה יש והיו מתקינים את ספוני האניות ומחזקים את המבנה שלהן עד כדי לשאת בשעת הצורך במשא של תותח והזעזוע הכרוך ביריותיו, אך איש לא הביא בחשבון התקפות-אוויר. יש גם להטיל ספק אם מישהו הרחיק ראות עד כי חזה בדמיונו את אניות-המשא שלנו על כלי-נחיתה ליד מנופי-הסירות, מכשירי-טרפון ההולכים מן ה"גשר" אל כל אשנבי-ההנחה, כלי-מסוט משלהם, בולטים בעצמתם, המותאמים לפריקה עצמית — והנה הן מוכנות להפליג נועות אל נמלי האויב או חופיו, כפי שעשו באפריקה הצפונית, מבחינה ידועה היתה כאן התפתחות חדשה לגבי "ספינת האקראי" ואנית-המשא התקינה, הן מפליגות עתה ישר אל

* דגל צי-הסוחר הבריטי — יריעה אדומה, ובסימנה העליונה — הדגל הלאומי ("יוניון-ג'ק"): להכדיל מן "הגם הלבן" — אשר יריעתו לבנה. — המער.
** תותח אבטומטי מהיר-יריה מטיפוס שויצרי. במקרה זה — אנטי-מטוסי. — המער.

קו החזית — וחסל. (אמנם הן היו שם כמובן כבר מזמן: בנרוויק, דונקירק, מוברוק, ראנגון, סינגפור, מאלטה, יאווה ובכל מקום אחר הכרוך-בסכנות; אלא שנכון בכל זאת כי אפריקה הצפונית שימשה שלב נוסף, ויתכן שהפלישה לאירופה תוסיף עוד שלב-מה. יש גם לציין במיוחד, כי בשעה שהורדו סירות-ההצלה הרגילות מעל האניות וכלי-נחיתה הותקנו במקומן, היה מי ששאל — מה יהיה בלבם המלחים? והגה המלחים הם שענו: „רדאנה מה זו עושה? נהנו בנו כבחיללים, בין כך וכך לא היינו יורדים בסירות, אלא מושיבים בהן את החיללים“*).

פגשתי כמה וכמה קברניטים הסבורים כי מקימים רעש גדול מדי על כל מה שעשו הם או מלחיהם. סת לי אחד מהם: „הים הוא מקצוע שלנו. מאז ומתמיד הוא מועד לפורענויות. המלחמה אינה אלא מוסיפה עליהן. המלח עומד במבחנים ביתר קלות מאשר אדם אחר. בעל משמעת הוא.“ ייתכן, שכך הדבר. אך ההישג בעינו עומד. השיירות של שנת 1942, שהפלינו למלטה, הבקיעו להן דרך רק לאחר קרבות באויר ובים — ואנית-הסחר היא המשמשת לעתים קרובות מטרה, ולא אנית-המלחמה. למורמנסק ולארקננגלסק הפלינו מלחינו וצורתם צורה של חוקרי הארקטיק באניות המוסקות באופן מיוחד ומבודדות מקור והמדחפים שלהם עשויים פלדה מעשה מקשה. באותו יום אם תפגע אניתך בטורפדו הרי אפילו אם תמשה מן המים, גם אז תקפה אבר מאברי גופך בגלל הקור המסמר. צפון האוקינוס האטלנטי גם הוא אינו גוח כמעט מים-ברניק, ולחוקות הצוללות שבו אף הן אינן טובות-לב יותר. סבלם של יורדי-הים והתלאות שעברו עליהם בסירות פתוחות נחרתים לזכרון בדברי ימי המלחמה. פחות מזה זוכרים אנו, משום שהדבר עטור פחות שלל-צבעים, את פועל-הממש של צי-הסוחר במלחמה ותוצאותיו. כל שיירה המגעת בשלום אל הנמל הרי היא בבחינת מערכה שהוכתרה בנצחון, אלא שמעט מאד סופר — ללא ספק בשל נימוקים מצויינים — על רובם של נצחונות-חשאי אלה. בתקופות שמערכת האטלנטיק הגיעה לשיאה, חצו הרבה שיירות את האוקינוס ולא ראו כל סימני אויב, אחוזי-הסיכויים נגד כך כי אניה מסוימת שהיא תפגע במסע יחיד מסוים היו תמיד גדולים למדי. המספר הכללי של השיירות עד כה אין איש יכול להגיד בנשחה מהו — מפקדת-החופים של חיל-האויר הכריזה שהם ליוו למעלה מ-5,000 פרט לליווי האניות היחידות ואניות-צי-המלחמה.

ואשר למעשים שבצעו אניותינו — הן ביצעו הכל, משום שחינו בנויים על הים, ובלעדי הים אין אנו ולא כלום. אנית-משא נייפוסית בעלת מטען מעורב מביאה לנו מעבר לאטלנטיק חטים, עצים, אלומיניום, גבינה, מכונות-משא, נתכי-פלדה, חמרים-כימיים, אלקטרוידים, תותחים, פשתה וחלקי-מנגים. אחת האניות שהלכה למלטה טענה נוסף על בנוי-לטיסה גם מלט, תירס, חטים, קמח, ויסקי, טבק, בשד-משומר, חבילות בדים, פגזי-תותחים, מכונות-משא וחלקי מטוסים. אל המזרח התיכון הביאו אניות-הסוחר שלנו בקוי ההספקה הארוכים ביותר שבהיסטוריה, אספקה העולה למיליונים של טונות והמסע נמשך מדי פעם שלושה חדשים. הן הפלינו מערבה מן הסואץ עם המחנה השמיני, ומזרחה מגיברלטר עם המחנה הראשון. לפחות אניה אחת עשתה דרכה לאורך חופי אפריקה הצפונית במהירות כזו עד שהגיעה לנמל לפני הצבא או חיל האויר. אם המחנה הראשון ניזון יותר מכל צבא אחר שבעולם עד כה, הרי יש לזקוף את הדבר על חשבון צי-הסחר שלנו. אם בחורינו מן המחנה השמיני הלהוטים אחר טה „הרתחתו“ לעתים קרובות וכיד רחבה כאשר חפצו, —

* בשל ההכנות לפלישה-רבתי לאירופה נערך בזמן האחרון מסקד כללי בין מלחי צי-הסוחר הבריטי וקציניו — למען חייבם בהתחייבות כי כל אחד יאות בשעת הצורך לקבל את צו-ההעברה לאניה אחרת או לתפקיד אחר, הכל לפי צרכי פעולות-הפלישה — דבר אשר מבחינה משפטית לא היו עד כה חייבים בו לפי תנאי חוזהם. החיצנות להתחייבות החדשה היתה כללית — וכזה הועמד צי-הסוחר על בסיס צבאי. — המער.

הרי על כך הם חייבים — ואף נתנו — תודה למלחינו, מלחינו הם אשר הוציאו את פלגות-ההגריסה האחרונות שלנו מרגנון, הם שהוציאו את הפליטים ואת הגומי מסינפור עד הרגע האחרון, והם גם נתברכו בהרפתקאות משלהם בחופי יון וכריתים, בכריתים — הם שהקימו פטרולים כנגד צנחנים, שבויי מלחמה שבנידם — אחדים מהם קפצו מעל הרכבות שעברו בגרמניה ועשו דרכם לאנגליה, וכאן סיפרו על חייהם באניות-הפשיטה הגרמניות, ואחד מהם אף סיפר על חיי שעה או שעתיים בצוללת גרמנית.

גם האנשים וגם אניותיהם חוללו נפלאות, אך ייתכן שאין כל תימה בדבר, כי במשך שבע-מאות שנה לאחר שארץ זו הפכה להיות מדינה, היו אניות-הסחר שלה ואניותיה למלחמה היינו הך, בפחות או יותר. אין איפוא חידוש בדבר שמלחי צי-הסחר שלנו נהפכו לאנשי מלחמה (שנים-עשר אלף מהם נצטרפו לצי המלכותי מיד עם פרוץ המלחמה ב-1939), ואין פליאה בכך שאנשים חזרו אל הים במלחמה זו לאחר שנים רבות של חיי יבשת, או כי נער בן 15, שול באניה, פרץ בבכי לשמע הידיעה שלא יוכל להפליג למורמנסק (אף על פי כן הפליג), או כי קברניטים בני שבעים עמדו בנסיון מורפדות ופצצות בשיירה, שכן אם יש דבר-אמת לאמרו ביחס לעם הבריטי, הרי זו המימרה: „הים הוא בדמו“, שהיא יפה לרוב רובו, ומאחר שהם בנו מאז ומתמיד אניות טובות, כלום יש לתמוה על שהגרמנים מתלוננים במלחמה זו, וטוענים, בהמשירם פגזים על אניות-המשא שלנו, שקשה מאד למבע אותן? גם כזאת כבר היה לעולמים, לא, אין בכל הדברים הללו משום תימה כלל, שכן כשרוננו הלאומי הוא בים ובשביל הים, וכשרון זה מצוי למכביר במלחי אניות-הסחר שלנו.

וו. לוטון-מתיוס

נשים בשירות הצי

הרצאתה של מרת לוטון-מתיוס במכון המלכותי המאוחד לשלש השורות, ב-10 לדצמבר 1941. נתפרסמה בגליון פברואר 1942 של ה-R.U.S.I. Journal

זמן מה לפני תום המלחמה הקודמת התירו לנשים, בפעם הראשונה, לשרת את הצי ביבשה, מהפכה שכוזו! עד מה חרקו קורות הספינות וצרחו הסירנות! זה היה נסיון גדול והשעה לא היתה פנויה לשקלו כהלכה, אולם הספיקה השעה להוכיח כי הרבה מלאכות הן שהנשים יכולות לבצען מתוך חריצות רבה ולשחרר את הגברים לשורות בימים, וחזרנו לכך בבוא שעת ההכרה שנית, וכיון שהכרח זה הולך ומחריף משתפים גם אותנו במספרים גדלים והולכים ובענפים חדשים ושונים של עבודה.

ה-ו.ר.נ.ס. (Women's Royal Naval Service) — השורות הימי המלכותי של הנשים) של שנת 1939, אם כי ארגון זה נושא אותו תואר מפואר אשר לקודמו בשנת 1817, הריהו ארגון חדש לחלוטין. כשהחילונו בפעולתנו קיבלנו בקשות רבות ובהן רשום: „נהגתי באנית שיוזים משלי“; „יכולה אני לטפל בכל ספינה קטנה“; ואחת או שתיים הביאו בידן אפילו תעודה לניווט במים מטעם מיניסטרוין-המסחר, אולם הכשרות אלו לא הן שנשאנו עינינו אליהן, באוהם הימים הראשונים הפשנו במיוחד פקידות מנוסות, עובדות משק מכל המינים ונשים לענפי-קשר — מפענחות ומנטרקות לכתב-סתרים, טלפוניסטיות, טלפרינטיות, ובמספר קטן נהגות ושליוחות-אופנוע, תחילה היו עסוקות רק בתפקידים שנתיהו כרגיל לנשים, אולם תקופה זו היא כבר נחלת העבר (כפי שאירע גם בחיים האזרחיים), והמטרה היא להחליף את הגברים בנשים בכל מיני תפקידים חופיים, אותם שלושת הענפים, קשר, לברות ומשק, עדיין הם בבחינת הדרישות

הגדולות ביותר, אולם ישנן קטגוריות רבות אחרות, קטנות יותר, שאחדות מהן טעונות השכלה מדעית או אימון מיכני, ולפעמים גם כוח נופני ניכר.

תחילה עשינו דרכנו לאט לאט, ובוה סוד הצלחתנו. לא נערך כל גיוס כללי של נשים, על כל הכרוך בו מבחינת הארגון, השיכון, המזון והעבודה. אלא הנשים הראשונות שנקראו לדגל בפרוץ המלחמה — כל אחת מהן נועדה לתפקיד מסוים לטפל בו, וקליטתן של אלפי הנשים שאצו להתנדב לצי היתה אישית ומודרנת — הכל לפי הצורך ולפי מקומות השיכון הנאותים שהותקנו למען, היתרון הגדול לאין ערוך אשר לאתחלתא על בסיס מוצק הכריע הרבה את כל המגרעות האחרות, שהגדולה בהן היא שהפסדנו מספר מועמדות מצוינות, אשר לא יכלו או לא אבו להמתין. ואף על פי כן, היו מאות רבות שרק הצי היה לפי רוחן והן המתינו, ולא ארכו הימים ובכל הנמלים המפורסמים של בריטניה — נמלי צי המלחמה, נמלי המסחר ומקומות קטנים יותר לאורך החוף, שם הוקמו בסיסים לצי, הפכו הו.ר.ג.ס. הלבושות מדים כחולים של הימיה מראה שכיח של יום-יום, תחילה נהגו המלחים לפזם באזניהן „כל נערה נאה אוהבת מלח“ (*). אולם תקופה זו לא האריכה ימים, עד מהרה נשתלבו הו.ר.ג.ס. לתוך התמונה הכללית והפכו לחלק בלתי נפרד מהמחזה, חלק מאותה מכונה שאין דומה לה ואשר קוראים לה: הצי המלכותי. ועתה, לאחר שנתיים ימים ומעלה של מלחמה, משהגענו לשיא של 20,000 למספר, ומועמדות אחרות זורמות ומתקבלות במספר של 1,200 לחודש, ותחום היעילות של השרות הולך ומתרחב בתמידות, הבה ונסקור את הו.ר.ג.ס. בעבודתן בדצמבר 1941.

*

מיד לאחר שהיא מתקבלת פונה הו.ר.ג.ס. למחנה אימונים לפחות למשך שבועיים ימים — פרט ל„אימוביליות“ (ה„בלתי-נעות“), כלומר נשים העושות את עבודתן כשהן נשארות לגור בבתיהן, ואם כי רבות היו הנשים ה„אימוביליות“ שנתגיסו בימים הראשונים, הרי רובן הגדול של המתקבלות כעת נמצא בסוג ה„נעות“. הו.ר.ג.ס. זהו השרות היחיד המקבל לתוך שורותיו „אימוביליות“, ועם כל החסרונות הנלווים לעין שבשיטה זו בכל הנוגע למשמעת ולקשיים שבהפניה לתפקידים מסוימים, הרי היא מאפשרת להעסיק מספר נשים צעירות בעלות משפחה או קשרי בית אחרים, שיש לאר ידן להרים תרומה מסוימת, כמו כן נהגנו תמיד לשכן את המוביליות בקרבת בתיהן כשנתבקשו על כך ובמידה שצרכי השרות התירו זאת.

כל הו.ר.ג.ס. הניידות חייבות לעבור את מחנה האימונים לפני השלחן לתפקיד. יש בידן לבחור באימון תכני הנמשך שבועות או חדשים, כגון טלגרפיסטית-אלחוטאית, מכונאית-אלחוטאית, קופאית, סגנית-הספקה, מכונאית-קולנוע, טלרפיניסטית, טבחית, אין אנו מאמנות כותבות-במכונה או נהגות. האימון הדרוש לקשרות ניתן בעת העבודה גופא, אלו שאינן זקוקות לאימון תכני עושות רק שבועיים ימים במחנה ועסוקות באימון דיסציפלינרי ובהדרכה כיצד לנהוג בתורת הו.ר.ג.ס. בתרגילי סדר אלמנטריים, ידיעה כלשהי בתולדות הצי, נוהג ומכסים בצי, ומובנן של כל אותם ראשי-התבות המסתוריות שאנו מטרטרות אותן ברשון קלה כל כך. בכל אחת מחמש מפקדות-הצי המרוכזות בפורטסמות, פלימות, צ'אתם, רוזית וליברפול, בהן נמנית המפקחת על הו.ר.ג.ס. עם אנשי מטהו של המפקח הראשי — נמצא מחנה הו.ר.ג.ס. המכיל כמאה נשים; בלונדון נמצא המחנה המרכזי המונה כ-1,000 נשים; מחנה מרכזי זה כולל קולני ידוע לבנות בלונדון, ואגף אחד מקולני הצי המלכותי בגרינויטשי. השטח שלרשותנו בגרינויטשי הולך ונתפס יותר ויותר לצורך קורסים שלנו לאימון קצינות, אשר מספרן הולך וגדל בהתאם לצרכי השרות.

דבר גדול הוא ל-ו.ר.ג.ס. שהותר לנו לערוך את הקורסים לאימון קצינות

* שיר אנגלי ידוע. — המער.

בקולג' הצי המלכותי. באותה סביבה מרהיבה והסטורית, מקום שם שיטח לפניו רצי הצעיר*) את גלימתו לרגלי המלכה בס; אותה סביבה שחותה את „אילת-הזהב“ של דריק (**). חוזרת כמנצחת, — שם ההיסטוריה שבה ונוגדת מחדש כשנשים לבושות מדים ימיים יושבות בצד קצינים ימיים בשעור של מחקר ימי, כשהן סועדות סעודתן באותו אולם מפורסם „המשוח בששור“, שהוקם על ידי ורן הגדול של הימים עברו (***) ; — הנשים הראשונות שסעדו בו למן היותו קודש-קדשים שנתחדד לגבר: אולם האוכל של הקצינים הימיים, גרינויטש' היא הסמל כיצד קיבל הצי את ה-ו.ר.ג.ס., לתוך שורותיו ועשאו חלק ממנו, אם יש ושואלים אותי (ודבר זה יארע לי לפרקים) מהו שאני מיחסת לו את הצלחת הארגון הזה של הו.ר.ג.ס., הנני עונה קודם כל: „משום ששיחק לנו המזל ואנו עובדות בצותא עם הצי“, כל מקום שאני באה הנני נרגשת בראותי כיצד הצי מעריך את פעלי ה-ו.ר.ג.ס., ואין לך דבר המצמיח הישגים כהערכה, הם מדברים תמיד על ה-ו.ר.ג.ס., בלשון „שלנו“ ; „מובן, שה-ו.ר.ג.ס., שלנו הן יוצאו מן ההכלל“ ; „ה-ו.ר.ג.ס., שלנו הן המובחר שבמובחר“ ; „שיחק לנו מזלנו ב-ו.ר.ג.ס., שלנו“, סח לי קברניט אחד, כשהודיתי לו על שהוא מקדיש לי זמן כה רב: „הנני מודה ומתודה כי גאה אני מאד על ה-ו.ר.ג.ס., שלי ומאושר להציגן לראוה“.

היקפו המצומצם של שרות הנשים שלנו והתפתחותו ההדרגתית איפשרו לנו לא רק לבחור במועמדות אלא גם לכוון לתפקידים, כל אחת בפני עצמה ולא בצורת „מספרים“ גרידא, אנו נאות על שאנו משתדלות למצוא לכל אחת את המקום היאה לה ומשתמשות למועיל בהכשרה האזרחית שלהן.

*

לאחר שה-ו.ר.ג.ס. מסיימת את אימוניה ונקבעה עבודתה — היא נשלחת אל הנמלים, אל קו החוף של בריטניה ההדוק בקשרים רבים כל כך בהיסטוריה ובהתפתחות הימית הגדולה של אומתנו, במשרדי מצויה מפה וסיכות קבועות בה, המציינות את המקומות שבהן פועלות הו.ר.ג.ס.: ב-400 תחנות, לערך, מסביב לחוף, ואין לך הישג ימי אשר הרעיש את המדינה מאז פרוץ המלחמה שה-ו.ר.ג.ס. לא לקחו חלק קטן בו בירכתים — שליחת סיגנאלים, התוית קוי האניות, סעד לניצולים מני ים, בדובר, עברו המברקים על הצלחתם המועזעת של שבויי „אלטמרק“ דרך ידיהן של הקצינות לכתב-סתרים והן ספרו, שההתרגשות היתה כבירה כל כך עד שקשה היה להן לסיים בהגיע השעה של חילופי משמרותיהן.

בימי דונקירק מיהרו ה-ו.ר.ג.ס., בלי להתחשב בתפקידיהן היום-יומיים, להגיש עזרתן בהאכלת מאות מלחים, הרבשתם ושיכונם ללילה, ואשר לדובר, שהיתה מאז ומתמיד נוגעת נגיעה ישירה בכל מקרה של איום או נסיון לפלישה, — הנה כל ו.ר.ג.ס., יודעת שם את הוראותיה ואת תחנת המשמר שלה לכשינתן האות.

בפורטסמות, אשר רב חלקה בהיסטוריה הימית-הצבאית של אנגליה ו„הנצחון“, זו אנית-הדגל הישנה של גלסון, עומדת שם עדיין על המשמר, סמל לכוח הימי — שם נמצאת המפקדה אשר לה המספר הגדול ביותר של נשי ו.ר.ג.ס., אם כי היא מתרכזת בשטח מצומצם מבחינה יחסית, כאן נמצאות כמה מאות צופות-משמר הנמנות עם מטהו של המפקד הראשי, אשר בתפקידיהן הרבים לקחו חלק גם במסירת ההודעות ביחס ל„גרף שפיי“ (1940) ; מאות אחרות שוכנות בקסרקטיני הצי המלכותי ; פה

* ימאי אנגלי מפורסם מסוף המאה ה-17 וראשית ה-18, מיסד וירג'יניה שבצפון-אמריקה ; המלכה בס — המלכה אליזבת, — המער.
** גדול ימאי אנגליה במאה ה-17, מהלוחמים ב„ארמדה“, ב„אילת-הזהב“ שדד את חופי ספרד ואמריקה הספרדית, שרף את הצי הספרדי בנמל קדיץ וחרך את זקנו של מלך ספרד, — המער.
*** גדול ארדיכלי אנגליה במאה ה-17.

שוכנות גם חבר העובדות בפקידות ובמשק של בת-האולפן המקצועיים השונים של הצי. בקרבת ווינצ'סטר, עיר בירתו של אלפרד הגדול*, קימת תחנת אלקט. בבואי שמה הוגש לי כמזכרת לבקור טופס מברק שנקלטה ע"י ו.ר.ג.ס. אחת, טגרפיסטית-אלקטראית, ובו רשום:

„מאת יארוויץ, מידית, שלי 0936, 3 סיירות, 3 אניות-משחית, אזימות 304°, מהירות 18 קשרים, הכיוון בערך 320°, מקומי 158°, 34° רוחב צפוני 24° אורך מזרחי, 4 מילים ממקום המצב האחרון שהוזכר“.

זה היה הרמז הראשון על הקרב הגדול בכף מאטאפאן (1941). בפורטסמות נמצאת גם המפקדה של תחנות האויר של הצי-המלכותי, שמה הגיעו לפני זמן-מה המלחים האמיצים של „ארק רויאל“ שנותרו בחיים, ושם צידום מחדש. הקומנדר-שר-התשלומים תיאר לפני באיזו זריזות וחריצות השכילו סגניות-האספקה מבין ה-ו.ר.ג.ס. לבצע את התפקיד הגדול הזה.

אם כי תחנות-האויר של הצי פוזרות בכל רחבי האיים הבריטיים, דומה כי שעה זו כשרה ביותר להזכיר את תפקידיהן המיוחדים של ה-ו.ר.ג.ס. בתחנות אלה. מזה זמן שהן עוסקות באותה עבודה רבת-חשיבות, צרירת מצנחים, ולשם כך נבחרו נשים בעלות קומה שאמות-ידיהן חזקות ורגש אתריות כלבן. הן מועסקות גם כן בטעינת סוללות וכמטאורולוגיסטיות. כעת הן מתנסות במספר מלאכות מענינות אחרות. בודקות המטוסים שומה עליהן לזהות ולבחון כל פרט בציד-ההנייד של מטוסים חדשים הבאים מבית-החרושת. עובדות-אריג מכינות את המעטה של כנפי המטוס וכן גם פרטים שונים אחרים של ציוד-המעופפים, כגון כיסויים למנועים וחלקי כסיות ומסכות גז. ה-ו.ר.ג.ס. מרססות את הנוזל המשמש מגן לארג הכנפים, בבתי המלאכה למתכת הן מסייעות בכל מיני מלאכות, כגון: הלחמה, הרכבה, השבצה. באגפים אחרים הן מנקות ובוחנות את מנופות-הגצים (Sparking plugs), שוענות את הסוללות ומסייעות בנקוי מנועי-המטוס לפני שיתקינום. נשים בעלות הכשר מיכאני אמיתי יכולות להתאמן במלאכות מסובכות יותר ולפעול כעוזרות לתקנים, ולאחר נסיון מספיק, גם כמכונאיות אויריות. ה-ו.ר.ג.ס. פועלות גם כציינות במטחוי ההפצצה. במטוחים נידחים הן חיות, לפי תור, חיי מתנה בבקתאות במקום המטוות. אם ה-ו.ר.ג.ס. תצלחנה בתפקידי נסיון אלה הרי שאפשר יהיה להטיל עליהן בתחנות האויר של הצי תפקידים נרחבים יותר — ובלבד שיימצאו להן בתי מגורים הוגנים לדור בהם.

בפלימות יש למצוא מאות ו.ר.ג.ס. בקסרקטי הצי המלכותי ובחבר העובדים של המפקד הראשי. הן עוסקות בטלפון, בטלפרינט, במכונות-כתיבה, בכתבי-הסתר, הן מעבירות את הסיגנלים, משרטטות את תרשימי תנועת האניות. נוסף על החבר הגדול של קצינות לכתבי-הסתר, נמצאות כאן, ככל הנמלים הראשיים האחרים, קצינות מרובות של ו.ר.ג.ס. המחליפות את קציני הימיה בתפקידי מטה ובמזכירות. רובן הן לפני כן מועסקות כטוראיות במשרדי האופרציות ועברו את הקורס לתפקידי המטה בנרינויטשי.

סלעי דיוון האדומים היו עדים למאורעות היסטוריים רבים בקורות הימיה. לפני שלוש-מאות וחמישים שנה המתינו שם הווארד ודריק עד אשר „סירת מפרש קלה מתוירת“ הודיעה להם שהארמאדה הספרדית מתקרבת ממערב. בפלימות-הו הביע דריק את דעתו כי יש די פנאי לסיים את המשחק וגם להכות את הספרדים. מכאן הפליגו „אבות-עולי-הרגל“ באניה „מייפל-אור“ (*). מאורעות היסטוריים גדולים! ועם זאת, תמידתני, אם „נעשתה“ פעם היסטוריה מוזרה יותר מזו הנעשית בידי הנשים

* הראשון למלכי אנגליה שארגן צי סירה — המער.
* באנית-המהגרים הראשונה של „אנגליה החדשה“ (בצפון-מזרח של ארה"ב) — המער.

הצעירות הלוכשות את מדי הוד-מלכות, השוקדות על עבודתן יומם וליילה למען קיים את המגע עם האניות של הצי המלכותי.

בפלימות הובא ראשונה לכלל נסיון הדבר. אשר ללא כל ספק. יהפך לדבר שכיח למדי בכל הנמלים: לסירות קטנות בנמלי-הפנים ניתן חבר עובדים שכולו ו.ר.ג.ס.; והנה התכנית לאימונן במשך שבועיים ימים: פקודות-סירה, נוהג בספינות, חלקי סירה, הצדעות וחובות, חוקי תנועה, אורות, קשרים וחיבורים, איתות בערפל, מצפן, מצופים, משיית איש מן המים, איתות ועבודה למעשה בספינות. בשבוע השלישי הן מחליפות את אנשי סירות הצי למשמרת במשך עשרים וארבע שעות. אם לשפוט לפי המתנדבות הראשונות שהתיצבו לתפקיד זה, נראה כי מספר מסוים של ו.ר.ג.ס. המשרתות עתה הביאו אתן נסיון קודם ניכר למדי. לפי שעה הן עובדות בצותא עם מלחים, אולם הכוונה היא שהן תופקדנה לבסוף על הסירות לבדן. אומרים שהן מצטיינות בעבודתן ורוחשות להן חיבה, ומתוך נסיונות בשיוט עם צופות-ים בוגרות אני מאמינה בכך. פלימות לא המתינה עד אשר יחליטו על מדים הולמים ל-ו.ר.ג.ס. אלו שעל המים, אלא הלבישה אותן פקרסים ומכנסי מלחים. מפלימות באה גם ההצעה שה-ו.ר.ג.ס. יחליפו במידת מה את אנשי הכדורים הפורחים הנישאים מעל גבי סירות וכלי-שיט.

הקו הכחול העומד על משמר הצי הולך ומתעטר מסביב לחוף. החל מפלימות, נמל ראשי בשנים האחרונות לאותן-אניות-המפרש החמודות שנהגו להוביל אלינו חטה מאוסטרליה, ועתה — בסיס-צי עם מספר גדול של ו.ר.ג.ס. — עד תעלת בריסטול, היא בריסטול, שעשתה עושר מסחרה ברום, סוכר וטבק עם אמריקה, בריסטול, מקום הולדתם של ג'ון ובסטיאן קבוט ושל ניקולאס תורן אחריהם, מגלי לאבראדור וניו-פאונלנד; בריסטול, אחד מנמלי המסחר הגדולים שהאדמירליות העבירה אותם לרשותה בתחילת המלחמה. מכפר דיינים עד לאותן המעגנות האפלות והמפוחמות שבלים הדרומית ועד לנמל הגדול עצמו — משני עברי תעלת בריסטול — שוכנות יחידות ה-ו.ר.ג.ס. המשרתות במשרדים, המשמשות כשליחות ברנל, באופנים או בסירה, עוסקות בניטרוק ובפענות, בבישול ובנקוי ובכל שירותים היבשה למען הצי.

ועתה הגענו למפקדה חדשה — מפקדת-גישות-המערב, המפקדה הגדולה שתחומי-שליטתה משתרעים מתעלת בריסטול ועד צוק סקוטלנד הצפון-מערבי, ומרכזה בליברפול, נמל המסחר של הכותנה לפנים ועתה אחד ממבואותיה הגדולים של אנגליה. בליברפול אם זכית להכנס אל חדר האופרציות ויכולת לראות את המפה של כל מלחמת האטלנטיק — כפי שסומנה ומסתמנת על ידי ה-ו.ר.ג.ס. יוכל תוכל לשוות בנפשך מה רבה ההתרגשות המשתלשלת, בשעה שיפול דבר, כגון זה של ציד ה-"ביסמרק", ועוקבים אחריו לכל גלגולי-גלגוליו. ממפקדה זו באה גם הבקשה, ומסתבר כי תאושר, שיוטלו על ה-ו.ר.ג.ס. בתחנות החוף, תפקידים דומים לאלה שהורשו ביחס לאלו שבתחנות-האוויר, — תפקידים הכרוכים בטיפול בזין ובתחמושת ובכלי-שיט קלים. גם פה יש למעון סוללות. לבחון מגופות ניצים, להשגיח על חלקי-ציוד השמליים ולסוך בשמן את המכונות. כאן יש לטפל במכונות-יריה, ואקדחי "פצצות-העומק", למשוך בצבע כל-עין שונים ולתקן מעטי קנבוס. הנשים קוננו מאז ומתמיד על שהן דרושות בעיקר לבשל ולהדיח סירים. הן תהיינה דרושות לכך עד קץ הימין. אולם אנו רוצות עתה שתהיינה ממרקות ומצחצחות, מייצרות ומפעילות מכונות, במלחמה זו אשר החריצות והוריוות המיכנית משמשות בה גורם עיקרי.

באזורה של ליברפול גדל מספר ה-ו.ר.ג.ס. בממדים גדולים ובית אחר בית הופקע למענן. כל הבעיה של גיוס ה-ו.ר.ג.ס. קשורה קשר בל ינתק עם מקומות שיוכן עתה יידרשי האחרות למתניסות "אימוביליות".

הו.ר.ג.נ.ס.). כל עוד לא הומצא שיכון נאות, והאמינו-נא לי, נוהג זה נושא פירות הרבה יותר מאשר לו השתדלנו לשפר את הדברים לאחר שהו.ר.ג.נ.ס. כבר נכנסו לתפקידן. מגורי הו.ר.ג.נ.ס. הם בתים גדולים שהוחרמו ולעתים אלה הם בתים חמד — או, (כגון במוסדות-אמון שונים ובתחנות-אוויר של הצי), מחנות-צריפים שנבנו במיוחד. מוסד-אמונים אין בו אותו ענין של הליפות ותמורות כבסיס אופרטיבי; אך יש לו סגולת-משיכה משלו. כי כאן הו.ר.ג.נ.ס. הן באופן מאד מפורש חלק של "צות האניה" (*), בעבודה, במשחקים ובטכסים. הו.ר.ג.נ.ס. לא בלבד שהן מהוות כאן חלק ניכר בחבר אנשי ה"אניה", אלא גם נוטלות חבל במסדרים ובמפקדים; וכן משתתפות בקונצרטים וברקודים של ה"אניה". ממראה עיני נוטה הנני לומר כי הנכנסת הנשים לעבודה עם הצי בכמה מן המוסדות המבודדים הללו, הנאלצים לספק בכוחות עצמם כמעט את כל צרכיהם כולם, השפיעה השפעה בריאה מאד.

חוק-המערב של סקוטלנד מביל את מרכז-השיט הנדולף שעל גדות הקליד, עם גלזגאו וגרינוק בתוכו, וטוב שגם בשמח זה, "נעשתה היסטוריה" על יד קצינת ו.ר.ג.נ.ס. אשר החליפה לראשונה קציין-צי בפקוד אדמיניסטרטיבי על מוסד-צי פועל, — מרכז חשוב לקשר שבין הצי לצבא ולחיל-האוויר.

גם במחוז זה נמצאות מספר תחנות מובדלות, השוכנות בינות לאנמים ולנבעות ארגמן, באחד הגופים הנאים ביותר באיים הבריטיים. הו.ר.ג.נ.ס. מועסקות הרבה בעבודת הקשר, כלכלריות, עובדות-משק וכנהגות. הלב ירחב למראה הרוח השוררת באחדות מן היחידות הקטנות הללו. כל אחת ואחת מן המתגייסות ערכה רב בתוך הכלל-כולו, ושוררת שם התלהבות המעידה כי זכינו לקצינות היפות למקומן. בקיץ מרבית הו.ר.ג.נ.ס. בשיט ושחיה. הן יוצאות לשוטט בהרים, יש להן עבודה מעניינת, גופי תפארת מסביב להן וחברות נאמנת ביניהן לבין עצמן; וכולן נראות בריאות בגוף ובנפש.

הו.ר.ג.נ.ס. נמצאות גם בצפון-אירלנד המתפארת כי האשה הראשונה שמונתה לקצינת-חשובנות (עתה יש כבר רבות אחרות) היא מן הו.ר.ג.נ.ס. שלה. יש ו.ר.ג.נ.ס. באיי הבריטים החיצוניים; רבות הו.ר.ג.נ.ס. גם באיי-אורקני (הן תפלושנה בקרוב לליניס) ובכל הדרך בואכה לאורך ההוף המזרחי של סקוטלנד, עם גמלי הדיוג שלו, לרוזיות, מקום שם שוכנת המפקדה הסקוטית.

וגם כאן יש למצוא מספר רב של צופות-משמר במטהו של המפקד הראשי. באחד מן הבסיסים הקטנים בקרבת מקום, שם נתון ארגוןן והתוויות-דרכיהן של שיירות-האניות — הן המהלכות בחופים והן המפליגות בלב ימים — לפיקודו של קציין-הצי, ומסור ברובו בידי קצינות הו.ר.ג.נ.ס., שכמה מהן נמצאות במקום למן פרוץ המלחמה. הן מנסחות סינגלים לאניות — לפרקים כששים או שבעים במספר לכל שיירה — ומשגרות אותם, לבלרית של הו.ר.ג.נ.ס. במשרדה בקצה חומת-הים רושמת את האניות הנכנסות ויוצאות, מכירה היכרות אישית את כל הקברניטים, ומקבלת פניהם במלת חיבה בחזרה לנגל, לאחר שבועות של סכנות מעמקים.

בגמל אחר, בדרום-מזרח סקוטלנד, במשרד הנמצא בקצה המזח קולטות טלגרפיסטיות של הו.ר.ג.נ.ס. ומשגרות ידיעות בשיטת מורס לאניות. הטלגרפיסטיות הגברים הפליגו בים והו.ר.ג.נ.ס. הפקדו לחלוטין על עבודה זו. "אם יקחון מכאן יהא הכרח לסגור את התחנה", אמר הקפיטן.

בידי המפקדה הסקוטית נמצא מספר תחנות-אוויר והיא מתפארת אף בבית-הספר האלהוטאי של הו.ר.ג.נ.ס. בו נמצאות בכל פרק-זמן כשלוש-מאות נשים, המתאמנות באיתות אלהוטאי.

רבות מן הו.ר.ג.נ.ס. עסוקות בשירויות סודיים מאד שאין לספר בהן. לאמתו של דבר, המלאכות המענינות והמלהיבות ביותר של הו.ר.ג.נ.ס. הן אלה שאין אנו מספרות

* גם חבר עובדים של מוסד או יחידה יבשתיים נקרא בצי הבריטי צות של "אניה" וכל השמות והנוהג הם כמו באניה מאניות הצי. — המער.

נו-קסל ע"נ טיין — הנמל הראשי לפחם מימים ראשונים, שם בנה אדוארד הראשון במאה ה-13 את הגלרות (אניות-המפרשים והמשוט) שלו וכיום מספנת האניות הנאות ביותר המשוטטות בימים, — וכן דרומה יותר, נמלי הדיג הגדולים של חוף „איסט-אנגליה“ — ירמות, גרימסבי, הרוויטש, — כולם הומים מרוב ו.ר.ג.ס. בצאתם, הנמל הראשי בימי אליזבת וכיום הנמל השלישי בגודלו בנמלי-הצי שבארץ, נמצא עוד מטה טרוד אחד של מפקדה ראשית וקסרקטי ימיה גדולים; וגם זה מרכז לפעולות הו.ר.ג.ס., אם כי זכורה אני עדיין מה רבה היתה ההתרגשות שפרצה שם בשעה שהושלמה המאה הראשונה של הו.ר.ג.ס. בכל אחד מקסרקטי הצי נמצאות במספר רב עובדות-משק, טבחיות ומלצריות, חיבה יתירה אני הוגה תמיד לעובדות המשק הללו. עבודתן אינה רומנטית כלל, הן עובדות עבודה קשה למדי ובתשלום לא רב, ורוחן נפלאה עליהן. כמו בנמלי-הצי האחרים כן גם בצאתם נמצאים קסרקט של צבא-הצי המלכותי (Royal Marines). במפקדת נור נמצא מחנה של „צבא-הצי“ בדיל. הו.ר.ג.ס. העובדות במחנה צבא-הצי חובשות על כובעיהן במקום סרט-הכיפה של האניה, את תו הגולה וההרס של ה-Royal Marines והן נאות על כך מאד.

ושוב ללונדון — הנמל הגדול שבכולם מאז תקופת הרומאים; רב כאן מספר יחידות הו.ר.ג.ס. והן כוללות יחידה חשובה למדי והיא — המפקדה הראשית של הו.ר.ג.ס. העובדת בשיתוף פעולה עם מחלקות האדמירליות האחרות, בביקוחו של הטרור הימי השני (סגן ראש המטה של הצי).

כן אין לשכוח את יחידות הו.ר.ג.ס. שמעבר לימים. סינגפור היתה הראשונה; אחדות מן הנערות הצטערו על שהן תעשינה מרחק רב כל כך מן המלחמה, אך כפי הנראה אין בדעת המלחמה לפסוח על מישהו והיא הניעה גם אליהן. הקבוצה השניה הפליגה אל ארצות-הברית. גם בניברלטר נמצאת יחידה אחת. עתה אנו לקבץ קבוצה גדולה בשבייל אלכסנדריה, ומקומות אחרים, במזרח ובמערב, זועקים ל-ו.ר.ג.ס.

*

הו.ר.ג.ס. הוא שירות דימוקראטי לחלוטין. העלאה לדרגת קצינות באה משורות הטוראיות, והבחינות הן — אופי וכישר מעשה. נמצאות עמנו בנותיהם של אדמירלים, של פועלי מספנות, ארופות-ספורט בינלאומיות, שחקניות, עובדות-בחניות, פועלות בתי חרושת, ועוזרות בית, וכן נשים שמעולם לא עשו דבר בחייהן; כולן טוראיות, מתגוררות בצוותא באכסניותיהן ושמוחות בחלקן. אין זה נכון, כי משום שהיתה לנו היכולת לברור, הרי הו.ר.ג.ס. הן מן „הרברבניות“, כפי שעתונאי אמריקאי אחד רמו לי לפני זמן-מה. הו.ר.ג.ס. שלנו באו מכל המעמדות, ובכל המעמדות בקשנו למצוא את הטיפוס של בת-סמכא מהימנת ביותר. כן קיימת גם ידידות כנה ובריאה בין הקצינות ובין הטוראיות, וזו עולה בד בבד עם רוח המשמעת המעולה ביותר.

וכיון שהצורך בכוחות אשה גדול כל כך, מותר לנו לספר בשבחן של אותן הארפים שמיהרו להתנדב, ולעתים קרובות ויתרו על עבודה המכניסה יותר — (רבות מן הו.ר.ג.ס. הראשונות עשו זאת), — וויתרו על חירותן האישית וחיי הבית שלהן. ואם יש את נפשך להבין מה פירושו של דבר עלך לזכור עד מה העמיקו ונטעו המסורת והחינוך את חיי הבית בלב האשה, וכיצד נתחננו להרגיש שחובותיהן האישיות כלפי הוריהן, בעליהן ומשפחותיהן גדולות וחשובות מכל תפקידים לאומיים רחבים יותר. רבות מהן — לא בנקל באו לכלל החלטה. וסבורה אני כי הגשים תפקידה תועלת מרובה מחייהן בשירות, והחיים שלאחר מזה יהיו גדושים יותר ועשירים יותר בשל כך. מובטחת אני, שגשים רבות תהיינה רעיונות טובות יותר, אמהות טובות יותר, וכי המדינה עתידה לזכות גם במספר גדול של אזרחיות טובות יותר.

« ק ד ט י ם י מ י י ם »

מוכא מחוברת נובמבר 1942 של ה-R.U.S.I. Journal

רבים מבני-הנעורים בבריטניה והדומיניונים הוגים אהבה עמוקה לים. ואכן מראשית קיומה, משנת 1896, שאפה «הליגה למען הצי» לחנך את הנוער להערכת חשיבותו של הים בשביל הקיסרות הבריטית ולעזור לאותם הנערים שרצו להסתפח אל הצי-המלכותי או אל צי-הסוחר. בימים ההם לא נמצאו כמעט שום ארגונים בשביל הצעירים התוססים הללו, שהיו חסרים עולה של משמעת והכשרה-נפשית, ביחוד מאחר שבגיל 14 עזבו כבר את בית-הספר. וועד «הליגה למען הצי», שהעדר מקור למילואים של יורדי-ים בשביל הצי המלכותי והצטמצמותו של אחוז הספנים הבריטיים באניות-סוחר בריטיות הדריכוהו מנוחה, עשה איפוא את הצעד הראשון בהקימו בלינרפול «בית-אימון ימי», מוסד הקיים עד היום הזה. אותה שנה (1900) השיטו סניפי הליגה בווינדזור ובאיטון אנית-אימונים על התמזה וכעבור שמונה שנים חנך סניף רידינג אנית-אימונים נוספת.

משבאה התנועה לדרך בטוחה. ביקשו מייסדיה את אישורה של האדמירליות. דבר זה הושג בלי קושי, וב-14 בינואר הוכרו רשמית 34 «בריגדות» ימיות של «הליגה למען הצי». בתנאי שכל יחידה תעבר את בקרתו של קצין ממונה ע"י האדמירל המפקד על הרזרבה. אחרי כן נתאשר באורח רשמי השם «קורפוס קדטים ימיים ליד הליגה למען הצי». כל יחידה של קדטים היתה מנוהלת ע"י ועד מקומי שקיבל על עצמו לדאוג לתמיכה כספית. הקצינים היו מתמנים, כקציני-קדטים, מטעם «הליגה למען הצי» ושמותיהם נתפרסמו ברשימות הרשמיות של הצי. מדי-צי, שנתאשרו על ידי האדמירליות, ניתנו לטירונים בכספי קופת הליגה. ואולם מקובל היה שאין נער זוכה למדים אלא לאחר שהוכיח כי הוא ראוי לכך. — כרגיל לאחר שלשה חדשים, בערך. ניתנה גם רשות להניף דגל של «קורפוס הקדטים-הימיים» — הדגל הבריטי שעליו סמל «הליגה למען הצי».

אנשים אוהבי ארצם, שעניני הים היו נהירים להם ושהיו חדורים רצון לעזור לנוער, התנדבו לפעול כקצינים וכמדריכים. עבודתם הנהדרת נעלה על כל שבח ותודה עמוקה יאה גם לאלה אשר המשיכו את עבודת קודמיהם בתנאים קשים, במשך חמש-עשרה השנים שקדמו למלחמה זו, — לא רק ללא שום עידוד מצד הציבור אלא לפעמים רבות גם על אף התנגדותם של ארגונים ואגודות מקומיות, ששנאתם ל«מדים» וכל צורה של תרגול ומשמעת שללה כל שאיפה «לאימון מוסרי, חברתי וגופני של הנערים», שהיתה אחת המטרות העיקריות של התנועה באותו זמן.

יחידות קדטים-ימיים של «הליגה למען הצי» הוקמו גם בכל הדומיניונים וברודזיה הדרומית, ואף שיחידות אלו לא זכו, אמנם, לאותה הכרה רשמית ותמיכה כספית שניתנו להללו שבבריטניה, היו גם הן בכל זאת מאורגנות כמתכונת יחידות הליגה הבכירה ואף הן התפתחו ושגשגו בכוח העזרה שקיבלו מאת ועדים-מקומיים וההכרה של ממשלות הדומיניונים שניתנה בשיעור שונה בכל מדינה ומדינה. הודות למרצו של לורד לויד המנוח והתלהבות שאינה יודעת גבול התפתחו יחידות «צ'וערי-הצי» בצעדים מהירים, הן בכמות והן באיכות, משעה שהוא קיבל על עצמו את נשיאות הליגה בשנת 1930. ב-1939 הגיע מספר יחידות

הקדטים הימיים ב«ממלכה המאוחדת» כמעט למאה, ומספר הקדטים עלה ל-9000 בקירוב. המלחמה כשפרצה הייתה את יחידות הקדטים מכה רבה, שכן דוקא בשעה שהתגבשותם והתרחבותם הצריכו תגבורת מתמדת של קצינים ומדריכים, נקראו רבים מקציניהן וסמליהן לשוב לשירות הצי. הנותרים היו עמוסים עבודה למעלה מן השיעור ונוסף על כל אלה הועמד הקורפוס בפני בעיות שיכון חמורות – מאחר שבמקרים רבים תפס הצבא את קסרקטיניו. אין תימה, איפוא, אם כמה יחידות הפסיקו את פעולתן. אך לא יצאו ימים מרובים ונתגלה שוב חפץ-החיים של קורפוס הקדטים הימיים; נמצאו משכנות חדשים מכל הבא ביד וקצינים עם מדריכים חדשים התנדבו לעבודה. טירונים הועלו – בהצלחה יתרה – לדרגת קצינים. יחידה לונדונית ידועה, שנאלצה להפסיק את פעולתה למשך כמה חדשים, הוקמה שוב לתחיה בידי שני טירונים, שניהם למטה מבני שמונה-עשרה, ובנקורת שנערכה מטעם האדמירליות זכתה יחידה זו לשבח מיוחד.

רוח כזאת, חזקה עליה שהיא גוברת על כל קושי ומכשול, ובינואר 1940, בערך, חזר הגלגל ובאה שוב תקופת עליה. שוב פעלו כל היחידות – חוץ משתיים. אך תכופות היה הכרח לדחות מתנדבים חדשים מאין מקום לשכנם. צעד חשוב עשתה הליגה בפתחה מוסדות לאימון אתמים בשביל הצי המלכותי; נרכשה ה«באוונטי», אנית מפרשים ישנה שהיתה מהלכת לפני כן בתעלת בריסטול, ומוסד שני נפתח בסלאו. בדצמבר 1940, בהתייעצות שנערכה באדמירליות, נתבקשה הליגה למען הצי לעזור למלא את החסר באתמים ובטלגרפיסטים, והיא התחייבה לספק בכל שנה ארבע מאות נערים שאומנו אימון-חלקי.

מפעל ה«באוונטי» הוכתר בהצלחה כה רבה שהוצע להגדיל בהרבה את מספר המתאמנים. אולם דבר זה לא ניתן להיעשות בלי סיוע כספי מסויים ותמיכה רשמית, שיאפשרו להתגבר על הקשיים בהשגת מדים, ציוד ואיכסון. משום כך נקבעו הסידורים הבאים, שקיבלו תוקף באחד בסברואר 1942: האדמירליות נטלה לידה את הנהלת אימון הנערים; מינתה קצינים אזוריים מקבלי-משכרת; נתנה תואר קצינות של «הרזרבה המתנדבת של הצי המלכותי». קצינות זמנית וללא-תשלום, – לקציני הקדטים הימיים; הנהלתה של התנועה נשארה בידי «הליגה למען הצי» והועדים המקומיים. קורסים לקציני קדטים-ימיים, קורסים לאימון-גופני בשביל קדטים נבחרים, ומחנות-קיץ לקורסים במקצועות שונים, סודרו מטעם האדמירליות. יש להניח כי מפעל זה של ה«באוונטי» ירחיב עוד יותר. בחירת הנערים עומדת על רמה גבוהה מאחר שמספר המבקשים להסתפח ליחידות הקדטים הימיים עולה הרבה על מספר הנדרשים. השאיפה היא יותר לאיכות מאשר לכמות. מספרם המוגבל של הקצינים והמדריכים המנוסים ואי-הרצון לטפח תקוות-שוא לקריירה ימית לכל, – הם שהניעו להעמיד עתה את מספר החניכים הרצוי על 50.000 לכל היותר. הוכר גם הצורך להגביל את מספר היחידות ולהקים מרכזים המחולקים שיהיו בשוה בכל רחבי המדינה, ולא לארגן מספר בלתי-מוגבל של יחידות זעירות. מן הנמנע הוא לתת הדרכה תכליתית כשהיחידה היא קטנה מדי, והנסיון הוכיח כי נער שנפשו חשקה באמת באימונים יסע ברצון כמה מילין באופניים או באוטובוס כדי להשתתף בהם.

יחידות הקדטים הימיים מאורגנות ופועלות – מתחילת קיומן ועד היום הזה – מחוץ לאורח חיי-הבית הרגילים, העבודה או בית-הספר של הטיירונים. אך אין משמע מכאן שמתעלמים בהן מהשכלה רגילה. קצין-השכלה מקשר מסופח לכל יחידה, לא כדי להקנות

השכלה נוספת לנערים במדים, אלא כדי להמריץ את הקדטים להמשיך בעזרת מוסדות החינוך הכלליים בלמודיהם הם, בשעות שהם פנויים בהן מן ההדרכה התכנית. רמת השכלה מסוימת נדרשת מן המועמדים להכלל בתכנית „Y”, המאפשרת לטירונים ימיים מבני 17 שנה ומעלה להתנדב לשירות בצי המלכותי, לרבות זרוע האויר, ולהקנות, בעודם עם יחידותיהם, עם המילואים בלא-שכר, עד שיקראו להתחיל באימוני-צי סדירים.

סקירה קטנה זו על שאיפותיו ומטרותיו של קורפוס הקדטים הימיים יאה לסיים בקטע ממכתב שכתב הלורד לויד המנות, נשיא הליגה למען הצי, זמן קצר לפני מותו המעציב בשנת 1941: «הנני מאמין כי בשיטת-האימון של הליגה, במשמעת שלה, בפיתוח-הגוף, בלהט שעשועי-ההתבדרות והשליטה-העצמית הלכה-למעשה, צפון סודה של הכשרת-נוער אידיאלית. ארגון גדול זה עמד במבחן בימי שלום; הוא הצדיק את עצמו—ואף למעלה מזה—בימי המלחמה; אך חשיבות תהיה נודעת לו גם בעתיד, לאחר שיושג הנצחון ואנו נעמוד לפני התפקיד הגדול של הקמת ההריסות. אותה שעה נהיה זקוקים — כאשר לא היינו זקוקים אולי מעולם — לאנשים צעירים מורגלי משמעת ונאמנות, חדורי אידיאלים של הקרבה-עצמית ושירות-הזולת. אכן, בהם גנוז כל עתידו של עמנו. הם יהיו מצויים ביחידות הקדטים-הימיים, לא רק בארץ המכורה, כי אם גם בקנדה, באוסטרליה, בניו-זילנד, באפריקה הדרומית וברודזיה; משפחה קיסרית גדולה אשר נוכל להיות גאים בה».

צ. ס. פורסט

סוף הקרב

מן הדו"ח של רב החובלים: „... והפעולה נסתיימה” רב החובלים טעם טעם פיתויו של יצר. „ארמטים” כל פלג-העורף שלה בער באש ואחד מצריחי-תותחיה לא צלח עוד, והיתה זו יגיעה ומועקה להחזיק אותה בקרב עבור-חמוק בין מטחיו* הבלתי פוסקים של האויב. עצם שאונם של מטחי-הדופן** שאינם פוסקים די היה בו להחיש את הכוחות. סמוך-סמוך משטאל לאניה היה פרוש מסך העשן הנותן מחסה. היה על רב החובלים להוציא רק שתי מלים מפיו וארמטים יכלה לצלול בעשן ממש כפי שעשתה לפני כן. כך היתה ניתנת התפרקות מעומס ומכנה ואחריות, ואותה מחשבה, אפילו על רווחה שיתכן כי תהיה רק רווחה-לרגע, היתה מצודדת. הרי כל עיקר תכסיהן של אניות המשחת הבריטיות היה להשתמש במסך העשן כשהוא גולש על קו-המערך האיטלקי; ועתה, מאחר שאניות המשחת ערכו כבר את התקפתן ופנו עורף, הוא הרגע היאה, לכאורה, לנסיגה ארעית. זה היה היצר המפתה, ונוסף עליו גם הפקפוק שמקפק רב-החובלים בשיפוטו הוא, שרצוי להמשיך במערכה. יתכן כי אין זה אלא טירוף של שעת קרב. הוא ידע כי כוח שיפוטו יכול להתערפל והחלטתו להחזיק את תותחיו יורים היא אולי פרי חימה חשכה. ובכל זאת אמר לו החוש הפנימי שלו כי אין הדבר כך.

חוש זה שלו, משהו אשר טיפתו בו אותן שנות לימוד שלמד את מקצועו, שנות

* מטח — salvo — 3a. III — יריה בבת-אחת בכל כלי-היריה של היחידה. — המ'.

** מטח-דופן — broadside — מטח הנורה מכל תותחי-האניה שאפשר לכונם לעבר אחד. — המ'.

קריאה מעסיקה ועיכול שכלי של לקחים רבים לאין ספור, וגוסף על אלה הסגולות שנחן בהן מטבע ברייתו, אותו חוש סח לו כי זהו משבר המערכה, זהו הרגע שבו מוכרח הצד האחד או השני להתע. הוא ידע כי עליו רק עוד להוסיף ולהחזיק מעמד קצת — ואחר כך אולי עוד קצת — והוכרעה המערכה. כל שלשלת המחשבות, מן ההחלטה לחפות על נסיגתו של אניות המשחית ועד הפקפוק בן-הרגע ומשם בחזרה אל ההחלטה להמשיך בקרב, לא תפסה אלא את הזמן הקצר ביותר שאפשר, שתיים או שלש שניות לכל היותר.

לא לחובתו של רב החובלים אלא לזכותו יש לזקוף שהוא נתנסה באותן שתיים או שלש שניות של היסוס. לולא נתנסה עד כדי כך הרי שלא היה בכך כל נסיון כלל. המלחמה היא ענין לבחון בו את החזקים מכל ואזי נשברים אלה שהם כמעט החזקים מכל, אותם נוצ'נטיני ואותם פון-בן-דקה אשר סבך של מניע-לואי מעיק עליהם ומשעבדם.

רב החובלים ידע כי מקטרתו ריקה וכי רצונו למלאה ולהבעירה מחדש, אך הוא לא רצה להסיר את המשקפת מעיניו. תותחיהם של צריחים א' וב' פלטו נהמתם מתחתיו; רב החובלים לא ידע כי מן התותח השמאלי של צריח א' נשחלת הפגז המכריע. הוא ראה את מעופו של מטח-הדופן ואת הנצנוץ הצהוב של הפגיעה. ואזי, לאחר שמטח-הדופן שני פרץ בשאנה בלי שהשניח בו, ראה את הצללית הארוכה של אנית הקרב האיטלקית הראשה והנה היא מתקצרת ומשנה צורה, שתי הארובות מחמוגות לאחד, הקצה האחורי סובב ופונה אליו והחרטום ממנו והלאה. רב החובלים נשם נשימה קטועה ונסערת. הוא העביר את משקפתו סביב סביב. האניות האיטלקיות, כולן עד אחת, היו מופנות אליו עורף ולא פנים. זו היתה הסתלקות, נסיגה; לא רק נסיון של אנית הדגל האיטלקית להינתק מן התותחנים האנגליים. זה היה הנצחון.

הוא החזיר את מבטו אל אנית הדגל האיטלקית והמפיק לראות את ניצנוצה של פגיעה שניה. אכן, מלאכת-תותחנים טובה היא זו, לפגוע בטוח קיצון זה וכשהטווח ממחר כל כך להשתנות. הוא שמט את המשקפת על חזהו והוציא את המקטרת והשקית. הוא נתן את הפבק אל תוך פיר-הקיבול באצבעותיו הדקות והרגישות, אך עיניו עודן מאומצות אל אותן צורות רחוקות באופק. הם פנו עורף. הם מסרבים להשיב מלחמה. רב החובלים כל עצמותיו אמרו לו כי הם לא יפגו עוד לפחות שוב בקרב. נימוק שהיה חזק דיו להניעם שיפסיקו את הקרב, על אחת כמה וכמה שהוא חזק דיו למנוע אותם מלחדשו. אם כך או אחרת, הם ימצאו צידוקים לעצמם.

מקטרתו היתה מלאה ובעוד הוא משיג את גפרוריו השמיע קולו הנמום. „כאן בקרת האש“, אמר צנור-הדבור, „האויב הוא מחוץ לטווח“.

„תודה לכם, תותחים“, אמר רב החובלים, „אין לי פקודות בשבילכם ברגע זה“.

רבי-הסמלים המאותחים הצדיע:

„דומני ראיתי פגיעת טורפדו באניה השניה משמאל, סיר, בשעה שאדוני היה מדבר“.

„תודה לך“, אמר שוב רב החובלים.

הוא עמד ליטול את המשקפת ולראות, אך חזר בו מדעתו ובמקום זה שלח ידו אל גפרוריו. עכשו יכול היה להרשות לעצמו לנהוג יד רחבה בזמנו ובתשומת-לבו. אפילו פגיעת טורפדו באנית קרב לא נחשבה במאומה על כף המאזנים, לעומת עובדה זו שהאיטלקים פגו עורף. הפבק נתן מעם טוב עת רב החובלים משך אליו את להבת הגפרור, מפח עליו

ב אצבע, שההרנל רב הימים עשה אותה כחומר שאין האש שולמת בו כמעט, ומשך שוב את הלהבה. הוא נשף ופלמט מלוא-ריאתו עשן והטיל בזהירות את זנב הגפרור אל תוך פִּיקֶרֶת היריקה. השקט והעדרי-ירותיו של האויב חדלו קמעה-קמעה להיות מעיקים. צלילי הרגילים של הילוך האניה קדימה, המולת הים מתחת לתרסום והמולת הרוח על אזניו הלכו והכריזו שוב על עצמם.

ובכן, זה היה הנצחון. עדות לכך שדברי ימי העולם הגיעו לנקודת-מפנה היתה זו שהוא שוב חש את הרוח ההומה על אזניו. ספרי ההיסטוריה לא יכתבו לעולם על היום הזה. אפילו היסטוריונים מדעיים ומיושבים וקוקים לאיזו עובדה ממשית קצת יותר כדי לתלות בה נושא כלשהו; כמה אניות שמובעו וכמה אלפי איש הרונים, לא רק איזו תגרה מוצלחת מסביב לחצי תריסר של אניות הובלה. אפילו תורש לא יעבור וזכר היום הזה ימוג וישכח מלב העולם. שתי שורות בהודעה, כמה הערות לשבת של פרשנים בעלי-הבחנה ומכאן ואילך — הנשיה. אי-שם, במישורי רוסיה, רובץ בתוך שוחה, באדמה המעלה אבק, ומסתכל בעד הכוונות של רובהו האנטי-טנקי, איבאן איבאנוביץ שלא ידע לעולם דבר על אודות „ארטמים" ואחיותיה. איבאן איבאנוביץ יחיה אולי דעתו על קלישותה של ההתקפה האוירית, על מיעוט מפציצי הצלילה של האויב; יתכן אפילו כי מהיותו ריאליסטן יהרהר שמספר פצצות, אם יכוננו כהלכה וישמידו אותן ואת חבריו, היו יכולות לפנות את הדרך למוסקבה, בשביל הימלר, אבל אפילו בתורת ריאליסטן לא שמע איבאן איבאנוביץ מעולם על ארטמים וגם לא ישמע לעולם. בשביל הימלר היתה מלמה מסרה נכספת עוד יותר משהיתה לו מוסקבה והיא היתה גם חשובה יותר לקיומו. אם לא יצליח הצי האימלקי לכבשה בשבילו יוכרת להשחמש בכוח האויר שלו עצמו; אלף אוירונים ורבבות של אנשי שרות-הקרקע יהיה עליו להעביר מחוית רוסיה לאימליה, מתוך צורך גואש לכבוש כל מצודה שיש בה כדי לשמש סמוכה לקיסרותו שאין לה רגלים. אלף אוירונים, אוירונים שהיו יכולים לסמא את המפקדה הרוסית, אוירונים שהיו יכולים להבקיע דרך בקוים הרוסיים, להושיט עזר לפלוגות מבודדות ולהביא אספקה למשמרות חלוצן, אוירונים שהיו יכולים לערוך צייד על פלוגות הפרטיזנים הרוסיים הרחק בעורף הגרמני או לסכן את התחבורה הרוסית הרחק קדימה. רב החובלים לא היה בו אפילו צל של ספק כי עבודת היום הזה תגרום לכך שאותם אלף אוירונים יובאו דרומה.

אם ישיגו אוירונים אלה את מפתחם או לא, ענין זה הוא מסופק יותר. היתה לו לרב החובלים הרגשה כי מצדדיו של כוח האויר מדברים על היום הזה כאילו דיברו על יום מחר. יתכן כי מחר תירש השליטה באויר את מקומה של השליטה בימים, אך הדברים מתרחשים היום. היום שָׁפּוֹת בדרכן למלמה אותן חצי-תריסר אניות הובלה מסורבלות המופפות מעבר מזה למסך העשן, והיום יש לעצור אם שומה לעצור אותן. היום נוהרות השיירות אל תוך הנמלים הבריטיים, בעוד מעבר לרצועת-מים צרה רובץ אויב שרצונו העז מכל הוא למנוע אותן מעשות כך. כוח הים הוא שהביא אותן בשלום למחוז חפצן. מחר יהיה זה אולי כוח האויר; מחר יהיה אולי רב החובלים כגרופה ישנה שאבד עליה כלה, שאין בו תועלת יותר, משול כנושא-הנית בשדה קרב מודרני, אך המלחמה גערכת היום, היום, היום. אותו רומל בלוב, המשוע לחגבורת, יכול היה לקבל כל מה שלבו מבקש, לולא התערב הצי הבריטי. גידום הצי האמריקאי בפרל הארבור מסר את החלק השמיני מתושבי כדור הארץ ואת החלק הרביעי משפתו, לפי שעה, לחסדן של יאפאן ושתיים-עשרה אניות

הקרב שלה. האניות — האניות והאנשים שבתוכן — אלה חורצים עדיין את גורל העולם. הערבי המזבל עצי תומר בבצרה, הכושי באפריקה התיכונה העושה מסחר-חליפין של בקר באשה חדשה, הגאוצ'ו הדוהר בערבות ארגנטינה, עושים מעשיהם תחת חסותו של הצי הבריטי, אשר רב החובלים ואניתו הם חלק זעיר ממנו, אחד החלקים הרבים שמהם מצטרף הכלל כולו. „מברק מאנית הדגל, סיר“, אמר ראש הסמלים המאזנתים, בקראו את האיתות מבעד למשקפת: „חדשו — מערך — שיירה“.

„אשר“, אמר רב החובלים.

הוא נתן פקודה להפנות את ארמטים בחזרה אל אניות ההובלה, בחזרה דרך מסך העשן ששירתם שירות כה נאה. צ'ין סיבובי-המדחף הודיע בעלצול על הפחתת המהירות ודומה היה כי השלום אופף את האניה מקרוב יותר, ככל שהקצרה אשר גרמה המהירות המלאה הלכה ונמוגה. רק פסקה זעירה של שמש גותרה עדיין, פלח זהוב באופק הבהיר — עוד עשר דקות ואף זה יעלם והלילה ירד. האיטלקים לא נראו כבר מן הגשר ורב החובלים צעד לפתע אל צנור הדבור של ראש החורן.

„ראש החורן“, אמר לו הצנור, בענותו לזמזום. זה היה קולו של ספן דרגה ב' והיפל.

„אתה רואה משהו מן האויב?“, שאל רב החובלים.

„רק נראים עדיין, סיר. הם עודם שמים מאצלנו והלאה. הם יעלמו בעוד דקה אחת.“

פסוקים קצובים וחוחכים היו פסוקי דיבורו של והיפל. והיפל גם הוא הכיר בנצחון, הכרה ברורה. הוא לחם למען אידיאל, והוא קנא קנאה גדולה לאידיאל זה, והעבודה שנעשתה היום אחר הצהרים קרבה בהרבה אותו אידיאל. ובכל זאת לא זחה עליו דעתו של והיפל עד כדי צהלת לב במלה. עובדה זו שהיה עליו להלחם על אידיאל זה, שהדור אשר קדם לו החזיקו כבר פעם בידיו ממש והניח לו לחמוק מבין אצבעותיו, העמידתו חסר אשליות. והיפל היה נכון להוסיף ולהלחם. הוא ידע כי עוד מאבק ממושך ומר לפניו עד לנצחון החרוץ ולבו אמר לו כי אחרי הנצחון יבוא עוד מאבק מר, כדי שהנצחון ישא פירות טובים ביותר וכדי לשאת אותו אידיאל קדימה, — והוא היה נכון לשני המאבקים גם יחד.

רב החובלים, בהתערות גלוית-עינים זו שירדה עליו, חש את כל אלה בנעימת קולו של והיפל ומשך משיכה אחת במקשרתו, כמי שנתון בהרהורים, במרם פנה והלך. חלק אחד של מחשבתו היה עסוק, גוסס מעשי, בהעלאתו העתידה של והיפל לדרגת סמל-ימאי; החלק השני הרהר כיצד צריך דורו של והיפל, הצעיר בעשרים שנה מדורו שלו, לקבל לידיו אותה מלאכה של עיצוב טובו של העולם החדש ולעשות בה בלי רתיעה ובלי חת בדיוק כמו ששקד על מלאכת סילוק רעתו של העולם הישן, ולעמוד גם שם כמו כאן בתבוסות מפעם לפעם ובאכזבות בלתי צפויות, ובסכנה והקרבה עצמית מתוך אותה משמעת עצמית שיש בה ויתור על עצמו.

בזקפו את מבטו מצנור הדבור נחקלו עיניו בעיני מזכירו.

„ברכותי, סיר“, אמר ג'רינגהאם.

הנה כי כן ידע גם ג'רינגהאם על חשיבותו של יום זה. יתר אנשי הספינה, שנמנו בשקט איש לתפקידו, לא הגיעו עדיין לכלל הפיסה זו. אבל מג'רינגהאם אפשר היה לצפות לכך. הרקע הציולי שלו, רחבות נסיונו ודמיונו הער עשוהו מסוגל — כשהדברים לא היו נוגעים אליו באופן אישי גניעה ישרה מדי — לראות את המלחמה ראייה רחבה ולהבין כיצד

עשויה שקידתו הוא על מילוי חובותיו לעזור לאיבאן איבאנוביץ בתוך השוטה אשר באדמה, או ללא־צ'או הקורע מסלת ברזל בשאנמונג. היה זה רגע שבו הבינו ג'רינגהאם ורב החובלים זה לזה, רגע קל שבו היתה קרבת־לבבות ביניהם, וכל אחד מהם הגה הוקרה לשני.

„תודה לך, ג'רינגהאם“, אמר רב החובלים.

לא * היתה השעה לתת פוגה להתאמצות, להיתפס לברכות שאין בהן ממש או להשערות במלות. מסך העשן אפף פתאום את האניה; הוא לא היה סמיך כבשעה שנפרש לראשונה, אך כיון שהלילה היה ממשמש ובא במהירות, לאחר שהשמש ירדה כבר אל מתחת לאופק, היתה האפלה בחובו של מסך העשן עזה. רב החובלים פסע שלש פסיעות בעלמה אל קצה הגשר ושירבב צוארו להביט אל הירכתיים. רק זהרור קל שבקלים נראה עכשיו מאותה להבה ששצפה שם, ועוד כמה דקות וצנורי המים יכבו אף את זה.

הם הפציעו שוב את תוך אורו של ערב; אותו רגע של מה בכך שבו היו מצויים בתוך מסך העשן כאילו קירב את הלילה מהלך רב. האור עוד היה ניו לראות בו כיצד הפכו הלהבות ופגיעותיו של האויב את השליש האחורי של הספינה שמעל לקו המים לסוכך של פלדה מלוחכת־אש, סיוט של לוחות מעוקמים ואבנטי־ברזל שנתעותו לשפמה ולמות.

ארמטים, לפקודותיו של הלויטננט הנווט, היתה סובבת להתיצב במקום שהוקצה לה לפי הפקודות הקבועות ועומדות של מערך משמרה־שיריה בלילה. יפה הדבר שהאש הודברה, שאם לא כן היו הלהבות כמין לפיד הקורא לפורפדו. האוירונים התקיפו לעת בוקר; אחר הצהרים נהדפה התקפה של אניות; בלילה יהיה צריך לעמוד על המשמר מפני צוללות, כי האויב, כמו השמן, מסוגל להתגלגל בגלגולים רבים. מערכה אחת ששלקה, נצחון אחד שהושג, פירושם אינו אלא זה שארמטים ואנשיה חייבים לזנוק ישר אל המערכה הבאה אחריה, אל תוך המאבק הארוך־ארוך של כוח הים נגד העריצות; אותו קרב שהיוונים ערכוהו בסלמים, ואבותיו של רב החובלים ערכוהו נגד הארמאדה של ספרד, נגד צייהם של לואי הי"ד ונפוליאון ווילהלם השני, הקרב הארוך שיזם אחד בוא יבוא סופו, אך לא עתה, ולא חדשים ושנים מהיום. ואפילו כשיבוא סופו, הרי אותה חרות שקרב זה הנתיל אותה אי אפשר יהיה לשמרה אלא בעמידה נצחית על המשמר, ביושר־לב נצחי, בנצח של רצון־טוב ובנצח של יושר־הכוונה. זה יהיה הלקח הקשה ביותר בכל המסכת כולה; השלום יהיה מבחן חמור לאנושות עוד יותר מן המלחמה. יתכן כי המין האנושי יוכל למבחן זה בבוא העת, ובשעה שתבוא העת הזאת (סת רב החובלים לנפשו) לחזם ילחם עד הקץ, הוא ימות בחפירה האחרונה בלי ידע פשרה, ולו קלה שבקלות, עם אויביהם הסומים או הנסתרים של החרות והצדק. שומה עליו לזכור הלך רוח זה; לשעה שיהיה אדם זקן עליו לזכרו. עליו לזכור למועד ההוא כיצד לא היה בשעה זו דבר רחוק יותר ממחשבתו משמץ של כניעה לאויביה הנלווים של האנושות וזה יהיה בעזרו לשמור אותו משמץ של כניעה שבאולת־יד או היסת־דעת או ציניות, ביום ההוא.

רב החובלים אימץ פתאום את חושיו למראה הבהוב אור שתפסו עיניו המשוממות, עד ששוב היה בידו לתת רוחה לעצמו ואפילו לחייך קצת לנפשו באור בין־השמשות, כי היה זה כוכב הערב שזרח על הים התיכון.

הגמל במסעות מדבר

הקטע הבא תורגם מחוברת של הלויטננט (כיום מיוזר-גנרל) אורד וינגייט, המתארת את מסעו במדבר לוב, לחפש את עקבותיו של גוה-המדבר וזוורה, היחידי בין נאות-המדבר המערבי הנזכרים בכתבי-יד ישנים — והוא נעלם ואיגו ידוע כיום. המסע נערך בשנת 1934, בשעה ששרת ב"חיל-המגן הסודני, סמוך לגבולות חבש.

קטע זה יש בו משום המשך למרק "יחידות של רוכבי גמלים" לקול. קולול, אשר ניתן בשעתו בקובץ "מלחמה במדבר" — המערכת

דו"ח על ההכנות למסע מעין מסעי, יש בו אך ענין מעט ל"כלל הצבור". אולם המעטים המקוים לנסות כוחם בדומה לכך — להם חשובה ידיעת מעשה ההכנה מידיעת מעשה הביצוע עצמו. משום כך הנני להקדיש פרק-מה לתאורם של הקשיים בהם נתקלתי, וכיצד התגברתי עליהם.

בראש וראשונה עמדה כאן לפנינו בעית ההובלה, החלטתי שהדבר ייעשה בנמלים, לכאורה אין יתרון רב לגמל על הובלה ממונעת, ואין ספק, שמנקודת-ההשקפה המסחרית לא ניתן להשוות שתי שיטות אלו. המכוניות מהירות יותר, אינן טעונות טיפול רב, ניתן להזמין בהתאם לכל התכונות הנדרשות. הן פוטרות את הנוסע מתשע ידות של עמל הדרך וחדגוניותה, מגדילות פי 5—6 את היקף תנועתו, ונאפשרות מידה רבה יותר של פיקוח אישי (ע"י נוסע אירופי) ושל בטחון עצמי הברוך בכך. לעומת היתרונות הללו, הנטיה האישית של התיר היחיד לנמלים חסרת-ערך היא בעיני אלה החולקים על נטיה כזאת. לפיכך אין כאן אלא יתרון אחד בעל-משקל, עם סקירה ראשונה הרי אותו יתרון אינו אלא חסרון, ורק הנסיון יכול להעמידנו על ערכו. אך כלום יש בו כדי להכריע? דבר זה תלוי כולו במהות הפעולה העומדת להעשות ובאופיו של איש-הפעולה. מעלה יתרה זו צפונה בעובדה שהגמל עושה דרכו באטיות ובניחותא גדולה יותר לעומת המכונית.

אם המטרה היא רק לחצות בארץ ישימון אזי אישיותו של הגמל היא מנרעת בלבד, — חוץ מאדמת ישימון העשויה גבעות-חול הערוכות בזווית ישרה לדרך המסע; — וגם כאן ספק הוא אם עוד הדברים עומדים בעינם עם התקנת מכוניות נושאות צמנים בעלי קוטר של 12 אינצ'ים ומעלה. אך אם המטרה היא לחקור ולתור אחר משהו ברחבי המדבר, והן זה יהיה הכלל, חוץ מהרפתקאות-להטים, לנבי פעולות-מסע רציניות, הרי שיש לשקול בכל מקרה את השאלה לאוד התנאים, ואזי אפשר מאוד כי תוכרע הכף לטובת ההובלה בנמלים.

נקח לדוגמא את החפוש אחר חפצים מעשה-אדם במדבר לוב. אדם הגוהג במכונית לעולם לא יבחין בדברים כאלה במסעו, ומשמעו של דבר שעליו לעצור, לרדת ולהסתכל, הוא לא יעשה זאת, באם עסוק הוא ב"עשית מכסת הקילומטרים" שלו באותו יום, ומכל מקום יכול הוא לעשות כן רק בהפסקות ארוכות ורק במקומות היפים לכך לדעתו. וכיון שמסתבר שהשקפותיו בנדון זה הרבה יותר משהן עלולות להיות צודקות עשויות הן להיות מוטעות, הרי שסיכויו למצוא שרידי-עקבות-אדם כאלה במדה נאותה מבין אלה שהוא למעשה עובר על פניהם — זעומים למדי, אמנם נכון הדבר שהאכספדיציה של באנגורד* המצוידת יפה, הצליחה לגלות הרבה מן הארטיפקטים האלה; אך בעיקר, לדעתי, באזור שנקל ביותר למצאם, היינו מעבר

* שתי משלחות אשר חצו במכוניות את מדבריות-המערב שבין מצרים ללוב, לשם מחקר, בשנות 1929 ו-1930. — המער.

למשטחי החולות הגדולים ודרומית לקו-הרוחב ה"ז. הארטיפקט המודמן באקראי לחולות במדבר הצפוני מוצנע מעיני הנוסע במכונית, משום שאין כל סימן המעיד עליו ומשום שהוא גופו נטול-היכר הוא, ואולם, הענין שבו הנו דוקא רב הרבה יותר, ושוב, מטרת מעין אלה, מקומות שאולי מצויים שם ארטיפקטים וכן מציאותם של רבדים רכיכים בחול, ובשר מה נתהוו, — אלה יבחנו ביתר שקול-דעת ע"י אדם הנוסע לאטו או מהלך ברגל, מאשר אדם הבא במגע עם פני הקרקע שהוא חוקר רק בסירוגין של 20 מיל. ועוד יתרון אחד יש לגמלים והוא: הרגשת הפנאי, השהיה ואורך-רוח לאין גבול, אשר הגמלים משרים על המסע, אין אתה כפוף לשום תכנית, אין אתה זקוק ללוח-הזמנים, המרחקים נמדדים במידת הימים ולא במידת המילין; וכל זה רישומי ניכר ברוחו של התייר, שאין עליו לאוץ ביותר והוא חפשי יותר לשים לב לפרטים, בעודו מתנהל בכבדות בחול מעכל מוחו את תצפיותיו, ואינו נטרד בשל המעוף הפזיז של המכונה.

יכולתם של הגמלים שונה במידה עצומה, ודבר שהוא נכון לגבי נזע-גמלים מסוים אינו הולם נזע שני. למשל, בעוד שברטראם תומס ופילבי (***) דומה שסמכו לחלוטין על מרעה ארעי לבהמותיהם, שהיו קנינם של הערבים שנלוו אליהם, — הגמלים אשר במשך דורות רבים נהגו לחצות בשממות חול ללא מרעה, הורגלו לשאת את אכלם על גביהם, המגרעות שהיו בשיטה בה נקטו חוקרי רוב-אל-חאלי מתחורות למדי לאור נסיונותיהם, שניהם, במידה רבה, וביותר פילבי, נתונים היו לחסדיהם של אנשי השבטים הערבים, בעלי גמליהם, אנשים שכל מעייניהם בצע כסף ואשר לא הורגלו לציית לשום אדם, והנימוק העיקרי בעיניהם כנגד איזה מפעל שהוא היתה מידת הסכנה הכרוכה בו, נראה הדבר, כי שניהם ראו הכרח במורי-דרך; אפשר נרמה לכך תשוקתם לבקר במקומות כגון ואבאר, שהיתה ידועה להם ולעולם כולו רק על פי שמה בלבד, באכספדיציה מעין זו שערך באנגולד הרי מורה-הדרך לא היה נראה אלא כטורח מיותר, בהמות המשא של פילבי דומה כי היו כולן „נאגאס" ואלו סבלו כסדר מחבלי-לידה, חלבן שימש עיקר גדול במוזנותיו, בתנאים אלה היו הישגיהן במסע ראויים לציון, דומה כי מהלך 20 או 30 מיל ליום נראה בעיניו כמהירות ממוצעת נאה לגבי גמלי המטען שלו, ואילו גמלי-רכיבה הראו כי ביכולתם לעבור למעלה מ-50 מיל, מספרים אלה אינם שונים הרבה מן המקובלים בסודן ובמקומות אחרים. גמל שעון יעשה ימים רבים 2 מיל לשעה במשך שתיים עשרה שעות ביממה, ואולם, כל נסיון לדחוק בו כרוך בסכנה.

שנים הם סוגי הגמלים למסע במדבר לוב הצפוני: הגמל המוגרבי וגמל-הגבעות המצרי. הגמל המצרי הוא תחליף עלוב לגמל המוגרבי, בו היו הסינוסים נוהגים לערוך את מסעיהם המופלאים, אך בדרך כלל אין הוא מצוי לתייר הארעי, אי-אפשר לקנות גמל ולצאת לדרך למחרת-היום, יש להקדים תחילה הקופת-אימונים ממושכת למאמץ הצפוי ובדרך כלל דרושים חדשים-מספר, כדי לאסוף ולהקשיח בהמות אלו.

לפי ידיעות מהימנות מסוגל הגמל הסינוס-המוגרבי לעבור בנקל 30 מיל ליממה באזור קשה ולשהות עד כדי 15 יממות ללא מים ומרעה (כשמזג-האוויר הנו צונן). מובן שיש לטלטל על גביו מספוא כל שהוא, הסינוסים נוהגים ליטול עמם לכך תמרים, ומעט „תיבן" או קש קצוץ, יכולת זו, במדה שידוע לי, אינה מצויה בשום גזע אחר מנועי הגמלים, עם השמדת הסינוסים (*) נעלם, כמעט לגמרי, גם נזע הגמלים בו הורגלו לערוך את מסעיהם במדבר, ונבצר ממני לרכוש גמל כזה, אם כי הודעתי על רצוני זה חדשים לפני כן.

** שני בוסעים מסורסמים מכני הדור האחרון, שערכו מסעות במדבריות-ערב. בין השאר ניסו את כוחם במעבר „רובע-אל-חאלי", השממה הגדולה במחציתו הדרומית של חצי האי. — המער.

* ע"י השלטון האיטלקי בלוב. — המער.

גמל-הנבעות המצרי, אשר בהם צייד אותי הספק שלי, הוא בהמה זעירה ונידנית בה משתמשים להסעת מטען בין נאות-המדבר המערביים לבין הנילוס. לאחר אימון מתאים מסוגלת היא לעשות במעומם עשרה ימים ללא מים, ותעבור בנקל מרחק של 20 מיל ליום. שיירת גמלים כזו מסוגלת, איפוא, לעבור את הדרך בין ביר-מנגר לקופרה אם יסיעו עמה גאלונים ספורים של מים שירוו במעט את הצמאון בשעת-הדחק. אולם, אם יוטל עלי שוב לעשות את הדרך בין החולות הללו, אשתדל לרכוש לי גמל מוגרבי, או שלא אצא רכוב עלי גמל כלל. הגמל המוגרבי יכפיל את קוטר פעולותי וישלש את מדת בטחוני.

גמל מנועי-המדבר לא ישא טען העולה הרבה על 250 ליטראות (כ-113 קילו) בלי שיתש כוחו. סבורני שכל מקום אשר משתמשים שם בגמלים מעדיפים בעליהם לעשות דרכם בלידה ולנוח ביום. בדרך כלל מתחלק המסע לשני "שיד" או שתי תקופות. הראשונה כשעה לפני שקיעת החמה עד שלוש שעות לאחר שקיעתה. והשנייה, כארבע שעות לפני עלות השחר עד שעה אחת אחר זריחת החמה. בקרבת מקום למרעה משתנית תכנית זו למען תת לבהמות שירעו בעת שקיעת החמה וזריחתה. מבחינה זו מענינים הקשיים שפילבי נתקל בהם בבואו לשכנע את הערבים שלו שיעשו דרכם ביום ולא בלידה, למען יוכל להתבונן אל פני הארץ שעברו בה.

ברי לכל בשלמה ניתן משפט-הבכורה למסע בלידה; הרי זה בשל ההשפעה הרעה שיש לחמה ביום. אולם במוג אויר קר אין הדבר כך, וההליכה ביום אינה נרוכה בסכנה רבה. תשע ידות של דרכי עשיתי ביום, ומעלות-השחר ועד צאת הכוכבים לא פרקתי את האוכפים מעל הגמלים; דבר זה ודאי שהיה מעלה את המתו של המומחה הצבאי בחיל-הגמלים, ברם, כמעט כל החוקים מסוג זה תוקפם תלוי במיבה ובמצבה של הבהמה. משהשכלת להקשייה כהלכה את גמליך, יכול תוכל לנהוג בהם בלי חוס. ואילו גמלי הממשלה ממילא בעלי-בישר הם וכמעט שרועים אינם מקושחים, ולפיכך יש לנהוג בהם מתוך ריתוי.

הבעיה של אוכפי-המטען נרמה לי חרדה מעט, אולם נתברר כי חרדה זו היתה למותר כיון שאוכפי ה"באלאדי" (של ילידי המקום) שכיפקם הקבלן — אוכפים עשויים עץ וקש במתכונת גסה — נמצאו יפים בהחלט. שלשה הם התנאים המתבקשים באוכפי-משא, בין אם הם מיועדים לגמלים או לבהמות אחרות, ובדרך כלל משכילים אוכפי ה"באלאדי" לספק את שלושתם יותר מאיזו סוג ממשלתי שהוא.

ואלה הם התנאים: (1) הכרח הוא כי משקל הכובד יוטל על חלקי הגוף שמסוגלים ביותר לשאת בו, כלומר, לא על הרבשת, לא על הרכס שבין השכמות ולא על קצות הצלעות. (2) אם הקפדת על התנאי הראשון — שוב אין שמח הטען יכול להיות גדול ביותר. (3) כדי להמנע מתפיהות מן ההכרח הוא ששטח-הטען יהיה ניתן לאיורור ודווקא מבחינה אחרונה זו מכזיבים אוכפי-המשא של הממשלה במידה מרובה. אוכפים אלה, שהם כבדים ופסומי-שיער אינם מתידים כל אורור בשטח הטען, אלא אם כן יארע וכל האוכף כולו ימוש ממקומו. ואילו מרדעות-הקש שבהן משתמשים הערבים עשויות להכניס אויר כסדר אל השטחים מתחת ללחץ-הטען, יאם תארענה כאן תפחות הרי תמיד אשם בכך הערבי שנתרשל ולא השגיח על מתכונת העץ ששטח את מרדעות-הקש שלה ותלחץ ישר על הגב.

בענין המספוא — אין חוק, אלא זה שיש להלעיט את הבהמות רק מוזן שהורגלו בו. מובן, כי בשל מקרי מחסור בשדות-מרעה יש להרגילם, בתקופת-אמונים, למנות-זרעונים. הגמלים מסוגלים לעכל מיני מזונות רבים להפליא, אולם במדבר יש לנקוט באמצעי זהירות ולהשגיח כי לא יאכלו דבר שיש בו כדי להצמיא, פילבי מביא דוגמא לכך בספרו, ע' 117. גמליו הולעטו עשב-בר ממולח, ו-36 שעות לאחר שהושיקו כבר צמאו למים; הרי זה 5 ימים של כושר עמידה בצמא שבזבזו לריק בשל ארוחה אחת. למען סיים את ההערות הללו להובלה בגמלים אציין שיטה אידיאלית כיצד

להשיג את הגמל הדרוש ולאמנו. שיטה אידיאלית שהיא יפה לכל אדם שיש בידו הזמן הדרוש לכך. לאחר שקבעת את התחום שברצונך לתור בו קום ומצא את גזע הגמלים המקומי המפורסם ביותר בכוח הסבל שלו. אל תבט למראה פנים. גמל-המדבר המובחר ביותר היא בריאה עלובה, כחוושה ודלת-גוף. קנה בהמות במידה הדרושה לך ושכור את אנשי-השבט המגדלים בהמות אלו למען ישפלו בהן. אמנן במשך חודש ימים, לערך, מתוך כוונה לפתח את כוח-הסבל, ואזי יהא נתון בידך מכשיר אשר תוכל לסמוך עליו ואשר יכולתו ידועה לך לחלוטין.

מוטב לדעתי שהשיירה תהא קטנה במספרה נכל האפשר. שיירה גדולה רק מגדילה את הסכנות ומפחיתה את מרותך אתה. לפי הסברה הרווחת הרי-במדבר ערב יפות השיירות הגדולות לכמחזן, אולם אם לשפוט על פי דבריהם של פילבי ותומס, — ששיירותיהם גדולות היו ואף על פי כן לא היה בהן כדי להבטיחם בפני התקפה, ועם זה היו גדולות מכדי לאפשר יעילות הסדורים או שליטה של ממש — הרי שהנחה זו, במידה שהיא נוגעת לאדם אירופי, אין לה רגלים. לו היתה להקת ליסטים גדולה עורכת התקפה, הרי אני כשאני לעצמי אהיה סמוך ובטוח בהחלט שאהדוף התקפה זו אם יהי ברשותי ארבעה רובים 303. וכדורים עמהם בשפע. לעומת זה אהיה חושש למפלה אם לא יעמוד לרשותי אלא ערב-רב של ערבים הנוחים להתרגש, המזוינים ברובים פחות-ערך שאין הם מסוגלים להשתמש בהם. המדבר משמש שדה-פעולה שאין דומה לו לשימוש בכלי-נשק מדויקים מרחיקי-קלוע בידי אנשים היודעים להשתמש בהם. יתר על כן, הרסטים הערבי אינו רוצה ליהרג, והוא יבקש בכל מחיר להמנע מפורענות שכזו.

מאחר שלא עלה בידי להשיג את הגמלים המוגרביים ונאלצתי לסמוך לחלוטין על הספק אשר לי, התאמצתי להפיק את מלוא התועלת האפשרית מגמלי-הנבעות המצריים אשר בהם ציידני. ומעט-מעט התחלתי נוהג כבוד ביכולת הסבל וההתמדה שלהם, אם כי אופן-הילוכם, בעצלותם ומתוך ריטון, היה לי מקור לא-אכזב של רוגזה.

חידות גמלים

התקן של יחידה סדירה בקורפוס הגמלים הוא ארבע מחלקות, בנות ארבעים איש, לפלוגה, והפלוגה נתונה לפיקודו של „בימבאשי“, דרגה תורכית שנתקבלה בצבא המצרי והיא כמייג'ור בצבא שלנו. האנשים רכובים על „האגונים“ (גמלי רכיבה) להגדיל מ„חאמלה“ או גמלי משא. והילוכם הרגיל, בעת מסע, היא פסיעת-איצה מתערטלת קלה, הנוחה עד מאוד לרכב אם הבהמה מטיבה לכת. כל מחלקה מלווה ארבע בהמות חאמלה מדהרות הנושאות את מנות המלאי והמספוא בשביל המחלקה. ואם נביא בחשבון הפסקה של חמש דקות כל שעה, כדי לשאוף רוח, הרי שקורפוס הגמלים יכול לעשות על נקלה חמשה מילין לשעה, בממוצע, ולבצע מצעד יומי של ארבעים מילין. בעת הצורך אפשר להגדיל שיעור זה במידה ניכרת, אך אין להרבות במצעדים ארוכים כל-כך בלי הגבלה, כיון שמיועדנו הגמל, בהמה שאינה באה בקובלנות ועוברת באמונה, צריך לבלות כמעט כמחצית יומו כשהוא רועה בשיתיו היבשים והגסים של המדבר, כדי שכוחו יעמוד בו. ערכו של קורפוס הגמלים שרשו בעובדה שהוא מוביל אתו את מימיו וצרכי אספקתו לשבעה ימים ומהוה, איפוא, חטיבה ה„נושאת את עצמה“, פחות או יותר. אם אפשר למצוא מים בדרך המצעד ניתן להגדיל את הקופת שהותו בשדה, ללא עזרה מאת שירותי-האפסנאות, עד 14 ואפילו עד 20 יום, — ובמלחמת מדבר יש לגורם זה חשיבות רבה ביותר.

מן הספר Arab Command למיור צ. ס. ג'רין

חיל הסנוסים*

נחפרסם בגליון אוגוסט 1948 של ירחון המכון המלכותי
המאוחד לשלושת השרותים (R. U. S. I. Journal).

חיל הערבים הלובים (הסנוסים) ייקרא מעתה «חיל ההגנה של קירינאיקה» (מפקדת המזרח התיכון. פקודות כלליות מיום 26 במרץ 43). במלים אחרות: הסנוסים שבו לגבולם. ב-8 בינואר 1942 אמר מיניסטר החוץ בבית הנבחרים: «סעיד אידריז אל סנוסי בא במגע עם השלטונות הבריטיים במצרים פחות מחודש ימים אחר נפול צרפת, בשעה שמצבנו הצבאי באפריקה היה קשה ביותר. לאחר זמן מה הוקם חיל סנוסי מבין מצדדיו שברחו מחמת הדיכוי האיטלקי בעשרים השנים האחרונות. חייל זה מילא תפקידי-עוזר חשובים בעת הקרבות רבי-ההצלחה במדבר המערבי, בחורף 41-1940, והוא ממלא שוב תפקיד במערכה הנטושה עכשיו. הנני משתמש בהזדמנות זו כדי להביע את הערכתה החמה של הממשלה הבריטית לתרומה שסעיד אידריס אל סנוסי ותסידיו תרמו ותורמים למאמץ המלחמה הבריטי. אנו מקדמים בברכה את הצטרפותם אל חיילותינו למלחמה באויבינו המשותפים. מנוי וגמור עם הממשלה, כי לאחר המלחמה הזאת לא יהיו הסנוסים שבקירנאיקה נתונים בשום פנים לשלטון איטלקי.» (טיימס, 9 בינואר 1942). כך נפתח פרק חדש בתולדות הסנוסים. הסנוסים הם כת מוסלמית דתית, וזו גוסדה בידי סעיד מוחמד בן עלי אל-סנוסי, שנולד באלג'יר בשנת 1790. מטרתו היתה «להחזיר את האיסלם לטהרתו מקדם ולגאלו מדברי-הכפירה והחידושים אשר פשו בו». תורתו מצאה עד מהרה חסידים רבים בלוב כולה וביחוד בקירינאיקה. בשנת 1855 בא לשבת בנוה-המדבר ג'רוב (150 מילין מדרום לטוברוק) שנמסר לו על ידי השולטן בתורכיה (קירינאיקה היתה נתונה לשלטונה של קושטא מאז 1835). כאן הכה שרשים. לאחר מותו ב-1859 המשיך בנו לעשות נפשות לעיקרי תורת הסנוסים. הוא העביר את משכנו לקופרה, 500 מילין, בקירוב, מטוברוק דרומה, - מקום ידוע יפה לקוראי ספרי-המסעות של רוזיטה פורבס. בשנת 1902 מת ותחתיו נעשה ראש לסנוסים בן-אחיו, אל-סעיד אחמד אל-שריף, «שאחיו בחרו בו מהיותו נבון-השכל במשפחה». בשנת 1911 סייע סעיד אחמד לתורכים במלחמתם עם איטליה, אך לאחר מפלת התורכים הסתלק בחשאי אל המדבר. כך החל, ב-1912, השלטון האיטלקי בלוב.

מלחמת 18-1914, שבה היו התורכים והגרמנים בעלי-ברית, נתנה הזדמנות לאויבינו לגרות בנו את הסנוסים. ב-1915 התקדמו כוחות הסנוסים בהנהגת קצינים תורכיים בלא קרב עד לסביבות מרסה-מטרור (ומבחינה זו הראו יזמה רבה יותר מהאיטלקים בשנת 1940, שעמדו בסיד-ברני), ואולם כאן ניגפו וגורשו בחזרה לקירנאיקה. סעיד אחמד ברח לתורכיה וסופו שמת באיטליה.

ראש הכת כיום, סעיד מוחמד אידריס, היה בן-דודו הראשון של סעיד אחמד, וירש את מקומו לאחר שהלה הסתלק בחפזון מלוב. ב-1916 כרת ברית עם איטליה ועם בריטניה. האיטלקים העניקו לו את התואר אמיר, והוא קבע את מושבו באגדביה והיה האמיר המוכר, או הראש והמנהיג, לנאות-המדבר והעורף של קירנאיקה, - למעשה לקירנאיקה כולה פרט לרצועת-

* ראה גם «מערכות חוברת י"ב.

החוף שבין בנגזי וטוברוק, שהיתה בידי האיטלקים. ב-1924 עבר למצרים מאחר שניער עצמו מפעולות-האיבה שבוצעו אז נגד האיטלקים.

לאחר המלחמה הקודמת התנגדו שבטי הסנוסים בעקשנות רבה לדרכי השלטון האיטלקי. הם ערכו מלחמת-גרילה שנמשכה שנים, על אף כל השפטים ומעשי-הטבח שעשו בהם האיטלקים. בשנת 1926 עברה גרובוב, לפי הסכם-הגבולות החדש בין מצרים ואיטליה, לרשות האיטלקים, והסנוסים נאלצו לצאת מתוכה. בשנת 1929 נתמנה גנרל גרציאני מושל קירנאיקה וארחו הצבאי חרץ עד מהרה את גורל הסנוסים; הוא ערך מסע אכזרי מאד על קופרה ושבר את התנגדותם. עומר אל מוכתר, מנהיג לוחמי הגרילה הסנוסיים, ורבים מן הסרים למשמעתו נתפסו והוצאו להורג. בשנת 1931 תש כוחם של הסנוסים לחלוטין ומאז מתגוררים אלפי פליטים במדבר המערבי של מצרים, בין סולום ואלכסנדריה, ובסיוה.

בשנת 1940 הציע סעיד אידריס, שציפה כל הזמן לשעת כושר להתנקם באיטלקים, את עזרתו לבריטים במזרח התיכון; הוא ביקש לגייס חייל מחסידיו שבין הפליטים במצרים. מועצת שייכים ערבים, בנוסח מסרתי, נועדה עם המפקד הכללי של הכוחות הבריטיים במצרים (לויסנט-גנרל - עכשיו גנרל - סיר ה. מייטלנד וילסון), ולאחר שורת הנאומים הרגילה קיבלו על עצמם השייכים להלחם להשגת מטרתם, שהיא «החזרתה של נחלת-אבותיהם והשבת חופשתם ועצמאותם». כך נולדו החייל הערבי הבריטי ומפקדתו, שנודעה בשם «המשלחת הצבאית 102». תנאי השירות: «למשך ימי המלחמה» ושכר - בדומה לשכרם של אנשי חיל ההגנה הסודני. ואז הוכתר בשם; בראשונה נקרא בשם «חיל הפליטים הלוביים», אחרי כן, בזה אחר זה, «חייל ערבי לובי», «חייל ערבי-לובי (סנוסי)», עד שזכרה לשמו הנוכחי, שאושר אחרי שקירנאיקה נכבשה בפעם השלישית. הגיוס התחיל ומאות מתנדבים נהרו אל לשכות הרישום. נאספו כמה קצינים מגוסים, והחסר נתמלא באזרחים ופקידי-ממשלה ממצרים שידעו לדבר ערבית. הקצינים המגוסים, מהם ידעו מעט ערבית ומהם לא ידעו כלום, ואילו הקצינים דוברי-ערבית היו חסרים ידיעות צבאיות. יחד הצליחו לארגן את החייל במשטר צבאי כלשהו. סמוך למְנָה (קאהיר) נפתח קסרקטין, ובטקס, שהשתתף בו גנרל וילסון, הונפו הדגל הבריטי והדגל הסנוסי וכך היו מנפנפים זה בצד זה כל זמן שהקסרקטין נשאר במצרים. הדגל הסנוסי שחור הוא ועליו חרמש-סהר לבן וכוכב אחד.

בין המגויסים היו כשלוש מאות סודנים שישבו במצרים ורצו לקחת חלק במלחמה. לימים נתגלה, כי אין הם תמימי-דעים עם הלובים בכל ענין ולפיכך קינצו אותם מבטליונים שונים והרכיבו מהם שתי פלוגות סודניות בבטליון אחד.

הוצע לגייס עשרה בטליונים, אך נתגלה כי אין הדבר אפשרי ולכן הועמד את המספר על ששה. נסיגותינו מקירנאיקה לא נתנו לנו לפתוח אף פעם אחת במסע גיוס ממשי במדינה, אך זרם המתנדבים הראשון מביין-הפליטים שבמצרים הוגדל במידה ניכרת ע"י שבויי-מלחמה, לאחר התקדמותו המזהירה של גנרל ויול מסידי-ברני לבנגזי ב-41-1940. אלפי סנוסים גויסו בשעתם לצבא האיטלקי, ו-16.000 מהם נלקחו בשבי. רבים מאנשים אלה לא רחשו כל אהדה לאיטליה והציעו מרצונם שיצרפו אותם אל חבריהם הנלחמים למען הבריטים. אלה נבחרו בהקפדה יתרה, לאחר שמנהיגי הסנוסים העידו עליהם, ואכן הוכיחו את נאמנותם. הם היו מאומנים אימון צבאי ורבים היו לתועלת רבה, כסגני-קצינים וסמלים. עז היה רצונם להלחם באיטלקים, אך הם יראו מפני השבי - ואכן נבין לפחדם

אם נשים אל לב כי הם היו נחשבים כבוגדים - מהיותם נתיני איטליה.

בשנת 1940 הוקמו ארבעה בטליונים. הכוונה היתה להשתמש בשלושה לשם מלחמת גרילה בלוב וברביעי לתפקידי משטרה. לבטליונים אלה היו 21 קצינים בריטיים, 29 חיילים וסמלים בריטיים לעבודה אדמיניסטרטיבית, 14 קצינים ערביים שנבחרו בהתייעצות עם הסעידי-אידריס בזכות המוניטין שלהם בקרב שבטיהם, ויותר מ-600 חיילים וסמלים ערביים. אולם ההתקדמות הבריטית ב-1941 היתה כה מהירה שלא היתה כל הזדמנות למלחמה גרילה. פלוגה אחת נשלחה לשמש חיל-מצב במקום מושב המפקדה הסנוסית לשעבר, בגירבוב, לאחר שזו נכבשה בידי האוסטרלים. כשנכנסו הגרמנים לזירת לוב בראשית 1941 נמנו שלשה מבין ארבעת הבטליונים עם חיל-המצב הנצור של טוברוק, עד יוני. הם עשו עבודה חשובה בחפרם חפירות-הגנה ועמדו יפה בהרעשות מטוסי-הצלילה ואש התותחים. במצרים קיבלו על עצמם תפקידי שמירה על מקומות אסטרטגיים וקוי-אספקה, ושיחררו בכך צבא קיסרי מעבודה זו.

בשעת התקדמותנו השניה לתוך קירנאיקה יצאו לשם בדצמבר 1941 שני בטליונים למלא תפקידי משטרה ליד ה«אדמיניסטרציה לשטחי כבוש». לא ניתן להם לישוב בשלוה זמן רב, כיוון שהגרמנים חזרו והדפו אותנו משם. בטליון אחד באזור ברצ'יה הצליח לחזור יחד עם הדיביזיה ההודית הרביעית, אך הבטליון האחר, שהיה 60 מילים בערך מדרום לבנגזי, נותק כולו ע"י האויב. אנשיו, מחוץ ל-6 קצינים וסמלים בריטיים וכ-120 ערבים, חזרו כולם, חבורות-חבורות, לקוים הבריטיים, לאחר שעברו מהלך מאות מילין ונעזרו בדרכם ע"י בני שבטי הסנוסים בקירנאיקה.

בשנת 1942 הוקם בטליון חמישי, שהיה מורכב כולו סנוסים שבויי-מלחמה לשעבר. היה זה הבטליון הראשון שניתן לו אימון יסודי מוקדם במשך ששה חדשים ע"י מדריכים בריטיים מנוסים. הבטליון הזה לא יצא מעולם מגבולות מצרים ובדצמבר 1942 פורק בשל חוסר מתנדבים לארבעת הבטליונים האחרים. (הוא הבטליון שהוד רוממותו הדוכס מגלוסטר זיכהו בביקור-בקסקט-בעת סיורו במזרח התיכון). אותה שעה שותררו הסודנים, שנזכרו למעלה, משום שהללו לא היו לובים סנוסיים. בעלי בריחנו האמריקאים לקחו את כולם לעבודה בבסיסם שליד קהיר והם «חיים עכשיו כלורדים» - ארבעה באוהל, עם מיטות ורמת-שכר גבוהה יותר.

כמתחית הראשונה של אותה שנה, שהיתה ההיסטורית והקריטית, בכל מערכת המזרח התיכון, הועסקו ארבעת הבטליונים הראשונים בעבודת קוי-התחבורה באיזור קפוצו - סולום - מרסה-מטרוך ובהכנת שדות-התעופה באיזור בגוש - פוקה - סידני-הניש. הבטליון שבאיזור קפוצו - סולום עזר לצבא הודי בהקמת ביצורי-הגנה לפני שהגיע חיל החלוץ של רומל והוא נצטוה להסוג רק כשפגזיו הראשונים של האויב התחילו פוגעים באותו אוור. אחת מפלוגות היחידה הרסה לפני נסיגתה את מחסן הנפט של קפוצו. אותה יחידה קיבלה על עצמה אחר-כך את השמירה על תחנות השאיבה וצנור המים, שליד מטילת-הברזל, אשר הופעלו ע"י חיל-המהנדסום הניו-זלנדים, (לרבות המתקנים שבתל-אל-עיסה ואל-עלמיין), עד שהתקדמות הגרמנים אילצה אותם לסגת מתחנות אלו.

הבטליון שבמרסה-מטרוך הוצא ברכבת ובדרך הותקף מן האויר בפצצות ובאש מכונות-יריה. אחד משני הבטליונים שהגנו על שדות-התעופה נתקל ברכב-שריון גרמני

סמוך לגיראולה (כ-14 מילין ממזרח למרסה-מטרור) ואיבד קצין בריטי על מחלקתו. סוף שנת 1942 עבר על הבטליונים הסנוסיים בשמירה, בשירות של שדות-תעופה ובתפקידים אחרים חשובים במצרים, לרבות הבסיס האמריקאי.

בשעה שהמחנה השמיני יצא למסעו ההיסטורי השתוקקו הבטליונים הסנוסיים לשוב לקירנאיקה בפעם השלישית והאחרונה. שני בטליונים נשלחו כעבור זמן קצר למלא תפקידי משטרה בפיקוח סגן הקצין הפוליטי הראשי (המכונה עכשיו סגן הקצין הראשי לענינים אורחיים). אחר-כך עברו בעקבותיהם המפקדה, הקסרקט ושני הבטליונים הנותרים, והחייל כולו מתישב שם עכשיו ישיבת קבע והוא סמוך ובטוח כי לא יסוג עוד למצרים. עדיין לא הגיעה השעה להסיר את כל לוט הסודיות, אך ניתן לומר, כי החייל ממלא את תפקידו בקירנאיקה בפעולות צבאיות ומשטרתיות כאחד. תפקידים משטרתיים מצריכים סוסים וגמלים ודבר זה יש בו משיכה מיוחדת לגבי חובבי-חיות. מן הנמנע הוא להתנבא עתה על העתיד, אך אם נזכור את דבריו של מניסטר החוץ ואת צרכיה של הארץ, אפשר שנגיע לכלל דעה, כי חייל דוגמת הלגיון הערבי של עבר-היורדן יהיה אולי הכוח המתאים ביותר בשביל הערבים הסנוסיים. אם יוקם כוח כזה הרי תינתן בכך עוד הזדמנות לקצין בריטי צעיר ונלהב ממחצבת סיק-פחה וגלוב-פחה להוכיח את יכולתו בתפקיד ערבי חדש במדבר לוב. החייל הסנוסי לא היה מעודו מזוין או מאומן כל צרכו, כדי שיוכל ליטול חלק במלחמה בגרמנים, אך מזמן לזמן היה מעורב בתגרות בלתי-צפויות מראש, שהמלחמה החדשה מביאה אותן לפתע לפתחי החזית והערף כאחד.

מספר נפגעי-הקרבות הוא:

ערבים	בריטים		
	קצינים	חיילים וסמלים	
13	1	—	1
6	1	—	—
108	1	4	6
			נעדרים ושבויי מלחמה

אחד הבטליונים נמצא באניה שטורפדה — שתי פעמים — סמוך לטוברוק, והקצין שצווה ללוות גנרל גרמני שבוי הוא אחד הנעדרים. לקצין ערבי אחד הוענק «הצלב הצבאי». חייל אחד קיבל מדליה צבאית וששה חיילים נזכרו לשבח בדו"חים. הסוראים — כדרך כל הערבים — הם בעלי אופי עצמי וטרם פסקו לשאול מדוע עליהם לציית לפקודות מסוימות שניתנו ע"י המצביאים העליונים או ע"י קציניהם שלהם, אך הם נלהבים לתפקידם ובמנהיגות בריטית טובה יהיו לחיילים טובים. אף הם, ככל הערבים, מצטיינים במידת הכנסת-אורחים שלהם. כשאפשר יהיה לפרסם אחר המלחמה את כל פרשת הסנוסיים, יתגלה שהרבה קצינים בריטיים ובני אומות הברית, ואנשים מכל החיילות, הצילו, לפחות את חירותם, ובמקרים רבים את חייהם ממש, הודות לעזרתם של בני הכת הזאת. לא זו בלבד שראוי לשחררם מעול השלטון האיטלקי אלא ראוי גם לעזור להם להקים שוב את ביתם על תלו.

בני השבע-עשרה בבריטניה

דברים שנאמרו ברדיו הבריטי ונדפסו ב-«London Calling».

אשתי ואני — כוונות נשואים רבים בימינו אלה — צופים עתה פני תקופה קדחת ורבת-חרדות בחיינו המשותפים. בכורנו יורדים הוא ומשרת בסיפונה התחתית של אנית-קרב בריטית, — ואין לי כל דרך לדעת היכן הוא נמצא בשעה זו. ועתה, באחד הימים של השבוע שעבר, עמד גם הצעיר והשתחרר ליום אחד מבית הספר, חמק ונסע לעיר הקרובה ובערב חזר לבשר לנו שאף הוא התנדב לצי ונתקבל. באפריל הבא יקרא אל הדגל. אכן לא יהיה לנו קיץ משמח ביותר, לאמו ולי. יפהיפה אנו יודעים, שגם אם יש לקוות לסיום המלחמה עם גרמניה בשנה הבאה, הרי עדיין מן ההכרח יהיה להלחם את המלחמה היפנית עד הסוף, מלחמה העתידה להרחיק את בנינו מרחק רב-מאד מן הבית.

אולם אין ברצוני עתה, בשום פנים, לעמוד ולתנות את פרשת סבלותיהם של ההורים. צרת-רבים, צרת-עולם, היא. ענין רב יותר אני מוצא בחקר הרגשות המפעמים בימים אלו את לבותיהם של נערים כה רבים כבננו הצעיר — אותם בני השבע-עשרה שכולם נסערים ורוגשים, חומקים להתגייס לכוחות המזוינים ומשליכים אתרי גום — כך חושש אני — את לימודיהם ואת הקריירה שלהם לעתיד לבוא.

כפי שידוע לכם, אולי, נקראים הנערים שלנו לשירות בניל שמונה-עשרה. לעת עתה נוהגת הממשלה לספח את הבתורים הללו לצי-המלכותי, או לחיל-הצי, אך לא לצבא, ונוכח המחסור החמור בידים עובדות נגזר על רבים להתגייס לעבודה במכרות הפחם. אולם אם הצעיר המתנדב לא מלאו לו שמונה-עשרה שנה, הוא רשאי עדיין לבחור לעצמו את השרות הרצוי לו, וזוהי במידת-מה הסיבה לאותה ריצה בהולה של בני השבע-עשרה שלנו אל לשכות הגיוס.

אך רק במידה חלקית. כל בחור אמיץ נמשך לצאת בעקבות אחיו הגדולים לכוחות הלוחמים ולנער עצמו ויהי-מה מעבודה אזרחית. אבל עוד דברים בנו. קרוב אני למספר רב של צעירים מסוג זה, וסבורני שאני רשאי לומר, כי יותר מכל דבר אחר מניע אותם החשש שמא יאחרו את המועד. הם מסתערים על לשכות הגיוס פשוט משום שהם רוצים לקבל אותה. פיסת-גנייר קפנה שתוכיח כי לפחות היו נכונים לקחת חלק במערכה.

מעות מרה הם טועים, המסכנים הללו! חוששני שלכולם יינתנו אפשרויות די והותר לשרת ורבים מהם יצטרכו להשאר בכוחות המזוינים תקופות ארוכות, ולא רק כשומרי השלום. רצוני רק לציין כי גאה אני שוכיתי לראות רוח כזאת מפעמת דור ששימש לא אחת מסרה לחיצי בקורת שנונים. ובשעה שאני שומע שמישהו מדבר, ולו רק במופשם, על „העייפות למלחמה“ של העם הבריטי, אין לי אלא להפנות מחשבותי אל אותם הבחורים כדי לעמוד על כל האיוולת שבדיבורים כאלה.

אמנם, אנשים רבים כאן עייפים עייפות הגוף. יכול הייתי להציג לפניכם סחר פועל מספנה בקלייד העובד זה ארבע שנים רצופות ששים ושתים שעות בשבוע ובמשך כל הזמן הארוך הזה היתה לו רק תופשת-שבוע אחת. אבל עייפות למלחמה הריהי ענין פסיכולוגי, במידה מסוימת זוהי התמוטטות הרצון לנצח. והריני אומר, ויכול אני להוכיח זאת, כי אין לך

דבר שבני-ארצי יהיו רחוקים ממנו יותר מאשר מהתמוטפות כוונ.

אחת ההוכחות לכך אפשר למצוא בפרשת הצעירים הללו ואחיהם הקשישים מהם, ולא מנעתי עצמי מן הפרחה לבחון את מעגתי בחינה סמאטיסית. בביתנו מצויים תצלומי קבוצות האתלטיקה של בית-ספר גדול לנערים, משלש השנים האחרונות, ועל שולחן הכתיבה שלי מוצגים תצלומיהן של קבוצות כדור-הרגל, תמשה-עשר נער בכל אחת מהן. גם לאתר שהבאתי בחשבון את העובדה כי נער אחד יכול לשחק בקבוצה הנבחרת שתי עונות רצופות, הרי בכל זאת עוד היו לנגד עיני דמויותיהם של ארבעים נערים שונים. ואז — מתוך עצבות כלשהי — התחלתי להתחקות על מעשיהם עכשיו.

אחד מהם — וכמה מיטיב אני עדיין לזכור את ראשו בהיר-השער בחלפו קל כבוק על פני מגרש-התחרות — לעולם לא ישחק עוד בכדור רגל. הוא צעד נכחו לקבל קבוצת גרמנים שנכנעה בסיציליה, ולפתע השמימו הנאצים את הדגל-הלכן ופתחו באש תחמקלעים. הבחורים ששיחקו פעם יחד אתו בכדור-רגל לא ישכחו את מעשי החזירות הזה, האפייני כל-כך לבעליו. רק שנים מהתבורה משרתים בצי. הם נמצאים בבית ספר יבשתי והאימוך-המוקדם שלהם הוא בעיקרו אמון צבאי.

שלושה הם חיילי הצי המלכותי, אך רובם בצבא: חיילים בגדודי ה"סקוטס גרדס", ה"בלק וומש", ה"סיפורט" וכו' — אחד או שנים בחיילות-התכניים, חיל האתתים והמהנדסים-המלכותיים. מעניין הדבר שרק אחד מבין הארבעים נמצא בחיל-התעופה המלכותי ורק אחת בורוע-האוויר של הצי. רוב הנערים עודם במתנות האימונים, אך שלשה כבר נשלחו למדינות-הים. שנים מהם מתקדמים במערכות המתנה החמישי בדרך לרומא.

רציתי להעלות כאן נקודה אחת שיש בה ענין רב, אם כי אין לה חשיבות גדולה ביותר. מאחר שאני נמצא מאז פרוץ המלחמה במחיצתה של פנימית בית-הספר לנערים יכולתי לראות, כי מהלך המלחמה בתקופה של עזיבת בית הספר משפיע תמיד על בחירת השירות או היחידה שאליהם יפנו הנערים היוצאים. למשל: ב-1941 פנו רוב הנערים ישר אל חיל-התעופה המלכותי; ובודאי לא נשגה אם נאמר שהם הושפעו מעלילות הנבורה של פייסי ההוריקינים והספיטפיירים שלנו במערכה על בריטניה.

לאחר מכן, משהתלקחו הקרבות באפריקה הצפונית, פנה הזרם מיד אל גדודי הרגלים; ואנשים מנוסים ממני מודים שדבר זה מעיד על השפעת הצלחתו של המחנה השמיני, ביחוד בין הבחורים הסקוטיים שלנו, שהשני הדיביזיה ה-51 ("היילנד"), הסקוטית, היו להם לסמל ולהשראה. נראים הדברים שהנוער האמיץ שואף מטבעו לקפוץ לתוך המערכה "החמה" ביותר, ואפשר שאין זה סימן רע למונה של אומה.

אם כך ואם כך, לאחר שסיימתי את סקירתתי על שלש קבוצות הכדורגל האלו קבעתי, כי מבין ארבעים הנערים, שדובר בהם, רק ארבעה אינם במדים. אולי ראוי להסביר, כי צעיר הרוצה ללמוד תורת הרפואה או מקצועות מסויימים של מדעי הטבע פטור אצלנו מן השירות הצבאי לשנה, לפחות, בתנאי שבמשך אותה שנה יגלה כשרון רב למדי ללמודיו. אם לאו, הוא יסופח לשירותים-הלוחמים.

מבין ארבעת מודעי הצעירים, שזכו לקבל שטרור בדרך זו, רק אחד יכול היה להיות חשוד, בעיני מבקר זעום-עינים, כמשתמש. הוא בן-יחיד לזוג בא-בימים, ובמקרה יודע אני שהיה נתון ללחץ חזק ביותר של דברים-שכלב כדי שיבור לו את דרך המדע במקום להצטרף

לכוחות המזוינים. והנה בקיץ זה הכשיל עצמו הנער האומלל והנבוכ הזה, בכונה תחילה, בבחינותיו, כדי שיוכל להיות שוב יחד עם חבריו לבית הספר.

קצת מטורפים הם הבחורים הללו בעיני מבוגר, אך יש בו במנהגם זה משהו ממירוף שבחסד-עליון. ואם דברי אלה, שאני מספר לכם, אמורים בבחורים שזכו לקבל חינוך הפותח לפנייהם שערים למשמרות של אתריות ומנהיגות, — הרי ראוי להזכיר כי טרם בא המועד לסיכום פרשת עמידתם במבחן המלחמה הזאת.

רובם, בעצם, בנים למשפחות המעמד הבינוני. עשירים אין ביניהם, ואחדים מהם עניים; רובם בניהם של אנשים שהקריבו קרבנות כדי להקנות לילדיהם השכלה גבוהה יותר. ורבים מהנערים, תלמידי בית הספר הנ"ל, הם בניהם של פקידים, סוחרים, מהנדסים, וכו', היושבים במדינות הים, בהודו, בסין, באפריקה המזרחית והדרומית ובעיילון. יש מהם שלא ראו את אבותיהם זה שנים ולא יראו אותם עוד זמן רב, שכן אבותיהם כלואים במחנות שבי יפניים. אם נוגעים דברים אלה עד הלב — ודומני שכן הוא — הרי יש עוד בפרשה זו של עירו כל חיותו של בית-ספר טוב אל הכוחות המזוינים צד רציני מאד. שלושים וששה מבין ארבעים צעירים בוגרי בית ספר רגיל בהחלט — שהם 90% — לבושים מדים וצפויים לסכנות הקרב. אלה נועדו להיות המומחים התכניים שלנו, החוקרים, הסורים, הרופאים אשר לנו; וגם אם יהיה שעור הניצולים ממות גבוה כאשר יהיה, הרי אין ספק כי השתלמותם הראויה של אזרחים עתידים אלה תדחה במידה מרגית כמעט. בדרך כלל סבור אני — ואני אומר זאת בשמי בלבד, כאב, — שיפלו יפה למדי בבעית כותה-האדם שלנו, — ביחוד בשנתיים האחרונות. ואעפ"כ לא אוכל להעלים עין מהעובדה, כי במדה שמדובר בכשרונות מיוחדים ובהכשרה מקצועית, הרינו משלמים בעד הנצחון מחיר מופרז. בתי-ספר, אוניברסיטאות, מרפאות, בתי-חולים, מערכות-עתונים, גלריות-אמנות — כל אלה עודם פועלים, פועלים בשארית כוחותיהם, ונושאים את דגלם ברמה; אך רק בזכות מאמצים גדולים של כל אחד מאנשיהם ובזכות אינזואלידים ואנשים באים-בימים הממשיכים לשאת בעול. הייתי רוצה לערוך פעם חקירה מדויקת ומפורטת באותו צד של הדברים, הנשכת לעתים תכופות כל כך, כיצד, למשל, הצליחה מערכת עתון שהיה בה לפניו חבר עובדים מלא, שאיבדה את מיטב אנשיה בזה אחר זה, שקשריה עם החוץ נשתבשו פעמים רבות בהרעשות, — כיצד הצליחה זו בכל זאת להוציא את העתון במועדו, בעזרת נערות ונערים חסרי נסיון במערכת, וחבורת פועלים ותיקים שפרשו מן העבודה והוזעקו לחזור אליה — ליד מכונת המידור.

אך ראוי לנו להזכיר גם זאת. אמנם כולנו חייבים להצטער על שהבחורים המתוגנים ביותר גאלצים להפסיד שנים כה רבות שיכלו לבלותן באוניברסיטה או בבית-הספר התכני הגבוה. אבל עם זאת אל לנו לזלזל בערכם של הנסיונות שהם רוכשים בשירותם. היה מי שאמר, כי הלימוד היא ביותר לאדם הוא לימוד האדם. יודע אני כי בני שלי במדור התחתני של אניתי-קרב לומד תורה שלא היה זוכה לה אולי לגמרי לולא המלחמה; לומד הוא לדעת כי מיצורים שונים ומשונים מצטרף ישובו של עולם. מבלי שיחכוון לכך הרי הוא כיום תלמיד של מדעי-הכלכלה ותולדות-החברה, שכן הוא מוצא בין חבריו את בן משכנות-העוני של הכרכים, הנער החמים מן התוה שבכפר, את בעל-המלאכה, את הבנאי, את המתאגרף המקצועי, את הספורטס; ובחדשים מעטים אלה בים סיגל לו מידת הבנה גדולה לרוחו-של-אדם וכל חבריו, "בחורים גפלאים הם", כדבריו עצמו.

הפיונר - חייל המחר

מתוך «ВОЖАТЫЙ», ירחון מדריכי הפיונרים.

מועצת הקומיסרים העממיים של ברית הרפובליקות המועצתיות החליטה להנהיג בבתי-הספר הכשרה צבאית-גופנית, הכשרה צבאית-ראשונית והכשרה פרום-שירותית. התקנות בענין האמון הצבאי של התלמידים, והתכניות שנקבעו, משנות תכלית שינוי את הדרכים והצורות להכשרתם הצבאית-גופנית של תלמידי בתי-הספר, ומהוות שיפה מסקנית בחינוך הצבאי-גופני של בני הנעורים שלנו.

בבית-הספר העממי (כתות א-ד) עתידים שיעורי ההכשרה הצבאית-גופנית לתוק ולפתח את גופם של הילדים על ידי תרגילי התעמלות ומשחקי-מלחמה. הם יטפחו בקרב הנערים עוז-רוח, זריזות, סבילות, מידות של ארגון ורגש של חברות. הילדים, תלמידי הכתות ה'-ז', ירכשו ידיעות בהלכה הצבאית ובשימושה למעשה, הכוללות: שלב ראשון באמון הפרט-הלוחם, תרגילי-סדר, אמונים-מקפיים והכשרה-חמית. ילדות, תלמידות הכתות ה'ג', תרכושנה ידיעות, הלכה למעשה, בתרגילי-סדר צבאיים, היגיינה, עזרה ראשונה וטיפול בפצועים וחולים ובקליעה מרובה קטן-קליבר. תלמידי המחלקות הגבוהות לאחר שיגמרו חוק הכשרה צבאית פרום-שירותית ירכשו תוספת ידיעות והרגלי-פעולה, ויכשירו עצמם למלוי תפקיד של כבוד-שרות בצבא האדום.

מוסדות ההשכלה העממית, הקומיסריונים הצבאיים המקומיים והקומסומול שוקדים עכשיו להעמיד לכל בתי הספר מדריכים ומורים להלכות המלחמה, הנבחרים על פי רוב מקרב חבר המפקדים, משתתפי מלחמת-המולדת הגדולה.

הארגונים הללו שוקדים עכשיו להבטיח לבתי הספר ספרי-למוד וספרי-עזר מסודיים בהכשרה הצבאית-גופנית, וכן ספרות למקרא ולשיחות על הצבא האדום, ועל עלילות-הגבורה של מולדתנו בעבר; הם שוקדים לספק לבתי-הספר נשק-אמונים, מכשירים לדוגמא, ציוד ורכוש צבאי; להכין סרטי-למוד, המסייעים להוראה הצבאית בקרב התלמידים.

מה, איפוא, חייב מדריך-הפיונרים לעשות, כדי לעזור למנהל בית-הספר, למדריך-הצבאי ולמורי ההוראה-הצבאית, לארגן כראוי את השעורים להכשרתם הצבאית-גופנית של התלמידים?

המדריך! — קודם כל הסבר לחברי-אח כל חשיבותה של התקנה הזאת שהתקינה מועצת הקומיסרים העממיים של ברית ס.ס.ס.ר., בענין ההכשרה הצבאית-גופנית. ספר לנערים בפרטות, לשם מה מונגהים הלמודים הצבאיים ואיך יוצאו אל הפועל. תפקידך הוא לבאר לפיונרים, שעליהם להכשיר עצמם בהתמדה למלוי חובתם למולדת. עליך להביאם לידי כך שיקבלו עול משמעת-צבאית בשעת ההכשרה הצבאית-גופנית.

אין לסמוך על ההשערה, כי בית-הספר יוכל בזמן הקרוב לקבל או לרכוש את כל כלי-העזר והציוד. לפיכך יש להשתדל שהתלמידים עצמם ישקרו על הכנת כלי-העזר, ציוד ונשק-אמונים. קח את תכנית ההכשרה-גופנית ואת תכנית ההכשרה-הצבאית לתלמידים, עיין

• מ"מ המנהל של המחלקה הצבאית ליד הנוער הקומוניסטי בברית המועצות.

היטב ברשימת נשק-האימונים והציוד, הנדרשים לבית-הספר, קבע מה מכל אלה אפשר להכין בעבודה עצמית, — ובמטה-הגדוד ברר עם הפיונרים מה יוכן, על ידי איזו פלוגה * ולאיזה סווד. כלי-עזר, כגון גלמים לדקירת כידון, מקלות לסיוף-מוטות, סכימות שונות, תבניות, פלקסים, יוכלו להעשות על ידי פלוגות של פיונרים מכחות ה'—ז'. חנאיהם של בתי-ספר מסויימים יאפשרו התקנת מגרשי אספורט, חדרי-עיון צבאיים, ביתני-קליעה, מגרשי-התעמלות מצוידים וכיו"ב. מלאכה זו יש להמילה על המדריך הצבאי יחד עם הקומסומולאים שבבית הספר.

הלימודים בהכשרה-הצבאית הראשונית יהיו, החל מן הכחה החמישית, לילדים ולילדות לחוד. התלמידים יאורגנו ביחידות-משנה לפי מתכונת צבאית, — בכיתות (10—12 איש), במחלקות (3—4 כתות), ובפלוגות (3—4 מחלקות). מפקדי הכיתות וסגני מפקדי המחלקות ימונו מקרב התלמידים, במקודת מנהל בית-הספר. אחת, מדריך-הפיונרים, צריך — יחד עם ההסתדרות הקומסומולית — להמליץ לתפקידים אלה על הפעלתנים, הממושמעים, המצליחים-בלימודים והמוכשרים בתרגולס-הצבאי, אשר בקרב התלמידים. כל פיונר ופיונרית צריכים להראות מופת ודוגמא לתלמידי בית-הספר בסיגול ההלכה והמעשה הצבאי.

בכל צורות החינוך הפוליטי חייב אתה, המדריך, לחנך את הפיונרים, יום-יום ושעה שעה, ברוח מסירות עליונה לעמם, ובשנאה עמוקה לאויבי מולדתנו — הכובשים הגרמנים-הפשיסטים החצופים. שיחות על נושאים צבאיים וצבאיים-היסטוריים, ראית סרטי-קולנוע, ביקור במוזיאונים ובתערוכות, ביחידות הצבא האדום, פגישות עם משתתפי מלחמת-המולדת הגדולה, הלוחמים והמפקדים של צבאותינו וציינו, עם גבורים נושאי אותות-הצטיינות, נשפים וכינוסי פלוגות וגדודים המוקדשים למצביאים רוסיים מצוינים — אלכסנדר נייבסקי, סובורוב, קוטווב, באגראטין, נחמוב, טוטלבן, בורוסילוב**, בודיוני, וורושילוב, צ'פאייב, שצ'ורס, קוטובסקי*** — קריאות בצותא על גיבורי מלחמת-המולדת הגדולה שלנו, — כל אלה יסייעו לך, המדריך, במידה רבה, לחנך את הפיונרים ולגדלם לפטריוטים נלהבים!

איש-הצבא בימינו לא יוכל לפעול פעולת-קרב מוצלחת בלי בקיאות בתכניקה הצבאית וכלי-היון. ראשי פרקים בדעת התכניקה וכלי היון של הצבא האדום יקנו התלמידים אנב לימודיהם הצבאיים. אתה, מדריך-הפיונרים, חייב לשקול בדעתך איזו הדרך להעמיק ולהרחיב

* פלוגת הפיונרים — מונה כמה עשרות נערים; הגדוד — מספר פלוגות. — המער.

** אלכסנדר נייבסקי, הנסיך לבית ריורוק במאה ה-13, מציל נובגורוד מידי הגרמנים ומנצח השכדים על הנהר ניבה; הוחזק אח"כ כקדוש. "מסדר-ההצטיינות על שמו הונהג גם במדינת הצארים הרוסים; סובורוב, — מנצח התורכים ואחד מכובשי-פולין. הנחיל תבוסות לצבא-הרפובליקה הצרפתית באיטליה (1799); קוטווב, — כובש המבצר ישמעריל (בסרביה) מידי התורכים, מצביא נגד נאפוליון במסע אופטרליץ (1805), ובמסע-רוסיה (1812) — "מלחמת-המולדת" הרוסית; באגראטין, — נסיך גרוזיני, מצביא רוסי. נהרג במערכת בורודינו (1812); נחמוב, — אדמירל, ממגיני סבסטופול (1854), נפל על חומות העיר; טוטלבן, — קצין-מהנדסים, אף הוא ממגיני סבסטופול. הקים את הבצורים; ברוסילוב, — מנצח האוסטרים ב-1916, אח"כ שירת כמיעץ במוסדות הצבא האדום.

*** בודיוני, וורושילוב, צ'פאייב, שצ'ורס, קוטובסקי, — ממשתתפי מלחמת-האזרחים. בודיוני — סמל-דרגונים לשעבר — מנהיג חיילות-פרשים נגד דניקין והפולנים; וורושילוב מדריכו הפוליטי במעשה הצבאית המהפכנית של "ארמית-הפרשים" ושל חזית-הדרום; צ'פאייב — מפקד סרטיזונים ופרטיזונים-למחצה בצפון-אוקראינה; קוטובסקי — הרפתקן נועז (לפני המהפכה) מיוצאי בסרביה, שהיה למפקד נודע בבריגדת-פרשים.

את הידיעות הללו, לעורר בלב החבריא את התשוקה לסגל לעצמם את החכניקה הצבאית המורכבת, למפת בלבם את אהבת הנשק. יחד עם המדריך הצבאי חייב אתה לעזור לנערים ביסוד חוגים לבנין מודלים של כלי-זיון ושל מטוסים, חוגים לדאיה, ללמוד כלי-היריה, פעולת המנקים, חיל-התפרים, מנועי-מכונות ועוד.

מקום רב בפעולה העצמית של המוני התלמידים מחוץ לכתלי בית-הספר צריך לתפוס האספורט המסייע לחיסון הגוף, הממפח אומץ-רוח, זריזות וסבילות. כדי לארגן ולבצע כהלכה את כל הפעולה הצבאית-ספורטיבית שמחוץ לכתלי המחלקה, צריך אתה בעצמך לתהות על התכנית, ללמדה, לדעת מה יחסר לנערים במחלקה זו או אחרת.

הפיונרים והתלמידים אוהבים את האגרוף, ההתגוששות, הסיוף ומשחקי האספורט. חובתך, המדריך, למלא את רצונם הבריא של הנערים, לסייע להם ליסד פלוגות וחוגים שונים לאספורט. כבר הגיעה השעה שבת-הספר וגדודי הפיונרים יכינו להם תכנית מחושבת היטב לפעולה צבאית-ספורטיבית המונית ולוח של תחרויות ספורטיביות למיניהן.

מדריך הפיונרים! שקוד על כך שבכינוסי המחלקות ילמדו לצעוד בסך לקול התוף, יתחרו בריצה, בקפיצה, ילמדו לזחול, ישתלמו באופן שיטתי בתרגול-סדר, בידיעת חלקי הרובה הצבאי ומבנהו, יערכו משחקים הממפתים סגולות-סייר, כשרון-הסתוות, התמצאות בשטח לפי המפה, ידיעת המצפן וכדו'... בכנוסי הפלוגות של הפיונרים ערוך התחרויות בין המחלקות להערכות הטובה והמהירה ביותר בסדר הנהוג, למתן עזרה ראשונה בתריצות, לשמוש במסכה נגד גזים, התחרויות ביריה מקשת, בהטלת רימון, התחרויות על תואר אלוף הרצים, הקופצים, הגלשים, אלוף הקלעים, אלוף הרמנים.

המדריך! כוון את פעולת הפלוגה באופן שהפיונרים ישכללו בלי הרף את ידיעותיהם בהלכה הצבאית ובשימושה למעשה. תהא כל פלוגה שואפת לכך, שדוקא בתוכה יהיו המצוינים שבגלשים שבבית הספר כלו, הטובים במחליקנים, ברמנים, בסניפרים, הטובים בשחקני "כדור-עף" ו"כדור-סל". יהא כל ראש פלוגה שואף לכך, שפלוגתו תיטיב יותר משאר הפלוגות להלך בסך, לערוך מסעות מהירים במגלים וברגל, שהפיונרים של פלוגתו יהיו המושמעים ביותר, לא ירתעו מפני קשיים ויגדלו כאנשים תקיפי-רצון. אם הצליח, המדריך, לכוון פעולתך בדרך זו, תעשה מעשה רב לחינוך לוחמים אמיצי-רוח ועזי-רצון לצבאנו האדום האהוב.

כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת הָאָמָה לְמַאֲמָצֵיהָ הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר יֵשׁ לְהַעֲמִידָה עַל הַסְּכָנוֹת הַצְּפוּיֹת לָהּ.

סִירִיל פּוֹלֶס (בְּסֵפֶרוֹ: Ordeal by Battle)

אָנוּ נִלְחָם, אִם נִזְרָה הָיָא — שָׁנִים עַל שָׁנִים, אִם נִזְרָה הָיָא — לְכַדְנוּ.
וִינְסֵמוֹן צ'רצ'יל

ה ר ק ט ה כ נ ש ק

(להתפתחותה התכנית ולערכה הטקטי)

בחדשים האחרונים רבו הידיעות על כלי-נשק סודיים שבידי הנרמנים. ביחוד נזכרו חות-חירקטות מכל הסוגים וכלי-יריה רקטיים במטוסים. בחוגים רחבים נתעוררה השאלה אם אין זה אלא אחד מתמרוני-התעמולה הרגילים של הנאצים או שבאמת הומצא כלי-נשק חדש במינו, ואם כך הוא — האם אפשר שיעילותו של כלי-נשק זה תהיה כבירה במידת המתואר בעתונות הנרמנית.

נשק רקטי בשלעצמו, אינו חידוש כלל ותחילתו בקיום עיקריים נעוצה עוד בימי המלחמה הקודמת ואפילו בתקופה שלפני כן. ואף זאת: כלי-נשק אלה אינם, בעצם, פטנט גרמני והם משמשים בצורות שונות גם בצבא הרוסי וגם בצבא האמריקאי. אף על פי כן אפשר, כמובן, להניע לידי תוצאות מפתיעות גם עיי שכלול מכשירים ידועים מכבר ושימוש טקטי חדש בהם; להלן ניתנת סקירה קצרה על עקרונותיו התכניים של נשק זה, התפתחותו בהיסטוריה הצבאית ודרכי השימוש בו, בהווה ובעתיד.

מחשבות בליסטיים שהביאו לידי המצאת נשק הרקטה. ידוע התהליך הבליסטי המתחולל בכל כלי-יריה החל באקדח ונמור בכלי הארטיילרי הכבד. בכדור נמצא מטען שלחץ הגו שלו — לאחר שנורה — הודף את הקלע דרך קנהו של כלי-הנשק ונותן לקלע מהירות, כוון וכוח-מחץ. ככל שהמטען חזק יותר כן יגדלו — בהתאם לקוטר — הטוח והמחץ של הקלע; אך גם עצמת הרתיעה וגם בליית הקנה של אותו כלי-נשק הם בפרופורציה ישרה לגודל המטען ולכמות הגזים שהוא יצר. אם יוגדל המטען המניע — לשם הארכת הטווח והגברת כוח-הפגיעה — מן ההכרח יהיה להגדיל גם את משקל הקנה וארכו, ולחזק את החומר ממנו הוא עשוי, וכן להגביר את ההתקנים להפגת הרתיעה (בלמי-רתיעה הידרבליים וכדומה). בה במדה שגדלים איפוא הטוח, קוטר-הקלע ועצמת-הפגיעה. בה במדה נעשה הכל כבד ומורכב יותר; חוקים אלה מנבילים את היעילות מבחינה טקטית. אתה נמצא למד כי הקוטר, ואנב כך היעילות, של כלי-הנשק שבו אפשר לצייד, למשל, חיל-רגלים, או מטוס, או טנק, — הוא מוגבל, מחמת התלות-ההדרית של משקל הקלע, המטען המניע, ארך הקנה וחוקו, וההתקנים לבלימת הרתיעה. וידוע שאפילו בתקופת ההובלה הממונעת נעשית הארטיילריה מסורבלת מדי עם נידול הקוטר, ועיי כך אטית ובלתי-מספקת מבחינה טקטית, ביחוד במלחמת-תנועה. דרישתו של הטקטיקן מתכנאי-הנשק — ביחוד בתקופת המינוע והשריון — הנה: לבנות כלי-נשק שיאחד בתוכו כוח-פגיעה מכסימלי וקלות-תנועה טקטית. את התשובה התכנית לכך ניסו לתת בדרך זו: התפוצצותו של המטען המניע (וה הקובע את מהירות הקלע, את הטוח ומחץ-הפגיעה) לאי-תחולל במילואה בתוך כלי-הנשק נוסף אלא תהיה מודרנת; הקלע יהדף מחוך הקנה במטען ראשון, חלש יותר, ותוך כדי מעופו יתפוצצו כמה מטענים נוספים שיחישו

את מהירותו, יכוונוהו וינבירו את כוח-מחצו. חידוש זה המצמצם את בליית הקנה ואת הרתיעה מקטין את התביעות לגבי איכותו וחוקו של חומר הקנה וגם לגבי ההתקנים להפגת הרתיעה. הקיצוניים שבבעלי נסיונות אלה אמרו לוותר לחלוטין על סלילי הקנה, כאמצעי הכוונה, ואף לבטל את הקנה בכלל ולכוון את הפגו בסדרה מותאמת של התפוצצויות מטעני-דחיפה, הנתונים בחלקו האחורי או המחוברים אליו; דבר זה, — הכוונת הקלע לא עיי מטען-הנעה יחיד וסלילים בקנה, אלא בשורה של מטעני-דחיפה, תוך כדי מעוף, הוא-הוא העיקר עליו מיוסדים כלי-הנשק הרקטיים.

תולדות כלי-הנשק המיוסדים על עקרון הרקטה.

במאמר שהופיע זה מקרוב ("כלי-זין רקטיים אינם בנדר סוד") כותב תְּרֵלְנֵר מְנֶצֶסְטֵר, כי כבר בתקופה קדומה למדי פעלו ההודים והסינים בכלי-נשק רקטיים, ואלה חזרו ונתגלו שוב בעת החדשה, במלחמות נפוליון, בצורת הרקטה של קוננרב*. אולם יש לנהוג זהירות בהקבלות היסטוריות כאלו לגבי מכשירים, שפרטי הרכבם התכני אינם ידועים כל צרכם. אמנם ברור, כי גם הפגזים הראשונים שנורו באבק-שריפה בתקופה העתיקה וגם רקטת ההצתה של קוננרב לא הוטלו מתוך כלי נשק המצוידים בקנים וכוונו רק בכוח התפוצצותם של מטעני אבק-שריפה, אך נפריו על המדה אם נאמר כי כבר אז השתמשו בעקרון הרקטה. כמבשרות מקורבות יותר לכלי-הנשק הרקטיים אפשר לראות את המרגמה הגרמנית משנת 1915—1916 ואת המרגמה הצרפתית-אנגלית, מסוג סטוקס, של המלחמה הקודמת. דרך התפתחותם של כלי-נשק אלה ידועה, הם פותחו בשנות מלחמת העמדות בחזית המערב, כדי לתת לחיל-הרגלים נשק-סיוע לפעולה נגד מטרות שאין להגיע אליהן באש שטוחה. מאליו מובן שנשק כזה נועד קודם כל להקנות לפגז מסלול-תעופה תלול, אך חובה היתה לעשותו גם פשוט וקל למדי כדי שיוכל ללכת בעקבות חיל-הרגלים בשטח בעל מבנה קרקעי קשה, — דבר שתותחי אותה תקופה היו מסוגלים לו אך במידה מועטת. לעומת "מטיל-הרמונים" (המרגמה) הגרמני, שהיה מחוסר קנה לגמרי, כך שאת הפגז היו מרכיבים, בקצהו הנכוב, על גבי "מוטה-היריה" (Schies-stock) המצויד בנוקר, — איתה המרגמה האנגלית-צרפתית כלי-היריה הנטען דרך הלוע וקנהו חלק. בשני הסוגים הללו היה המטען המניע רפה. הטווח הוגדל בכוח מטענים נוספים והפגז כוון במעופו עיי מטענים אלה ועיי זנבו שהיה עשוי כעין כנף. עם זאת ראוי לזכור כי המרגמה של אז וגם נלגולה המפותח של זו, המרגמה של זמננו, אינן בשום פנים כלי-נשק רקטיים מובהקים, אלא שעקרון הרקטה — פישוט מבנה-הנשק בדרך של הכונת הקלעים עיי מטענים חלקיים — כבר נהוג בהם. נסיונות ראשונים בכלי-נשק רקטיים אמתיים — במשמעה החדיש של המלה — נערכו בשנות 37—1935 (במנרשי-הנסיון שבהם בוחן הצבא הגרמני המצאות חדשות,

* בנשק זה השתמשו האנגלים בכמה מהתקפותיהם על גמלי צרפת וסוללה אחת סעלה גם במערכת לייסציג הגדולה, ב-1818. — המער.

בחסותה של מחלקה א' של "משרד-קנרים", היא המחלקה התכנית של שירות החשאיין שליר הצבא). כל הנסיונות היו מכוונים או לבניית רקמות שאפשר יהיה להשתמש בהן במקום התותחים ארוכי-הטווח. רווחו שמועות על נסיונות הנעשים ברקטה שתיררה דרך הסטרטוספירה. סופר שארכה יהיה 18 מטר והיא תוכל לשאת 1000 ק"ג של חמרי נפץ למרחק 200 ק"מ. על נסיונות אלה השפיע בלי ספק, מצד אחד, המבחנים שנעשו באותם הימים ב"מטוסי-רקמות", ומצד שני, הנסיון שנתנסו הנרמנים ב"תותח-פאריס" המפורסם שלהם במלחמה הקודמת; רישומו הפסיכולוני של הלו היה ניכר למדי, אך ערכו השימושי היה מועט מחמת בליית-הקנה המהירה וקשיי ההכוונה. במלחמה הנוכחית לא הופעלו עדיין לא הארטילריה הרקטית ארוכת-הטווח ולא פצצות-האוויר המכוונות ממרחקים, שאף הן נבחנו באותו זמן, אך לעומת זאת צצו בשני המחנות כלי-נשק רקטיים אחרים.

כלי-הנשק הרקטיים הנהוגים כיום. — א. נשק חיל הרגלים. הצבא הראשון שבו אתה מוצא כלי-נשק רקטיים כוון קל של חיל-הרגלים הוא הצבא האמריקאי. בכל מערכות המלחמה של ימינו אלה הוכח הצורך לצייד

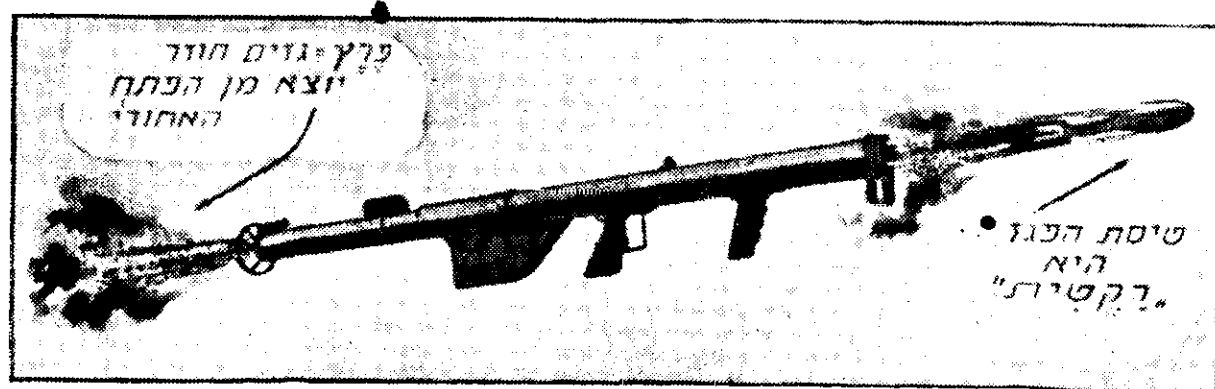
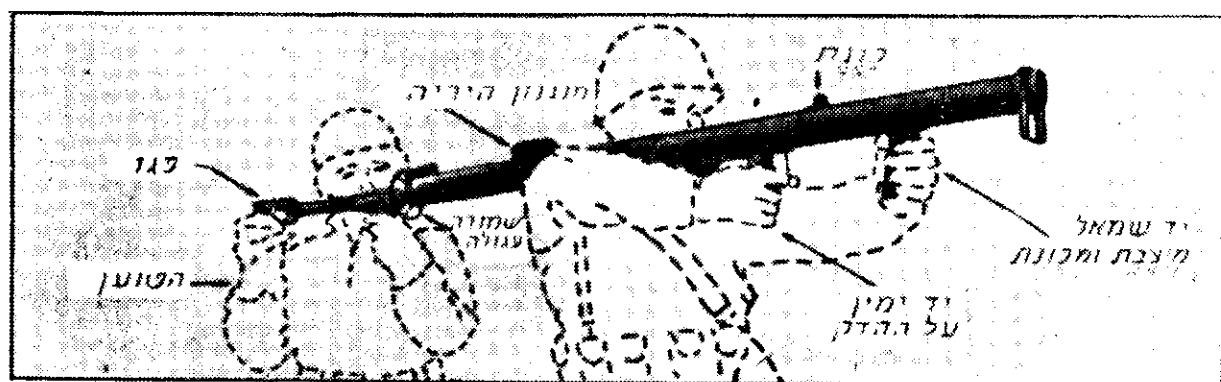

ה"פזוקה" — נשק חיל-הרגלים האמריקאי

את הרגלים בנשק להדיפת רכב-קרב וגם למלחמה באויב המתבצר בבתים או בבנייני-אבן אחרים; סיועה של ארטילריה הוא אטי באופן יחסי ונוזל זמן רב מדי, מהיותו כרוך בבעיות תצפית ואספקה. גם התותח האנטי-טנקי, תותח הרגלים

* קנרים — אדמירל גרמני שפעל בשטחים רבים של הכנת גרמניה למלחמה. — המער.

זרות-הסער אינם יכולים לשתף עצמם עם חיל-הרגלים בהתקפה ממש, מה גם שהם מהווים, בשעת קליעה ישירה, מטרות בולטות למדי. מיפוי הרובים האנטי-טנקיים, הנהוגים בצבאות השונים, אינם מניחים את הדעת מבחינה בליסטית, על פי רוב יש בהם ממש רק במלחמה נגד סוגי טנקים קלים ואין הם מבקיעים אלא פרצות קטנות בבשנים. את הבעיות הללו ניסו האמריקאים לפתור ע"י ה"בווקה". נשק זה מורכב מקנה חלק פתוח משני צדדיו - קטרו 7.6 ס"מ, ארכו 137 - ולו שתי ידיים ומשענת-כתף (מעין-קת), וסוללת פנס-כים עם חוט חשמלי שהיא היורה את המטען המניע לאחר לחיצה על ההרק; זהו "רובה-הרקטה" הראשון. הוא קל במדה בזאת שחייל רגלי (יחיד) יכול לשאתו בתנאי חזית. בדרך כלל משמשים אותו שני אנשים: הקלע והמוען, שהוא גם נושא התחמושת. מכוונים אותו באמצעות כוונת פשוטה, כמו את הרובה הרגיל. טווח הנשק הזה אינו ידוע ונראה שאינו עולה בהרבה על 150 מטר, אך עצמתה של הרקטה - שקוטרה 7.6 ס"מ, - המוכנסת ע"י המוען פשוט לתוך פתחו האחורי של הנשק, היא כה רבה, שיש בכוחה להבקיע דפנות טנקים חזקים ביותר וקירות בתים עבים. כאן רואים אנו עין בעין את יתרונותיו של

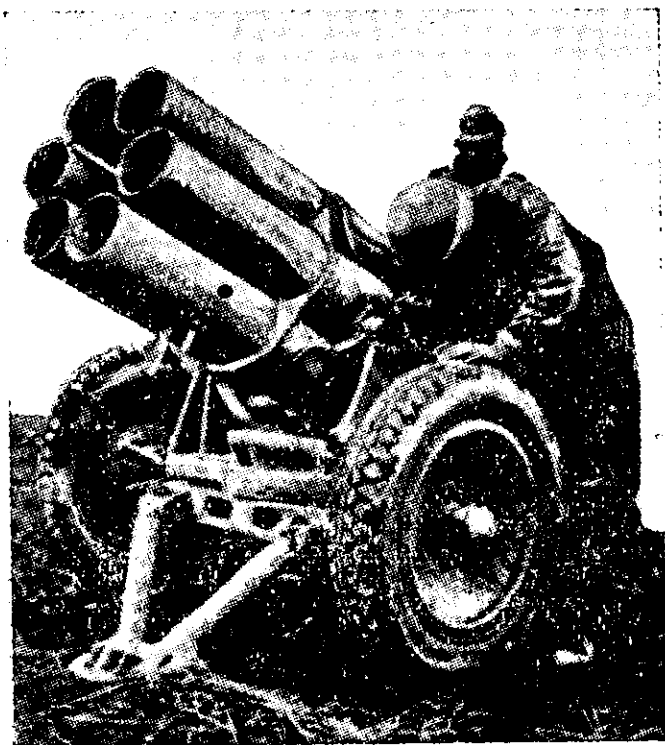
הנשק הרקטי. מאחר שהחשת המהירות וכושר-המחץ ניתנים לפנו בכוח סדרת התפוצצויות של מטענים חלקיים, תוך כדי מעופו, ומאחר שבליית הקנה והרתיעה הנם מועטים מאד, אפשר לבנות את הנשק בצורה פשוטה וקלה ביותר. בלייריה רגיל, בעל קטר של 76 מ"מ, היה מצריך, בשטח בעל מבנה-קרקע מוצק, ארבעה סוסים או טרקטור-נרר בן שונה אחת, בגלל כובד הקנה, המתקנים לבלימת הרתיעה והכנה, ואילו ה"בווקה" היא תותח לאדם אחד, שאינו כרוך בשום

בעיות הובלה, וגם לנבי הנבת האויב אין היא אלא. מטרה של אדם אחר, שכן היורה בה אינו כולט יותר מקלע רגיל של רובה או מקלע. אמנם, יש לה לבזוקה אותו חסרון שהוא מיוחד לכלי-הנשק הרקטיים, לפחות לקלים שבהם: דיוק רק למרחקים קטנים ביחס. אולם אין חסרון זה גורע הרבה מערכה, שכן לצורך פעולה למרחקים גדולים יותר ולצורך דיוק רב יותר, אפשר להשתמש בתותח האנטי-טנקי או בתותח-הרגלים. יש ידיעות שהאמריקאים משתמשים גם ברימוני רובים המיוסדים על עקרון הרקטה, אך לא נודעו פרטים על כך.

נקל להבין, כי ציודו של חיל-הרגלים בנשק רקטי קל עשוי להשפיע השפעה מרחיקה לכת על הטקטיקה שלו ועל ערכו בקרב. הבעיה העולה תמיד מחדש — כיצד לאחד את כוח-האש עם קלות-התנועה — נראית פתורה משניתן לציד את הרגלים, עד לכדת-רובאים ועד בכלל, בכלי שיש לו, לטוחים קצרים, כוח פעולה של תותח בן 3 אינצ'ים (76 מ"מ), בלי שיהיה למעמסה יתירה על החייל או יצריך אמצעי-תובלה מיוחדים. ערך מיוחד נודע לענין זה בכל פעולות-קרב שבהן מוטל על יחידות-רגלים קטנות למלא תפקידים עצמאיים פחות או יותר, באין אפשרות של פעולות-הכנה על ידי כלי-נשק כבדים, מצב המחייב להשיג גם עצמת-אש נבונה ביותר וגם מוביליות גדולה ככל האפשר: — כלומר, בהרים ובמלחמה הזעירה.

ב. כלי זין לסיוע חיל-הרגלים ותותח-השרדה

עד כה לא נודע אמנם דבר על שימוש בכלי-נשק רקטיים בחיל-הרגלים של הגרמנים או של הצבא האדום, אך לשני הצבאות האלה יש מערכת כלי-יורה רקטיים שעל פי בנינם ושימושם הטקטי ניתן לשייך אותם לנשק הסיוע של חיל-

„מטיל-הערפל“ הגרמני

הרגלים או לארטילרית השרדה הכבדה יותר. עם כלי-הנשק לסיוע חיל-הרגלים נמנים, אצל הגרמנים, מטיל-הערפל סימן ד' (D) ואצל הרוסים, הקטיושה. שניהם כלי-יורה בעלי 6 קנים, המופעלים בחשמל ויורים תחמושת-רקטית. פרטי הכלי הרוסי שמורים בסוד, אך על כלי-היורה הגרמני שפעל ברוסיה, בתונים ובאיטליה יש לנו ידיעות מדויקות למדי. הוא בעל 6 קנים חלקים, בקוטר 15 ס"מ, הערוכים כמחסניות אקרה ומוצבים על נבי כנה קלה בעלת נלגלי נומי. להלכה יש לאותו, מטיל-ערפל, טווח של 3.500 עד 4.500 ירד, אלא שה-נסיון הוכיח, כי אין ירייתו מדויקת

אלא עד ל-800 ירד. התחמושת הרקטית שלו יכולה לכלול - כפי שמעיד שמו - חומר ליצירת ערפל, או - חומר נפץ. גם רקטות מכילותנו הוכנו בשביל הנשק הזה, המתאים ביותר למלחמה חימית בשל הפיזור הגדול של פגזיו. עם כלי-הירייה הרקטיים, שיש לשייך אותם לסוג ארטילרית השדה הכבדה, נמנה כלי-הרנימה ככבדי של הגרמנים, שעד עתה הופעל רק בחזית הרוסית. הוא בעל 6 יתדות-יריה המוצבות לרוב על נבי רכב ממונע. 5 מהן נושאות רקטות נפץ בקוטר 28 ס"מ והששית - רקטת הצתה בקוטר 32 ס"מ. אפשר, כמובן, להתקין את היתדות גם על הארץ. הטווח הוא בין 1000 ו-2000 מטר. כלי זה פעולתו, כמתואר, מרוכז ביותר ורבת השפעה מבחינה נופנית ופסיכולוגית גם יחד. פועלים בו גם נגר עמדות וגם נגר ריכוזי רכב-שריון חוקף של האויב. לפי השמועה מצוי כלי-יריה כזה גם בידי הצבא האדום, והוא אף השתמש בו ליד סמלינגרד וקורסק, אך אין כל פרטים על כך.

ג. נשק רקטי במטוסי-הקרב ובמפציצים.

הצורך לצייד את המטוס בכלי-יריה העמיד מאז ומתמיד את בוני המטוסים בפני בעיות קשות. מצד אחד היה רצוי לצייד גם את מטוסי-הקרב וגם את המפציצים בתותחים אבטומטיים, היינו כלי ירייה בעלי טווח ארוך יותר וכוח-מחץ גדול יותר מאשר למכונות-היריה שהיו מותקנות במטוסים עד למלחמה זו ובראשיתה. הצורך בכך היה רב, לנוכח מידת-השריון, ההולכת וגדלה, של חלקים חיוניים באוירון, ריכוזי מספרן של מכונות-היריה שהותקנו במפציצים הגדולים לתפקידי-מגן, וגם לשם תקיפת מטרות שעל פני האדמה. צורך זה נבע גם מהירותם העצומה של המטוסים בשעת קרבות באויר, מהירות המנבילה בשניות ספורות את ההודמנויות למתן אש, ומחייבת איפוא עצמת-אש מכסימלית. אולם, מצד שני, קשה היה למלא דרישה זו, שכן עם הגדלת קטרו של הנשק המוטס היתה גדלה הרתיעה, דבר המשפיע לרעה על יציבתו של האוירון. משום כך הוגבל עד לזמן האחרון הקוטר במכסימום של 37 מ"מ, והנשק הרגיל הועמד על 20 מ"מ; אם כי במטוסי הוריקיין D.2 הופיעו כבר תותחי 40 מ"מ ובמיטשלי אף תותחי 75 מ"מ, אשר נילו את כוחם ביחוד בהשמדת אסדות האויב. מן האמור לעיל נמצא, כי הבעיה ניתנת להפתר ע"י ציודו של המטוס בתותחים היורים פגזי-רקטות, מה שעשוי לבטל את הרתיעה. פתרון זה הוצע עוד לפני 10 שנים ע"י המיור דהיסברסקי, בספרו, כיצד תוכל אוירת-הקרב לשחרר את הטקטיקה שלה מאויקים.

הגרמנים ציידו מטוסי-קרב בתותחי-רקטות, שהוכיחו בפעם הראשונה את יתרון הטווח וכוח-המחץ שלהם בלחמם נגד ה.מבצרים המעופפים האמריקאים שהתקיפו את שוויינפורט בסתו 1943. אותה שעה הופלו 61 מהם. לפני כן נהנו ה.מבצרים מיתרון-כוח מכריע לגבי כל מטוסי-קרב שהם, הודות לזיונם, החזק במדה בלתי רגילה (מכונות-יריה שקוטרן 12,5 מ"מ), ואילו הפעם פגעו בהם תותחי-הרקטות של מטוסי-הקרב הגרמניים פגיעה קשה. מוסרים כי גם מטוסי "הינקל" החדשים, בעלי-ארבעת המנועים, מצוידים בכלי-יריה רקטיים. מובן מאליו שכוח מחצם המוגבר של

פנוי-רקסות עשוי להיות בעל חשיבות רבה בפעולת אוירונים נגד מטרות קרקעיות, טנקים או ביצורים קטנים, ומוסרים שחיל-האוויר האדום התקין במטוסי „שטורמוביקי“, מחיל-אווירוני-הסער אשר לו, תותחי רקסות בעיקר לשם מלחמה בטנקים, ואף השיג בדרך זו הצלחות חשובות. כן יש ידיעות כי מטוס זה משתמש גם בפצצות רקטיות הנותנות ל„שטורמוביקי“ כוח מחץ ודיקנות של מפציץ צלילה. בלי שיהא צריך להנמיך טוס כמוהו ולהיעשות אנב כך מטרה נוחה לאש תותחי-המגן הקרקעיים.

תותחים ארוכי-טווח ותותחי-רוחק.

בצורה זו של „ארטילרית רוחק“, הקולעת למרחקים עצומים, — היא הצורה שהיתה לראשונה לנגד עיני היוזמים והממציאים — עדיין לא השתמשו ברקטה למעשה, אך דוקא השימוש באפשרויות אלו של הרקטה, לעתיד, ועיי הגרמנים ביחוד, הוא דבר המתקבל מאד על הדעת. סיסמת הנקמה בלונדון ממלאה את כל העתונות הגרמנית, אך פעולה זו לא תבוצע ודאי עיי ה„לופטוופה“, שמפאת דלדול כוחותיה ומיעוט תפוקת המפציצים (כשרובה של תעשיית-האווירונים הגרמנית בונה מטוסי-קרב, לצרכי מגן) לא תוכל להפריש טייסות-מפציצים בהיקף שיספיק להתקפות שיטתיות, ביחוד שעל גרמניה לספק צרכי פעולה אוירית בחזיתות מרובות. לעומת זאת תתכן הרעשה של לונדון עיי תותחי רקסות. הגרמנים הציבו לאורך חופי התעלה סוללות רבות של ארטילריה, מהסוג שקליעתו מרחיקה ביותר, — תותחים בעלי קוטר של 52 ס"מ וטווח המגיע עד 100 ק"מ, ואלה מרעשים מפעם לפעם את החוף הבריטי, אך תותחים אלה לקויים בכל הפגמים שנמנו לעיל ושבהם לקה גם ה„תותחי-הפריסי“ בשעתו. חוץ מזה כבר נתגלו עמדותיהם במרוצת הזמן, המרחקים אליהם נמדדו והם נתונים להרעשותיהם של תותחים בריטיים ארוכי-טווח וגם להתקפות נמרצות מן האוויר. כנגד זה, אילו הופעלו באזור התעלה תותחי-רקסות, בעלי-טווח של 200 ק"מ, (היינו מרחק: אזור קלה-בולון — אזור לונדון), כי אז היו תוצאות יריותיהם של תותחים אלה, שהם גם קלי-תנועה באופן יחסי ויכולים להחליף את עמדותיהם מפעם בפעם, גדולות יותר, במרחק ובכוח פגיעה, מכל אשר הושג עד כה. מאחר שגם בעית בלייתו של הקנה אינה קיימת לגביהם, היה אפשר להרעיש בהם את לונדון ברקסות של טונה אחת, או 2 טונות, בעוד שקשה היה לפגוע בהם, מפני קלות-תנועתם. דיוק קליעתם אינו חשוב ביותר במטרה גדולה כלונדון, הואיל ועיקר תפקידם הוא הטלת אימים. יש חשיבות גם לכך שייצורם קל וזול בהשוואה לכלי-נשק אחרים, ואם באמת הצליחו הנאצים לפתור את בעיות בנייתה של „רקטת-המרחקים“ הזאת עד כדי אפשרות של ייצור המוני, יש להניח כי „ארטילרית-הרוחק“ הרקטית תופיע בעתיד הקרוב, (גם בקשר ל„חזית השנייה“ הצפויה), ככלי יעיל וזול יותר, ואף מסוכך פחות בשימוש, מאותן „הפצצות המכוונות מרחוק“ (בעזרת אלחוט ואוירונים-ללא-טייס), שהתעמולה הנאצית הרבחה לדבר עליהן בזמן האחרון. אכן למותר הוא להניד כי גם בעלי הברית שוקדים על פיתוחם של כלי-ירייה מסוג זה, והדעת נותנת כי הרקטה תמלא תפקיד נכבד בתכניקה של הפעולות הצבאיות בעתיד.

ני הוג כיתה

שעור על גבי "תבנית-הבד"

רשימה זו, שנדפסה בגליון דצמבר 1943 של ירחון "משמר-הטולדת" הכריטי, היא השלישית בסדרה מוקדשת לשעורים על גבי "תבנית-הבד". הראשונה, בה מראה קפטן הוול כיצד להכין את התבנית ואיך להשתמש בה, תובא בחוברת הנאה של "מערכות". נציין בזה רק שאין ה"תבנית" שונה הרבה בשימושה משולחן-החול, הידוע כבר לקוראינו, והיא עולה עליו בפשטותה ומעוט ההכנות שהיא מצריכה.

בהקדמתו מדגיש המחבר, שאין לך דבר היכול למלא את מקום הנוף הממשי ולפיכך צריכים "אימוני ראשון בשבת" להעריך ככל האפשר מחוץ לכתלי הבית, ואולם "התבנית" — הוא אומר — (וכן כמובן גם שולחן-החול) — מביאה כברת-שטח ריאליסטית אל הבית פנימה וכזה ערכה. ויש לה אפילו גם כמה יתרונות על פני השטח הטבעי, ואלו הם: בראש וראשונה — אנו יכולים ליטול לנו פני-קרקע שונים לכל שעור ושעור. שנית — אנו יכולים לראות בעין את השטח כולו ואת כל החיילות העושים בפעולה, או את אלה שיש לנו ענין בהם. שלישית — בידינו להשיג לנו כל סוג של פני-קרקע ככל העולה על רוחנו. ורביעית — אנו יכולים לשמוע את כל התכנית והפקודות הניתנות, כך שגם האנשים המפגרים באימונים יכולים לעקוב אחר הנעשה. אכן במעלות אלה חבוי גם חסרונו, באשר הן מרחיקות אותנו מן המציאות, כפי שהיא. ולפיכך יש לשוב ולהדגיש שאין שעורים אלה יכולים למלא את מקום האימונים בנוף הטבעי ובתנאים מציאותיים יותר. המערכת.

הנך ממנה איש אחד להיות מפקד הכתה וקובע לו כנדרו נלמד* ארום, חמשה אחרים מתמנים להיות רובאים-רמנים ולהם נלמד ירוק לכל אחד; איש אחד יתמנה סגן מ"כ — לו נלמד צהוב, ועוד שלשה, בעלי נלמדים שחורים, — ישלימו את חולית המקלע. אוי הנך מושיב את חולית הרובאים בשולי צד אחד של התבנית ואת חולית המקלע בעברה השני.

שאר החניכים רשאים לשבת בכל מקום שממנו יוכלו לראות בנעשה. הזהר שלא תציג את שאלותיך רק לאנשים שקיבלו תפקידים כניל; פנה בשאלותיך אל החניכים כולם ורק לאחר העמדת השאלה ולאחר כמה רגעים שתקצה לעיין בה, בחר לך "קרבני" להשיב עליה.

"ידוע כי האויב היה באזור זה" — אתה

השעור לחודש זה הוא שעור קל ביותר, — בניהוג כחה. המטרה היא להביא את הפמלים לידי מתן פקודות, ולפיכך תהיינה כל השאלות מכוונות להציג מצבים פשוטים המחייבים פקודות קצרות וקולעות ביותר. יהיה בכך גם משום עזרה לאנשים להת-נבר על עצבנותם ושתיקתם הביישנית; משיבינו מה הן הפקודות הקצרות שאתה מבקש, מיד יתחילו להתלהב לענין, כי יווכחו לרעת שיש בכוחם לתתן. שניאה נדולה היא לנסות משהו מורכב, או בעל היקף מחלקתי. דבר זה יפה לשעתו, אך אם תקדים לתתו ירתעו האנשים ויחששו להכניס ראשם בענין וכך ימצא שאינם למדים. בנה את כל השעור, או "משחק-הקרב", על סמל המוליך את כתתו בשטח אשר בו האויב ספק נמצא, ספק אינו-נמצא.

* גלמדים — Halma men — צורות עץ קטנות, מעין אלה שבמשחק ה"חלמה".

התנודות-כללית, המוכיחה ל.עברייך, כי אמנם נכשל בתשובתו. עתה אני דורש ממישהו להסביר מפני מה הוא סבור שהתשובה רעה ואני מנסה לציין את הנקודות הטובות, המצוינות, לעתים קרובות, אף בתשובות ובפקודות הנרועות.

עתה שים את הגלמדים בחורשה, והנה אתה מתחיל רואה את החורשה הולכת ומתדללת לפניך ואת האור בוקע מבין עצייה. אתה נמצא למעשה כ-30 מטר מפאת-החורשה הקדמית. כיצד תוביל את אנשיך מתוכה החוצה - או שמא לא תובילם החוצה, ואז מה תעשה?

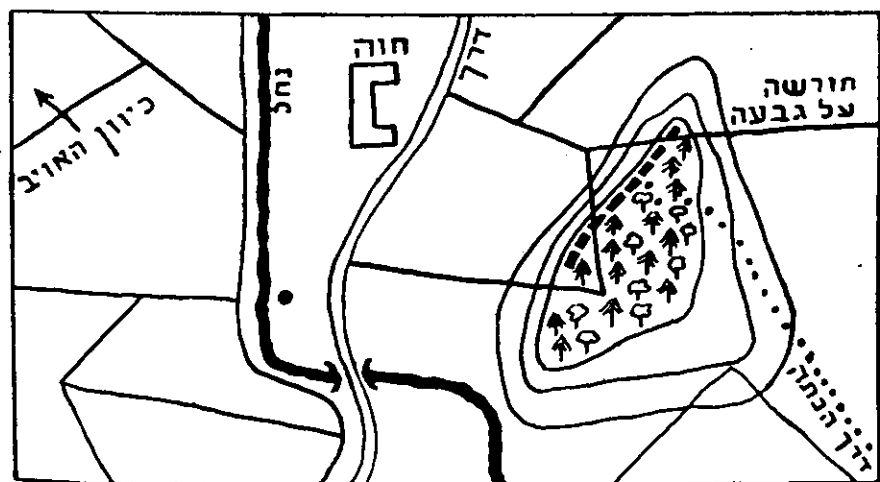
דבר זה מצריך עיון, ותמיד יעלו רעיונות הרבה וביניהם תזכה אולי בתמיכה יותר מן האחרים ההצעה לשלוח שני אנשים לפנים אל המדרון הפתוח; בלי הוראות לאן ללכת, או מה עליהם לבקש, או איך להודיע לך, הנמצא בערף, את אשר יגלו. קמעה קמעה תוכל להביא את החניכים לכך שידחו את הרעיון הזה, ואחרים כמותו, ובמשך הזמן, במעט הדרכה מצדך, תשיג

מצביע על התבנית - עד הזמן האחרון ביותר, אך סבורים - סבורים ולא יותר - כי הוא יצא מזה. אתה הנך הסמל, מפקד הכתה הזאת, והנך מוביל אותה ככיתת-נישוס לפני מתלקתך בכוון זה. זהו כל תאוריה-מצב הנדרש כאן. בתבנית יכול שתהיה לך גבעה מיוערת קטנה בפנה הימנית הקרובה אליך, ותוכל לשלח את הכתה מאיזה מקום שמאחריה.

אתה עולה במדרון מכוסה זה ומתקרב לחורשה; באיזה מבנה תוליך את אנשיך בחורשה? תוכל לקרוא בשמו של מפקד הכתה בתרניל, שיענה על שאלה זו.

כמה פעמים שמעתי כבר בתשובה לשאלה זו את שמותיהם של כל חמשת המבנים השונים שבהם הכתה נעה, וניתנה לי בכך ההודמנות להסביר, כי "שרשרת", "ראש-חץ" או "שורה פזורה" כלם לא יצלחו לחורשות, אך "שורותים" או "שורה" - טובים למדי. משהסכמתם ביניכם על "שורה" (אך ראה שהחניכים הם שיבחרו במבנה זה ולא אתה הוא שתצוה אותם להשתמש בו) הנך אומר:

"רוצה אני שתתנו את הפקודה אשר תכנים את האנשים לחורשה כי "שורה". במקרה תצביע אולי על בתור מבין-דבר שיאמר: "בשורה - אחרי!" ואז תקרא הירד! אך לעתים קרו-בות תזכה בפקודות ארוכות ומסובכות שאפי-שר להוכיח על נקלה כי אינן נכונות.

חלק מן התבנית
 הכתה תונסת את פאת החורשה
 0 100 200

אולי תשובה מעין זו, "תפוס את פאת החורשה", משנתנו החניכים הסכמתם לזה תזכירם שהם נמצאים עדיין 30 מטר מן הפאה פנימה ותשאל מתי תנתן הפקודה

אל תסתפק בזה שתאמר כי אינן נכונות; תוכיח שאמנם כך הן. נוהג אני להניד אחרי כל תשובה שניתנה: "הכל מסכימים?" והתשובה הנרועה מעוררת

ומתי החליט מפקדיהכחה מה יעשה. ובאן
תוכל לציין מה חשוב הדבר שכל איש
יחשוב מבעוד מועד על מה שהוא עתיד
לעשות, - ואולם לעתים קרובות מאד תמצא
שהם מבקשים לתכנן את תכניותיהם, לתת
פקודותיהם ולראות בבצוען, הכל בפאת
החורשה, בלי כל מחשבה תחילה.

משהחליטו החניכים כי יתנו את הפקודות
בעודם 30 מטר מן השפה פנימה תוכל
להסביר, כי מן הרגע שמפקד הכחה נכנס
אל החורשה כבר היה מתכנן תכניות
ליציאה.

ועתה הניעה זמנו של: „תן את הפקודה
לתפישת פאת החורשה“. תקבל תשובות
רבות, מהן מסובבות מדי - החסרון השכיח
ביותר - ומהן קצרות מדי. האחת הזוכה
בהסכמתך אומרת: „חולית המקלע לימין,
רובאים שמאל, - תפוש את פאת החורשה
לפנים!“

לעתים קרובות ישכחו החניכים להורות
לחולית המקלע את אנפה ושתי החוליות
עלולות להתקדם באותו כיוון. אם יקרה לך
כזאת צוה על האנשים לקום ולנסות לשים
את הנלמדים לפי זה ואז יווכחו החניכים
לדעת שאינם יודעים אם לפנות ימינה או
שמאלה ולכל אחד דעה אחרת בענין זה.
עתה מתעוררות שאלות לאין ספור.
„האם נשמר הנך מערפך? מי ממונה על
כך? מה בענין האנפים? על איזה שמחים
מיוחדים צריך מס' 1 של המקלע לשים
עין? כיצד עליך לעשות את בדיקת הקרקע?“

היכן, בערך, בשרשרת האנשים בפאת
החורשה מקומו של מפקד הכחה, והיכן
מקום הסגן?“

תוכל להמשיך בשאלות מועילות ביותר,
מעין אלו, זמן רב עד שתמצא לנתוח לאמר:
„בכן, אין אתם יכולים לראות דבר ומחליטים
להמשיך ללכת. האם תוציאו את כל הכחה
מן החורשה בבת אחת, ואם כך באיזה
מבנה?“ - לבסוף יוחלט להשאיר את חולית
המקלע ולשלוח את הרובאים קדימה.

ושאלה נוררת שאלה. „לאן? באיזה מבנה?
מתי תצא חולית המקלע? כיצד תדע מתי
עליה להצטרף אל הרובאים? באיזה מבנה
תעשה זאת? מה הן המטרות שהוקצו לה
לשעת התקדמות הרובאים?“

כך באות השאלות בוו אחר זו, ולאחר
שכל אחת מהן מקבלת תשובה המניחה את
דעתך ודעת החניכים, תשיל תמיד על אחד
האנשים לתת את הפקודה הדרושה כדי
לבצע את התשובה שניתנה. ככל אלה אין
אתה עובר את תחומי הכללים האלמנטריים
ביותר של ניהוג הכחה וסוג הפקודה הפשוט
ביותר.

לא קרה אף פעם אחת שדברים אלה
לא יאלפו ולא יעניינו את שומעיהם, והסמלים
נדהמים לעתים קרובות מחסר שליטתם
בענינים, במצבים פשוטים כל-כך. נהל את
הדברים באוירה ירידותית וערה, והיה
שליט עליהם. אל תאריך בנקודה אחת עד
כדי שעמום, וזכית בשעור-יחורף מועילים
ביותר.

בלעדי משפט וצדק אין העמים אלא שוברים-דרכים.

אוגוסטין

שפע בעמק הנילוס

לסכנתה של שנאת-זרים

טיימס, 26 באוקטובר 1943 — מאת כתבו בקהיר.

שטף-הקרבות כבר רחק מגבול מצרים במדה כזאת שמסתבר כי הסכנה שארבה לה במשך שנתיים לא תחזור עוד. מאז נכנסה איטליה למלחמה, ביוני 1940, ועד אותו יום — כעבור 28 חרשים — שבו עצר הגנרל אלכסנדר לחלוטין את צבאות הגרמנים והאיטלקים באל-עלמיין, 60 מילין מאלכסנדריה, רחפה על מצרים כל העת הסכנה כי תפול לפני הפולש. די לה לארץ עשירה זו לראות את גורלן המר של יון והארצות האחרות הכבושות בידי האויב, כדי שתבין מה היא חייבת לצבא הברית שהצילה מסכנה זו. במקום רעב, הרס ושעבוד, שהעולם המודרני עוד לא ידע כמותם, נהנית היום מצרים מחופש ושפע כלכלי. עליה להודות על כך לצבא הבריטי שהרחיק את האויב מגבולותיה, לכסף הבריטי והאמריקאי שורם אליה בלי הרף, לספינות הברית שהביאו אליה אספקה בנתיבות-ימים שהאויב שורץ בהם, ולמומחים הבריטים והאמריקאים שעזרו לה לסגל את כלכלת הארץ לצרכי שעת-המלחמה, אלמלא הנשק הבריטי, לא היה דבר מציל את מצרים מגורל שאר המדינות הקטנות. נקיטת עמדה נוישראלית לא היתה מצילה ארץ העומדת על אם הדרך שבין הציר והדלת האחורית לרוסיה. כל דרך שהיתה בוחרת ללכת בה לא היתה עומדת לה להצילה מפלישה וניצול אכזרי.

*

לא יחא זה נכון לומר שמצרים כפוית טובה על זה, או שלא שיתפה פעולה בתכניות הברית. אך נכון הוא כי בהשתקעותה היתרה בעתידה ניכר כי שוכחת היא, הן את חובה מאתמול לבריטים שהצילוה ממוראות המלחמה, והן את חובה התלוי ועומד שהיא חייבת להם ולזרים אחרים על עזרם בהקמת מצרים המודרנית והעשירה של היום הזה. ודאי ישנם במצרים לאומנים קיצונים שהיו מוותרים ברצון על עזרה זו. הרגשה זו נאה ללב אך לא לשכל. בלי עזרת זרים לא היתה מצרים זוכה בשום פנים — בהתחשב עם מצבה הניאונרפי ומבניה אשר עברה הוריש לה — במעמדה כמדינה הראשה בעולם המושלמי.

והנה עתה רווחים חששות כבדים בעדות הזרות במצרים ביחס לעתידם, עד כי מיניסטר הכספים המצרי, אמין עוסמאן פחה, מצא לנחוץ לפרסם דברי הרנעה ב.ז'ורנאל דאניפטי בשמו ובשם נחאס פחה, ראש המיניסטרים המצרי, הוא כותב שם: „סבורני כי אני מביע את דעתו של ראש המיניסטרים וראש מפלגת הואפד באמרי כי רצוננו הכן הוא לראות את אורחי מצרים שותפים בחיינו הלאומיים ללא הפליה, עובדים אתנו שכם אחר ונהנים משפע הארץ בחסותם של חוקי-צדק ליברליים השווים לכל. מאז היסול הקאפיטולציות שם לו נחאס פחה לקו להקפיד

הקפדה יתרה על כך שהאירופאים יהיו בטוחים ברכושם ובזכויותיהם תחת המשטר החדש וכי שום חוק או בית־דין לא יפלה אותם לרעה. ידידותנו ומדיניותנו כלפי ירדינו התושבים הלא־מצרים נשארו ללא שינוי.

*

איך להטיל ספק בכנותם של דברים אלה. ראש המיניסטרים ומיניסטר הכספים כאחד הראו לא אחת במעשיהם ודבריהם כי הם יודעים להעריך עזרתם של הזרים בשביל מצרים. נחאם פחה הוא שעמד בראש המשלחת שחתמה על החוזה האנגלי־מצרי ועל הסכם מונטרה שבהם הובטחו עניני הזרים ומפעליהם במצרים, ועוסמאן פחה מילא תפקיד חשוב במשא־ומתן זה. מאז לא הניחו מקום לספק שבכוונתם לקיים את ההסכמים האלה כרוחם וכלשונם. עניני מצרים קרובים ללבם, והם מבינים כי כל כמה שלא תהא מצרים עשירה ומתקדמת עוד תהיה נוקת, בעולם של תחרות עזה, למידה מסויימת של שיתוף־פעולה עם זרים.

הספיקות המנקרים בלב הזרים נובעים מן העובדה שמצרים רבים אינם גורסים השקפה זו של נחאס־פחה וחבריי־משלה אחרים. המסים, השוים להלכה בשביל כולם, הם לדעת מומחי־כלכלה רבים כבדים יותר על החברות הזרות, שחשבונותיהן מסודרים, מאשר על החברות המצריות ששיטת הנהלת־הפנקסים שלהן מפגרת ואשר כמעט אין עליהן פיקוח. מצרים רבים מבכרים, כפי שצוין ב"אניפסן גאומי", להשקיע כספם בקרקע ובנכסי־לא־ניידי; וחוקי המסים החדשים חלים בעיקר על מסחר ותעשייה שהם שטחי־הפעולה העיקריים להשקעות הזרים. אותו עתון עמד גם על עניני היוזות שאינן כשורה ועל ההגבלות הנופלות בחלקם של בעלי "זכויות תושבי", אשר לפי הסכם מונטרה הן זכויותיו של הזר שישב ישיבת־קבע במצרים מועד מסוים. לתלונות אלה ענתה המשלה המצרית כי ההגבלות במתן יוזות אינן אלא "אמצעי בטחון לתקופת המלחמה"; אך תשובה זו אינה מניחה את הדעת. כמה פקידים מצריים במחלקת הפספורטים מתיחסים אל הזרים יחס בלתי נעים ושמים בפניהם מכשולים כאלה, שאין כמעט אפשרות לפנות אליהם. תושבים ותיקים מבין הזרים, בתוכם סוחרים בריטים מכובדים, נתקלו בקשיים עצומים כשעמדו לחזור למצרים מנסיעת טיול לארץ־ישראל או למדינה שכנה אחרת. על אף העצומות שהגישו לחוגי השלטונות לא יכלו לקבל דרכיות־שוב, שאינן ניתנות לנוסע גם בעת היציאה.

*

רנש השנאה לזרים תחומיו לעת עתה בעיקר במעמד הבינוני ובשורות הפקידים הנמוכים. בצמרת השלטון, בין המיניסטרים והפקידים הנבונים, מתקבל התושב הזר באדיבות וכל עזרה מוגשת לו. בין ההמונים עוד מורגשת מדה רבה של ידידות אמת. הסכנה הממשית תתעורר אחרי המלחמה. קשה לראות כיצד תמנע מצרים משבר כלכלי בממדים מסוכנים. חיילות הברית המוציאים במצרים 100.000.000 לירות לשנה הם לעת־עתה מקור־ההכנסה העיקרי, והם מספקים עבודה בשכר הוגן לפועלים רבים. בשיעורו חיילים אלה את מצרים, והיא תהא תלויה שוב ביצוא

הכותנה – ואין לדעת מה היא ערכה הכלכלי של הכותנה בעתיד – תעמוד הממשלה בפני בעית חוסר עבודה של המונים בצורתה הקשה ביותר.

אחרי המלחמה ישובו משורות צבא הברית אלפי תושבים זרים, יונים, צרפתים, בריטים ואולי איטלקים, אשר ירצו לחזור לבתיהם ולמשרותיהם. כיצד תפתור הממשלה את שתי הבעיות האלה? ודאי יתעורר היצר לשקוד קודם כל על טובתם של המצרים על חשבון הזרים, אף אם בכך יופר הסכם מונטרה. אם מצרים תנהג כך, תשנה שניאה גדולה; שכן כל הפליה בולטת לנכי הזרים תביא, כפי שמשקיפים רבים סבורים, לידי כך שהחברות הזרות תוצאנה קמעה קמעה את רכושן ומפעליהן מן המדינה. בני העדות הזרות המודאגים גם בלאו הכי ממהלך העניינים נתקלים בהנהלת עסקיהם בקשיים כה רבים, שבטוחים הם כי אם תוסיף עמדתם להתערער לא יוכלו עוד להמשיך. בראיון לסופר, ז'ורנאל די'אניפטי דיבר עוסמאן פחה בהוקרה רבה על ההבנה העמוקה והרחבה שנילו, ראשיה של תנועת הכלכלה האירופית לאינטרסים של מצרים. הוא העלה על גם את תפקידם של הזרים בהקמת מפעלים כלכליים שהם לטובת המדינה כולה. אך תושבים זרים בני סמך סבורים כי אם רוצה מצרים ששתוף-פעולה זה ימשך – ושתוף-הפעולה חיוני הוא למצרים – הרי יהיה צורך במשהו יותר ממלים נמלצות כערבות לעתיד.

ר ש י מ ו ת כ ל כ ל י ו ת

ד"ר א. בונה

התפתחות הכלכלית של המזרח התיכון

כל ריאורניזציה כלכלית וחברתית של העולם הישן והחדש צריכה להביא בחשבון את העובדה שאין להתעלם הימנה, כי הארצות המזרחיות את יבשות אירופה, אסיה ואפריקה עומדות על רמה חברתית כלכלית ירודה ביותר. כל זמן שרק בכוח מאמצים מרובים אפשר היה לקיים את קשרי התחבורה בין חלקי תבל, וכן בין ארצות המזרח, בינן לבין עצמן, – לא יכלו ההבדלים הבולטים שבין דרנות חיהם של אוכלוסי הארצות השונות לעורר תסיסה ומורת-רוח סוציאלית. השלמת התושבים עם מר-נורלם, מידת ההסתפקות-במועט ואי-הידעה על הנעשה מחוץ לתחום מגוריהם מנעו אותם, אם אפשר לומר כן, מלהכיר את חומר מצבם. אך בתקופה האחרונה נשתנו פני הדברים. חיבורם של אזורים ומקומות – ולו גם נדחים ביותר – עם צמתי המסחר והתחבורה ועם בירות ארצותיהם, התפתחותם של אמצעי התובלה, התפשטות רעיונות חברתיים חדשים, – כל אלה פעלו יחד לנטוע השנות חדשות בלב המעמדות המקופחים, שהם רוב מנינה של אוכלוסיית המזרח.

ארצות המזרח עומדות בפני כמה בעיות מורכבות ביותר. לראש לכל — נידנלה המהיר של האוכלוסיה, תהליך הנמשך בארצות אלו זה עשרות שנים. אותה התוספת השנתית של 600,000 נפש במזרח התיכון בלבד מחמירה את שאלת קיומה של האוכלוסיה המקומית, בתנאי חייה כיום. ועל כך יש להוסיף את ההבדלים העצומים במצבם החמרי של התושבים, את הדרגה הכלכלית הפגומה של החינוך והתזונה והרמה התרבותית הירודה בארצות הללו. האנאלפביתיות נפוצה עדיין כל כך, שאם נזכר את השפעתה המעכבת על התפתחות כוחותיו הכלכליים של האזור בכללותם יקשה עלינו להניח שאוכלוסיו יגלו מידה רבה של יזמה ופעילות עצמית בעתיד הקרוב. רק פעם אחת בעת החדשה ניסתה מדינה גדולה לפתור בעיות עצומות-ממדים כמו אלו, — הלא הוא נסיון המהפכה הרוסית. העולם המערבי לא ראה בעין יפה את השיטות שנקטו בעלי הנסיון הזה, אולם הוא מודה כי רוסיה תוכל ללמד לקח חשוב בשעה שיהא צורך לשפל בבעיות מאותו סוג במדינות אחרות. על ארצות המזרח ניתן לומר, כי הן לא הניעו לאותו שלב של משק קפיטליסטי מפותח היטב ושל חירות-פעולה והתקדמות אישית, שאנו מוצאים במערב, ועם זאת לא התקדמו גם בנתיבים המוליכים לתיכון קולקטיבי חובק-הכל, כמו זה הנוהג בברית המועצות. היה זה, איפוא, ענין חשוב מאד למדינות הללו אילו נמצאה להן דרך להינצל גם מאותו מצב של חוסר ארגון משקי, שבא בעטיה של פעילות כלכלית בלתי-מרוסנת, המיוסדת על יזמה פרטית וקפיטליזם של מונופולין, וגם מנסיונות יקרים ואכזריים כאותם שנעשו ברוסיה. כדי לגלות את השיטות היעילות ביותר שלפיהן יש לכוון כלכלה, שהיא מתוכנת או מבוקרת על יסודות מודרניים, וכדי לקבוע את אפשרויות ההתפתחות ואת השיטות שיש לפעול בהן בכל מקרה, — מן הראוי לחקור את התנאים ואת נורמיהם במדינות הנידונות.

*

מה הם התנאים שבהם מוצאת האוכלוסיה הכפרית, שהיא מרבית התושבים, את לחמה הדל? — המספרים המראים את שיעור ההכנסות מהחקלאות בלבד בכל ארצות המזרח התיכון מעידים על רמת-חיים ירודה ביותר: הכנסה שנתית של 20 עד 30 לירות למשפחה בת 5 עד 6 נפשות בימי שלום. והרי הכנסה כזאת, בין בשוה-כסף של תנובת המשק ובין בכסף מזומן, ספק הוא אם יש בה כדי סיפוקם של הצרכים החיוניים ביותר.

רע שבעתיים מצבם של הפועלים החקלאיים, שאין להם אדמה משלהם, או שיש להם, לכל היותר, חלקת אדמה זעירה. הללו אנוסים להתפרנס בשכר זעום של 2 עד 3 גרושים ליום, שהם משתכרים בעונת-עבודה של ששה עד שמונה חדשים, בקירוב. נמצא שהכנסתם השנתית אינה עולה בממוצע אלא ל-5 עד 6 לירות, ואין להתפלא, איפוא, כל עיקר על תיאור מצב בריאותה המחריד של האוכלוסיה הכפרית; בדו"ח של ועדת הכספים אשר לסנט המצרי, שנתפרסם לא מכבר, נאמר בין היתר, כי קרוב ל-250,000 ילדים מתים מדי שנה בניל שלמטה מחמש שנים. שיעור התמותה הכללי במצרים, שהיה בתחילת המאה העשרים 25,3 ל-1000, עלה ב-1937 ל-27,2 — על אף העובדה, כי בכל שאר הארצות היתה ניכרת

באותה תקופה ירידה בשעור התמותה. אפילו בהודו לא עלה שעור התמותה הרשום למעלה מ-22 עד 23, ל-1000, שלא לדבר כלל על המספרים במדינות אירופה שהם נמוכים במידה ניכרת משל מצרים. חיון חמור אחר הוא הריבוי הגדול והכולט של מקרי המחלות הרציניות: 90 אחוז של תושבי מצרים סובלים מאופתלמיה גרנולוזה, 75 אחוז מבילהרציה, 50 מאנקילוסטומה, 50 אחוז ממחלות תולעים. מספר חולי השחפת עולה על 300.000. לאלה יש להוסיף כמובן את המחלות המרובות מאד הנבדלות מהניל בזה שלא תנאיה הספציפיים של החקלאות המצרית (כלומר השקאה מתמדת), או האקלים המצרי, נורמים אותן.

אשר להוצאותיהם הממשיות של הפלחים, הרי התמורות שנתחוללו במשך אלפי שנים, עם כל הרישומים שהטביעו על משק הפלחים, כמעט שלא שינו שניו כלשהו בהעדר צרכים מופלא זה, או לפחות בנכונותו של הפלח לחיות חיי מחסור. קשה לרמות שהוצאותיו לצרכי בגדים, דירה, ריהוט ואפילו מזון, היו בזמן מן הזמנים מועטות או חדונוניות יותר. פנימם של הבתים הוא פרימיטיבי במידה שאין לתארה כלל. אין בהם כמעט שום רהיטים ואת מקומם של אלה תופסים במצרים קנייסוף מיובשים המשמשים מטות, כתחליף למחצלות קש. ההלבשה - חשיבותה מועטת בתקציב הפלח. ההוצאות לצרכי הלבשתם של הילדים כמוהן כאין. קניות מלבושים, אף בשביל הפלח עצמו ואשתו, הן כה נדירות, שרישומן בטל לחלוטין לעומת שאר סעיפי התקציב.

כדי להשלים תמונה זו העולה מתוך עיון בחלוקת הוצאותיהם של הפלחים, יש להזדקק לאמת-בוהן נוספת שתבהיר יותר את רמתה של צורת-קיום זו: הלא היא דרנת פריינו של הייצור. בהתחשב עם המקום המכריע שתופסת החקלאות במבנה הכלכלי של רוב המדינות הללו אפשר לראות, במידה מרובה, את פרוץ עבודתו של פועל העובד בחקלאות כמעיד על ההכנסה הממוצעת של כלל האוכלוסיה.

נראים הרברים כי תפוקתו הממוצעת נמו של פועל (גבר) העובד בחקלאות נעה, לגבי ארצות המזרח התיכון, בין 252 יחידות בינלאומיות* בארץ-ישראל (והו הממוצע של כל הארץ - המכנה לערבים הוא 186, וליהודים 683), שהוא השעור הגבוה ביותר שבין שעורי התפוקה בארצות כגון מצרים, עיראק, סוריה, ובין 90 כערך, שהוא הנמוך ביותר. המצב בתורכיה, שבה עולה תפוקתו הממוצעת של עובד בחקלאות ל-104.5 י. ב. - הוא קצת יותר טוב; אולם בכל-זאת נמנית גם היא עם אותה קבוצה. אפילו קפריסין, שרמתה נבונה במידה ניכרת משל המדינות הניל, שייכת מעיקרה לאותו סוג, מאחר ששעור התפוקה בה הוא רק 144, לעומת 252 שבארץ-ישראל, או 400 עד 2.400 של חצי-הכדור המערבי. אם אנו מוציאים מן הכלל את ארץ-ישראל, אף שגם היא בעצם לא הגיעה לרמתן של ארצות-המערב, רשאים אנו לומר כי פרוץ-העבודה הממוצע לעובד חקלאי במזרח הוא

* יחידת ייצור והכנסה, המחושבת על יסוד עולמי, וערכה קרוב לזה של דולר אמריקאי אחד. - המער.

נמוך לאין ערוך מזה שבארצות המערביות, ואינו מאפשר לאנשים העוסקים במשלוחי-יד חקלאיים אלא קיום דל ביותר, שבמקרים רבים הוא למטה מן המינימום. מאליה נשאלה השאלה: האם הכרח הוא כי ארצות המזרח, שמספר אוכלוסיהן מרבה והולך, תהיינה צפויות לתהליך העתיד לצמצם בהתמדה את אמצעי הקיום? הפשוטה היא – בשום פנים! אחת המטרות המוצהרות של מדיניות השיקום לתקופה שלאחר המלחמה הלא היא לשנות מצב זה דוקא באותן ארצות שעדיין לא ניסו להשתמש באפשרויות ההתקדמות שצופנים הישגיו הכלכליים והחברתיים של המערב.

מתעוררת, איפוא, השאלה, באיזו דרך יושג הדבר. כרי הוא, כי השבחתה הכללית של רמת החיים, ועלית ההכנסה הלאומית הכרוכה בכך, תלויה בהכרח בשינוי הרכבם – לפי משלוחי-היד – של הכוחות המשתתפים בתהליכים הכלכליים בארצות אלו. הכנסה לאומית גבוהה לנפש כרוכה תמיד בכך שאחוז גדול של האוכלוסיה העובדת עוסק בשירותים יצרניים ומתווכים – הלא הם המקצועות הקרויים שניים ושלישיים. מצד שני, הרי בארצות שבהן עוסקת מרביתה המכרעת של האוכלוסיה בחקלאות, היינו בתעשיות ראשוניות, ההכנסה הלאומית לנפש היא נמוכה מאד. התעשיות המעבדות ובכללן כל פעולות חרשתיות, עבודת המכרות והבנין, – עומדות באמצע בין ענפי הכלכלה הראשוניים לבין מקצועות התיווך והשירות – והן הנן התעשיות השניות. ארצות חקלאיות, כגון הודו וסין, – ואף תורכיה, עיראק ומצרים, – רמת הכנסתן הלאומית ירודה עד מאוד, ואילו כל כמה שהארץ תעשיתית יותר מתרבה והולכת בה ההכנסה הלאומית, והיא מניעה לשיאה באותן הארצות שבהן מתאפשר, ע"י הכנסה לאומית ממוצעת גבוהה, נידול כזה של דרישות האוכלוסיה, אשר אין לספקן אלא ע"י הרחבה גדולה של המקצועות הקרויים שלישיים. שיפור ממשי ברמת-חיה של אומה תנאי-קודם לו, איפוא, – תווה בהרכב האוכלוסין לפי משלוחי-היד לצד ההתעסקויות השניות והשלישיות, העומדות לרוב על שלב גבוה בסולם ההכנסה. בלעדי אלו לא חתכן עליה ברמת-חיה של המוני העם. מאלו מובן שגם בתעשיות הראשוניות, היינו חקלאות וענף-היערות, ניתנות אפשרויות לעליה, במידה שהן לובשות צורה "חרשתית", כגון בקליפורניה וכאזורים מסוימים אחרים שבהם נהוגה השקאה מלאכותית. אפשרויות כאלו קיימות דוקא במזרח לרוב.

ארצות המזרח החשובות ביותר מצויינות בצירוף כזה של השפעות השמש והמים, הנותן אפשרויות תנוכה חקלאית שאין דוגמתן באזורים בעלי אקלים ממוזג יותר. אמנם, נכון הוא שצפיפות האוכלוסים במצרים גבוהה מאד, ולפיכך גם נוצלה כבר כיום בחלקה הגדול האדמה המצוייה, בממוצע, לכל משפחה, אך מצד שני, הרי מדינות כמו עיראק, סוריה, עבר-הירדן ותורכיה, אוכלוסיתן קטנה הרבה מן השעור, והן יכולות להמציא אפשרות עבודה ומחיה – גם לפי אומדנות והירות ביותר – עוד למליונים רבים של אנשים.

כדי לתת מושג מה על המספרים הכרוכים בענין, ועל התכניקה של המחשבה הכלכלית המודרנית, מן הראוי לקבוע, כי מאמץ שיטתי להעלות את רמת הפריון,

בעזרת כל אמצעי המדיניות הכלכלית ושכלולן של שיטות העבודה לפי ההשגות החדישות, עשוי להכפיל על נקלה את תפוקת-הנשו הכוללת של חקלאות-המזרח, והכפלתו של שעור התפוקה הקודם לנפש במזרח התיכון היתה שוב נוררת כוח-קנייה נוסף של האזורים, כדי 200 מיליון לירות בשנה. דבר זה היה מסייע במידה מרובה להמוני החקלאים המרודים ליהנות מעליה ניכרת ברמת תנאי הדירה, ההלבשה והתזונה שלהם. יחד עם זאת היה הדבר ממריץ במידה עצומה את האינדוסטריאליזציה בארצות המזרח התיכון ומשלב חלק של האוכלוסיה הכפרית בהתעסקויות התעשייתיות, המכניסות יותר.

מתקבל על הדעת, כי על ידי מדיניות כלכלית מחושבת היטב, המשתמשת בכל אמצעיה של המדינה בת-זמננו בשדה התיכון, ההשקעות והכספים, אפשר להעלות את רמת-החיים של האדם הפשוט. נראה שהמגמות הכלכליות בארצות המזרח וכן המטרות המוכרות של המדיניות הכלכלית של מעצמות המערב כלפי פנים וכלפי חוץ, פניהן לכיוון זה. אולם ספק הוא, אם די בה בהמתנה נרירה עד שתענה המגמות הללו לכלל מימוש מלא, והן גם לא תענה לכך אם לא יכוונו אותן בצורה שתהא הולמת את השיטות המקובלות במערב. מן ההכרח להחיש אותן ולכוון את מהלכן, ובמידה שלא תוחשנה ולא תכוונה, — כן תרחק השעה בה יותאם העולם המזרחי לאותם תנאי החיים הנחשבים, אם לא כאידיאליים, לפחות כמתקבלים-על-הדעת, בעיני הציביליזציה המערבית.

הנסיון שנתנסו בו אירופה ואמריקה חוזר ונשנה במזרח, כל התפתחות כלכלית בארצות המזרח התיכון, ובפרט אינדוסטריאליזציה, מאליה תעלה את רמת-החיים, וכל עליה כזאת, בקנה מידה גדול, מותנית אף היא בהתפתחות כלכלית כזו; אך ראוי שלא להתעלם מההבדל הנדול בין מצבן של אלו מארצות המזרח שהן המתקדמות פחות ובין המצב בעולם המערבי. במערב אין ה"שיקום", במשמע של הבטחת תנאי חיים טובים יותר, מותנה בהכרח בהנדלת התפוקה של החקלאות והתרושת. בארצות חצי-הכדור המערבי הבנורות מבחינה משקית יש לבקש, איפוא, את מרכזו כבדו של משטר כלכלי חדש בהסדר כוח הייצור, ברתימה טובה יותר של המקורות הכלכליים, ואין צריך לומר, — בחלוקה מתוקנת יותר של ההכנסה הלאומית.

לעומת זאת, הרי המפתח לתקומתן של ארצות המזרח התיכון צפון בהחלט בהרחבת התפוקה ובהעלאת פריון-העבודה לנפש. זאת ועוד אחרת; אחד הצדדים התמוהים ביותר של ההתפתחות הכלכלית בת-זמננו במערב היתה האבטלה המחזורית, — זה הניגוד האיום לכוח הייצור העצום אשר פותח ע"י כמה דורות של כשרון-המצאה במדינות המערביות. המזרח לא נאלץ עוד להתלכט בכעיה זו במידה שראוי לציינה, אך הוא שילם מחיר יקר על שנתאחרה הופעתו במעגל המהפכה התעשייתית, כלומר בעד הפיגור הכלכלי והחברתי של רוב תושביו. התפקיד המתיצב לפני דבריהן של ארצות המזרח התיכון ולפני הנופים הבינלאומיים המטפלים בכעיות הריקונסטרוקציה במזרח התיכון הוא להכשיר את השטחים הללו ולחסנם

לקראת מחץ פנישתם המשקית בחזיונות אינדוסטריאליזציה ובשלוחותיה של חקלאות אשר עבר עליה תהליך הרציונליזציה.

• לשם שידור-מערכות במזרח והבטחת תנאים חברתיים וכלכליים משופרים בו, יש צורך בראש וראשונה במציאותו ושיתוף פעולתו של אלמנט אנושי רב למדי, המוכן והמסוגל לפעול כחלוקן התהליך הזה; ונוסף על כך — במדיניות ברורה של הממשלות השואפות לאותה מטרה עצמה. והנה אפשרויותיו הכבירות של המזרח התיכון לקליטת המוני מהגרים יוצרות אותם התנאים ממש הדרושים לפתרונה של אחת הבעיות הדוחקות ביותר בתקופתנו. ארץ ישראל הוכיחה זאת הוכחה חותכת ביותר. העם היהודי הראה בה כיצד אפשר לשנות פניה של ארץ אוריינטלית בכוחם של כשרון מעשה, יכולת המצאה, עבודה שיטתית והשקעת הון. נראה שהעולם לא עמד עוד על מלוא היקפן של האפשרויות העצומות הללו, אך הגיעה השעה להכיר ולהודות, כי אפשר להחיות את השטחים המזונוחים הללו ע"י ניצול כוחות היצירה של אלה שהיו כבר פעם כוחי-מניע רוחני, אם לא הכוח המניע בה' הידיעה, בסביבות אלו של המזרח.

ר ש י מ ו ת ק ר ו ת

יחידות חלוץ של שירותי הקרקע

של חיל האויר בעקבותיו של האויב הנסוג. עבודתם מתחילה ברגע שנכבשים שדות-תעופה חדשים. בעלי המקצועות העיקריים, כגון מסגרים-מרכיבים, תקנים לגופי המ-טוסים, נשקים, מתקני-המכשירים, החש-מלאים, מאומנים לכושר פעולה של מאה אחוז לשם מסירה מזורזת של פרי עבודתם זו לאנשי שרות-הקרקע התקין של יחידות-האויר העומדות לבוא. הם מתקנים את מסלולי-ההמראה ושוטחים „רצועות-חניה“ ארעיות.* יחידות ההובלה של ה„קומנ-דו“ מבקיעות פעמים רבות באש תותחים ובדרכים עקלקלות וזרועות-מכשולים להי-יש נפט ותחמושת.

— — — — —
המהירות היא סימתם של „קומנדו“ חיל האויר המלכותי. הן נעות עם פלוגת-הסער ותפקידן דומה בכל לזה של החפרים, המהנדסים והתכנאים שמלאכ-תם לסקל את הדרך לפני היחידות הממוכנות

ככל שהתקדמות כוחות הברית שוטפת והולכת באיטליה כן גדל מספר-שדות-התעופה הנופלים בידי בעלי הברית — ו„קומנדו-השרות“ של חיל האויר המלכותי, העוברים כחלוץ לפני המחנה המתקדם — הם המתקינים אותם הכן-לקרב, במהירות של שיא.

שדה התעופה של רג'יו* היה הבסיס הראשון שנכבש והוא סוקל ממכשולים במשך שעות אחדות. קומנדו-השרות נחלצו, עם ראש המחץ של חיל התעופה, לקחת מלאכה כבירה זו בידיהם. בשעה שהספיטפייר הראשון של חיל האויר המל-כוטי ירד וחנה ב„בוהן“ של איטליה היו כבר חבורות אנשי שרות-ההחזקה מצוידים ציוד שלם במלאי של אביזרים ונפט יחיכו הכן לצייד את האוירונים מחדש בדלק ולשרתם. אח"כ, כשגנרל מונטגומרי פרץ דרך הרי קלבריה, כרוכים היו ה„קומנדו“

* בעיקר — עלידי הנחת „שבילים“ של רשתות-תיל ויישור הקרקע. — המ'ע.

* בנקודה הקיצונית של דרום-מערב איטליה, מול מסינה שבסיציליה — המ'ע.

של צבא היבשה. על אנשיהן לתקן לא רק את הנזקים שגרם האויב הנסוג, אלא גם את השמות שעשו מפציציהם. פעולה טפוסית אחת של "קומנדות-השרות" נעשתה בעת הפלישה לסיציליה. היא משמשת כעין מתכונת לפעולות שנערכו אח"כ באיטליה. פעילות-נמרצת באויר קדמה לעליה בחור-פים. מפציצי-הבריית היו עוברים גלים-גלים מעל לשיירות של אניות-החיילים, בטוסם להפציץ שטחי-שפה בסיציליה. בשעה 01.30 הועלו לחוף חיילות-הסער, במקום הזה בטל-יון רגלים בריטי אחד. בשעה 07.00 עלו "קומנדות-השרות" ונתאספו בראש-החוף* של פאצינג. נבחרה עמדת מגן והוצבו עליה פלוגות הבטחה מפני התקפת-נגד של האויב. במשך כל היום קיימו צלפי האויב מטר של אש. בליל הוטלו פצצות וזיקוקים אל מקום המחנה ומסביב לו. בשבע בבוקר יצאה היחידה משפת הים לאוירודרום שהיה במרחק ארבעה מילין משם. היא נמצא חרוש. מיד הוחל במלאכת הכשרתם של מסלולי-ההמראה, בעזרתן של יחידות המהנדסים המלכותיים ו"חיל החלוצים" (pioneers). יחידות של כלי רכב העבירו נפט ותחמושת מן החוף. ב-23.00 אותו לילה היו כבר מאות גלונים של נפט וכמויות גדולות של

שמן ותחמושת ערוכים במטמורה סמוכה לאוירודרום ומחולקים סביב נקודות הפור. גלגליו של ה"ספיטפייר" הראשון ירדו וחנו בשלום במסלול, שנחרש בידי האויב. האויב רון צויד מחדש בדלק, סופק בכל ונבדק, ואזי גררוהו אל הכביש כדי שהטייס יוכל להמריא. אחריו באו "ספיטפיירים" אחרים ובעוד הם מצטיידים בדלק חדש הותקף האוירודרום ע"י להקת "מסרשמידט"ים-109. אך העבודה נמשכה. למחרת היום הובאו מ"ראשי-החוף" כמויות נוספות של נפט, שמנים ותחמושת לאוירודרום. ארבעים ושמונה שעות לאחר ש"קומנדות-השרות" קיבלו עליהן את המלאכה היה האוירודרום מותקן במלואו לשרות. האסכדרונים של אוירוני קרב חידשו בו את תחמושתם וסופקו בכל לפני המריאם לפעולות. תפקידן של ה"קומנדות" באוירודרום זה נשלם, והן יצאו קדימה, לאוירודרומים אחרים, להכשיר את הדרך לאסכדרונים המוסיפים ובאים. היה זמן וששים מפציצי "קיטי" (***) מחטיבת הרדף האמריקאית קיבלו טיפול מלא ונחגרו פצצות במהירות של שיא. "קומנדות-השרות" עמדו בתפקידן אותו יום עד שהגיעו אנשי שרות-הקרקע האמריקאים והחליפון.

הכושר הגופני של הקומנדות - לכל

קבועה של תרגילי שיגרה הפך בידיהם של מדריכי הצבא הבריטי והיה להתקפה תכליתית ורב-תנופה על כל גילוי של אי-יכולת פיסית. בסופו של דבר נמצא כי מן הטירונים העוברים את מרכזי האימון הגופני המכין, מקום שהאימון נערך בפיקוחם של קציני השרות הרפואי, עולים לא פחות מ-85% לסוג גבוה יותר, ו-70% מהם - לסוג א'.

הפרק הראשון של האימון עצמו מורכב ממשחקי תחרות המפתחים את תיאום העצבים והשרירים. אחריו באים פיתוחם וחיזוקם

רמת הכושר-הגופני המהוללת של ה"קומנדות" נעשתה לרמה הרגילה בצבא הבריטי והיא עתידה אולי להיות לרמת-כושר הרגילה של האומה כולה להבא. - כך כותב העיתונאי הנודע צ'ארלס גרייבס, ב"ספיר" הלונדוני. הגלויים המפליאים של היכולת הגופנית של הקומנדות הבריטיות השולטים שלטון פחדים על חילות-מצב גרמניים לאורך כל החוף האירופי ושחוללו מהפכה במושגיו של העולם על כושר הגוף, מבוססים על המדע החדש של פיתוח הסגולות הגופניות, שמומחים בריטיים שוקדים עליו מאז 1939. האימון הגופני שהיה משנן לפני מסכת

(***) קיצור מ"Kitty-hawk", טיפוס אמריקאי של אוירון-קרב-מפציץ, אשר שימש הרבה גם בחיל-האוויר-המלכותי במזרח התיכון. - המ'ע.

(*) ביטוי המקביל ל"ראש-גשר", דהיינו, מקום ההתאחות הראשון, בחוף ארץ אויבת, של חילות העולים מהאניות - המ'ע.

קלים עם כוונות טלסקופיות וכן חשקו מאד במתקני אלחוט חזקים וקלים יותר לטלטול, בשביל הסיירים וצופי-המרגמות.

יפנים פצועים, שלא יכלו לנוע, נלחמו עד מותם. לפני הסוף אסף הקולונל היפני את 200-300 החיילים שנותרו לו וערך התקפה נורא אשת שפרצה דרך עמדת הפיקוד של רגימנט אמריקאני ותחנת העזרה שלו, ומגמתה, לדברי שבויים, היתה סוללה במרחק ששה ק"מ; הם הגיעו עד כדי שני ק"מ ממנה. לאחר שמחצית הקצינים היפנים נהרגו, נעצרה ההתקפה. הנותרים הצטופפו, הקישו את נוקרי הרמונים בקסדותיהם, ועשו „חרקירי“ בעצמם, בעשרור תיהם. מתוך 1.500 חיילים יפנים באי נשארו לבסוף רק 24 שבויים. אחד השבויים סיפר כי בעת התקפת היאוש האחרונה זויגו וסופחו אל המתקיפים כל הפצועים שיכלו ללכת והי-תר גורו ע"י קציני השרות הרפואי. בין שסיפור זה מדויק הוא או לא, עובדה היא שלא נמצאו פצועים חיים.

*

באותו מדור, ברשימה אחרת קצרה, מתאונן „מפקד רגימנט“ על כך כי „יעילותו של קצין צעיר יורדת ביחס ישר לקרבת מקומה של משי-פחתו אליו ותכיפות ביקוריו אצלה“. אחת הסיבות העיקריות לצרה זו רואה הוא בקוצר הברית של גשי הקצינים ובהשפעתן. והוא מזכיר: „המאומנים היטב — יחיו. וחסרי האמון ימותו“. הוא מעלה את זכרונותיו ממערכת לוב ואומר, כי ביחידות, שאת הטנקים שלהן ראה בוערים, היו ודאי מפקדים רבים שהצטערו על אשר לא הגדילו בעוד מועד את יכולתם לנהג בשדה-הקרב.

*

מאמר גדול יותר של קפטן ר. וייט, עור-סק בפיצוץ מחפרות, ואגב כך הוא נותן תיאור מפורט למבנה המחפרות היפניות בגויניאה החדשה, (שיש דמיון-מה ביניהן ובין מחפרות הרוסים). הן היו מוגנות ע"י רובאים מעטים או רבים, לפי גדלן, ומכונת-יריה או שתים. לעתים נמצאו בהן אשנבים לתותח א. ט. ולתור-תח פום-פום (תותח אוטומטי קטן).

תפקידה העיקרי של המחפרת היא להגן על יושביה מפני אש הארטילריה וההפצצה האווירית. למעשה מנהל האויב את קרב-האש שלו מעמדות סמוכות עד שהארטילריה או

שבבית „שומעים סוף סוף מה שצריך היה לשמוע עליכם ומבינים כבר כי שום חייל לר-חם אחר אין מלאכתו קשה כמלאכתכם“.

המדור הראשון, „עובדות של קרב בשביל יחידתכם“, פותח במאמר של לויט-קול. אמרי „קרבות על אטו“, ובו סיכום לפרשת כיבושו של אי זה, המערבי בשרשרת איי האליאוטים (תיאורים חלקיים, לעתים מפורטים ומעניינים למדי, באו בחוברות קודמות של העתון). לאופיו של הלוחם היפני נאמר כאן כי: „פניו כפני בדי-דלס סיבירי, ולבו לב האפעה בפח“.

תכסיסי-המגן היפניים הזכירו לאמריקאים את אשר שמעו על תקופת המלחמות באינדיאנים (מספרים כי קצין יפני פנה לפני שנים אל קצין אמריקאי שבפיליפינים וביקש שמא ימצא בש-בילו את הספר „טקטיקה של מלחמה אינדיאנית“. מבחינה כללית יותר, היה נסיון אטו מענין בזה שהראה כיצד נוהגים היפנים להתגונן בשטחים פתוחים באופן יחסי (רב ההבדל בין הגיוגל של מלאיה ואיי הדרום, ובין גוף הטונדרה של גבעות-אטו). והלא זה גם נופם של איי הקורילים, — הגשר הצפוני-מזרחי של יפן אשר כולו עדיין מכובשי האליאוטים והל-אה. זה המרחב לכלי-נשק שאשם שטוחה: „ארץ חלומותיו של המקלען“. עקשנות טקטית שלא תתואר הראו כאן היפנים בהגנת רכסי-הגבעות והיא שהכשילה לא פעם את תכסיסי ההסתגרות של האמריקאים. „באם תחפש נקודות רפוריות בחזית ובאם תמצאן ותחדור בעדן אך תשי-איר מאחוריך לו רק יפני אחד עם מרגמה, — עלול פגז של מרגמה להכות פתאום בתוך המטבח שבאיזור העורף, שבוע אחר-כך“. זהו מעשה שהיה.

מסקנת הכותב היא כי כאן ראוי להחליף את הטקטיקה של „אצבעות מגששות לער-מק“ בשיטת „האגרוף המתכווץ“, עם סריקה יסודית של כל שטח שהוקף או אוגף. מפתיע גם כושר ההמתנה היפני. הרגם הנ"ל חיכה שמונה ימים עד שהרעיש את תור ארוחת-הבוקר של תותחנים אמריקאים.

לדעת המחבר, היה אטו לאמיתו של דבר אגוז הראוי לחילות הרים מובהקים על ציודם. המרגמות, בשל השלגים והראות הלוקיה, לא צלחו ביותר לבידוד עמדות קטנות שהוסו, ואנשי בטליוני-הסער התפללו לתותח-רגלים

צורך בשנוי-כיוון. היונים חשבו אותה לנשק הטוב ביותר של האיטלקים.

למעשה מלאו מרגמות אלו אצל האיטלקים חלק גדול מתפקידם של רמוני הריסקוק ולדברי המחבר „נתפסו בצפון אפריקה מרגמות כה רבות מסוג זה עד שפעולתן בידי חיילות ברי-טיים כמעט עשתה את בריכסיה לזין-קבע של בעלי-הברית“. הרימונים האיטלקים קטנים הם עד שאפשר לשאתם בכיסי מכנסים ורושם פגיו-עתם אינו גדול ביותר. לעומת זאת רב כוח פגיעתם של מוקשי-הקרקע האיטלקים שארכם כ-90 ס"מ, ובשני קצוותיהם, מטענים כבדים של ט.ג.ט. מחוכם עוד יותר המוקש האנטי-פרסונלי („החייל השותק“) שהוא עיקרן של רוב „מל-כודת-הכסילים“ האיטלקית: „מטען ט.ג.ט. ומד-סביב לו כמות קטלנית של גולות-פלדה מלונ-טשת“. משיכתו של שרוך, הקשור אל משקפת המונחת „לתומה“ תפוצץ את המטען שישלח את גולות הפלדה שלו על פני איזור של כמה מאות מטר. נגד השריון סמכו האיטלקים הרבה על רובה א.ט. „סולוטרן“, בן 20 מ"מ, מטיפוס שווייצרי, אשר לו שני סוגי כדורים, פורצי שריון או טעוני חמר-נפץ וקלע טוב יעלה בו על 20 יריה לדקה. הכבד שבכלי נשק א.ט. הוא תותח ברדה בן 47 מ"מ, הניתן גם להתפרק ולהזרק במצנחים; השתמשו בו גם כבתות-תמיכה לרגלים, אמנם בהצלחה מפוק-פקת. תותח של 37 מ"מ רכשו האיטלקים מידי הגרמנים כשאלה הכניסו תחתיו בכל יחידותיהם את התותח המול-שריוני המוצלח שלהם משנת 1938, בן 50 המ"מ. תותחים קלים נגד שריון ומטוסים הם ברדה וסקוטי, 20 מ"מ. הטוח לגו-בה — עד 2800 מטר והם משמשים, כנראה בעיקר כהגנה ממטוסים מנמיכי-טוס. הטוב שב-תותחי הרגלים הוא החדש, בן 70 המ"מ. רוב תותחי השדה מיושנים (1906, 1911, 1912), — רובם בני 6,5 ס"מ ומעוטם בני 7,5 ס"מ.

סיכומו של דבר: — זין האיטלקים היה ססגוני ביותר. לעומת הבריכסיה השופעת היה המקלע שלהם לא מן המעולים, ולעומת הרובים המיושנים והמוזנחים, (גם באימון, — כי בעיקר ראו את הנשק האוטומטי), הצטיינה מב-חינות רבות מכונת-היריה ברדה 1937. עם כל ריבוי הטיפוסים, שלא הצטרפו יפה למערכת

הפצצת-האויב מאלצת אותו לבקש מחסה במחפרת פנימה.

בזמן המסע על בונה (חופה הצפונית-מזרחית של גוינאה החדשה) ארגנו האמריקאים חברות מיוחדות של „מחפורות“, שהיו מחולקות כרגיל לחטיבה של צלפים, „המסנורים“ את אשר נבי המחפרות באשם, ולחטיבת רמנים או מפור-צצים, העושים את מלאכת ההשמדה. היפנים השתמשו גם במחפרות-רמיה, ואף לא בכל המחפרות האמתיות החזיקו כל העת. חיילים „ירוקים“ נטו להסית דעתם ממחפרות שלא נמצאו בהן קבוצות-מצב, — ולעתים קרובות היה האויב תופשן לעצמו לשימוש חדש, בדרך התקפה נגדית או ע"י הסתגנות (על פי רוב בלילה).

כדי למנוע דבר זה חשוב שהיחידות המת-קיפות יהיה להן כוח מספיק לא רק לכבש, אלא גם להגן על מטרות מעין אלה; או שת-היינה מצויידות להרוס כל עמדה שתהיה לתר-עלת לאויב אם יכבשנה מחדש.

*

מאמרו הגדול של לויטננט ג. סקופילד „כלי זין איטלקיים“ יש בו ענין רב לאלה שהיו קרובים לחזית המזרח התיכון. הוא ער-מד על הרובים והאקדחים האיטלקיים (מתוך יחס ביטול לראשונים ולרוב סוגיהם של הא-חרונים), על תת-מקלעים (הברדה 1938, 9 מ"מ המצויד גם בכידון, הוא לדעתו הטוב שבכלי-הנשק האיטלקיים האינדיבידואליים), ועל המק-לעים (ברדה, 6,5 מ"מ או 7,35 מ"מ, הוא טוב למדי וזה נשקה העיקרי של מחלקת הרגלים האיטלקית). הטובה שבמכוונות היריה, על טי-פוסיהן הרבים ביותר, היא ברדה 1937, 8 מ"מ; אחריה באה פיאטרבלי — 1914, 6,5 מ"מ. המר-גמות, סטוקס-ברנד, 81 מ"מ, 1935, שמשקל פגזיה 3,3 קילו (טוח למעלה מ-4 ק"מ) ו-7 קילו (1,5 ק"מ) דומות מאד לאמריקאיות ואין הב-דלים בולטים ביניהן ובין מרגמותיהם של צב-אות אחרים; לא כן מרגמת בריכסיה 1935, 45 מ"מ, שצורתה מקורית מאד; היא בעלת בריה, מורכבת קצת במבנה, נוטה לקלקולים, פגזיה קטנים ואיזור פגיעתם מצומצם וצריך להמטירם ממש כדי לאלץ את המתנגד לגטוש את עמדתו; לעומת זאת היא קלה ביותר (עם הכן — 15 ק"ג) ויכולה לשלוח 25-30 פגזים לדקה, אם אין

אהרי הללו אלא במעט מאוד. אמנם לא נס הוא זה, אלא סיגול רביזמה של המדע למבנה הגוף האנושי. לא זו בלבד שרמה ברי-טית זו נעשתה מטרתם של כל הצבאות האחרים (**), אלא שאחרי המלחמה סופה לעבור אל החיים האזרחיים בבריטניה. אותם המדריכים, המאומנים בהתאם לציוויו של המדע השמושי הנ"ל, מספרם בצבא יותר מ-30 אלף ואחרי המלחמה יוצאו לפחות 1,500 מהם לעשות במפעלי תעשייה ושאר מוסדות אזרחיים את אשר עשו בצבא.

של השרירים השלדיים, של שרירי הכתף, המתנים והבטן. החישול האחרון בא כשהלב והריאות פועלים בתכלית השלמות. כך שכל רגלי יכול לעבור 16 קילומטרים בשעתיים, עם ציוד מלא.

רמת ה"קומנדות" הזאת שנראתה בשעתה כמעשה-נסים, נעשתה כיום רמתם של כל אנשי החיל-המוטס, אנשי גוארדית-הרגלים וקורפוס-הסיור (*), ואף הרגלים הפשוטים של "גדודי-הקו" להבדיל מגדודי-הגוארדיה ומגדודי ה"קלעים" (riflemen) אינם נחשלים

השכלה בחיל האויר המלכותי

הרשימה הבאה הנה "מכתב למערכת" השבועון האנגלי «New Statesman and Nation» בשאלת עבודת ההסברה בתוך חיל האויר המלכותי. — המער

לאחר זאת, נוהג עכשיו כל טייס לפי תור (אחד או שנים בשבוע) לספר על עיסוקו בחייו האזרחיים. בשבוע שעבר היו לנו טג'נדגים ומשרתו של לורד ק. בשבוע זה יש לנו מבטח-אניות מחברת "לוידיס", ופקיד של בנק. שיחות אלו מסייעות למדריכים להשיג מושגים ועושות לפיתוח האופי. ואחרון-אחרון — כתת-ויכוח של ארבע או ששה טייסים, שאני ממנה אותם יום לפני כן, לנושא מסויים. נושאנו בשבוע זה הוא אם כדאי לבטל את עונש המות. בשבוע שעבר דברנו על שיעור הילודה כיום, אם יש בו משוכ סכנה לבריטניה. תחומנו תחום רחב הוא. הוא כלל גם את הדין-וחשבון של בוורידג' ונראה כי הדבר ענין את הטייסים פחות מכפי שניתן לשער. נושאים של מדיניות בינלאומית וקיסרית מעניינים אותם פחות מאשר דברים הקרובים יותר לבית. כשרון הדיון שלהם, שהיה דל בראשיתו, נשתכלל עכשיו במדה רבה מאוד והוא פותח לפניהם שטחי מחשבה שאחר כך הנני שומע אותם דנים בהם. ההנמקה העניינית מדברת אל לבו של הרוב. אני מעודד את הצעירים שבהם להיות ראשי המדברים וכיום אין הם מתבוששים עוד. השיחה נטולה כל

סיר, — הנסיונות שהיו לי בקשר עם הפצת השכלה בתוך השרותים המזוינים יש בהם אולי ענין. כשהתחלתי במחזורי הרצאות ושיחות היה עלי לעשות מדה מסויימת של עבודה חלוצית כדי לעורר באנשי-חיל האויר את הרוח הנאותה.

הדבר הראשון הוא כמובן לקבל את הסכמתו של הקצין-המפקד ולקיים בו התענינות לגבי התפתחות הפעולה. שנית, עשיתי את הבקורים בהרצאות חובה, שאם לא כן יש לטייסים תמיד "פגישה עם מישהו" לאותה שעה. כיון שקבעתי את ההרצאות הללו לזמן אחד בכל שבוע רואים את הנוכחות בהן כנוכחות במסדר. שלישית, אני עצמי איני מרבה מדי בדיבור והנני מכוון פשוט את שטף השיחה. מובן שאין זה מונע בעדי לסכם את המסקנות.

הננו מתחילים בתרגיל-משחק של קושיות "מיזמה". מדת הידיעות הכלליות היא בשפל המדרגה, אפילו בין הטייסים המשכילים יותר. המעטים שתשובותיהם טובות באמת הם פחות או יותר מסוג אנשי האותיות-הקטנות. אמנם הכל קוראים את העיתונים היומיים, אך ברור כי הידיעות שבהם אינן נקלטות קליטה אמיתית. אף על פי כן, ה"מיזמה" מעורר את לבם ומענין אותם.

(** אנשי-צבא אמריקאים נבחרים, מגופי-הצבא החונים באנגליה, מקבלים את אמונם הגופני ותרגולם ב"אסכולת-הקרוב" ליד יחידות בריטיות. — המער.)

(* יחידות צבא-חלוץ נייד, אשר טופח בצבא הבריטי בשנות המלחמה הנוכחית. — המער.)

רשמיות ואני מרשה לעשן.

אני נותן להם הרצאות קצרות על נושאים כמו אנטישמיות, שמועות על אודות האמריקאים וכו'. אני מוצא כי הטייסים יודעים להעריך הצגת דברים שקולה, על הבעד והנגד שבהם. מדת האדישות והצני

ניות, אם ישנה, הריהי מצערה, לאחר שהחזרה את הדברים בהדרגה. מובן מאליו כי אתה עצמך צריך שתהיה ער ומעונן באמת. הדבר היחידי האסור עליך הוא — אמירת גואש.

שליש ב"ר.א.פ.

גיוס נערים ונערות לעבודה

אחרת (הנחוצה פחות מבחינת צרכי המלחמה מאשר עבודה במכרות או בתעשיית האוויר רונים). יתכן אמנם שינתנו שיחרורי ארצי במקרה שהתלמיד מתכוון לבחינות השובות של אוניברסיטה (**).

יושם לב לכך שכל הצעירים אשר כווננו לתעשייה יקבלו אותן האפשרויות שישנן לאנשי הכוחות הצבאיים להמשיך בלימודיהם אחרי המלחמה, מן המקום שבו הפסיקום. (מאז נתקבלו ידיעות אלו נתברר, כי יהיה הכרח בגיוס מספר מסוים של נערים לעבודה במכרות מתחת לפני האדמה. העתונות הבריטית מדגישה כי "בני הדוכסים יגויסו לכך גיוס-חובה ממש כבניהם של פועלי-מכרות או אנשים אחרים". בסדר-הבכורה תוצג עבודת-המכרות אף לפני השירות בכוחות המזוינים).

שעזבו כבר את בית-הספר ואחזו בעבודה נראה כי נערים ונערות בני 16 ו-17 יגויסו בקרוב בבריטניה לעבודה בתעשיית האוויר רונים וכן למכרות-הפחם.

בגילוי הדעת שלו על כוח-האדם עמד מיניסטר העבודה, מר ארנסט בוויין, על האפשרות להשתמש בשרותם של "צעירים" רבים יותר, אך בדרך כלל לא סברו אותה שעה כי המיניסטר מתכוון לא רק לנערים. אלא שבינתיים התברר כי גם הנערות, בדיוק כמו הנערים, עשויות להשלח לעבודה במפעלי האווירונים, — אם כי לא למכרות-הפחם.

גם כאן, כמו בענין גיוסם של נערים לעבודה על-קרקעית בתעשיית המכרות — במדה שתוגשם ההצעה הזאת — לא תהיה כל הפליה. תלמידי בתי-ספר "ציבוריים" (*) יכונו לעבודה זו ממש כמו נערים ונערות

מ ה ע ת ו נ ו ת ה צ ב א י ת

«ירחון חיל-הרגלים» «INFANTRY JOURNAL»

כלי-מבטא של חיל הרגלים בארה"ב של אמריקה, אוקטובר 1943

חוברת אוקטובר פותחת — פתיחה אפיינית — במאמר בן שני עמודים על תפקידו של חיל-הרגלים במלחמה. העורך בא לעודד את החיילים שב"גויניאה החדשה ובגוודלוקל, באטו ובתוניסיה, בסיציליה ובכל מקום אחר* ולומר להם כי העתונות החלה סוף סוף מתארת תאור נאמן את פעולותיהם בחזית, וכי האמריקאים

«עתון חיל הרגלים» האמריקאי החל להור פיע בזמן האחרון ב"מהדורה של כיס". היא מצולמת ממהדורתו הרגילה של העתון (שאף היא מוסיפה להופיע) ומיועדת למשלוח אל הצבאות שמעבר-לים.

*

(*) בית-ספר "צבורי" (Public School), זהו השם המקובל באנגליה בשביל בית ספר פרטי סגור, בעל אופי "מיוחס" בולט.

(**) הכונה — לבחינות במקצועות תכניים, בעלי חשיבות מבחינה צבאית — המער'.

גוברת הכרתנו כי אם אין המטרה מושגת הרי זה לרוב לא מפני שאי אפשר להשיגה, אלא כי המפקד שנקבע לכך פשוט הסיח דעתו מהתכ- לית". והוא מסיים: הנרי איש גברה (הנרי הרביעי, מלך צרפת), בשעה שפקד על ההת- קפה ליד איורי זו שחרצה את עתידותיה של צרפת, אמר לפרשיו כי ידלקו תמיד, בסערת- הקרב, אחרי הנוצה הלבנה שעל קסדתו; הנר- צות אינן מדרכם של ימינו, אך כל מפקד יכול לשוות לנגדו את הנוצה הלבנה, הסימלית, של משימתו, זו שאין לגרוע עין ממנה כל עוד לא הושגה המטרה.

המאמר „העשן לשירות ההגנה“, מאת ברי- ג'ירינגרל א. וייט, עומד בעיקר על השימוש בעשן בשביל הגנה אנטי-מטוטית. מובאות בו דוגמאות מן הנסיון בצפון אפריקה ובסיציליה. מתוך הכרך השלישי של „שיחות למקיאבלי“ מובאת ציטטה זו: — „את הצבאות ניתן לחלק לשלושה טיפוסים. הרא- שון, והטוב שבהם, „נחן בשנים — ב„רהב“ (שפעת-עוז ולהט-קרב) וב„סדר“ („משמעת“). יש ביכלתו לשאת במאבק תוקפני — ואף ממושך, אם ידרש לכך. הטיפוס השני נחן ב„רהב“ אך לא ב„סדר“, עליו להשיג את הנר- צחון תוך התקפה ראשונה, או שלא ישיגו כלל. לדעת מקיאבלי השתייכו לטיפוס זה צבאות הצרפתים בזמנו. ואילו הטיפוס הש- לישני אין בו לא „רהב“ ולא „סדר“. הלה יכול לזכות בקרבות רק בדרך מקרה. אלה, לדברי מקיאבלי, היו צבאות האיטלקים.

*

רשימתו של קפיטן דיילי מוקדשת לאימון קלעים מצוינים, הוא מדגיש את ההכרח בהדרכה אינבידואלית. מענינת בין השאר, הערתו: כי בצבא הצי של ארה"ב Corps of Marines מקובל, כי בכדי להכשיר קלע לקבוצה המור- פיעה בשם צבא-הצי בהתחרויות-היריה, יש צו- רך בהדרכה מיוחדת של שלוש שנים.

הרישמה „מה נוכל לעשות בדאונים“, מאת קציין-הטייס ס. דואייר, יש בה כמה פרטים מענינים. נחיתת דאונים היא אחת שלישית לש- תי הצורות האחרות של נחיתה מן האויר: במי- טוסים ובמצנחים. שדות-הנחיתה שהיא דורשת קטנים אפילו מן השדות הנדרשים לצנחנים. באינ-רוח ריצת-הנחיתה של דאון היא כדי 50

אש אחידה, מפתיע העדרם הגמור כמעט של טיפוסים זרים. אף-על-פי-כן רואה המחבר את סיבתה-העיקרית של חולשת הצבא האיטלקי במלחמה זאת לא בציווד לקוי, וגם לא בהעדר תכונות-קרב באיטלקי בן זמננו, כי אם בתחומי ההכרה והרצון. „ג'וזפה יודע ללחום וללחום היטב, אך לעתים תחסר לו ההכרה, הידיעה בעד מה הוא לוחם. זה הופך אותו ללוחם בעל מצב-רוח — אויב שהוא בעל דמיון, אומץ- לב ויכולת, אך פתאום, לאחר אי-הצלחה בלתי צפויה הוא שוקע בדכדוך גמור“. ועוד פרט: „לא יאומן כמה נמוך שכרו של טוראי רגיל של מוסוליני: 1.51 דולר (כ-500 מיל) לחודש יעלו עד 12.80 אם הוא נשוי, עוד 4.80 יתוספו לו עבור כל „במבינו“. ועליתו הראשונה בדר- גה, בדומה ללנס-קורפוראל, תעלה את שכרו ב-9 סנט (כשני גרוש) לחודש!“.

*

ענין מיוחד יש במאמרו של הקולונל ה. קאנינגהם, על מסע המדבר של צבא „צרפת הלר- חמת“ מאיזור אגם צ'ד אל חופי הים התיכון, מסע בו חצו הצרפתים את לב סהרה וכבשו את כל מצודות המדבר האיטלקיות אשר במחוז פצאן (בדרומה של לוב). תיאורו של המסע מאשר כמה אמתות, ידועות מאז, בדבר תנאי מלחמת המדבר אך יש בו גם כמה חידושים המותנים במסגרתה הכללית של המלחמה בימינו. סיכום המאמר אינו ניתן בזה כי יתכן שעוד יתפרסם במלואו על דפי „מערכות“.

הקולונל ג. איוט נותן מעין „תרגיל-שדה שבכתב“ מלווה תרשימים ומוקדש לנושא „אל תשכח את משימתך“. „סדרת התרגילים, (או ביתר דיוק, הדוגמאות), חלה על יחידות שמר- גימנט רגלים ומטה (חפירות מגיע עד מחלקה וכתה) ומיוסדת על מצבים השאולים מתנאים אופורטיביים שונים, החל מכיבוש אוירודרום אויב והגנת שדות-חניה ידידותיים, וגמור בפ- עולותיה של עליה בחוף אויב ופעולות בחופי- נהרות. את חובת ריכוז המאמצים להשגת המ- טרה שהוטלה ע"י הפיקוד מסכם המחבר באמ- רו: „המשימות ניתנות למען יבצעו“, והוא מוסיף: „כל מה שאנו מוסיפים לחקור את פעו- לות המלחמה, בין את אלו שלפני שמונים שנה במלחמות האינדיאנים ובין את הדוחיים של אתמול מזירת היס-התיכון ומהאוקינוס השקט,

„הרובאי דוד“, מספר על פעלם של אנשי „חיל הרגלים הקל“ הבריטי באותה ספרו של י. ולינגטון, אשר אימונם ותכסיסיהם גיבשו את נסיון מלחמת היערות באמריקה הצפונית. שני הספרים צדפו בהוצאה מיוחדת בשביל חיילי ארה"ב, כחומר קריאה המעורר את מחשבת החייל.

במדור הגדול המוקדש לקשרי „הגורנל“ עם הכוחות המזוינים תופס הפעם מקום בפני עצמו „קורפוס הנשים של הצבא“.

במדור הרשימות הקטנות (מפרי עטם של הקוראים) מספר קפיטן אחד כיצד, בתקופת גשמים עזים, השתמש ברשימת מתוך „הגורנל“ בשביל לתת לאנשים שורת שיחות על תולדות כלי הזין, החל מ„רובה-החלמיש“ ועד ימינו אלה; והוא עצמו מתפלא להגבתם הערה של החיילים (מועטי נסיון מכני, ולא עת-ריהשכלה), לרוב שאלותיהם, וליחס הער אשר בו טיפלו בנשקם עם שוב ימי השמש.

בחוברת מובאת רשימה תמציתית מתוך העתון „האמריקאי הגרמני“ (!) והיא מלמדת כיצד לא לירות מרובה של צבא ארה"ב.

במדור „ביקורות-הספרים“ יש לציין את הסקירות על ספרו של הלויטנט-הטייס בלנט (חיל האויר המלכותי) „השימוש בכוח-האויר“; ועל הספר „הקהליה הבריטית במלחמה“, בעריכת ו. אליוט וה. הול, אשר במרכזו עור מדת סקירתו של פרופ' בריונינג (מי שהיה ראש ממשלה בגרמניה) על „ארגונו של מנגנון המלחמה הבריטי והגרמני“. כאן גם רשימת ביקורת על „בית ספרו של המלח-האזרח“, מהדורה של „בית ספרו של החייל-האזרח“ המותאמת לאנשי הים, קובץ לשאלות אזרחיות מדיניות ודרכי הסברתן בקרב צבא ארה"ב; „האנגלית בשביל הכוחות המזוינים“, מאת לויט קול. וילס ואחרים, שתפקידו ללמד קרוא, כתוב ודבר בהתאם לצרכי השרות בצבא;

„ילדיכם בימי מלחמה“, — על בעיות הילדים וההורים. בפנותו אל ההורים אומר המחבר — א נ ג' ל ו פ ט ר י — „הילדים והילדות של ארצות הברית מגויסים לזמן המלחמה כחיילים אזרחים“, והוא מנסה להסביר את הסיבה לכך ואת הדרכים בהם יוכלו הילדים לסייע למאמץ המלחמתי; שפע הספרים האחרים אינו מאפשר לציננם בזה.

מטר, ובמדה שתגבר הרוח תקצר הריצה. אין יריות רגילות מדליקות את הדאון ויש בכוחו לחצות גדר תיל מבלי שיפגעו נוסעיו. אנשי הדאון מרוכזים ממילא כתות-כתות על נשקם, ואינם מפסידים זמן להתרכזות, כאשר יקרה לצנחנים. אשר לנשיאת הציוד נופל בזה כושר הדאון מזה של המטוס, אך הוא עולה על כושר מצנחי-הציוד. בעיה לעצמה היא האטת קצבן של פעולות הנחיתה עקב שיתופם של דאונים הנגררים עלידי מטוסים.

*

בבעיה של „אספקת המים“ דן בהרחבה ג. קונקלין; מאמרו עוסק בקטנות (מימיות הרגלים בתוניסיה), ובגדולות (מכוניות ענק וכלוריזציה של מי שתיה). הדוגמאות הניתנות גבולותיהן מאליאסקה, (בבנין כביש הצפון) ועד סהרה. הקורא שלנו יהיה מעוניין ביחוד בתיאור תנאיו של המסע הצפון-אפריקאי, בחישובי-היסוד לאספקת המים, ובפעולותיהן של שדרות-המכוניות של הארמיה השמינית, אלו אשר רב היה בהן חלקן של יחידות עבריות מארץ-ישראל.

כמה עמודים מוקדשים למאמר (המשך מחוברות קודמות) של לויט-קול. וינר, על שאלת הדרגות הזמניות, שהוענקו בשעת מלחמתיהן השונות של ארה"ב ובסיומן. נראה שהשאלה (מבחינת הכבוד ומן הבחינה הכספית) מעסיקה קצינים רבים. ניתנת דוגמא של גנרל ל. נ. נורסטד, אשר בשעת התמנותו לבריגדיר-גנרל, ב-25 למרס 1943, החזיק בארבע תעודות-קצינות שונות: 1) דרגתו הקבועה בצבא הסדיר, כקפיטן באויריה (מ-1930); 2) דרגתו הארעית לפי חוק ההגנה הלאומית, כמיוזר בצבא-ארה"ב; 3) דרגתו הזמנית, לפי חוק משנת 1936, כלויט-קול. באויריה. 4) לפי חוק 1942 — קולונל זמני בצבא ארה"ב, — חיל האויר.

*

בסקירת הספרות הצבאית הבינ-לאומית עור מד לויט-קול. בללה על הספר „לאחר הונג-קונג“. של בראון בו מסופר על אכזריותם של היפנים כלפי האנגלים השבויים, אנשי צבא ואזרחים כאחד. סקירה אחרת מוקדשת לשני ספרים בלטריסטיים, שניהם מפרי עטו של ס. פורסטר: האחד „תותח“ — הגיע לארץ ישראל בספרית פנגוין, — משקף את דמות מלחמת הגריליה הספרדית נגד נפוליון; השני,

צָרוֹר יִדְעוֹת מִן הַמִּזְרָח הַתִּיכוֹן

מצרים

ותמנע מהתגרות בהן, אך באם יתברר, אחרי המלחמה, שיקשה למצוא מקומות באוירוני הקו הגדול לונדון-המזרח-הרחוק, בשביל הנוסעים אל המזרח-התיכון וממנו, אפשר כי חברת "מי-צר" תעיין בנטית קו משלה בין קהיר לפריז ולונדון, ובו יהיו קשורים הקוים הקיימים בא"י, הלבנון סוריה וקפריסין.

לפי ידיעות ה"טיימס", נגש חיל-האוויר האמריקאי, בשלהי 1943, לבנות שדה-תעופה מרכזי באיזור המדבר המצרי, במצרים התחתית. שדה-תעופה זה יהיה הגדול במזרח התיכון ויוכל לשמש גם אחרי המלחמה נקודת משען מרכזית ברשת התעופה של המזרח התיכון ובנתיבי-האוויר העולמיים החוצים חבל עולם זה.

על עתידה של תעשיית מצרים דיבר חפיו אפיפי פחה, מנהלו של בנק מצרים, בני אום שנשא בקהיר, בסוף ינואר 1944. הוא הכריז כי על הממשלה לעודד את השקעות ההון הזר בחברות-עסקים מקומיות והכרח הוא כי שיטת המסים לא תפריע להתפתחותן של חברות אלו.

יחידות של הצבא המצרי עומדות לערוך בקרוב תמרונים בהיקף רחב במדבר של מצרים, דבר שחדלו ממנו זה כמה שנים, עקב מצב המלחמה בתחומי מצרים וסמוך לגבולותיה. הפ"ע, כמו בשנים שלפני המלחמה, ישתתפו בתמרוני מדבר אלה גם יחידות הצבא הבריטי.

דואר אוירי מקשר מעכשיו את סעודיה עם מצרים. קו-האוויר המצרי יוליך מעכשיו את הדואר, פעם לשבוע, עד לנמל ג'דה.

בראשית מרץ ש.ז. הודיעו על פתיחת קו קהיר-דמשק, נוסף על קו-האוויר המחברים כבר (כולם — ע"י חברת "מיצר") את קהיר לקפריסין, בירות ועיראק.

אמין אוסמאן פחה, מיניסטר הכספים המצרי, הגדיר בנאומו בקונגרס הוואפד את עיקר מהותה של "תכנית החומש" לפיתוחה של מצרים. ואלה שני עמודיה של תכנית זו: א. הקמת סכר גדול על הנילוס, על הסואן (לשם חישמול הארץ ופיתוחה התעשייתי המוגבר); ב. הפיכת מצרים למרכז התעופה הגדול במזרח התיכון, דבר שמצבה הגיאוגרפי — היותה שוכנת בדרך לונדון-הודו ובדרך אלג'יר-בגדד-טהרן, מכייע לה. ראוי לציין כי סופרו של "טיימס" מעיר בקשר עם תכנית זו, שמצרים מתאימה ביותר לדשת של שדות-תעופה. רמות החול אשר במדבר, ממזרח וממערב לעמק הנילוס, נוחות ביותר לתכלית זו, אלא שבשביל מפעל-תעופה בהיקף כזה ידרש הון רב, ולפחות בחלקו יצטרך ההון הזה לבוא מבחוץ.

ממשלת מצרים מינתה ועדת מיניסטרים שתפקידה יהיה, לפי הודעה רשמית: "לדון עם השלטונות הבריטיים והאמריקניים בשאלת רכישתם של מתקניה השונים של הארמיה השמינית, משלא יהיה בהם צורך עוד לאחר גמר פעולות המלחמה". מתקניה של הארמיה השמינית מכילים בתי-מלאכה ענקיים, בתי-חור-לים עם אלפי מטות, מפעלי חשמל ומים ומפעלים שמושיים אחרים, אשר שימשו לוח קפ"צה למסעה של הארמיה השמינית לעבר טורניס. הועדה מורכבת מן המיניסטרים לעבודות צבוריות, לחנוך, להגנה, לחקלאות, לבריאות, למסחר ולתעשייה. ההודעה הרשמית מזכירה גם את השלטונות האמריקניים, ומכאן שידובר גם על המתקנים האמריקניים שבמצרים, כלומר בתי-המלאכה ומפעלי-האוויריה.

מדיניותם של "נתיבי-האוויר של מצרים" (קוי "מיצר") נתלכנה בהודעתו של מוחמד רודיבי, (מנהל "מיצר" ויו"ר הועד המצרי לתעופה אזורית). חברת "מיצר" תמשיך בדרך של שיתוף פעולה עם החברות הגדולות של נתיבי-האוויר הבין לאומיים

בחודש נובמבר 1943 פורסמה ברבת-עמון הודעה שכמה פלוגות מתוך הלגיון הערבי של עבר-הירדן ממלאות תפקידים צבאיים בארצות הסמוכות לעבר-הירדן. תפקידיהם כוללים הגנה על מספר שדות תעופה ועל מפעלים צבאיים אחרים במזרח התיכון. הדבר נעשה לפי הצעתו של האמיר 'עבדאללה לאפשר את שרותן של יחידות הלגיון הערבי מחוץ לעבר-הירדן. בזמן האחרון ביקר האמיר במחנה הלגיון הערבי אישם בא"י, ונאם בפני החיילים על תפקידיהם כלוחמים ערביים, הנאמנים לחובות-החייל שלהם ולברית הערבים עם בריטניה.

קבוצת קצינים של חיל-האוויר המלכותי המצרי בקרה בשלהי 1943 בעבר-הירדן. מאר-היהם היו קציני חיל-האוויר הבריטי החונה שם. האורחים למדו את ארגונו ופעולתו של שירות חיל האוויר בתנאי ארץ הגובלת בשטחי מדבר.

סוריה והלבנון

בקשר לשינויים במעמדן של סוריה והלבנון, בחודש דצמבר 1943, יש ענין ברשימת „הענינים המשותפים" שמסר השלטון הצרפתי המנדטורי לרשותן של שתי המדינות (או לוועדות משותפות שתוקמנה על ידיהן). הרשימה כוללת ענפים ומפעלים אשר ערכם רב מבחינה כלכלית נמבחינת בטחון: המכס, הדואר והטלגרף, הג"א, מחלקת הביקורת על חמרי-נפץ ועל כלי זין, מחלקת הבטחון, הפיקוח על „חברות זכיון". הנמלים, משקלות ומידות, תחנות הסגר, מחלקת העתיקות. מאלה נתונים בהנהלה משותפת בעיקר המכס, הדואר והטלגרף. עקב מסירת הפיקוח על חברות הזכיון עוברת להשגחת ממשלות הלבנון וסוריה, נוסף על מפעלי החשמל והמים והחשמליות, גם מסילת-הברזל הלבנונית-הסורית. הענינים העיקריים מבין אלה שלא נכללו בהסכם זה הם: הצבא ורשת הטלפון שבישתי הארצות. הנמוק העיקרי שנתן בבית הנבחרים הסורי ראש הממשלה לדחית מסירתו של הצבא לידי השלטון המקומי, היה גודל ההוצאות להחזקת הצבא. בסוריה הושמעו דרישות (ונערכו הפגנות) להעברת הצבא לידי הממשלה הסורית, ובינתיים התנהל משאומתן בין מוסדות המשטרה ומיניסטרינוני הפנים של סוריה

והלבנון בדבר תיאום עניני הבטחון הצבאי בין שתי המדינות. גם בוועדת החוץ של בית-הנבחרים הסורי נתקבלה ההחלטה שאין השקולים הכספיים צריכים לשמש גורם למניעת העברתו של הצבא לידי השלטונות הסוריים.

ואכן ב'26 בפברואר הודיע ראש ממשלת הלבנון בפרלמנט כי העברת הצבא תצא לפועל בזמן הקרוב, וכי השלטונות הצרפתיים נתנו אישור לצעד זה. „אין אמת בשמועה כי כוח צרפתי חדש עומד לבוא לארץ. הועד החותר לשחרור צרפת לא ישעבד מדינה אחרת. בקרוב תראינה עיניכם צבא לאומי בהנהגת מפקדים לבנוניים המשרתים תחת כנפי דגל לבנוני."

עוד בראשית הסתיו של 1943 (לפני ההתפתחות הידועה אשר חלה בחודש נובמבר בייחסים הקונסטיטוציוניים-המדיניים שבין הלבנון וצרפת), בלטה הנטייה לערביזציה מרחיקה לכת של כל שירותי הבטחון הלבנוניים ובין השאר — של הג'נדרמריה (משטרה מעולה, שזיונה ואימונה עולים מבחינה צבאית על אלה של משטרה רגילה). ממשלת הלבנון הודיעה שלא רק לשון השירות בתחנות, אלא גם לשון הפיקוד תהיה מעתה ערבית תחת צרפתית. בקשר עם זה הוטל על ועדת מומחים לעבד מלון של מונחים ופקודות.

— בפרשת החילופים והמינויים במשרות השונות של המנגנון הממשלתי של הלבנון יש לציין את חילופי האישים במפקדת הג'נדרמריה הלבנונית, זה הכוח המאורגן היחיד, הצבאי-למחצה, העומד כיום לרשותה של ממשלת הלבנון. מפקדה הקודם קולונל נאפאל הועמד לרשותו של מיניסטרוני פאוזי טרבולסי, שמוצאו מן המחוז המושלמי של טריפולי.

מסילת-ברזל חדשה, בקו חיפה-עכו-טריפולי, עתידה להיות לחוט שדרתו של הלבנון ולהוות גם את „החוליה החסרה" בשרשרת המחברת את מצרים עם תורכיה ואירופה. בור רצוף של מסילות ברזל ברוחב אחיד, קו זה העובר על שפת הים חוצה בכמה מן הדרות גדולות את ההרים הנוגעים בים. העתונות ציינה את העבודה הרקורדית של „מהג-

הרחבת העיבוד החקלאי. במסגרת עבודות אלה כלולות התכניות לטיפוח נמלי האויר של עיראק ושכלולם, ולנטית קווי האויר מקור מיים שיקשרו את חלקיה השונים של עיראק עם קווי האויר הבינלאומיים החוצים את הארץ ועם שרותי האויר של הארצות השכנות (פרס, תורכיה, ובעתיד אולי גם ארצות ערב).

— בסוף אוקטובר 1943 יצאו 6 קצינים של חיל האויר המלכותי העיראקי לבריטניה, לקבל אימון מקצועי נוסף בבתי ספר ובתחנות האויר אשר לחיל האויר המלכותי.

הרמו הראשון למרד מזוין שפרץ בכור דיסטן הצפונית ניתן ב-29 בפברואר, כאשר מיניסטרוני התעמולה העיראקי הודיע כי מוסטפה ברזני, מנהיג המורדים, נכנע ללא תנאי לממשלה, ועמו עוד כמה מנהיגי פורדים. נאמר כי ברזני ביקש חנינה והביע חרטה על פעולתו באמרו שהוא מבקש לתת שבועת נאמנות לכתר החיים בשטח המופרע חזרו למסלולם הרגיל, והעוצר, האמיר עבד-אל-אילה, מסייר את צפון עיראק מתוך רצון לטוות יחסים אישיים עם הצבור.

משלחת צבאית עיראקית, המורכבת עשרה קצינים, הגיעה למצרים כדי ללמוד את דרכי השימוש בטנקים.

ערב הסעודית

בראשית מרץ ש. ז. קיבלה ערב הסעודית משלוח ציוד ראשון במסגרת „החכר והשאל“, בעת שמיור-גנרל רולף רויס (עד הזמן האחרון מפקד חילות ארה"ב במזרח התיכון) טס לגאט מדבר בערב להפגש עם המלך אבן-סעוד. הוא מסר למלך את המשלוח „הסמלי“ אשר כלל 3000 כדורים וכובעי-פלדה — כסימן לבאות. מקורות מוסמכים מוסרים, כי משלוחים נוספים יבואו בעקבות המשלוח הזה.

בסוף דצמבר 1943 ביקר בחיג'אז, הגנרל רויס, מפקד הצבאות האמריקאים במזרח התיכון. המלך איבן-סעוד פגשו בג'דה, לשם הגיע הגנרל, בראש משלחת צבאית אמריקאית, באוירון, ונערך לכבודו מסקר של החיל המיוחד הידוע

דסים המלכותיים" בבנין המנהרות ובהנחת מסילה חלקית בת 7 ק"מ, (העוקפת את צ'קה שבחוף צפונית לבירות), במשך מאה יום. בעבודה זאת השתתפו אנשי הממלכה-המאוחדת, פולין, דרום-אפריקה, הודו, טנגניקה, אוגנדה ועובדים מהכפרים הסמוכים בלבנון ובסוריה. ראוי להוסיף ולציין כי חלק בעבודה זאת היה גם למהנדסים המלכותיים העברים מא"י.

— העלמה סבריה יחיה מונתה כמפקחת על החינוך בסוריה. היא האשה הסורית הראשונה אשר נתמנתה למשרה ממשלתית גבוהה. אגודת הנשים „אל-איבטידיעה“ ערכה קבלת פנים לכבודה. ובמסבה, שבראשה ישב מיניסטר החינוך של סוריה, דרשו הנואמות שווי זכויות מלא לנשים בסוריה.

תנאי חייהם של הבדואים בסוריה ישתפרו כשתתגשם התכנית החדשה אשר הממשלה הסורית עוסקת בהכנתה. לפי תכנית זו יצורפו מורים מיוחדים אל השכטים והמטות השונים. הם ינודו יחד אתם לכל מקום שבו יקימו אלה את מחנותיהם. מתפקידם של מורים אלה יהיה גם לארגן את שרותי הבריאות והנקיון ולדריך בעינים חקלאיים.

בחיי הגוער המאורגן אשר בלבנון חל שינוי ידוע בראשית דצמבר 1943, משניתן, בפיקודת הנשיא, הרשיון לקיומם הליגלי המחודש של שני ארגוני נוער, — צופי נג'אדה המושלמיים ו„הליגונרים הנוצריים“. שני ארגונים אלה פורקו ב-1937, בשל „מגמות ומטרות צבאיות למחצה“, אך למעשה הוסיפו לפעול גם מאז 1937, על אף האיסור הרשמי. בזמן פריעות הסדרים שבחודש נובמבר פעלו ארגונים אלה יחד בהנהגתו של ראש הליגונרים, לטובת ממשלת הלבנון.

עיראק

— בפתחת הפרלמנט העיראקי בראשית דצמבר 1943 נשא את נאום הכתר האמיר זייד במקום העוצר האמיר עבד-אל-אילה (שערך אז ביקור בבריטניה). נאום הכתר עמד במיוחד על תכנית רחבה של עבודות צבוריות, בין השאר — פינוי הנהרות ופיתוח ההשקאה, לשם

מִ1.400 נוגעים בדבר) בשנת 1937, ולהניח יסודות להנהלה מסודרת.

איי בהריין

השלטונות האמריקאיים עומדים לקחת חלק בהקמת מפעל ליצור נפט בעל תכונה אוקיטנית גבוהה, הוא חומר-דלק היפה לשימוש במטוסי המלחמה.

פרס

השח של פרס פתח בנובמבר 1943 את בית החרושת לנשק שתוכן ונבנה ע"י מהגרי דסים צ'כיים, פרסיים ורוסיים, ויש ביכולתו לייצר 100.000 כלי נשק אוטומטיים לשנה. לפי שעה תלך כל התוצרת לרוסיה.

קבוצת טייסים פרסיים, בת 12 איש, עבדו בחודש דצמבר 1943 את בגדד בדרכה לאנגליה. טייסים אלה נשלחו, לפי הסכם עם חיל-האוויר המלכותי, לקבל אימון חדיש במקצועות הטיס ושירותי-הקרקע, במוסדות ההדרכה וביחידות של חיל-האוויר המלכותי.

העלמה מוצאהיב קבלה תעודת ד"ר לספרות באוניברסיטה של טהרן. זוהי האשה הראשונה שהגיעה למעלת ד"ר מאז יסודה של המכללה.

— בבית הנבחרים האירני החדש, אשר פתיחתו (שנועדה ל־22 בינואר) נדחתה משום שהבחירות בכמה ממחוזות הארץ טרם נשלמו, יהיה ציר אחד לעדה היהודית של אירן. בית הנבחרים יתכנס מיד אחרי גמר הבחירות.

תורכיה

במלאת 20 שנה לריפובליקה התורכית, בסוף אוקטובר 1943 נערך בסביבות אנקרה מסדר צבאי, אשר בו בלטה עלית כוחה הצבאי של תורכיה. קהל הצופים שם לב לציוד הצבאי החדש שנתקבל הן מאת בעלי הברית והן מגרמניה. עם זאת צויין, כי במסדר לא הראו התורכים לא את המיצנחים האמריקאים והטנקים מסוג "שרמן" ולא את הטנקים הגרמניים מסוג "נמר", בני 60 הטון, ומטוסי "פוקה וולף", שתורכיה קבלה אותם בקיץ 1943. כנגד

בשם 'מוג'הידין' ("ג'יהאד" — מלחמת הקודש) וכן של יחידות הצבא הסדיר וחיל המשטרה. לאחר המסקר רקדו האמירים ומפקדי הצבא רקודי חרבות מסורתיים לקול של חצוצרות, וברקודים אלה לקח חלק גם המלך עצמו.

מסע הצייד של המלך אבן-סעוד נערך החורף בחלקה הצפוני של סעודיה, הסמוך לג'בולות עיראק וכוויית. מסע זה משמש גם להיזקק הקשרים עם שבטים מקומיים.

נחאס פחה, ראש הממשלה המצרית, הציג את תיווכו בסכסוך שבין ממשלות אירן וערב-הסעודית, אשר פרץ בגלל הוצאה להורג של עולה רגל פרסי במכה.

עולה-הרגל הפרסי הנ"ל הואשם בפגיעה בקדושתה של ה"כעבה" ("האבן השחורה") אשר במכה, ולפי צו ההנהלה הסעודית נערף בו במקום.

ראש המיניסטרים המצרי שלח את הצעותיו לממשלת אירן, ובאם תתקבלנה על ידה, יביא אותן גם לפני ממשלת ערב-הסעודית.

הצרמנות

למצב הדברים בחצרמנות (בדרומה של ערב) אפייניים כמה ציונים בספרו של הרולד אינגרס, "ערב והאיים" (המחבר היה פקיד בריטי גבוה בעדן ואח"כ היועץ הבריטי לשולטנים אחדים של חצרמנות).

בין המדינות הקטנות של חצרמנות ובין השבטים היו גטויות מלחמות-תמיד וממשלת בריטניה, אשר שלטה בעדן הסמוכה, לא נטתה להתערב יותר מדי במצב שנראה מסובך ללא תקוה. אפשר כי כוונותיהן של מעצמות ידועות זרות (איטליה) הניעו את משרד המושבות לשנות יחסו זה. בעזרת חיל האוויר המלכותי סורו מנו שטחי חצרמנות על מפות ואפילו לשבטים המרוחקים ביותר ניתן להרגיש את עצמתה של בריטניה הגדולה. לא היתה בזה כוונה להתערבות מסויימת, אך בני חצרמנות היו זקוקים לכך שיכריחום לחיות חיי שלום. ממשלת בריטניה לא היתה מוכנה לתרום לכך אלא עצה בלבד, (זו הודגשה לעתים ע"י הפצצות) וסיוע אדמיניסטרטיבי, ובכל זאת הצליחה להביא לידי שביתת נשק כללית (שעליה התמו יותר

זה הוצגו הטנקים האמריקאיים "סטיוארט" (קלים מן ה"שרמן"), מטוסי מרטין וואלטי, כלי-תותח אנטי-מטוסיים, טנקים ומטוסי "הוריקאן", מגלי צלילים אנטי-מטוסיים (לשם אזהרה מפני מטוסיים מתקרבים), הטנקים סימן 4, כלי תותח אנטי-טנקיים ויורקי-אש גרמניים.

אפריקה הצרפתית הצפונית

כידוע קיים באפריקה הצפונית, במסגרת הצרפתית, כוח ניכר משל ילידי הארץ המושלמיים, המאורגנים בגדודים מיוחדים, סדירים או סדירים-למחצה. מהם כבר השתתפו השתתפות פעילה מאד בכיבושה של קורסיקה; היו אלו חבורות ה"גום" המרוקניות-אלג'יריות, שהורכבו מילידים בפיקוד קצינים צרפתיים. כעת עומדת השאלה בדבר השתתפות היחידות הערביות (והברבריות) הללו בקרבות העתידיים באירופה. בחודש ינואר הופיעו בעתונות ידיעות על בירורים בין גנרל איזנהאור וגנרל דייגול בדבר שיתופן בתכניות הפלישה העתידה.

אפריקה הדרומית

מאז קיץ 1943 עומדת בשרות במזרח-התיכון, גוסף על גופי הצבא הדרום-אפריקאיים הקודמים (דיביזיות של חיל רגלים), הדיביזיה הדרום-אפריקאיים המשורינת הששית. דיביזיה זאת מיועדת לפעולה בכל מקום שהוא (לעומת התנאי הקודם אשר לפיו היו שרתם של צבא את משלוח דרום-אפריקאיים מוגבל בתחומיה של יבשת אפריקה בלבד), והיא מכילה גם חילות רודזיים, אשר זו הפעם הראשונה הם חלק אורגני של גוף צבאי דרום-אפריקאי.

באפריקה הדרומית הועמד לא מכבר בטליון הודי והוכרו כי ההצטרפות אליו פתחה לפני כל ההודים ששירתו לפני כן בחיל המגן של הברית הדרום אפריקאית ולמתנדבים מתוך העדה ההודית אשר באפריקה הדרומית.

אפריקה-הדרומית, השוכנת, כידוע, בפתחו הדרום-מערבי של האוקיינוס ההודי, לא היו לה עד לזמן האחרון כל כוחות-ים משלה, מה-

יותר סומכת על הצי הבריטי שיפעל בשעת הצורך. לא מכבר הודיעו השלטונות הימיים של דרום אפריקה, שהחזיקו עד כה רק כוח מוגבל מאד של "חיל מגן חופי" (יבשתי ברובו), על הקמת להקות של סירות-פטרול מנועיות מהירות.

על היקף התכונה הגדולה של כוחות הצי הבריטיים לפעולות באוקיינוס ההודי אפשר לדון מתוך כך שב-1943 עסקו בהקמתו של מתנה אימונים לצי הבריטי על אדמת דרום אפריקה, בקרבת הנמל דרברן. מתנה זה, לאימון מלחים לספינות באותו איזור, צריך היה להכיל 8.000 איש. ממשלת דרום-אפריקה נתנה את הסכמתה להקמתו.

רודזיה הדרומית

בין בני האומות השונות המשרתים בצבא את בריטניה ובעלי בריתה במזרח-התיכון, נמציים, הן בצבא היבשה והן בחיל האוויר, גם אנשי רודזיה הדרומית, — המושבה בעלת ההנהלה העצמית, אשר מצפון ל"ברית הדרום-אפריקאיים". בשעת ביקורו במזרח התיכון הרצה ראש ממשלתה של מדינה זו, סיר גוד פריי הגינס, בקהיר, על מעמדה של רודזיה הדרומית במלחמה. לדבריו לא הוקמו שום חטיבות רודזיות נפרדות משום שאוכלוסיתה הלבנה של המושבה מונה 67.000 נפש בלבד, והשלטונות רצו למנוע את הסכנה שחלק גדול מדי מן הגברים הרודזיים שבגיל השירות יאבדו בפעולת מלחמה אחת. בני רודזיה משרתים עכשיו ב-24 ארצות שונות, ואלה שבמזרח התיכון — בעיקר בגדודי הרגלים של "המשמר השחור" (הסקוטי) של ציישייר, בקורפוס המותמים המלכותי, ובחיל התותחנים הרכוב המלכותי. רבים מהם נשלחו בראשית המלחמה כקצינים וכסמלים לגדודי "קלעי המלך האפריקאיים" (חיל כושים מאפריקה המזרחית הבריטית המונה גדודים רבים ואשר פעל רבות בכיבוש חבש, במדגסקר ואף לצילון הגיע). כמה מאות מהם נשלחו אחר כך למזרח-התיכון.

ע ק ב ה (מפרץ אֵילת וערבתו) ליוסף ברסלבסקי

בהוצאת מרכז החבל הימי לישראל

לא רק העיירה עקבה על חורשות דקליה וגנות הירק שלה השותות מי קילונים מבורות שעמקם פחות ממטר; לא רק זמן-הווה של פנה נדחת זו, בת שלש מאות החושבים, ולא העבר הקרוב שלה מימי ה«מרד במדבר» של מלחמת העולם הקודמת וסכסוכי הבעלות בין אבן-סעוד ויריביו מבני משפחת שריף חוסיין, ואף לא העבר «התורכי» בין מהמאה הקודמת – תקופת פעולתו ומסעיו לערב של איברהים פחה «המצרי», – ובין מראשית השתלטותם בימי סלים, – לא אלה בלבד יעברו לעיני קוראיה של «עקבה» ליוסף ברסלבסקי.

במחברת בת 86 עמודים תוארה תאור מקיף למדי הלשון הארוכה והצרה של ים סוף, הוא הים השני של ארצנו, מתוך לימותיה הפנימיות. תוארו תכונותיו המיוחדות של מפרץ עקבה על רוחות התתף שלו ודגתו הרבה החל מן הטרית הקטנה עד לכריש המסוכן. לא נשכח הצדף של הים הזה, המשמש כיום חומר לתעשית הפצי-מזמרת בבית לחם, והקורלים השכיחים שם.

אבל לא די בזה. המחבר מעביר לפנינו את תולדותיו של חבל-ארץ זה מראשיתן. עולה לפנינו העיר הקדומה, התניכית, עציון-גֶבֶר, עיר נמל ומקום כבשני-מצרף לבצרו נחושת שבסביבה. מקום שממנו הפליגו «אניות תרשיש» של שלמה וחירם, – ואחריהן ספינות יהושפט שלא ראו ברכה – אל ארצות רחוקות, להביא «זהב וכסף שנהבים וקופים ותוכיים». מסביבה זו הובא גלם לים הפנימי של ירושלים הוא ים הנחושת של הר הבית, לאחר שיצקוהו «במעבה האדמה בככר הירדן». שרידי בתי מצרף, חכות נחושת, חבלים מסיבי דקל זאכנים, ששמשו לסירבול רשתות הדייגים ושנתגלו בחפירות תלה של העיר, הם עדים אלמים לתקופה ההיא.

בתקופת הבית השני עלתה עיר אחרת לגדולה בסביבה זו. הלא היא אילת – הידועה לנו מן המקרא מימי מלחמותיהם של מלכי יהודה וישראל וארם לשליטה עליה ועל סחרה. היא התפתחה בעיקר בתקופה הרומית והביזנטית. היתה אחת מיתדות הקו האסטרטגי – קו המבצרים – הידוע בשם *Limes Arabicus* או «סוגר של ערביים» בלשון המדרש, מכאן יצאו אניות להביא שנהבים מהודו ומשי מסין הרחוקה והבלתי נודעת. כאן עברה גם דרכן של שיירות מסחר מחופי ים התיכון של ארצנו אל סלע-אדום וערב. המחבר מעביר גם את תקופת הכבוש הערבי, ומלחמת התגוננות הארוכה של המושלמים בצלבנים, לשליטה על מפרץ אילת עם מערכות-הים שלה, בספינות שהוכנו במרחקים והובאו על דבשות גמלים, – מלחמה, שבסופה נדחקו הצלבנים מארץ ישראל ומחופו של ים-סוף (מי יודע: לו החזיקו באילת וקיימו את הקשר הימי עם הודו, יתכן כי תורן של כל התגליות הרבות מקולומבוס ואילך ואף אלו לפניו, הקשורות בחיפוש הדרך הימית להודו, היה בא באחור של מאה או מאתים שנה). מסופר גם על דרך עולי-הרגל (החג') המפורסמת,

שהיתה מוליכה במעבר עקבה עד לתקופה האחרונה, כלומר עד פתיחת תעלת סואץ ומסלת ברזל החגיגאזית.

• לעתידו של האזור הזה, לערכו הכלכלי והאסטרטגי, לאור סיכוייו ההתישבותיים והימיים, ולתכנית של חפירת תעלה מקבילה לסואץ, (כתכנית ניקרגואה לתעלת סנמה) שתחבר את מפרץ אילת לים התיכון דרך ארצנו (בחיספה או בעזה) הוקדשו הפרקים האחרונים של הספר.

כך נגלית ונגאלת, גאולה-שבלב, סנה רחוקה ונדחת שאינה ידועה לחלק ניכר מהצבור הרחב, המכיר את הארץ מתוך המפות הרבות והמשונות המגיעות בדרום מזרח עד לסדום. בתכנה של החוברת יש חומר רב שבכוחו לעורר חבה לפינת קסם רחוקה זו, השוכנת על גבול איי המערבית, מזרח הירדן, מצרים וסעודיה, והתאורים שניתנו עשויים להעשיר לא רק את ידיעותיו של הקורא, אלא גם את דמיונו:

לפנינו עוברות תקופות הזוהר; מסעות אופיר ואניות תרשיש, אורחות-שבא ומכרות הערבה, מטעני «בשמים וזהב רב מאד ואבן יקרה»; מצטיירים היהודים האגדתיים כמעט, של נוה-המדבר מקנא והמדינה העברית ב«סינגפור» של מפרץ אילת הוא האי יוטבה (כיום תיראן - בפתחו של המפרץ) הלוחמים ברומאים ובביזנטים וכורתים ברית שלום עם נביא האיסלם. ארצנו הקטנה ורבת הגוונים והתמורות יש לה בקציה הדרומי המזרחי «אליסקה» או «קמצ'סקה» שלה וראוי להתקרב אליה להכירה ולהוקירה, ולהרגיש בה חלק מארץ ישראל. יש דבר מה חלוצי במעשה המחבר והחבל הימי שנתנו ספר זה בידי הקוראים. ש. אביצור

גלוח מצוין בחצי הזמן
ע"י

סבון או משחת גלוח

"שמן"

אליעזר סקר

בערבון מוגבל

חיפה, רח' המלכים 33, טל. 4428-29

טבריה, רחוב הגליל, טלפון 28

רחובות, רחוב הרצל

בירת מסחר לחמרי בנין.

פחים, כלי עבודה, מכשירים

טכניים וסניטריים, משאבות,

מכונות, צבעים, שמנים וכו'.

בנק ארץ-ישראל לדיסקונט בע"מ
 THE PALESTINE DISCOUNT BANK LTD.
 תל-אביב
 ירושלים

הון רשום — 500.000 לא"י
 הון נפרע ורזרבות — 349.415 לא"י

כ ל ע ס ק י ב נ ק

חברת החמצן לא"י
 (מילר ושות')

חיפה, ארץ-ישראל
 תבת-דאר 290 :: טלפון 3295

בית החרשת:
 מפרץ חיפה :: טלפון 7215

"גוד-לק"
 "GOOD-LUCK"

ביח"ר לחידוש צמיגים
 תל-אביב, מרכז וולובולסקי 135

"ארוגאי"
 חרושת אריגים ארץ-ישראלית בערבון מוגבל

תל-אביב
 רחוב מזרחי ב' 51
 תבת-דאר 569 :: טלפון 3085
 כל מיני בדי-כותנה

הובלות
 במכונות משא וטנדרים

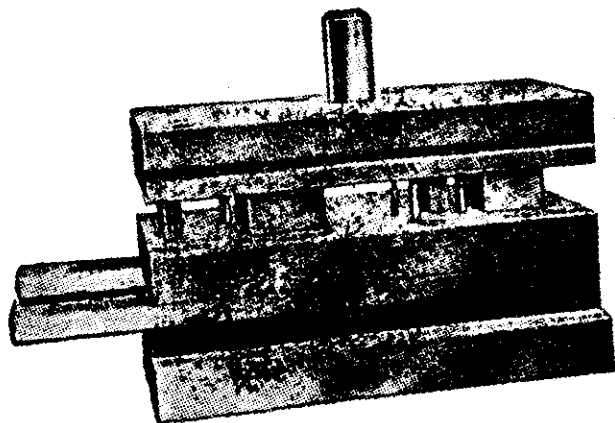
"קדימה"

רח' המשביר 5, תל-אביב

טלפון
 2 2 7 7

נ. שני-אורסון ובנו
 בנין מכונות אוטומטיות,
 מבלטים, מכשירים
 וכלי עבודה

תל-אביב, רח' הרצל 61
 פסג' "החור", טלפון 5508

יש לגנוז
את הפנקסים והמסמכים
שלכם בתוך

ארונות וקופות ברזל
מתוצרת

מפעלי "מגן"
יעקב גולדמן

תל-אביב :: דרך פתח-תקוה 21
ת.ד. 825 טלפון 3158

תעשייה כימית

תל-אביב, בערבון מוגבל
רחוב לילינבלום 32, ת.ד. 1736
טלפון 2106

מייצרת:

סופרפוספט
מרק קליפורני סיטה
קטל דיפ משוכלל סיטה
חמרי עזר לבורסקאות
טרי-נטריום פוספט
חומצה זרחנית
מוצרי פירטרום וכו'

בית חרושת הראשון בא"י
לאריגי צמר

מייצרת: אריגים מוכחרים לגברים
וגברות מצמר וצמר-גפן

כל מיני אריגי תועלת

אריגים בשביל כוחות ה.מ.

תל-אביב, שדרות רוטשילד 19

בית-חרשת: רחוב מזרחי ב' 36

טלפון 2218 :: תבת דאר 1392

בני משה קוריס

תל-אביב

רח' וולפסון 52 טלפון 4401

בני משה קוריס

את אחים רבינו

ח"פה

שוק תלפיות טלפון 3651

פירות וירקות

ההסתדרות הכללית של
העובדים העברים בא"י
מטבחי פועלים
תל-אביב

הסניפים:
רח' ברנר - בית ברנר, טל. 3448.
רח' אלנבי 130, פנת יהודה הלוי,
טלפון 4125

משרד הובלה של
העובדים בתל-אביב
בע"מ, תל-אביב
רחוב מקוה ישראל 2, (הבית הכחול)
טלפון: 2077

הובלת משאות והספקת
חמרי בנין לכל חלקי הארץ
קבלנים לעבודות צבא

"השדה"
שותפות לקדיחת בארות
משרד ראשי: תל-אביב, הבית הלבן,
פנת אלנבי-החשמל, חדר 10.
טלפון 3815, תבת דאר 263.
קימת משנת תרפ"ג-1928

מוציאה לפועל קדיחת בארות
ועבודות תת-קרקעיות בכל
חלקי הארץ באחריות גמורה

"נמליט" בע"מ
קבוצה קואופרטיבית
המשרד: מרכז מסחרי החדש, חיפה
ביה"ח: עמק זבולון, איזור התעשייה
טלפונים: 3662, 7126

תעשיות:
צנורות מלט לגשרים / השקאה
ודרינו' / מרצפות / לבנים /
רעפים / מוזאיקה ומדרגות.

"חברי"
אגודה קואופרטיבית לשרות
מכונניות צבוריות בע"מ

הקוים 20.8.6
חיפה הדר הכרמל
טלפון 4401, 2040

מטבח הפועלים חיפה
קבוצה קואופרטיבית בע"מ

רחוב החלוק, בנין "ביתנו"
רחוב המלכים 53 (מול אגד)

חברת אדיר

בערבון מוגבל

יפוג נבעת הרצל, פסג' תעשייה

טלפון 4893, ת.ד. תל-אביב 5030

יצרני תוצרת מזון

ריבות, מיצים שמורים, אבקת פודינג,
אבקת מאפה, ציקוריה, חרדל וכו'.

מייצר כל סוגי נעלים

וגם נעלי צבא

איכות מעולה!

קואופרטיב לתעשורת נעלים

נעל "בע"מ

תל-אביב רחוב הרצל 89

סולל בונה בע"מ

מרכז קבלני

של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י

חפיה

תבת-דאר 563

טלפון 4311-4

ח ש מ ל י ה "

בית מסחר למכונות וחמרי חשמל

יעקב פבזנר ובנו

חל-אביב (ארץ-ישראל)

רח' הרצל 20. טלפ. 5372. ת.ד. 281

"ELECTRA"

Store for all kinds of Electrical
(Macnineries and Accessories)

J. PEVZNER & SON

Tel-Aviv, (Palestine)

20, Herzl Str., Tel. 5372, P.O.B. 281

ב. לוריא בע"מ

חיפה, רח' המלכים 35, טלפון 3539

מבחר גדול של

חבליים, חוטים

ובדים צרכי

רפוד והקלאות.

צבעים וצרכי

אניות

הסיגריה

המצרית

הידועה

בעולם

Simon
זעזל

"המלחים"

בית חרושת

לעבודות ברזל ורמתון

תל-אביב

רחוב החשמל, פנת

רחוב מקוה-ישראל

חבת-דאר: 1275

טלפון: 3080

חרות

בערבון מוגבל

נוסד בשנת 1920

ירושלים תל-אביב חיפה

ת.ד. 342 ת.ד. 1969 ת.ד. 648

טלפ. 3096 טלפון 4762 טל. 1289

מספקים ומוציאים לסועל:

הספקת מים • תעול • אינסטלציה

סניטרית • הסקה מרכזית • הספקת

מים מרכזית • קיטור • מעבדות

ואפרטורה חימית • בידוד

ש. סגלים

מרהנדס מדופלם

בית מסחר לחמרי חשמל
ומכשירים, קבלן
לעבודות חשמל אור וכח.

חיפה, הדר-הכרמל

רחוב ביאליק 7 :: טלפון 4718

"מקור המים"

שותפות לקדוח בארות

המרכז: הרצליה

המשרד: תל-אביב, רח' יהודה הלוי 35

טלפון 4809, תבת-דאר 494

עובדים בקידוח משנת 1923

מוציאים לפועל:

קדוחים למים, קדוחים לבדיקת קרקע,
קדוחים לגשרים, קדוחים בים, פתוח
מעינות, בנין בארות והעמקת בארות.
הקדוחים נעשים בכל עומק וקוטר
ובכל שכבות קרקע הנפגשות בקדוח.

חברה להחסמת מתכות בע"מ

יפו-תל-אביב * טלפון 5499

רחוב סלמה, מול זקסנברג

תחנת «המעביר» מס' 9

השיטות החדישות ביותר להחסמה

ע"י תמיסות-מלח

צמנטציה בהירה עד 2 מ"מ עומק.

החסמה בהירה

סוכן כללי של

«רעשיות חימיות ממלכתיות»

(לבנט) בע"מ

בעד שמוש של שיטות החסמה

על-ידי תמיסות-מלח

!!! שמור על בריאותך !!!

בקר אצל רופא שיניים

כל רבע שנה!

דנטלון

חברה בערבון מוגבל

תל-אביב

רחוב אלנבי 96 :: טלפון 3135

בירת-לחם

בערבון מוגבל

שוקולד

ביסקוויט

"חריש"

חברה קואופרטיבית הקלאית

בערבון מוגבל

נוסדה בשנת 1932

תל-אביב, אלנבי 125, טלפון 3122

עבודות צבוריות, כגון: ישור דרכים,

מגרשי תעופה, הקמת שכונות וכדומה.

כמו כן מוציאה החברה לפועל עבודות

הקלאיות ויצורה (פורמציה) קרקעית.

העבודה נעשית בדיקנות ובמהירות.

בנק א"י לתעשייה

בע"מ

תל-אביב, רחוב מונטיפיורי 13

טלפון 4311/213

ת.ד. 297

כל עסקי בנק
עם בעלי תעשייה
מחלקה מיוחדת לענייני בטוח

בכל שאלות
הנוגעות לאכספורט

תפנו

לרכון למסחר חוץ

בע"מ

13 רחוב מונטיפיורי, תל-אביב

המוסד ליצוא של
התאחדות בעלי התעשייה
לארץ-ישראל

האחים ירושלמי

בערבון מוגבל

תעשייה ומסחר

לחבלים, חוטים ובדים

המרכז: תל-אביב, הבית הלבן

טלפון 3019. 5404

בית-החרשת: רמת-גן, טל. 7134

סניף ירושלים:

רחוב יפו (מול "אגד"), טל. 3911

בנק הפועלים

בערבון מוגבל

תל-אביב, ת.ד. 27, טלפון 429617

דהון הנפרע והרזרבור

235.000 לא"י

מנהל עסקי בנק לכל ענפיהם

מן וברמן בע"מ

תעשית כל מיני תיבות.

מסחר עצים וחמרי בנין

תל-אביב ויפו

חבת-דאר 436 :: טלפון 4655/6

ירושלים

חבת-דאר 97 :: טלפון 4004

חיפה

חבת-דאר 1541 :: טלפון 4104

צ-ד בערבון מוגבל

שוקולדה

סוכריות

קקאו

טיב משובח! טעם מצוין!